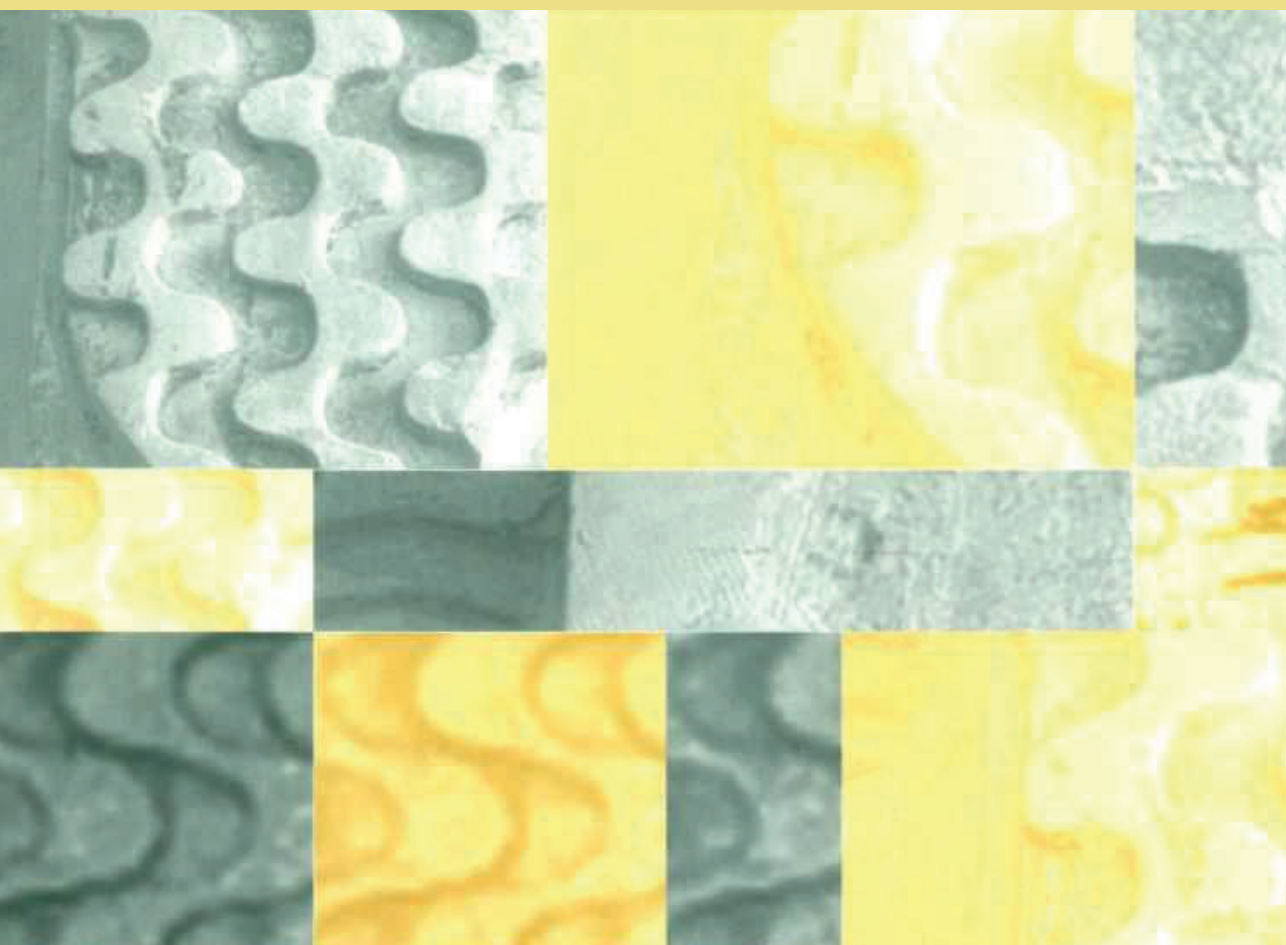

LA TAULA DE CANVI I DE DIPÒSITS DE TARRAGONA I LA CIUTAT DEL SEU TEMPS (1584-1749)

Josep Maria Recasens i Comes

La taula de canvi i de dipòsits
de Tarragona i la ciutat del seu temps
(1584-1749)

La taula de canvi i de dipòsits de Tarragona i la ciutat del seu temps (1584-1749)

Josep Maria Recasens i Comes

CERCLE D'ESTUDIS HISTÒRICS
I SOCIALS «GUILLEM OLIVER»
DEL CAMP DE TARRAGONA

TARRAGONA, 2019

EDITEN:

Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili
Av. Catalunya, 35 · 43002 Tarragona
Tel. 977 55 8474 · A/e: publicacions@urv.cat
www.publicacions.urv.cat

Cercle d'Estudis Històrics i Socials
«Guillem Oliver» del Camp de Tarragona
L'Arxiu, M2 Espai Tabacalera
Av. Vidal i Barraquer · 43005 Tarragona
Tel. 977 296 230 · A/e: guillemoliver@guillemoliver.com

Primera edició en paper, febrer de 2002
Primera edició digital, maig del 2019

ISBN: 978-84-8424-775-3
DL: T 208-2002

Taula

PRÒLEG.	13
PREFACI.	19
FONTS DOCUMENTALS.	25
UN PRECEDENT MEDIEVAL.	29
<i>Temptativa d'establir una taula de canvi a principis del segle XV.</i>	29
I. LA CIUTAT A L'ÈPOCA QUE ES CREÀ LA TAULA	35
POBLACIÓ I SOCIETAT.	37
<i>Una població en expansió.</i>	<i>37</i>
<i>L'estructura social.</i>	<i>39</i>
Els estaments privilegiats: <i>a) Eclesiàstic, b) Noble.</i>	<i>40</i>
El tercer estament.	45
<i>La mentalitat.</i>	<i>46</i>
<i>Les tensions polítiques i socials.</i>	<i>48</i>
LA INSTITUCIÓ MUNICIPAL.	51
<i>Les estructures política i orgànica.</i>	<i>51</i>
<i>La probomenia de forments.</i>	<i>54</i>
<i>La representació social.</i>	<i>55</i>
<i>La hisenda i finances municipals.</i>	<i>56</i>

DADES SOBRE EL REDREÇ ECONÒMIC.	59
<i>Liquidació del deute vell.</i>	59
<i>El comerç marítim, pilar fonamental del redreç.</i>	60
Mercaders i botiguers de la generació del 79.	61
<i>L'impacte del redreç en el medi urbà.</i>	63
II. FUNDACIÓ, ADMINISTRACIÓ I FUNCIONAMENT DE LA TAULA..	67
FUNDACIÓ.	69
<i>Petició municipal per establir una taula de canvi o de dipòsits (1579).</i>	70
Concessió del privilegi reial (1581).	71
Inauguració de la taula (1584).	74
ADMINISTRACIÓ.	75
<i>Notícia d'unes ordinacions de 1595.</i>	75
<i>Els oficis.</i>	76
Sistema d'elecció.	76
Salari.	78
Extracció social.	78
FUNCIONAMENT.	81
<i>Dies i hores d'assistència al públic.</i>	81
Clausures temporals.	84
<i>Els clients.</i>	85
Impositors voluntaris.	85
Impositors forçats.	85
Impositors eventuais.....	86
<i>Els dipòsits.</i>	86
De moneda: moneda de compte i moneda efectiva.	86
De joies.....	89
<i>Ordres de pagament.</i>	91
<i>a) Ordre oral.</i>	92
Nominació de procuradors.	93
<i>b) Ordre escrita.</i>	94

Instrument de pagament.	94
Instrument operatiu: la transferència o gir.	100
<i>Les caixes.</i>	100
Vaivé de moneda entre la caixa de menuts i la caixa grossa.	100
EL SISTEMA COMPTABLE.	103
<i>Els llibres: descripció.</i>	103
Els enfilats.	109
<i>Assentament dels fets comptables.</i>	111
Al llibre manual.	111
Al llibre major.	113
Als llibres del caixer i del tauler.	120
<i>Procés d'una operació comptable.</i>	123
Complexa comptabilitat d'un dipòsit de soltes.	125
LES INSPECCIONS.	128
<i>Els assistents dels cònsols.</i>	129
Procediment.	129
Inspeccions ordinàries i generals.	131
<i>Fraus i anomalies administratives.</i>	132
PRÉSTECES ENCOBERTS I INSTRUMENTS CREDITICIS.	134
<i>Informació recollida de la taula.</i>	134
Préstecs graciosos.	134
Censals.	135
Canvis.	136
Lletres de canvi amb venciment a la fira de Perpinyà.	137
III. LA CIUTAT ENTRE 1585 I 1749. SUCCESSOS ECONÒMICS I POLÍTIQS DE MÉS RELLEU.	139
PRIMER PERÍODE (1585-1640).	142
<i>Primera etapa (1585-1610).</i>	142
Contratempes econòmics.	142
Caresties bladeres. La pujada de preus. L'epidèmia de 1592. Obligacions amb la Corona. Reparacions del pont del Francolí. El deute públic vers el 1610..	142
Un conflicte social: intents de la noblesa a entrar en el govern municipal	148

<i>Segona etapa (1611-1640)</i>	148
Accions per aturar el deute públic.	148
Augment dels impostos. Municipalització del servei de la carn.	148
Les alteracions monetàries (1611-1618). Els plets contra el senyor arquebisbe (1613-1622). La guerra de Salses (1639-1640). El deute a la vigília de la guerra dels Segadors.	149
SEGON PERÍODE (1641-1749)	157
<i>Primera etapa (1641-1663)</i>	157
La guerra dels Segadors.	157
L'ensulsiada demogràfica. Una ciutat presidi és incompatible amb l'activitat mercantil. L'entrada de l'aristocràcia al municipi.	157
L'esfondrament de les finances de la ciutat.	160
Primer que tot, la guerra! El cost de l'epidèmia de 1662. Tan important com guanyar la guerra és no morir de fam. Sempre plou sobre mullat.	160
El desgavell monetari. Projecte de fabricar moneda.	163
El deute de la ciutat a la sortida de la guerra.	166
<i>Segona etapa (1664-1749)</i>	167
La fallida financera de l'any 1663.	167
Primera concòrdia amb els creditors (1663). La segona concòrdia (1670).....	168
Les noves concòrdies.	169
Els talls.	170
El tall de 1663. Noves avaluacions. El tall de 1671.	170
Contribució a les guerres contra França.	170
La represa frustrada de la primera meitat del segle XVIII.	172
Una interpretació del fenomen demogràfic.	172
Altres cops la guerra.	174
Les actituds.	174
El cost de la guerra.	176
Donatius per a les fortificacions de la ciutat. Donatius per a l'hospital de Rei.	176
Ajut a la guarnició. El problema monetari.	176
El canvi polític.	179
Les autoritats del règim borbònic. El corregidor i altres autoritats reials.	179
Substitució del municipi tradicional català per l'ajuntament borbònic.	180
L'impacte del nou ordre polític en la societat.	181
L'estament eclesiàstic. L'aristocràcia local. Les classes populars. La guarnició.	181
El cop de gràcia contra la viabilitat d'una represa.	187

IV. EVOLUCIÓ DE LA TAULA	189
PRIMER PERÍODE (1585-1640)	—192
<i>Moviment de caixa i nombre d'operacions</i>	—192
<i>Fons de reserva o l'existència a la caixa grossa</i>	—194
<i>Anàlisi dels balanços dels biennis 1597-1599, 1611-1613 i 1635-1637</i>	—194
<i>El comerç i la taula</i>	—200
Notícies sobre l'exportació de blat pel port de Tarragona a finals del segle XVI. —	200
Les extraccions dels anys 1591-1592. Les extraccions irregulars.	
Les extraccions dels anys 1598-1599.	—200
Consideracions sobre el comerç i els comerciants.	—203
<i>Els comptes dels ens públics</i>	—204
Comptes municipals.	—204
La comptabilitat municipal. Comptes dels còsols.	—204
Compte del clavari dels comuns. Comptes dels clavaris de forments i de les carns. Interacció dels comptes de les clavaries. Intervenció del municipi en el fons de reserva.	—205
Comptes de la Diputació del General.	—207
Dret del General. Dret de bolla.	—208
SEGON PERÍODE (1641-1749)	—213
<i>L'ensorrada de la taula</i>	—213
Síntomes de crisi.	—213
Estalvi de llibres comptables. Moviment de caixa.	—213
La taula durant la guerra dels Segadors.	—215
Balanç del bienni 1643-1645. Comptes de militars.	—215
Els comptes municipals. Els dipòsits de particulars.	—216
<i>La inflació del billó en els assentaments del manual</i>	218
<i>La taula de la postguerra</i>	—218
El deute.	—218
Reducció del llibre major.	—219
<i>La llarga agonia</i>	—221
Balanços dels biennis 1663-1665, 1673-1675 i 1691-1693. Comptes dels «Srs. Còsols i Elets de la Concòrdia».	—221
Donatius forçats o contribució de guerra.	—226

«Per fer valer y tenir lo dipòsit, un sou».....	225
<i>L'última singladura</i>	228
«La gran misèria hi ha a la ciutat» (1703).....	228
La taula en la guerra de Successió.....	229
Balanç del bienni 1711-1713. Segrest del fons de reserva.....	230
La taula sota el règim borbònic.....	233
Una llarga clausura provisional. La reobertura (1732).....	233
La clausura (1749).....	238
APÈNDIX	241
BIBLIOGRAFIA	251

Pròleg

Josep M. Recasens i Comes amb el seu llibre *La taula de canvi o de dipòsits de Tarragona i la ciutat del seu temps (1585-1749)*, completa, certament, una trilogia sobre Tarragona i el seu àmbit territorial: el municipi i el govern municipal en els segles XVI i XVII, el Corregiment i, ara, un estudi de la institució financera municipal, dins de la història de la ciutat i de les característiques socioeconòmiques que van emmarcar aquell intent frustrat de crear una institució de crèdit. La importància de la investigació és notòria. Les fonts documentals consultades en diversos arxius li han permès extreure una rica informació en dades comptables, en la història de la mateixa taula i en esdeveniments que van coincidir amb el llarg període de vida, de més d'un segle i mig, de la institució municipal. La taula de canvi, la ciutat i els seus habitants, tres factors essencials en aquesta història, s'ofereixen al lector amb rigor històric, mètode eficaç i excel·lent prosa, característiques sempre difícils a l'hora de construir temes com el del present treball, en què xifres i dades comptables imposen un ritme a l'exposició i als resultats.

La institució municipal tarragonina era una desconeguda, malgrat l'essencial del tema, recordem que diners i joies en dipòsit van units al desenvolupament de capital financer en nombroses ciutats europees. Se sabia, no obstant això, la història de diverses taules de canvi del país, la de Barcelona, Vic, Girona, Cervera, etc., però no coneixíem la de Tarragona. Josep M. Recasens ha posat a la nostra disposició amb aquest volum la taula de canvi de la nostra ciutat, de la seva ciutat. Una història dirigida al lector no especialitzat, com molt bé diu l'autor, i també al coneixedor del tema, es podria afegir. No han faltat dificultats, les pròpies de qualsevol investigació i els mals de cap per la particularitat del tema. La història de la banca, els sistemes monetaris, la tècnica comptable es barregen i s'entrecruen en aquestes sempre complexes investigacions sobre entitats financeres de l'Antic Règim.

A aquests problemes hi hem d'afegir els inconvenients de les fonts documentals. Per una banda, la desaparició de diversos llibres de la taula de canvi i l'estat de conservació d'altres –no obstant el lloable esforç de l'Arxiu Històric de Tarragona– i per l'altra, el desordre cronològic, les irregularitats en el contingut i les anotacions confuses d'alguns

documents. Malgrat aquests obstacles Josep M. Recasens ha utilitzat les fonts documentals amb metodologia pròpia i excel·lents resultats. El sistema comptable comparable, en paraules de l'autor, a la partida doble actual i que perduraria fins al final del sistema municipal català tradicional, les fonts i la diversitat dels seus llibres: manuals, caixer, visites, etc. corrobora la complexitat a què ens hem referit. Les taules de canvi es van crear, sobretot, entre mitjans del segle XVI i el primer terç del XVII, les ciutats catalanes més importants les varen sol·licitar. Tarragona la va demanar l'any 1584. En total, en aquesta primera etapa, vuit localitats obtingueren llicència per a l'obertura d'una institució financera municipal. Va ser un període de cert esperit emprenedor i de recolzament polític del poder públic. Els arguments de Tarragona els justifica l'autor a partir de les mateixes fonts documentals. La seva condició de «terra marítima», «bien pobladas», on «si fan molts negocis» i existeix el problema de «tener los diners... en gran perill»... més el risc del bandolerisme i de la pirateria.

La taula de canvi va passar per diverses i turmentoses vicissituds. La intervenció de creditors en les finances municipals durant més de la meitat de la vida de la institució i el posterior i rígid control del govern de la monarquia van dificultar el desenvolupament normal d'una institució financera que havia de plantejar-se la confiança del client com a objectiu i fortalesa. La laboriosa investigació de Josep M. Recasens ha integrat a la seva història aquestes circumstàncies, en què participen urbs, gent, béns i autoritats. La vida de la taula, òbviament, no va ser fàcil, els deutes van acabar per asfixiar les possibilitats d'èxit. Des de l'inici, diverses concòrdies van procurar buscar una sortida a les dificultats, però cada vegada la seva viabilitat es va anar embolicant amb solucions insuficients.

La taula de canvi era una entitat «pública de depósito, cambio y transferencia de moneda, asegurada con el patrimonio del municipio». No tenia capital, no pagava interessos, ni emetia títols. En alguns aspectes, no obstant això, la taula podia comparar-se amb una entitat bancària. Posseïa els instruments oportuns. Dipòsits, reintegraments, transferències, circulació de lletres de canvi i ús de monedes de diversos orígens i composicions. D'aquesta última activitat, l'autor recorda l'element perturbador de la moneda falsa que feia mal a la salut econòmica de l'entitat i erosionava la convivència amb els habitants de la ciutat, especialment, amb els d'economia més feble, víctimes més fàcils de la circulació de la moneda il·legal.

La taula de canvi, per la seva organització interna, disposava de personal propi i per al seu funcionament comptava amb llibres de registres i de control. Hi havia diversos càrrecs, categories i funcions, un sistema d'elecció d'oficis, les formes de cobrir vacants i salaris. Els funcionaris sotmesos a jurament abans d'exercir les seves obligacions van procurar dur a terme els seus serveis fins i tot en moments molt adversos. La vida quotidiana de la taula, horaris d'atenció al client, tancaments temporals per inventaris o inspeccions dels còsols, el dia a dia, es barrejaven d'una manera traumàtica amb fets imprevistos com la crisi de 1715, quan el municipi va suspendre els pagaments per falta de fons (havien estat destinats a la guerra de Successió). Les exigències del poder públic,

en més d'una ocasió, van abocar la institució municipal a conseqüències irreparables per conflictes aliens a les seves voluntats, però de greus repercussions en la solvència i en el crèdit de l'entitat tarragonina.

El préstec, anota l'autor, era indispensable per activar l'economia, incentivar les inversions i beneficiar les classes populars en moments de crisi de subsistència. El préstec amb interès, però, estava prohibit tant en el seu aspecte mercantil com en el religiós. Des dels llibres de la taula de canvi es descriuen els moviments de diners, a base sobretot de censals, en ocasions préstecs més o menys fraudulents, i els instruments dels intercanvis. A la mateixa vegada, els registres del llibre manual detecta les activitats comercials i insinua els canvis de fortuna de famílies de la ciutat.

Tarragona, en la història de la taula de canvi, assumeix l'altre protagonisme com a marc històric i referència permanentment que ens ajuda a conèixer millor l'evolució de la institució financera. La taula de canvi era propietat del municipi i la seva solvència depenia de la salut econòmica del patrimoni de la ciutat. Factors negatius, com la guerra dels Segadors, amb llocs i intents de setge, o la seva transformació en plaça forta amb restriccions de l'activitat comercial que quedava supeditada a la militar, van complicar el funcionament i el desenvolupament de l'entitat municipal. La viabilitat de la taula i les seves possibilitats d'èxit anaven unides a la vida de la ciutat, d'aquí la inclusió d'aquelles pàgines essencials sobre l'urbs i els seus habitants: la població en els primers dies de la taula, els temps de relativa prosperitat, l'emigració i els períodes d'epidèmies que van limitar el nombre d'habitants i van reduir l'activitat mercantil. Aquests factors, en el seu conjunt, quasi repeteixen i reflecteixen la situació socioeconòmica de la ciutat i de les seves institucions.

En un altre ordre de coses, Tarragona com a municipi disposava d'institucions pròpies, una realitat –amb les variants corresponents– semblant a la d'altres urbs europees de l'època. Les estructures internes de la ciutat, la tradició i la limitada eficàcia dels estats els permetien disposar d'un govern municipal amb certes possibilitats de representativitat i gestió. Nombroses ciutats podien considerar-se «frontereres» i punts de trencament amb l'univers senyorial. La seva manera d'entendre el món es fonamentava en la nova mentalitat, moderna, del benefici basat en els intercanvis, cada vegada portats a més distància, i en l'ús d'instruments dels que la banca i, amb els seus caràcters propis, la taula de canvi constituïen un dels seus exponents.

Tarragona, ens recorda l'autor, va participar en nombroses d'aquestes característiques que valoraven una ciutat. Disposava, en efecte, de les seves pròpies institucions –Consell General, consolat, cossos legislatius i executius, i el sistema d'insaculació. Tenia, a més, el deure d'atendre necessitats vitals dels seus habitants, com salut, defensa, alimentació, etc., i, tal com explica aquesta investigació, la possibilitat de disposar d'una institució financera com la taula de canvi al servei dels comerciants, transeünts, entitats i veïns. Dins les limitacions i la manca de distribució del poder en l'Edat Moderna, sense comparar-se amb el sistema democràtic dels nostres dies, la ciutat disposava d'una certa força representativa i financera.

De vegades, aquestes pràctiques de govern local, explica Josep M. Recasens, van premetre superar el «buit de poder»; així, per exemple quan la pesta, mal freqüent, provocava l'èxode, «governava el poble a son modo». S'ha d'afegir, amb respecte a Tarragona, que a aquelles circumstàncies i a d'altres, se sumava la particular distribució de poders a la ciutat, factor que afegeix més interès a la investigació. Es tractava de la diversitat de jurisdiccions, el poder repartit entre el rei i l'arquebisbe. La ciutat, seu metropolitana, servia de capital eclesiàstica, des de la qual s'exercia l'autoritat temporal i espiritual en una societat en què la «religiositat estava profundament arrelada». Per altra banda, aquella situació política, sense menystenir de les institucions municipals, impedia a Tarragona l'accés a les Corts, al tercer braç, juntament amb d'altres ciutats catalanes.

Un altre apartat al qual Josep M. Recasens dedica repetida i lògica atenció és el dels usuaris de la taula de canvi i el nivell de confiança que aquests tenien en la institució municipal. Els impostors comptaven amb les garanties dels béns municipals, amb la promesa de les autoritats de no accedir als diners particulars i amb les normes penals que castigaven l'incompliment dels compromisos de les autoritats i de la taula de canvi. L'entitat financera, malgrat això, rebria la majoria dels seus ingressos, i cada vegada amb més freqüència, del municipi i de les institucions governamentals. Les guerres, circumstancialment, van aportar als militars a nous comptecorrentistes. Les garanties i la solvència de la taula, de totes maneres, es reforçava amb les inspeccions. El govern municipal, mitjançant el control de la taula de canvi i dels seus funcionaris, procurava consolidar el crèdit de l'entitat davant dels impostors. Josep M. Recasens explica la intervenció de «los cònsols», assistits per «els oidors de comptes», i la manera com s'efectuava, amb solemne protocol, la labor inspectora.

Malgrat aquestes preocupacions, les conseqüències polítiques i militars van acabar afectant la salut econòmica de la ciutat i de la taula. Cap a la dècada dels setanta del segle XVII, en paraules de Josep M. Recasens, «Tarragona havia passat a ser una ciutat sense recursos i despoblada»; el municipi carregat de deutes de guerra s'havia vist obligat a sol·licitar la intervenció del virrei per superar la greu situació de la taula de canvi. L'entitat financera municipal, segueix l'historiador, va entrar en una profunda crisi a la segona meitat del segle XVII, que es va accentuar en la primera del segle XVIII quan les despeses de la guerra de Successió i els préstecs obligats van acabar per erosionar, definitivament, l'entitat financera municipal, ja que «per pagar despeses de guerra el govern municipal segrestà de particulars». Era el final.

Josep M. Recasens escriu l'epitafi de la taula amb paraules del notari tenidor del llibre manual: «se nota des de primé de juliol del any 1749 quedà estinguida la taula dels cambis y comuns dipòsits de la presente ciutat». La taula havia deixat d'existir. Durant molt de temps la institució municipal, tal com hem dit més amunt, havia evolucionat de forma paral·lela a la ciutat. Evolucionà al ritme de la conjuntura econòmica i financera, i va ser molt sensible a les situacions crítiques.

Aquesta història de la taula de canvi, pel seu contingut, representa alguna cosa més que «l'esbós d'una història econòmica de la ciutat», tal com és qualificada per Recasens en el llibre; a més de donar respostes a causes que ignoràvem, obre noves vies per a la interpretació d'un llarg període de la capital tarragonina. La història de la institució financera municipal correspon, precisament en el temps, al període en què es consolidaren les ciutats, no com a instruments de poder i administració de les monarquies, sinó com a entitats que van gaudir d'una gran autonomia. No va constituir un fenomen general i uniforme a tot Europa, però, amb les limitacions necessàries, va significar el triomf de les ciutats. N'hi van haver que fins i tot van aproximar-se a l'exercici de la sobirania, però la immensa majoria coexistiren o van conviure amb el poder senyorial, laic o eclesiàstic, i es van aprofitar i gestionar les seves riqueses.

Tarragona equivalia en població a una ciutat de mida menor en el context europeu, però així eren la majoria en el continent, on viure en una ciutat suposava, llavors, un fet minoritari. El pes polític i econòmic no provenia només del nombre d'habitants, també de les seves possibilitats, prestigi i poder. Tarragona concentrava la seva influència en el poder eclesiàstic i secular, dins dels caràcters de l'Antic Règim. Possedia les muralles que procurava conservar i potenciar i que la convertien en un lloc i un mercat més segur. El seu recinte defensiu heretat del passat albergava els seus habitants, marcava l'espai jurídic ciutadà i l'àrea on exercia els privilegis de la ciutat, també on servir-se del mitjans financers de l'urbs mitjançant la taula de canvi.

Tarragona, a més, disposava d'un *hinterland* singular, la comarca del Camp, plena de viles, i després, de dues importants ciutats. Era el Camp una espècie de *randstad* que feia del territori ple de nuclis habitats una única regió urbana? L'economia de la zona, la presència de l'església metropolitana sobre el territori, l'especialitat agrícola a exportar i l'atracció del litoral al comerç exterior i a les importacions, podrien donar-li aquestes característiques, dins d'un equilibri general entre les viles i ciutats del Camp de Tarragona. La ciutat intentaria oferir els serveis de la taula de canvi, com ho feien altres institucions similars europees coetànies que es van anar creant al llarg d'aquell període amb la participació, en més d'un cas, de joiers i mercaders associats per fer front de la mateixa manera, però amb més sort, a les exigències de conflictes armats. Algunes adquiririen molta anomenada. Paradoxalment, malgrat això, quan la ciutat de Tarragona i el Camp havien superat la reconstrucció després del conflicte successori i iniciaven el desplegament de la segona meitat del segle XVIII, va desaparèixer la taula de canvi. El seu origen, desenvolupament i final, en un temps de canvis profunds que, més o menys directament, van influir la ciutat de Tarragona i la seva taula de canvi és el que Josep M. Recasens ofereix a l'atenció del lector amb aquest volum.

En aquesta investigació, de la mateixa manera que en tota la seva obra, sense minvar del rigor històric, es distingeix, sens dubte, l'estima de l'autor per la ciutat de la qual, en la recent etapa política, va ser el seu primer alcalde democràtic, ampliant els límits ciutadans més enllà de les tradicionals muralles. A l'historiador, un dels millors

conexedors de l'etapa tarragonina de l'Antic Règim, quan la seva extensa i fructífera experiència ha celebrat, feliçment, un aniversari de més de vuitanta anys (i la nostra amistat allarga les arrels als primers anys dels setanta, a poc temps d'iniciar-se la reinstauració universitària tarragonina) desitjaria, ara, agrair-li la seva aportació científica, decisiva, que ha estès àmpliament el coneixement de la nostra història.

LUIS NAVARRO MIRALLES
Professor de la URV

Prefaci

Fa molts anys que vaig descobrir el centenar de llibres de la taula de canvi tarragonina, la majoria de comptabilitat i de gran volum, dipositats a l'Arxiu Històric de Tarragona. Impulsat per la tafaneria, no vaig poder resistir la temptació de fullejar-ne alguns; els suficients per fer-me sospitar molt seriosament que els assentaments de fets comptables contenien, a més de dades explícitament comptables, un gran nombre de notícies que es referien a la Institució Municipal i a successos polítics, socials, i, sobretot, de caràcter econòmic, que, si més no, podien ajudar a comprendre millor actituds i actuacions, no sempre unànimes, que adoptaren cada una de les classes de la societat tarragonina, davant de les ocurrencies polítiques amb desenllaç bèl·lic o sense, i dels desajustaments econòmics, des de finals del segle XVI fins a mitjans del XVIII.

De moment, vaig limitar-me a consignar en fitxes algunes dades que m'interessaven per a altres projectes, però, a mesura que augmentava el nombre de llibres examinats i el de dades fitxades, em passava pel cap amb més freqüència la idea d'aventurar-me a treballar en una monografia de la taula.

Finalment vaig decidir-me. Però aviat començaren els maldecaps, més que res per les meves limitacions en la tècnica comptable, assumptes monetaris i la història de la banca. Era raonable pensar que podria vèncer, en part, les dificultats, amb auxili de la bibliografia, però vaig comprovar que la publicada d'específica sobre taules de canvi era escassa. La raó d'aquest buit ens la dona en una ajustada reflexió el professor Gaspar FELIU i considero que val la pena de transcriure. Diu: «De fet, tot i la florida impressionant de la història econòmica catalana a partir dels anys cinquantes, les qüestions referents a la moneda, la banca, el crèdit i, en general, els temes financers (i també fiscals), són escassos, tardans i no sempre rigorosos. Segurament perquè aquests aspectes han estat sovint considerats com a sobreposats a l'economia productiva, relatius només a l'esfera de la distribució i, moltes vegades, especialment en el cas de la moneda, dependents d'avatars i de decisions alienes al món econòmic. Però encara més pel fet que el seu estudi presenta complexitats que requereixen un grau de preparació tècnica que no és fàcil d'assolir, comporten el maneig de grans masses documentals i no permeten resultats gaire vistents.»¹

¹ Pròleg al llibre de Passola: *Els orígens de la banca pública. Les taules de canvi municipals*.

Malgrat tot, potser amb massa tossuderia, vaig decidir seguir formalment amb l'aventura animat per la lectura de dos suggerents treballs que m'ajudaren a familiaritzar-me amb el lèxic i els temes d'història economicofinancera i bancària. Em refereixo a la *Història de la Taula de Canvi de Barcelona* (Barcelona, 1989) d'Anna M. ADROER i Gaspar FELIU i als estudis de Josep M. PASSOLA que tracten de les taules catalanes, i en particular de la de Vic, publicats l'any 1999.

Dit això, atès que aquesta monografia va dirigida al lector no especialitzat, crec que abans que res cal definir què era en els segles de l'Antic Règim una taula de canvi i de dipòsits. Una definició genèrica podria ser, per exemple: una institució pública de dipòsit, canvi i transferència de moneda assegurada amb el patrimoni d'un municipi que, a diferència dels bancs, no disposava de capital, no pagava interessos, ni tenia capacitat per emetre títols. Com que no podia tenir pèrdues ni guanys, el municipi propietari de la taula es feia càrrec de les despeses de funcionament i de cobrir les pèrdues eventuais que hi pogués haver.

En una ciutat com Barcelona el canvi de moneda era essencial en el món dels negocis, i una taula pública evitava o reduïa l'especulació dels canvistes privats; però en ciutats petites com Tarragona, on el canvi de moneda era escàs i quan calia es feia a Barcelona, la funció de la taula es reduïa a custodiar i transferir diner. Però, tot i les seves limitacions, aquestes taules eren de gran utilitat, perquè els dipòsits es reemborsaven a la vista i les transferències o girs trajecticis estalviaven la incomoditat i el perill del transport terrestre o marítim de diner en metàl·lic. Per altra part, els municipis, davant d'una urgent necessitat de diner, en podien bestreure temporalment del dipositat per particulars a la taula sense utilització immediata, i estalviar-se els costos de manllevar-ne per via de censal o de préstec.

Però en el món de la banca i de les finances regeix un principi segons el qual la garantia del crèdit o confiança pública és el motor d'una entitat dedicada a activitats dineràries; no oblidem que el crèdit d'una taula descansava en el del municipi que l'assegurava. A causa d'aquesta dependència, en períodes de tranquil·litat política, bona salut financera municipal i relativa prosperitat econòmica de la ciutat, és a dir, quan tot rutllava, la taula anava com una seda, però, quan l'esclat d'una crisi política o econòmica desequilibrava les finances municipals i obligava la ciutat a endeutar-se fins al coll per sortir del mal pas, aleshores la taula es quedava amb un fiador sense crèdit, perdia la confiança del públic i entrava en crisi.

El perill que corria la taula tarragonina pel fet de dependre del crèdit municipal es posà de manifest quan, a la segona meitat del segle XVII, la ciutat es va veure obligada a costejar més enllà de les seves forces, primer amb la guerra dels Segadors i, a continuació, els successius conflictes bèl·lics que mantingueren les monarquies espanyola i francesa. El resultat fou que, carregada de deutes, la ciutat féu fallida, i en la caiguda arrossegà la taula de tal manera que la deixà reduïda a una institució sense crèdit, inoperant i tes-

timonial. Mai més no recobrà la solvència i, sempre com més va pitjor, visqué en un autèntic estat de coma fins que les autoritats borbòniques la clausuraren per decret l'any 1749.

Ara, vista la interrelació que lliga estretament l'història de la taula i la història de la ciutat, és obvi que convenia completar l'estricta temàtica monogràfica amb una descripció crítica de la ciutat en l'època que es creà la taula, i una exposició dels episodis més significatius que condicionaren la seva evolució fins a mitjans del segle XVIII. Això sí: donat el caràcter de la taula, m'ha semblat adequat aborrrar més en els fets d'índole econòmica que en els de signe polític i social.

Aquest tros d'història de Tarragona de 164 anys l'exposo dividit en tres blocs o períodes. El primer, que anomeno «Plenitud», comprèn de l'any 1585 al 1640, i consta de dues parts: una de vint-i-cinc anys (1585-1610) i un altre de trenta (1611-1640). A la primera part pretenc donar una visió de la ciutat en un moment que es beneficiava d'un cicle de bonança econòmica sacsejat, abans d'acabar el segle, per l'aparició d'un seguit de successos que auguren un pròxim canvi de conjuntura: consecutives caresties bladeres, difusió del bandolerisme i la pirateria, agreujament del desordre monetari, la greu epidèmia de l'any 1592 i la guerra del Rosselló (1596-1599), als quals, ja al segle XVII, s'hi afegirà un recés generalitzat del comerç marítim a la mediterrània occidental. La segona part s'inicia quan el canvi de conjuntura ja és perceptible. Ho indica el preocupant augment del deute públic, que prosseguirà sense parar perquè nous entrebancs impediran l'atur de la creixent despesa.

En el segon període, que denomino «Decadència» (1641-1714), glosso els esdeveniments polítics i socials més emblemàtics que es produïren en la guerra dels Segadors i els catastròfics efectes posteriors, que motivaren una ruptura en la història moderna de Tarragona, un *abans* i un *després*, materialitzat per la conversió de la que havia estat una ciutat oberta a les activitats econòmiques en una *ciutat presidi*, nom que es donava a les places fortificades dotades de guarnició permanent, governades per una autoritat militar i tancades a tot allò que podia trastocar l'ordre castrense i minvar el seu valor estratègic. En aquestes condicions la «nova» Tarragona, carregada de deutes de guerra, no pogué participar en la recuperació demogràfica i econòmica que s'inicià arreu de Catalunya abans d'acabar el segle XVII. I, per si fos poc, se li demanà i realitzà un altre esforç per ajudar a pagar la guerra de Successió.

Finalment un tercer bloc tracta, a manera d'«Epíleg» (1715-1749), del nou ordre polític imposat pel règim borbònic i els efectes que tingueren per al futur de Tarragona les exigències d'una ciutat presidi.

La part del treball dedicada a l'estudi de la taula, es presenta en dos capítols. El primer, essencialment descriptiu, tracta de la gènesi, la fundació, l'organització i el funcionament de la institució. Ha estat possible reconstruir el procés fundacional i identificar el grup social que més interès tingué a aconseguir el privilegi reial de fundació,

però la pèrdua del llibre de les ordinacions priva de refer en la totalitat les obligacions i els deures dels administradors i les modificacions que l'experiència aconsellava introduir a les ordinacions per millorar el funcionament de la institució. Tot i això, amb l'auxili dels llibres del consolat, que registren les actes del consell i prohomenies municipals, ha estat possible establir la categoria social, l'estatus polític i els mèrits personals que s'exigien als administradors, i la forma d'elecció i la tasca que tenien assignada.

Però una institució en alguns aspectes comparable a una entitat bancària necessita instruments idonis per prestar serveis propis de la banca com són dipòsits, reintegraments i transferències. Doncs bé, a la taula, gran part dels dipòsits i els reintegraments es realitzaven amb una simple ordre oral o «dita»; però també es donaven ordres de pagament escrites que podien ser simples albarans i lletres missives, o documents més complexos com ara pòlisses, i, sobretot, lletres de canvi comercials o financeres lliurades per garantir préstecs amb interès. La circulació de lletres de canvi és tan important que ha fet imprescindible dedicar-hi un especial comentari.

I naturalment en l'estudi d'una institució que primordialment opera amb moneda no es poden obviar les referències sobre la utilitat de la imaginària moneda de compte, la varietat i el valor de les peces de diversos metalls de moneda efectiva que circulava, i els problemes que causaven les devaluacions, les falsificacions i el retall de les monedes corrents, i com tot això repercutia a la taula.

En un altre apartat del mateix capítol es descriuen els llibres i la tècnica comptable. S'utilitzava la comptabilitat per partida doble i, com a particularitat, destaca l'existència de dos tipus de comptes: el corrent, on es comptabilitzaven les partides d'impositors voluntaris, i el de «soltes», on s'anotaven els dipòsits «forçats», que eren caucions retingudes temporalment a la taula, pendants d'una sentència o del compliment d'una obligació, que no es podien «soltar» sense l'ordre de l'organisme o persona responsable de l'acatament de la disposició que donava motiu a una retenció temporal.

A més de posar èmfasi en les formalitats que requeria la pràctica de la «dita», aquest capítol es completa amb una referència de les visites d'inspecció i del funcionament de les caixes.

El segon capítol és una exposició crítica de l'evolució de la taula, disposada de manera que destaquï el paralelisme que guarda amb la de la ciutat. Utilitza com a indicadors per constatar els canvis que es produeixen, el moviment de caixa i nombre de fets comptables, l'existència del fons de reserva o en caixa i una mostra de balanços biennals acompanyats d'un detall del moviment dinerari dels comptes corrents i de soltes agrupats segons la condició social o professional dels titulars. També separa els dipositants locals dels forans.

Intento demostrar que la taula vingué al món per iniciativa d'un poderós grup de mercaders que tallava el bacallà en el govern municipal i esmerçava el diner en productives operacions de risc en un moment dolç d'un cicle de bonança econòmica, i com la seva condició de clients —sinònim de dipositants voluntaris— transferia a la taula la solvència que necessitava per donar confiança a les classes adinerades més conservadores

—estament eclesiàstic i petita noblesa—, rendistes de la terra que col·locaven preferentment les rendes en censals.

El canvi de tendència del cicle econòmic que féu trontollar el crèdit de la ciutat a la primera meitat del segle XVII es nota a la taula per la fuga gradual d'impositors voluntaris, signe de pèrdua de confiança pública, que contrasta amb un augment dels dipòsits municipals, conseqüència d'un major intervencionisme del municipi en l'abastament de vitualles com a mitjà per reduir el dèficit públic que s'acumulava any darrere any.

A la segona meitat de segle, per pagar costos de la guerra dels Segadors i l'epidèmia de 1652, el govern municipal es gastà dipòsits de particulars que constituïen el fons de reserva i, mentre buscava un compromís amb els creditors, suspengué el pagament dels dipòsits anteriors a l'any 1653 per temps indefinit. La mesura era una declaració de fallida encoberta.

Endeutada i sense possibilitats d'amortitzar el deute, la taula es quedà sense impositors voluntaris, perdé les funcions bancàries que realitzava i, de fet, es convertí en una caixa de dipòsits d'ofici per custodiar caucions que s'assentaven en comptes de «soltes», partides municipals destinades a pagar interessos del deute de la ciutat i dels tributs posats a les vegueries de Tarragona i Montblanc per pagar despeses de guerra. Al marge d'aquesta activitat oficial la taula era, com hem dit, una institució inoperant i testimonial. Tanmateix, l'estocada final la rebé quan, per pagar el cost de la guerra de Successió, el municipi s'apoderà del fons de caucions —comptes de «soltes»— i va deixar un nou forat.

La taula passà els darrers anys de vida (1715-1749) sota el règim borbònic en estat de coma i la major part del temps (1716-1732) tancada, perquè el govern municipal —Ajuntament des de la implantació del Decret de Nova Planta— no podia amortitzar el deute contret en la guerra de Successió. Finalment, l'any 1732, l'Ajuntament calculà que podia liquidar el deute i obrí la taula; però no tardà a adonar-se que una cosa és voler i una altra poder. Així que, passats uns anys, administrada per uns oficials desmotivats i, havent amortitzat només una tercera part llarga del deute, l'any 1749 la taula tancà definitivament per ordre del Consell d'Estat.

— * —

En un estudi centrat en la taula de canvi i de dipòsits tarragonina no hi podia faltar una referència preliminar del debat que tingué lloc a principis del segle XV (1417-1421) en el si del govern municipal, sobre la conveniència d'instaurar una taula municipal, a imitació de la que s'havia instituït a Barcelona l'any 1401. La proposta sortí del grup burgès dominant en el municipi i a la vegada major creditor de la ciutat, que mig pensava que una taula de canvi seria un instrument útil per sanejar el deute que ofegava la ciutat. Però al final no s'arribà a cap acord, la proposta no prosperà i la taula quedà en projecte.

Convé dir que la idea d'instituir una taula semblant a la de Barcelona no fou estrictament local, sinó que d'una manera general la tingueren i la realitzaren les

oligarquies municipals de les ciutats més importants de Catalunya, València i Mallorca, que passaven per un mal moment econòmic. Però totes les taules municipals creades al segle XV per millorar l'estat de les economies locals no donaren el resultat esperat, i al cap de pocs anys tancaren.

— * —

Finalment expresso el meu agraïment al personal de l'Arxiu Històric de Tarragona, sempre atent i servicial a qualsevol indicació, als Srs. Francesc Baró i Roca i Josep M. Montserrat i Musté, pel seu assessorament en qüestions comptables, i a la Sra. Isabel Company i Farrerons, per l'atenció que ha tingut de facilitar-me dades procedents de manuals notariais.

JOSEP M. RECASENS I COMES

Fonts documentals

ARXIU HISTÒRIC DE TARRAGONA

Documentació de la taula

Catalogada a la secció d'Economia i Hisenda del Fons Històric Municipal de Tarragona

En una «Acta de entrega de la Tabla de Comunes Depósitos a Thomàs Morenas, Gabriel Riera, Buenaventura Prats, administrador, regente del libro mayor y notario de dicha Tabla», del 26 d'agost de 1730, consta que en aquesta data a la casa de la ciutat es guardaven i custodiaven: 32 llibres «propios de el officio de administrador, antes nombrado tablero», 65 llibres «grandes vulgarmente llamados libros mayores», i 37 llibres manuals «que contienen en si, las partidas de entradas, y salidas desde el año mil quinientos ochenta y cinco hasta el de mil setecientos quince, con una muy crecida cantidad de plicas o paquetes de papeles diferentes, que se suponen ser los títulos e instrumentos de las partidas de dinero que de la misma tabla se han soltado, sacado y entregado».²

Actualment conté les sèries incompletes dels llibres major, manual, del tauler i del caixer que relacionem a continuació. De cada llibre es detalla: número que li posaren originalment, bienni o anys que estigué en servei i nombre de folis. Una creu indica els volums que a causa del mal estat de conservació o per la sostracció de fulls escrits ha quedat parcialment inutilitzat:

SÈRIE DE LLIBRES MAJORS: 43 VOLUMS

<i>Número</i>	<i>Bienni</i>	<i>Folis</i>	<i>Número</i>	<i>Bienni</i>	<i>Folis</i>
4	1591-1593	249 x	34	1651-1653	204
5	1593-1595	299 x	37	1657-1659	167
6	1595-1597	256	38	1659-1661	153 x
7	1597-1599	299	40	1663-1665	175 x
8	1599-1601	293	41	1665-1667	168 x
9	1601-1603	296	45	1673-1675	98
11	1605-1607	306 x	46	1675-1677	90
13	1609-1611	284	49	1681-1683	111
14	1611-1613	298 x	51	1685-1687	86 x
15	1613-1615	294	52	1687-1689	93
16	1615-1617	294	53	1689-1691	96 x

2 Manual notari Bonaventura Prats (1715-1739), sign. 364, 391-293.

<i>Número</i>	<i>Bienni</i>	<i>Folis</i>	<i>Número</i>	<i>Bienni</i>	<i>Folis</i>
17	1617-1619	297	54	1691-1693	109
19	1621-1623	115 x	55	1693-1695	118 x
20	1623-1625	292	56	1695-1697	117 x
21	1625-1627	301	57	1697-1699	107 x
22	1627-1629	293	58	1699-1701	143
24	1631-1633	292	62	1708-1709	106
25	1633-1635	309	63	1709-1711	122
26	1635-1637	288	64	1711-1713	109
28	1639-1641	285	66	1716	116 x
30	1643-1645	296	66	1732-1741	94
31	1645-1647	47			

SÈRIE DE LLIBRES MANUALS: 23 VOLUMS

<i>Número</i>	<i>Bienni o anys</i>	<i>Folis</i>	<i>Número</i>	<i>Bienni o anys</i>	<i>Folis</i>
2	1587-1589	195 x	19	en blanc	
3	1589-1590	134 x	22	1627-1629	270
4	1591-1593	262 x	24	1631-1633	266
6	1595-1597	147	26	1635-1637	267
7	1597-1599	248	29/33	1641-1651	237
8	1599-1601	350 x	31/38	1651-1661	186
9	1601-1603	328	39/41	1661-1667	208
10	1603-1605	249	45/48	1673-1681	250
11	1605-1607	243	54/56	1691-1697	285
12	1607-1609	284	56	1708-1713	259
15	1613-1615	243	58	1732-1751	132
18	1619-1621	284			

SÈRIE DE LLIBRES DEL TAULER: 14 VOLUMS

<i>Número</i>	<i>Bienni o anys</i>	<i>Folis</i>	<i>Número</i>	<i>Bienni o anys</i>	<i>Folis</i>
2	1587-1589	48	21	1625-1627	30
3	1589-1591	50	25	1633-1635	24
5	1593-1595	72	29/31	1641-1649	71
8	1599-1601	44	39/40	1661-1665	32
10	1603-1605	70	41/49	1665-1681	77
11	1605-1607	73	49/66	1681-1715	140
19	1621-1623	95			

LLIBRE DEL CAIXER: 15 VOLUMS

Número	Bienni o anys	Folis	Número	Bienni o anys	Folis
2	1587-1589	72 x	20	1623-1625	95 x
5	1593-1595	57	21	1625-1627	64 x
12	1607-1609	70	22	1627-1629	65 x
14	1611-1613	45 x	25	1633-1635	70 x
17	1617-1619	86	27	1637-1639	60 x
18	1619-1621	73	29/33	1641-1649	65 x
19	1621-1623	95	37/41	1665-1669	70 x
			43/54	1669-1691	74

Llibre major de la taula de compte vell, de la present ciutat de Tarragona. 61 folis de gran format, enquadernat en pergami, any 1732.

Llibres de les visites.

Llibre de visitas dels cònsols de la ciutat de Tarragona a la Taula de Cambi quatre vegades al any per determinació presa y escrita en lo llibre del consolat el 29 abril 1605 (17 de juny de 1605-2 de maig de 1645), 110+II folis. Bon estat.

Llibre de las visitas de la taula dels cambis, comensat a 1 agost 1645. Acaba el 14 d'abril de 1715. 108 folis. Bon estat.

Quaderns de rúbriques

Rúbrica del llibre major tretzè de la taula de canvi (28 d'abril de 1609 a 4 d'abril de 1611). 24 folis amb índex alfabètic. Bon estat de conservació, excepte el foli 22. Arxivat juntament amb el llibre major del mateix bienni.

Rúbrica dels particulars del llibre major setzè de la taula de canvi. Comença el 12 de juny de l'any 1615 i acaba el 12 abril de l'any 1617. 28 folis. Bon estat de conservació.

Catalogat a *Documents solts*

Capítols sobre l'establiment de la taula de canvi. S/d. 2 folis, sign. tipogr. 18/1718.

Altra documentació del fons Històric Municipal de Tarragona dipositat a l'Arxiu Històric de Tarragona que ha estat consultada:

Llibres del consolat, segles XVI i XVII, 106 volums.

Llibres del consolat, segle XVIII, 1700 a 1718.

Esborrany de la nova extracció de cònsols, 1711-1713.

Llibres capitulars, 1719 a 1749.

Llibres de forments 2 (1592-1606) i 3 (1606-1631).

Fons notarial de Tarragona

Balguer, Tomàs Manuals anys: 1615, 1616, reg. 160 i 161

Baldira, Joan Manuals anys: 1616-1622, reg. 169, 1621, reg. 170, 1628-1639, reg. 176

Garau, Joan Manuals anys: 1623-1626, reg. 8583

Gendre, Bernat Manuals anys: 1600, reg. 97

Gili, Damià Manuals anys: 1579, reg. 14

llagostera, Pau Manuals anys: 1599-1602, reg. 138

Martorell, Gabriel Manuals anys: 1607-1613, reg. 132

Prats, Bonaventura Manuals anys: 1715-1739, reg. 364

ARXIU MUNICIPAL DE TARRAGONA

Llibre manual núm. 19. Bienni 1621-1623. Sense enquadernar.

Fragments del llibre manual núm. 29 al 33. Biennis 1641-1643 a 1649-1651.

Fragments dels llibres manuals: 1681-1682 (8 d'octubre de 1681 a 6 de juny de 1682); 1689-1690 (25 d'octubre de 1689 a 22 d'abril de 1690); 1719-1720 (9 de juliol de 1719 a 4 de gener de 1720).

ARXIU DE LA CATEDRAL DE TARRAGONA (ACT)

Registres parroquials de bateigs, òbits i matrimonis 1701-1750.

Llibres de lletres eixides, 1697-1702 i 1708-1716.

Llibre VII de espolis i vacants, 1762-1764. Vacant de l'arquebisbe Cortada.

ARXIU DIOCESÀ (AD)

Carpeta visites pastorals 1449-1450 i 1614-1615. Santa visita del Ilmo. Sor. Montcada, 1614-115.

Carpeta visita pastoral 1387-1690. Visita de inquisició referent a la moralitat i supersticions dels pobles, 1592.

Lligall pontificats Lario, Samaniego i Llinars. Llibre 1r, Pontificado arzobispo D. Juan Lario.

Atès que la major part de la documentació consultada està dipositada a l'Arxiu Històric de Tarragona, a les notes ometrem la procedència dels documents que són d'aquest arxiu.

Un precedent medieval: temptativa d'establir una taula de canvi a principis del segle XV³

Un dels efectes de la crisi social i econòmica que sacsa la Catalunya del segle XIV fou la desestabilització de les finances municipals, que obligà les ciutats i viles a endeutar-se considerablement. Per sortir o almenys per pal·liar la crisi, a finals de segle, a Barcelona, després de tres anys de buscar solucions per reduir el deute, el Consell de Cent decidí que un instrument adequat seria una taula de canvi pública assegurada per la ciutat. I tot seguit realitzà el projecte: el 14 de desembre de l'any 1400 aprovà les ordinacions que havien de regir el funcionament de la nova institució, la qual s'inaugurà el 20 de gener de l'any 1401 amb el nom de Taula de Canvi i de Comuns Dipòsits de Barcelona.⁴

Les ordinacions preveïen que, a més del residu dels impostos municipals, seria obligatori depositar a la taula els diners retinguts per assegurar el compliment de sentències o d'obligacions, i seria voluntari el dipòsit de diners i joies d'aquells particulars que creguessin que a la taula pública municipal estarien millor i més ben guardats que en una taula de canviador.

La utilitat de la taula com a instrument de redreç de les finances municipals es fundava que evitava haver de confiar a canviadors el dipòsit i la vigilància dels cabals públics, i posava a disposició del municipi una reserva de diners d'impositors forçats i voluntaris sense utilització immediata, «que havia de permetre lluir censals, o sigui disminuir el deute públic municipal i proporcionar crèdit a la Ciutat per a les compres de blat o carn o altres necessitats immediates».⁵ Com a contrapartida, els diners dels impositors voluntaris estaven més segurs a la taula que a les seves cases o a mans de la inestable banca privada o de canviadors. Com ha dit VILAR: «la creació de la famosa Taula de Canvi, considerada sovint com la coronació d'un progrés dels mètodes financers catalans, és abans que res, de fet, una garantia cercada pels barcelonins contra el creixement il·limitat de les càrregues municipals, i contra la inestabilitat de les banques

³ Donen notícia d'aquest projecte Cortiella: *Una ciutat catalana...*, 268 i Recasens: *La ciutat...*, II, 253.

⁴ Adroer/Feliu: *Història...*, 165.

⁵ Adroer/Feliu: *Història...*, 30.

privades». ⁶ En conclusió, la taula de Barcelona fou concebuda com un instrument de defensa contra un estat de crisi i no cap altra cosa.

Establerta la taula barcelonina, diverses ciutats de la Corona d'Aragó demanaren al rei un privilegi que les autoritzés a tenir taula de canvi i de dipòsits en les mateixes condicions que la de Barcelona. Foren:

Palma de Mallorca. El consell municipal, vista la concessió feta a Barcelona, demanà al rei Martí el favor de fundar una taula garantida amb les rendes i béns de la universitat en la qual els mercaders i persones de la terra i forasteres poguessin dipositar-hi els seus cabals, i la facultat d'elaborar les ordinacions adients i de mudar-les quan convingués. El monarca accedí als precís i expedí el privilegi de concessió a Burjassot el 8 de juliol de 1401. Tanmateix la taula no arribà a fundar-se, però un segle més tard un segon intent reeixí, ⁷ i la institució s'inaugurà el 7 de maig de 1507. ⁸

Perpinyà. Andreu BOSCH, a *Sumari de títols d'honor de Catalunya, Rosselló i Cerdanya*, dona notícies de la taula de Perpinyà fundada en virtut d'un privilegi del rei Martí del 2 de maig de l'any 1404, en el qual, entre altres disposicions relatives al funcionament, preceptuava que havia d'assegurar-la «lo Concell General, ab obligació de tots los béns de la Universitat». ⁹ Bosch dona a conèixer posteriors privilegis reials dels segles XV i XVI, que modificaren i confirmaren el de concessió, però sense dir si la taula tingué continuïtat i enllaçà amb la instituïda per un privilegi de Felip II, «dit del nou redrès», l'any 1573.

València. El 15 d'octubre de 1407 els jurats de València sol·licitaren al rei Martí el privilegi de tenir una taula de canvi i dipòsits a semblança de la de Barcelona, i cinc dies després el rei atorgà a la mateixa ciutat de València la gràcia demanada. El pregó que anunciava la fundació de la taula es publicà el 7 de març de l'any 1408, però només romangué oberta fins a 1418. ¹⁰ El restabliment, amb més sort, tingué lloc el 1519. ¹¹

Girona. Encara al segle XV, concretament el 23 de gener de l'any 1443, a petició del consell municipal, la reina Maria, muller i lloctinent general del rei Alfons V d'Aragó, atorgà el privilegi de creació d'una taula de canvi i dipòsits comuns a la ciutat de Girona. Però tampoc el privilegi tingué aplicació immediata, i calgué esperar fins a l'any 1568 perquè la taula fos una realitat. ¹²

6 Vilar: *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, II, 182.

7 Pons: «La banca mallorquina...», 161.

8 Pons: «La banca mallorquina...», 166.

9 Pàgines 483-485.

10 Peris: «La taula de València». Atribueix el fracàs de la taula a «Las negligencias y anomalías de su gobierno; el retraimiento de la imposición de depósitos por falta de hábitos o desconfianza en el público y, sobre todo, las turbulencias reinantes a la muerte de D. Martín».

11 Lapeyre: *La taula de canvis...*, 24.

12 Marquès: *La Taula de canvi...*, 28. Marquès opina que les causes més versemblants de la inaplicació del privilegi de 1443 foren «l'estat semi-anàrquic, de desordre, en què visqué la ciutat de Girona per moriu de la guerra dels remenses, primer, i de les lluites dels bàndols i parcialitats, després, amb llur seguici d'invasions, incendis,

El projecte fallit tarragoní. Tarragona fou una de les ciutats catalanes que a principis del segle XV intentà, sense èxit, establir una taula de dipòsits semblant a la de Barcelona.

La primera referència documental que ens ha arribat d'aquest intent és l'acord que prengué el consell municipal el 30 d'octubre de 1416 de fundar una taula general de dipòsits, crear l'ofici de tauler, renovable cada any, per gestionar-la, i suplicar al rei i a l'arquebisbe que es dignessin ordenar als veguers «e altres oficials lurs, que totes les monedes de dipòsit que's faran en lurs corts, haïen a remetre a la dita taula».

Per dur a terme l'acord, el consell confià als cònsols la redacció d'unes ordinacions, i els donà poders per «fermar tots capítols, seguretats e obligacions en nom de la ciutat, e donar fermances e bones e sufficients seguretats e cauteles», elegir una persona bona, idònia, i segura, per exercir de tauler, i adjudicar-li el salari que creguessin més convenient.¹³

La fundació d'una taula de dipòsits formava part d'un paquet de mesures que tenien per finalitat redreçar les finances de la ciutat, i al capdavant no era més que una nova temptativa de les moltes que, amb aquest fi, el govern municipal havia posat en pràctica, sense resultat, en el que anava de segle. En efecte, unes «ordinacions per a la redempció e quitament de deutes e càrrechs de la ciutat» aprovades el mes de març de l'any 1417, per legalitzar un augment d'arbitris que havia de permetre l'amortització de 60.000 sous de deutes en deu anys, inclouen l'establiment d'una taula de canvi i de dipòsits assegurada per la ciutat, similar a la de Barcelona,¹⁴ en la qual «obtinguda licència de la senyoria o d'aquells qui pertanga», s'hi haurien d'ingressar tots els dipòsits judicials de la cort dels veguers.¹⁵ Es calculava que l'increment d'impostos permetria rebaixar el deute, i els dipòsits confiats a la taula de marmessories, curadories i entitats religioses permetria bestreure diners per a la compra de grans.

Sembla, doncs, que l'any 1417 hi havia el ferm propòsit de crear una taula de dipòsits, però algun obstacle devia ajornar-ne la realització, perquè no trobem cap més notícia que s'hi refereixi fins al 10 de maig l'any 1420, en què el consell general elegí el ric mercader Joan Salmonia per exercir l'ofici de tauler.

Salmonia era un home fort de l'oligarquia municipal. Ciutadà de mà major, havia estat conseller, gairebé perpetu des del 1384, quan encara li deien Joanet. Havia estat elegit cònsol en cap els anys 1410, 1415 i 1418, i comissionat en representació de la

robatoris, morts i altres delictes i pertorbacions d'ordre públic [...] que impediren la realització de tota mena de projectes municipals de caire econòmic».

13 Llibre del consolat 1416-1417, f. 10v. Consell del 30 d'octubre de 1416. Recasens: *La ciutat...* II, 253.

14 Llibre del consolat 1416-1417, f. 18. Consell del 23 de març de 1417. Recasens: *La ciutat...* II, 254.

15 Llibre del consolat 1416-1417, f. 18. Consell del 23 de març de 1417. Textualment diu: «Item és concordat per los dessus nomenats que obtinguda licència de la senyoria o de aquells a qui s'pertangua, sia feta, ordonada, construïda e assegurada per la ciutat, en bon loch e sufficient, una taula en la qual venguen e hagen a venir totes monedes de les quals s'hagen a fer dipòsits, e totes monedes vaquants de pubills, marmessories e tots altres depòsits de totes les corts axí eclesiàstiques com seglars de la dita ciutat. E obre açò sia haüt treslat de la ordinació e forma de la taula de la ciutat de Barchinona.» El text ha estat transcrit per Cortiella: *Una ciutat...*, 413.

ciutat en diverses gestions polítiques i econòmiques. A més, era un important creditor de la ciutat:¹⁶ l'any 1410 li havia comprat 8 censals per valor de 2.381 lliures, al 5,5% d'interès, que produïen una pensió anual de 131 lliures 16 sous. L'any 1417, li manllevà 2.520 florins, per pagar al rei una concessió d'imposicions, garantits amb els ingressos de la imposició de la quartera i altres drets.¹⁷

Tanmateix, Salmonia refusà el càrrec amb el pretext que era massa vell. Devia tenir de 60 a 65 anys.¹⁸ Però l'edat sembla més aviat una excusa, perquè no solament exercí de conseller encara molts anys, sinó que fou elegit cònsol en cap per quarta vegada l'any 1424.

Es procedí a una segona elecció i sortí elegit Bertomeu Çabater, un altre ric mercader de mà major, més o menys de d'edat de Salmonia. També havia estat conseller a penes sense interrupció des del 1388, elegit cònsol en cap tres vegades —anys 1408, 1412, 1421, i encara ho tornaria a ser l'any 1428—, escollit per a diversos càrrecs municipals, i nomenat veguer per l'arquebisbe el bienni 1414-1416. I, com la majoria de ciutadans de la gran burgesia que formaven part de l'oligarquia municipal, també era creditor de la ciutat.

A mitjan juny, les ordinacions que estatuïen el regiment i la forma d'assegurar la taula estaven a punt. Del contingut, només sabem per una al·lusió que en fa l'acta de la sessió del consell general del dia 26, en què, a més del tauler, havien de crear-se dos oficis i s'exigia, a tots per igual, dipositar 2.000 florins de fermança. Per taxar el sou dels altres oficials es comissionaren els consellers de mà major Joan Maçó, doctor en lleis; Joan Salmonia, mercader; Gabriel Pasqual, notari, i els mercaders de mà mitjana Francesc Cerdà i P. Nadal.¹⁹ Ignorem la garantia que pensava presentar el govern municipal a la cort dels veguers,²⁰ lloc on s'havia de legalitzar l'assegurança de la taula, perquè les rendes de la ciutat estaven compromeses a respondre de la paga dels interessos del deute, i els creditors —censalistes— no consentirien que se'ls perjudiqués.

A principis de juliol la comissió i els tres oficials —es veu que a més de Çabater el consell n'havia elegit dos més en compliment de l'acord del 20 de juny— no s'havien entès sobre el salari. La comissió proposava 20 lliures anuals i els oficials en demanaven 25. A això s'hi sumà el problema de les fermances dels oficials, desproporcionades en relació amb els salaris que se'ls oferien. A Barcelona l'any 1405 les fermances s'havien establert en 6.000 florins —3.300 lliures— i els salaris en 125 lliures, mentre que el projecte tarragoní fixava les fermances en 2.000 florins —1.100 lliures— i els salaris en 20 lliures. La desproporció és evident.

16 Recasens: *La ciutat...*, II, 259.

17 Llibre del consolat 1416-1417. Consell del 27 febrer de 1417.

18 Llibre del consolat 1420-1421, f. 9v. Consell del 10 de maig de 1420.

19 Llibre del consolat 1420-1421, f. 10 i 10v. Consell del 26 de juny de 1420.

20 La taula de Barcelona estava assegurada «no sols per 2.000 marcs de argent, emperò per tot lo diner hi entrarà» (Bruniquer: *Rubriques*, v, 75). Un marc d'argent equivalia a 8 unces i una unça, 0,033 kg. Per tant, un marc valia 0,264 kg i 2.000 marcs, 528 kg d'argent.

La diferència de 15 lliures pot semblar poca cosa, però s'hi afegien altres despeses, en principi no previstes, que vaticinaven pèrdues en l'administració de la taula. Almenys així ho entenia una facció de consellers que convencé el consell i el constrenyí a prendre aquest acord:

Com que les persones elets en consell no sien pogudes convenir ab los taulers, car ells los proferien sexanta lliures, ço és, vint lliures e ells ne demanaven vintisinch cascun, que són setanta sinch; e axí mateix par a molts que la dita taula serà molt carregosa de messions e més dampnosa que profitosa, per ço lo honrat consell hi dega proveyr si es posarà taula o si es farà clavari. El consell determina que en la gràcia de Déu la taula sia assegurada e posada per experimentarho lo present any e que hagen los dits taulers setanta sinch lliures, si per menys no ho volen fer.²¹

Tanmateix, l'experiment no es dugué a terme perquè, pocs dies després d'haver-lo aprovat, el consell revocà l'acord i decidí definitivament «no fer taula e fer clavari».²²

De tot això deduïm que la taula de dipòsits havia de substituir la clavaria en la funció d'agent fiscal del municipi, és a dir, de recaptador i dipositari de les rendes públiques; de pagador de les despeses corrents; d'administrador del deute de la ciutat, i, probablement, del finançament de grans i queviures que adquiria el municipi.

Ara, si el projecte no quallà, fou per què la ciutat no podia garantir la taula i, a la vegada, complir amb les obligacions que tenia contretes amb els creditors? O per què els mercaders banquers, creditors de la ciutat, pensaven que la taula perjudicaria els seus negocis?

21 Llibre del consolat 1420-1421, f. 11. Consell del 4 de juliol de 1420.

22 Llibre del consolat 1420-1421, f. 12. Consell del 18 de juliol de 1420.

I. La ciutat a l'època que es creà la taula (1585)

Població i societat

UNA POBLACIÓ EN EXPANSIÓ

Vers l'any 1580 Tarragona ja no era la ciutat de 3.000 habitants escassos de principi de segle. Superava els 4.000 amb clara tendència a l'alça,²³ i es notava una relativa prosperitat, producte d'una represa econòmica que encaixava perfectament dins del redreç general, però limitat, que experimentava Catalunya.²⁴

La recuperació poblacional havia començat a la primera meitat de segle. En efecte, si comparem els fogatges de 1497, 1515 i 1553,²⁵ i, seguint els demògrafs, atribuïm al foc 4,5/5 habitants, comprovarem que la població tarragonina augmentà un 47,5% —vegeu el quadre—. És clar que són xifres aproximades però suficients per confirmar la importància del creixement demogràfic.

Fogatge		Nombre d'habitants		Creixement relatiu
Any	Nombre de focs	4,5/foc	5/foc	
1497	579	2.605	2.895	100
1515	686	3.087	3.430	118
1553	854	3.843	4.270	147

Per a la segona meitat de segle no disposem de fogatges, però una estimació de 1592²⁶ dona 1.217 focs i 4.118 habitants de comunió, és a dir, de persones que havien fet la primera comunió. Aplicant el coeficient 4,5/5 habitants/foc, la ciutat tindria de 5.476 a 6.085 habitants, dels quals el 24,7%, en el primer cas, i el 32,3, en el segon, serien *albats* —nom que es donava als infants que no l'havien feta— o nens de menys de 12 anys, que era l'edat en què, en aquell temps, s'acostumava a fer la primera comunió.

A la vista d'aquestes xifres, i comparada amb la realitat demogràfica actual, pot semblar que la Tarragona de finals del segle XVI no era una ciutat «ben poblada» sinó

23 Iglésies: *Distribució comarcal...*, 26.

24 Vilar: *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, II, 227 i següents; Sales: *Història...*, IV, 248 i següents.

25 Iglésies: *Distribució comarcal...*, 26.

26 Nadal i Giralt: *La population catalane...*, 39.

◀ Façana de l'antiga casa de la ciutat, al capdamunt del carrer Major, restaurada a final del segle XVIII. A la planta baixa, on es veuen les dues portes tancades, s'hi instal·là la taula de canvi.

una petita ciutat; però cal tenir present que la població catalana d'aquella època era de 350.000 a 400.000 habitants, i que una ciutat de 5.000 habitants figurava entre les més poblades de Catalunya. Concretament, segons el fogatge de 1553 les set ciutats principals del Principat eren:²⁷

Ciutat	Nombre de focs	Habitants	
		4,5 foc	5 foc
Barcelona	6.396	28.782	31.980
Girona	1.328	5.976	6.640
Lleida i terme	1.180	5.310	5.900
Tortosa i terme	988	4.446	4.940
Tarragona	854	3.843	4.270
Valls	675	3.037	3.375
Vic	614	2.763	3.070

Ara bé, la demografia antiga es caracteritza en què el moviment natural de població donava un excedent —més naixements que defuncions— molt feble,²⁸ a causa de la gran mortaldat infantil —entre el 40 i 50% el primer any de vida— i d'*albats*, de l'aparició periòdica d'epidèmies mortíferes,²⁹ de caresties bladeres freqüents i de la mala alimentació de les capes populars de població.

Tenim algunes referències de la gravetat d'algunes de les epidèmies que assotaren Tarragona en el decurs del segle XVI. BLANCH conta que del maig al Nadal de l'any 1508 moriren del contagi 400 persones,³⁰ i que foren més de 700 les víctimes de l'epidèmia de l'any 1592.³¹ El comensal Mateu Corcó, encarregat del llibre del tauler, calculà que entre el maig i el juliol de 1521, el *morbo* causà la mort de 500 persones,³² i en el Llibre del consolat de 1530-1531 trobem anotat que l'epidèmia de l'any 1530 costà a la ciutat la pèrdua de 200 focs.³³

Tanmateix, ara com ara, no disposem de dades sobre l'excedent natural de la població tarragonina del segle XVI, però per les circumstàncies exposades sembla que fou molt baix. Confirma la suposició el fet que els llibres parroquials del decenni 1597-1606

27 Iglésies: *Distribució comarcal...*, 30.

28 En el decenni 1621-1630 l'excedent natural fou de 254 persones —una mitjana de 2,54 anual— i en el decenni 1631-1640, de 182 —mitjana anual de 1,82. (Recasens: «La població...»).

29 Sobre les epidèmies del segle XVI a Tarragona, Sánchez Real: «Estado sanitario...».

30 *Arxiepiscopologi...*, II, 124.

31 Blanch: *Arxiepiscopologi...*, II, 158.

32 Citat per Sánchez Real: «Estado sanitario...», 30. Per a aquesta epidèmia, vegeu també:

Llibre del consolat 1519-1520. Acords de 4 de juny, 7 de juliol, 8 de setembre i 21 de desembre de 1519; Llibre del consolat 1520-1521. Acords de 15 d'abril, 2 de maig i 2 de juny de 1520. Llibre del tauler: quadern en què es registraven les defuncions i les funcions necrològiques de la parròquia i el preu de cada cosa segons tarifa. L'encarregat del registre i responsable de custodiar els ingressos era un comensal anomenat tauler, que es canviava cada sis mesos.

33 Llibre del consolat 1530-1531. Transcrit per Sánchez Real a «Estado sanitario...», 30.

registraren 629 bateigs més que enterraments, que equivalen a una mitjana de creixement anual de 6,29 persones.

Amb un excedent natural tan exigü, la ciutat no hauria pogut créixer amb el ritme que ho féu sense un moviment migratori favorable. Per verificar aquest supòsit hem acudit als registres parroquials d'esporis del període 1575-1609 amb el fi de determinar la procedència dels contraents. La recerca ens ha donat una mostra de 1.067 matrimonis, en 620 dels quals —58%— els dos contraents són de Tarragona i en 447 —41,8%— un dels cònjuges és foraster. Aquest 20,9% de contraents nascuts fora de la ciutat es distribueix, segons la procedència:

<i>De Catalunya</i>	267 (59,0%)	<i>Sumes anteriors</i>	282 (62,3%)
Camp de Tarragona (28,8%)	129	<i>D'Espanya</i>	13 (2,9%)
Conca de Barberà (33,9%)	37 (8,2%)	<i>Estrangers</i>	152
Resta del país	101	<i>Francesos</i>	144
		<i>Altres llocs</i>	8
<i>Països Catalans</i>	15 (3,3%)		
Mallorca	8		
València	6		
Rosselló	1		
<i>Ròssec</i>	282 (62,3%)	<i>Total</i>	447 (99,1%)

És lògic que gairebé les tres quartes parts dels contraents forans siguin catalans, i, d'aquests, més de la meitat, de llocs de la mateixa comarca que la ciutat o de la Conca de Barberà, però no ho és tant l'alt percentatge de contraents francesos que, en termes absoluts, sobrepassa els del Camp de Tarragona.³⁴

Val a dir que l'arribada massiva de gent procedent dels departaments del sud de França, fugitiu de la ferotge guerra de religió (1562-1598), fou general a Catalunya, i s'allargà, encara que amb menys intensitat, una vintena d'anys del segle XVII.

Els francesos i catalans establerts de nou a Tarragona eren en la seva majoria pagesos, pescadors i menestrals; però les bones perspectives mercantils de la plaça també atragueren mercaders i botiguers, joves i dinàmics, de llocs del Camp i comarques limítrofes.

L'ESTRUCTURA SOCIAL

La societat de l'antic règim era estamental. La naixença i la professió, motius de la desigualtat dels homes, delimitaven els deures i els drets de cadascú en la vida del treball, en la projecció cívica i, fins i tot, religiosa.

Els estaments socials es distribuïen fonamentalment en dues grans categories: la dels privilegiats, possessors d'alguna jurisdicció especial, i la dels que no tenien privilegis i

34 Nadal/Giralt: «Ensayo...»/ *La population...*; Lozano: *Tarragona al segle XVII...*; Recasens: «Datos para el estudio...»

estaven subjectes a la jurisdicció ordinària. El grup dels privilegiats reunia els estaments nobiliari i eclesiàstic, i el dels que no ho eren, anomenat tercer estament, o estat pla,³⁵ comprenia la resta de les persones. Cap estament era homogeni sinó que es fragmentava i ordenava en diverses categories.³⁶

Certament que aquesta estructura, no era tan impermeable com la de castes, però fomentava l'esperit corporatiu de classe i mantenia l'ordre social per mitjà de normes que obstaculitzaven l'entrada i la sortida de cada compartiment estamental.

A la societat tarragonina, la representació de cada estament era, si fa o no fa, la mateixa que la d'altres ciutats catalanes. A la primera meitat del segle XVI la podem establir amb auxili dels fogatges, donat que enumeren per separat els focs dels tres estaments. Vegeu el quadre següent:

Fogatges	1497		1515		1553	
	<i>Focs</i>	<i>Percentatge</i>	<i>Focs</i>	<i>Percentatge</i>	<i>Focs</i>	<i>Percentatge</i>
Clergat	80	13,81	81	11,82	105	12,30
Monestirs					4	0,47
Noblesa	20	3,45	16	2,33	18	2,10
Estat pla	479	82,72	589	85,83	727	85,12
	579	99,98	686	99,98	854	99,99

Encara que els fogatges no incloguin alguns nobles que, tot i residir gran part de l'any a la ciutat, estaven afocats als seus senyorius, ni tots els eclesiàstics seculars que s'ocupaven del culte de la Seu, ni tinguin en compte els religiosos regulars, creiem que, substancialment, l'estructura social que reflecteixen no s'allunya gaire de la realitat vigent a la segona meitat del segle XVI i a la primera del segle següent.

Els estaments privilegiats

a) *Eclesiàstic*. Es beneficiava d'una jurisdicció especial i el formaven un arquebisbe administrador espiritual i temporal de l'arxidiòcesi i un capítol de canonges, institució creada per governar, conservar i tenir cura del culte de la catedral metropolitana, formada per 12 dignitats i 24 canonges, als quals ajudaven 24 comensals i 74 beneficiats.³⁷ Completaven l'estament, dos parroquials i un nombre indeterminat de religiosos i religioses regulars de diverses ordes, que a finals del segle XVI deuria vorejar els 200. Tots plegats no anaven més enllà del 13% de la població.³⁸

Els arquebisbes. Ocupaven la cúspide de l'estament. Rodejat d'una petita cort, compartien les funcions espirituals amb les temporals que els corresponien en

35 Molas: *Comerç i estructura*, 7.

36 Molas: *Íd. ibid.*

37 Capdevila: *La Seu*, 127-129.

38 Segons el fogatge de 1553, Tarragona no era una de les ciutats catalanes amb major presència clerical. Quedava lluny del 30% d'Elna i del 27% de la Seu d'Urgell, i estava per dessota del 16% de Girona i del 15% de Ripoll. Però superava lleugerament el d'algunes poblacions de les comarques meridionals catalanes. A Montblanc l'estament eclesiàstic ocupava l'11% de la població; a Tortosa i Santa Coloma, el 10%, i a Reus i Valls, menys del 4%.

representació de l'Església, senyora eminent de gran part del Camp de Tarragona. D'aquesta dualitat funcional emergia un gran poder en el territori i súbdits de la seva jurisdicció, i una notable influència política a Catalunya. Recordem que els prelats tarragonins eren presidents nats de les Corts catalanes.

L'arquebisbe tenia dret a nomenar un veguer que compartia amb el de nominació reial l'administració de justícia a la ciutat de Tarragona, i, en solitari, excepte en casos de regalia, en els llocs de la senyoria on l'Església tenia jurisdicció plena. Ara, a tots els efectes la ciutat es considerava un feu de l'Església, i com a tal no tenia dret a participar a les Corts, en representació del tercer estament o braç reial al costat d'altres ciutats catalanes.

La Santa Seu nomenava els arquebisbes a proposta del rei, que triava per al càrrec persones addictes i predisposades a servir d'instrument de la seva política.³⁹

De 1560 a 1586 ocuparen el solí tarragoní prelats que havien participat en el Concili de Trento: Ferran de Lloaces i Pere (1560-1567), Gaspar Cervantes de Gaeta (1568-1575) i Antoni Agustí i Albanell (1576-1586).⁴⁰ Tots havien estudiat dret i un dels seus objectius fou la implantació de les reformes conciliars a l'arxidiòcesi: incrementar l'autoritat dels prelats a costa dels capítols catedralicis, establir noves cases de religiosos regulars, acabar amb l'erasmisme i les restes de l'humanisme, molt estès a principis de segle, i combatre l'acumulació de beneficis i l'absentisme de les parròquies i capítols.

Per altra part, és innegable que els arquebisbes conciliars contribuïren a la realització de les importants reformes urbanes de la ciutat de finals del segle, i cal destacar que un d'aquests, Antoni Agustí, fou un intel·lectual de prestigi europeu.

En un grup que podríem anomenar d'arquebisbes postconciliars, incloem els catalans Joan Terés i Borrull (1587-1603), primer bisbe virrei; el noble Joan de Montcada (1613-1622), i el valencià, també noble, Joan de Vic i Manrique (1604-1611). És de notar que després de 1622 cap català fou elegit arquebisbe de Tarragona fins al segle XVIII, i que tots els prelats s'havien doctorat en teologia i ingressat en ordes monacals.

L'arquebisbat de Tarragona era el més ric dels de Catalunya. Disposava d'una renda anual bruta de més de 20.000 lliures, però les obligacions la reduïen a la meitat.⁴¹

El capítol catedralicí. Les dignitats i els canonges del capítol de la Seu constituïen una autèntica aristocràcia eclesiàstica. A la baixa edat mitjana, en especial des de la segona meitat del segle XIV, el capítol perdé gran part de les seves atribucions, en benefici

39 García Cárcel: *Historia...*, I, 290. A més, a Catalunya tots els càrrecs, inclosos els eclesiàstics, havia d'informar-los el Consell d'Aragó. (Elliott: *La revolta...*, 243).

40 Immediatament després de Lloaces, fou nomenat Bartolomé Sebastián de Aroitia, que morí de mort natural quan encara no feia quatre mesos que governava la diòcesi.

41 Elliott: *La revolta...*, 44; Barrio Gonzalo: «Aproximación a la economía». L'any 1630 el prelat Juan de Guzmán responia a una petició del rei que tenia arrendades les rendes de l'arquebisbat per 20.000 lliures, i l'any 1638, amb la seu vacant, Pedro de Hocés, en un informe dirigit al Consell Reial, declarava que les rendes de l'arquebisbat valien uns 19.000 ducats —unes 20.900 lliures— (ACA-CA: Lligall 380. Juan de Guzmán al rei d'1 de novembre de 1630, i lligall 288. Pedro de Hocés al Consell Reial. Madrid, 20 d'abril de 1638. Dades facilitades per Manel Güell). Les despeses de l'arquebisbat pujaven de 4.000 a 5.000 lliures.

dels prelats, el rei i la seu romana. Les pèrdues més significatives havien estat: el dret a elegir bisbes, l'exercici de la jurisdicció a l'arxidiòcesi en temps de seu vacant, i la provisió de beneficis i de parròquies. Al segle XVI, el Concili tridentí retallà encara més les atribucions dels capítols a profit dels prelats. Per exemple, autoritzà la intervenció d'aquests en l'administració de les rendes destinades a mantenir el culte de la catedral. Ara, la intrusió dels prelats en àrees que sempre havien estat de competència capitular motivà constants i greus tensions entre les dues parts, en les quals els prelats procuraven atreure's els comensals i els beneficiats.

La col·lació de les dignitats canòniques i els canonges corresponia a Roma, a l'arquebisbe, i al mateix capítol, segons els casos. A la segona meitat del segle XVI els designats procedien generalment de la petita noblesa i l'alta burgesia, amb tendència a la patrimonialització, és a dir, a ocupar sense interrupció membres d'un mateix llinatge, una dignitat o una canongia. Però al segle XVII la «democratització» del capítol anà en augment. Fills de gaudins, mercaders, botiguers, propietaris rurals i, fins i tot, de menestrals, substituïren els de llinatge noble.

La renda de les dignitats, procedent de drets senyorials, principalment delmes i censos, i de funcions religioses, era força suculent, però la dels canonges, més reduïda, fou més sensible a les disposicions conciliars de Trento contra l'acumulació de beneficis. A mitjan segle XVII, mentre la renda d'una dignitat basculava entre les 1.000 i 1.400 lliures anuals, la d'una canongia variava entre les 250 i 300 o menys. L'any 1632 es calculava que, «pagades les pensions de Roma», no passaven de les 250 lliures, i després de la guerra dels Segadors, l'any 1656, segons el capítol, «un canonicato no vale ciento cinquanta libras de plata».⁴² Eren rendes insuficients per portar un tren de vida amb la dignitat que exigia el seu prestigi i la seva categoria social.⁴³

Comensals i beneficiats. Coneguts genèricament com a clergat menor, ocupaven el graó més inferior de la jerarquia eclesiàstica tarragonina. El patronatge de les comensalies també corresponia a capitulars, arquebisbe i rei, mentre que el dels beneficis estava molt més repartit. N'hi havia molts de creats per particulars laics destinats a membres del llinatge del fundador.⁴⁴

La major part del clergat menor procedia de la burgesia local, i les prebendes eren exigües. Així, per exemple, l'any 1632, la d'una comensalia valia per terme mitjà unes 120 lliures anuals, o potser una mica més, i la d'un benefici no solia passar de les 80.⁴⁵

42 Recasens: *El municipi...*, 111.

43 Elliott: *La revolta...*, 59. García Cárcel: *Historia...*, I, 228-229.

44 Tot i que Sanç Capdevila xifra en 74 els beneficiats de la Seu de Tarragona, a la col·lecta del subsidi de l'any 1653 en figuren 67 i 26 adscrits a les altres esglésies de la ciutat (AC: «Llibre de la col·lecta del subsidi de la diòcesi de Tarragona per lo sexenni vinent que comensa el primer de janer 1653»).

45 AC: «Libro que contiene cartas enviadas por el Cabildo», 1614-1655, f. 59. Informe del capítol dirigit als diputats de Catalunya el 21 de març de 1632, amb motiu de la «nova imposició dels siscent mil ducats ab que S. Santidat vol que sia socorregut lo emperadó per a les guerres de Alemania».

Però, cal dir, per bé que sense fer-ne una regla general, que la formació d'aquest clergat menor li permetia procurar-se altres ingressos en ocupacions que no es consideraven impròpies de la seva condició eclesiàstica, com ara: l'exercici de procurador del prelat, d'algun mercader o d'algun noble; el càrrec de majordom de l'hospital de Santa Tecla o de col·lector d'algun impost eclesiàstic o laic i, fins i tot, participant en alguna empresa mercantil. Potser també augmentava el valor de la renda d'una comensalia, la hipotètica convicció no confirmada per l'experiència, que un comensal tenia mig oberta la porta d'una canongia.

Ordes religioses. Les establertes a Tarragona es multiplicaren després del Concili de Trento. A les dels predicadors, franciscans menors, mercedaris i menorettes de Santa Clara, s'hi afegiren, a l'últim quart de segle XVI les dels jesuïtes, trinitaris, carmelites descalços, caputxins i agustins.⁴⁶ Les ordes es nodrien de caritats, de l'administració de misses i dels benefets que els deixaven els fidels.

La Contrareforma havia fet de les ordes religioses un instrument de la política romana i de la Corona en el projecte de fer arribar la religiositat fins al moll dels ossos del teixit social. Els ressorts eren diversos. Es multiplicaren els tedèums, les processons, les misses solemnes, les commemoracions sacres, la trasllació d'imatges, les justes literàries de caràcter religiós; s'instauraren el culte de les quaranta hores i les missions populars parroquials; les canonitzacions i les beatificacions es convertiren en festes populars ostentoses.

A més d'això, a Catalunya, les ordes religioses posades al servei de la política uniformista de la monarquia, activaven l'escalada de la llengua castellana i la feren arribar a les classes populars per mitjà de predicadors. Les prèdiques, en especial de Quaresma, eren una gran arma en la batalla lingüística que s'entaulà abans d'acabar el segle XVI i prosseguí en els següents.⁴⁷

b) Noble. A Tarragona no hi havia noblesa titulada i, tret d'algun noble que tenia dret a usar el títol *don*, pertanyia a la mitjana baixa noblesa, la de cavallers, militars, donzells i ciutadans honrats, que també gaudien de sucosos privilegis personals, com el de la immunitat davant de jurisdiccions que no fos reial, i l'exempció de drets i càrregues municipals. Constituïa un grup reduït però influent pel prestigi que tenia l'estament, les seves relacions socials i la relativa vàlua del seu patrimoni.

Un noble era incompatible amb l'exercici d'arts mecàniques i, si n'exercia, s'exposava que li suspenguessin els privilegis; però li era permès de dedicar-se a l'agricultura i al mercadeig a l'engròs.

⁴⁶ Segons Capdevila a la casa dels trinitaris instal·lada el 1576, hi residien de 9 a 12 religiosos, entre sacerdots i lleics, i alguns novicis (*El temple de Sta. Maria*, 80), i a la dels dominics, de 20 a 30 (*El convent de Sant Domènec*, 44). Segons dades extretes de manuals notariais, entre 1584 i 1619 el nombre de monges del convent de les clarisses varià entre 22 i 42, i l'any 1604 el de frares franciscans era 21. A principis del segle XVII el nombre de caputxins era d'una trentena (Cardona: *El convent...*, 33), i l'any 1655 la comunitat de carmelites descalços la formaven 14 frares i el prior.

⁴⁷ García Cárcel: *Historia...*, I, 98; García Cárcel/Nicolau: «Castella contra Catalunya...»; Recasens: «Els predicadors».

La condició de noble només es podia obtenir per concessió reial i els aspirants havien de cursar una petició unida als «servicios» prestats a la Corona susceptibles de merèixer alguna recompensa o «merced». I el primer servei que s'exigia a un noble era contribuir a la defensa de la Corona amb la persona, les armes i el cavall; però això era una suposició. De fet, a la vida real cada vegada resultava més fàcil obrir-se pas fins a la noblesa amb algun diner i influència. Per aquesta via, ja en el regnat de Carles I, es produí una «inflació d'honors», que augmentà en els regnats següents, especialment a partir del regnat de Felip III.⁴⁸ A Tarragona, per exemple, a la primera meitat del segle XVI, segons els fogatges, els nobles afocats rondaven la vintena, mentre que l'any 1601 n'hem localitzat una trentena de residents.

La major part de la nova noblesa, anomenada de roba per distingir-la de la històrica o d'espasa, sortia de la rica burgesia urbana i el primer pas que feia un burgès per saltar la barrera que el separava d'un noble podia ser el matrimoni amb una pubilla mig arruïnada o la compra d'un senyoriu, perquè es considerava que ser senyor d'un territori era com una mena de certificat de noblesa.

La noblesa de roba, desitjosa d'emular en tot la vella aristocràcia, tractava d'acomodar-se a l'honorable vida de rendista; però no tota, perquè hi hagué antics burgesos que continuaren practicant el comerç a l'engròs, una ocupació que a criteri d'un sector de la petita noblesa no rebaixava la dignitat d'un aristòcrata. Seguiren aquesta conducta un grup de mercaders establerts a Tarragona, a qui es concedí el privilegi de noblesa entre 1599 i 1630: Rafael Ripollès, Gaspar Gimínells, Onofre Vidal, Francesc i Miquel Freixa, Joan Miret i alguns altres.

A finals del segle XVI i primers decennis del XVII l'aristocràcia rendista no s'ho passava gens bé. La majoria estava endeutada i hi hagué més d'una família a qui calgué desfer-se de part del patrimoni per sobreviure. En millor estat es trobava l'economia familiar dels cavallers que arriscaven el capital en negocis mercantils, però fins i tot aquests tenien prou patrimoni per merèixer la qualificació de rics? No hi ha dubte que era ric Rafael Ripollés, mercader ennoblit fill de la Selva, resident a Tarragona, que, en morir l'any 1636, deixà 44.000 lliures de la seva fortuna per fundar dos convents; però això és un cas excepcional.

De tota manera no tenim prou dades per establir quin era, per terme mitjà, el potencial econòmic dels cavallers tarragonins. Si com a referència agafàvem els dots que donaven a les seves filles —no podem oblidar que el dot era un símbol de prestigi social—, els casos que coneixem varien entre 1.500 i 2.000 lliures, quantitat que també estava a l'abast d'un mercader o d'un gaudí mitjanament situat.

48 Segons Amelang, les patents de noblesa concedides en el regnats de Felip II al de Carles II foren:

<i>Regnats</i>	<i>Ciudadans honrats</i>	<i>Cavallers</i>	<i>Nobles</i>	<i>Total</i>	<i>Mitjana anual</i>
Felip II (1558-1598)	73	74	35	182	4,6
Felip III (1598-1621)	88	82	88	288	11,2
Felip IV (1621-1665)	306	208	96	610	13,8
Carles II (1665-1700)	215	150	101	466	13,3

(Amelang: *Formación de una clase dirigente*, 73 i següents).

A Tarragona la noblesa no era admesa al municipi. Intentà entrar-hi diverses vegades, a finals del segle XVI i el primer decenni del XVII, però la burgesia detentora del poder municipal li guanyà la batalla. Ara, la creixent aristocratització de la burgesia, i davant del risc que els seus descendents ennoblits quedessin exclosos del municipi, la mateixa burgesia accedí l'any 1647 que la noblesa participés en el govern municipal.

El tercer estament

Com hem vist hi pertanyia més del 80% de la població. Una divisió primària, en funció de la professió, subdividia l'estament en tres grups: mà major, mà mitjana i mà menor. Un extrem l'ocupava la gran burgesia, formada de ciutadans que exercien professions considerades honorables: doctors en dret i medicina, anomenats gaudins, i mercaders dedicats al comerç a l'engròs, polivalent i no especialitzat. L'extrem oposat es reservava al poble menut, que professava oficis mecànics o manuals, considerats vils: menestrals, pagesos, pescadors, traguiners, etc. Entremig quedaven els mediocres, denominats també artistes, que de fet constituïen la petita burgesia, inferior als honorables, però, com que no exercien oficis manuals, conservaven encara un cert honor. Comprendia petits mercaders, botiguers, negociants, notaris, apotecaris, cirurgians, algun pagès propietari i algun patró de barca.

Els grups no eren del tot impermeables, de manera que, en determinades condicions, un petit burgès podia integrar-se a la gran burgesia i un menestral —no tots els oficis tenien la mateixa categoria—, un pagès o un patró de barca, al grup dels artistes. La possibilitat d'un petit burgès a incorporar-se a la gran burgesia depenia de la riquesa, indispensable per emular-la en el comportament i en els negocis. En canvi l'ascens social resultava molt més difícil a un membre de mà menor, mancat d'honor pel fet de practicar oficis vils.

La divisió dels ciutadans en tres mans o classes no es reduïa a marcar diferències exclusivament honorífiques. La riquesa distingia físicament la gran burgesia, perquè li permetia abillar-se amb un cert luxe, a comportar-se de manera distingida.⁴⁹ Però eren determinades prerrogatives allò que limitava els drets dels ciutadans de cada mà. Les més paradigmàtiques eren: la que regulava la participació en el govern municipal i la que permetia ser jutjat per la justícia reial com els cavallers —Reial Audiència— i no per l'ordinària o comunal —juí de prohoms—. Unes prerrogatives que només tenien els ciutadans de mà major i l'allunyaven de les categories socials inferiors, tant com l'acostaven a la petita noblesa.

Els ciutadans de mà major formaven un petit grup que no passava de les 50 o 60 famílies entre gaudins i mercaders. Fonamentava el prestigi social en les prerrogatives esmentades, l'accés a càrrecs de l'administració reial i senyorial, la fortuna, la patrimonialització del poder municipal i les oportunitats que tenia d'incorporar-se a l'aristocràcia. Per això la mà major també pot qualificar-se de grup paranobiliari.

⁴⁹ Recordeu com Molière en el *Burgès gentilhome* ridiculitza la gran burgesia entestada a imitar el comportament de l'aristocràcia.

La represa econòmica de l'últim quart del segle XVI fou decisiva perquè els mercaders es consolidessin com a grup dirigent del govern municipal, però perdé pes progressivament per l'aturada de l'impuls comercial i l'ennobliment de part d'aquests. La guerra dels Segadors acabà definitivament amb l'hegemonia dels mercaders al municipi.

Tota la població activa del tercer estament estava enquadrada obligatòriament en associacions socioprofessionals corporativistes anomenades col·legis i confraries gremials. Els col·legis agrupaven els professionals d'arts liberals —doctors en dret i medicina, notaris, apotecaris, cirurgians—, i les confraries, la resta del tercer estament. Una divisió interna classificava els confreres en dues categories, mestres i fadrins. Els mestres tenien dret a obrir botiga per vendre els productes que manufacturaven i formaven el tribunal que jutjava, amb examen previ, si un fadrí que havia acabat els anys d'aprenentatge mereixia la categoria de mestre.

El quadre que segueix mostra la distribució de la població activa que practicava treballs mecànics i com evolucionà en el temps que durà la taula de canvi.

DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ ACTIVA QUE PRACTICAVA TREBALLS MECÀNICS

	Percentatges				
	Finals segle XVI	1620-1640	1669	1697	1735
Pagesos	40,0	35,4	38,8	40,5	40
Menestrals	47,8	46,4	33,6	26,0	33,5
Pescadors	11,8	18,2	27,2	32,9	26,5

Observem que a la segona meitat del segle XVII la menestralia és el grup que més afectà la crisi demogràfica i econòmica que seguí la guerra dels Segadors. Això es degué a la pèrdua de mercat local i comarcal per a manufactura artesana.⁵⁰

Una comparació del dot consignat en capítols matrimonials mostra les diferències econòmiques que separaven les tres mans. Una recerca en manuals notariais de més d'un centenar de capítols ens ha donat com a resultat que els dots més freqüents eren:⁵¹

Mà major: entre les 800 i les 2.600 lliures

Mà mitjana: entre les 200 i les 800 lliures

Mà menor: entre les 5 i les 200 lliures

La mentalitat

La religiositat estava profundament arrelada en la vida i els costums de totes les famílies i constituïa un dels elements més característics de l'ordre social establert. De fet la pietat divina era l'única esperança que quedava a aquella societat amenaçada de

50 Els percentatges dels segles XVI i XVII els hem extret de Recasens: *El municipi...*, i els de pagesos i menestrals de 1735 d'una llista de contribuents feta per pagar una lleva de cinc soldats a compte de la ciutat l'any 1733 (Libro capitular 1733, plec solt). El nombre de pescadors l'hem tret d'un document annex a l'acta de la reunió de l'Ajuntament el dia 22 de juliol de 1735, en el qual es diu que els pescadors xaveguers no passen de 40, mentre que els de «palangre, saldinales y marineros pasan de 200, todos buenos para el Real Servicio».

51 Vegeu Recasens: *El municipi...*, 147-148.

grans mortalitats causades per pestes, fams, guerres i altres malaurances que apareixien periòdicament i no podien ser altra cosa que «flagells de la ira de Déu».

Davant del constant perill de mort calia estar sempre «en gràcia y charitat» per salvar l'ànima. Per acostar-se en aquest estat la societat disposava d'una cultura religiosa basada en el compliment dels preceptes de l'Església, el culte a un sant patró intercessor, i les processons i rogatives, manifestacions públiques de fe que tenien per finalitat implorar la compassió divina. Ara, la gent del barroc farcí la cultura religiosa tradicional amb grans festes populars organitzades per traslladar imatges, celebrar canonitzacions, beatificacions i altres actes, en els quals la concurrència era massiva.

La preocupació per la salvació de l'ànima adquiria especial rellevància quan el perill de mort era imminent i calia fer testament. El testador, en consonància amb la fortuna, ordenava la creació de censals per aplicar la renda a misses perpètuas i altres cerimònies religioses, o a caritats per la «mia ànima».

Per a la societat del barroc la religiositat no era incompatible amb les supersticions, tot i que l'Església les condemnava. En un edicte publicat per l'arquebisbe Joan de Montcada que anuncia una visita pastoral efectuada els anys 1614-1615, exhorta els feligresos a denunciar els vicis dels pecadors, i fa una referència específica a les supersticions que comença així: «Si sabeu que alguns homes ho dones usen i diguen oracions fora de les que té ordenades la Santa Mare Iglésia, per a curar mal de ulls, eixidures, bonys ho altres malalties ho que usen y facen algunes maneres de fatilleries, supersticions o encantaments de qualsevol manera [...]». ⁵² Segons la visita hi havia un veritable repertori d'oracions: contra mal d'ull, mal gran, mal calent, mal de vent roig, per curar valides i certs mals; curanderos especialitzats a aplicar-les gairebé a tots els pobles, i experts que, sense valdre's d'oracions, tallaven la febre o curaven els esllomats.

Relaxament moral. La «Visita de inquisició referent a la moralitat i supersticions dels pobles», realitzada l'any 1592, ⁵³ mostra que malgrat els esforços moralitzadors de les autoritats eclesiàstiques no hi havia poble sense pecadors. Un dels pecats més freqüents era l'adulteri i els «tractes carnals deshonestos ab una dona». «Es diu públicament per la vila que lo patró Pau Rovira tindrie tractes ab la muller de Bernat Comes de assí de Vila-seca, y entre y ix de casa de ella com si era en sa casa», denunciava un pagès de Vila-seca, i el mateix feia el rector del Boratell: «Ha vuit o nou anys que Joan Llaveria menor té tractes carnals ab Eulàlia Pagaroles, muller de Pere Pagaroles. Y també se diu públicament que la muller de Vicens Marquès viu deshonestament, y que entra molta gent en sa casa». ⁵⁴ El visitador es limità a amonestar Llaveria i prohibir-li que «estigui ab ella sota un cubert ni llochs sospitosos» sota pena d'excomunió i d'una sanció de 25 ducats. Però dels escàndols de tenir relacions carnals amb una dona deshonesto no se salven ni rectors ni vicaris. «Tomàs Llaveria, pagès de dicti oppidi de Fontovella, ha oyt dir públicament per

52 AD: Carpetas visitas pastorales 1449-1450 i 1614-1615. Santa visita de l'Il·lm. Sr. Montcada. 1614-1615.

53 AD: Carpetas visita pastoral 1387-1690. Visita d'inquisició referent a la moralitat supersticions dels pobles, 1592.

54 Íd. ibíd., f. 4v i 15v.

lo present lloch que lo rector de Pradell y de assí, ques diu m^o Llorens Casals ha enprenyat una donzella de Pradell, la qual diu que ja està casada.»⁵⁵ «Pau Giner, pagès dicti oppidi de la Canonja, declara que haurà mig any que es murmura que lo rector tenia tractes personals ab la Rossa de assí de la Canonja.»⁵⁶

El joc, prohibit per l'Església, era un altre càncer social. Un jurat de Falset denunciava que «en la casa de Salvador lo nunci y en la de t. Forner, pagès, solen jugar molt y que hi ha gran tràfech de jugar». A Reus el batlle denunciava que «en casa Huguet, botiguer de draps, y en casa de m^o Morera jugaven m^o Joan Martí prevere y lo mossèn Morera ab persones laiques, y també m^o Pere Pàmies algunes vegades».⁵⁷

Amb menys freqüència són denunciats casos de préstecs i usura, blasfèmia i incompliment dels preceptes de l'Església. A Reus el prior de Sant Pere declara sota jurament «que Rafael Terredemer, blanquer o assaonador, que està al raval, no ha confessat lo any passat», i Joan Vallverdú, pagès de la Farena, declara «que Gabriel Besora y son fill deixen moltes vegades de oir missa».⁵⁸

LES TENSIONS POLÍTIQUES I SOCIALS

Els segles del barroc foren segles de grans contradiccions. A cavall dels segles XVI i XVII, l'esperançadora recuperació demogràfica, el redreç econòmic i la calma que regnava en els municipis es contradiuen amb un increment de tensions socials, d'entre les quals destaquen el bandolerisme, un fenomen social en el qual, d'una manera o altra estava implicat tot el país, i la pirateria o bandolerisme marítim.

El bandolerisme. Bandolejar significava, en aquell temps, cometre accions violentes per gent armada. S'anomenava bandoler la persona que participava en bregues armades entre barons, i entre institucions eclesiàstiques, en alteracions urbanes causades per tensions socials o polítiques, en topades de viles contra viles, de barons contra viles i de barons contra súbdits per motius de jurisdicció. També rebien el nom de bandoler *fills de la misèria* que, en quadrilles i pel seu compte, actuaven de saltejadors de camins.

El bandolerisme, per bé que endèmic, es radicalitzà a la ciutat de Tarragona a finals del segle XVI i principis del XVII, coincidint amb la volada que prengueren a les comarques tarragonines, les gestes dels morells i voltors, bàndols rivals que eren una rèplica de l'antagonisme que mantenien a escala nacional nyerros i cadells. Però, pel que sabem, les topades més violentes a Tarragona les causaren disputes entre barons i ciutat, en les quals la participació dels tarragonins fou multitudinària.

En una d'aquestes disputes, que tingué lloc l'any 1592, el baró fou el noble Guerau de Queralt, senyor del Catllar, i la causa, un discutible dret de peatge. Doncs bé, BLANCH, potser exageradament, estima que un miler de persones sortiren de la ciutat per castigar

55 Íd. ibíd., f. 13.

56 Íd. ibíd., f. 3v.

57 Íd. ibíd., f. 33v i 22.

58 Íd. ibíd., f. 22v i 29v.

el Catllar, refugi de parcials de Guerau, i posa èmfasi en la facilitat que es mobilitzà «lo poble».⁵⁹ Hi hagué bombardeig del lloc del Catllar i tarragonins empresonats, però finalment el litigi es resolgué amb una concòrdia.

Un altre enfrontament de les mateixes característiques, en el qual el noble fou Rafael de Biure, senyor de Vallespinosa i home de brega, ocorregué l'any 1611. El motiu aparent del litigi —sens dubte, n'hi havia de més pregons, que desconeixem— fou la detenció a Tarragona d'uns criats de *don* Rafael, acusats de dur armes prohibides, els quals rentaren l'ofensa amb sang, matant i ferint a trets de pedrenyal, de dia i en ple carrer de Tarragona, pacífics ciutadans.

Els conflictes que encararen el senyor arquebisbe Joan de Montcada i la ciutat, entre 1612 i 1623, foren encara més violents. La causa fou la pretensió del prelat de restituir antics drets jurisdiccionalen en desús i el ferm propòsit de la classe dominant tarragonina a impedir-ho i remoure la vella pretensió d'alliberar la ciutat del vassallatge de l'Església i esdevenir de jurisdicció reial.

En els moments més violents de les hostilitats Joan de Montcada, cadell declarat, contractà a sou quadrilles de parcials i la ciutat mobilitzà el sometent. L'acabament del conflicte s'avançà per la inesperada mort de l'arquebisbe i, al capdavant, la partida acabà en taules. Però costà car a la ciutat l'atreviment de plantar cara a un dels seus senyors —recordem que l'altre era el rei—, home de la gran noblesa, bel·licós i, sobretot, de gran influència política: s'enderrocaren cases de còsols; hi hagué un condemnat a mort i altres a presó i galeres; s'ocupà militarment la ciutat, i els parcials de l'arquebisbe assassinaren a Reus, l'any 1621, un dels còsols. A més a més, l'enfrontament costà a les dues parts molts milers de lliures.⁶⁰

Intents dels cavallers per entrar al govern municipal. A finals del segle XVI i principi del XVII els cavallers enquadrats en la confraria de Sant Jordi desencadenaren una ofensiva amb el fi d'aconseguir del poder reial l'admissió al municipi. Això els enfrontà amb els ciutadans de mà major i creà tensions. Hi hagué acusacions de malversació de diners públics, de possessió il·legal de títols nobiliaris i uns quants insults, però els ciutadans de mà major, en especial els mercaders, contrarestaren l'ofensiva dels cavallers amb encert i avortaren, de moment, les seves pretensions.

La pirateria. Una preocupació ciutadana que s'accentuà a la segona meitat del segle XVI fou la pirateria nord-africana i otomana. Les causes eren: en primer lloc, la temor d'un atac a la ciutat, com el de Badalona de l'any 1527, el de Ciutadella de l'any 1558 o els desembarcaments de Vila-seca dels anys 1519 i 1522, que obligaven a fer quantioses despeses per millorar el sistema fortificat i a mobilitzar els ciutadans, quan es rebien notícies que es passejaven per davant de la costa catalana un estol barbaresc o turc; en segon lloc, les ràtzies que els pirates realitzaven pels entorns que compellia estar alerta i mantenir piquets de vigilància a llocs estratègics del terme i, en tercer lloc, la presa

59 *Arxiepiscopologi...*, II, 162.

60 Per a aquests fets de bandolerisme, vegeu Recasens: *El municipi...*, 229-232.

d'embarcacions de pesca i de transport que propiciava un degoteig de pèrdues econòmiques i de captius, molts dels quals anaven a parar als mercats d'esclaus nord-africans. D'esglais no en faltaven: un dia del mes de juliol de l'any 1567 set galiotes entraren al port, desembarcaren gent i s'emportaren 27 tarragonins, i un dia del mes de setembre de 1582 cinc galiotes capturaren, fora del port, cinc barques de pesca i una trentena de pescadors de Tarragona i Tamarit.⁶¹

La manca d'estols per combatre les naus dels pirates i el nul sistema defensiu de tot el litoral tarragoní eren tan escandalosos que permetien que les cales del cap de Salou fossin refugis segurs de la pirateria i les usessin per a carnalatge, i de base per escometre els territoris de l'entorn i per a mercadeig de captius.

61 Liaño: *Vila-seca*, 148.

La institució municipal⁶²

La institució municipal conservava l'estructura medieval, regulada pel privilegi d'insaculació de 1501,⁶³ que ratificà i millorà Felip II l'any 1579;⁶⁴ però encara que l'exclusió de la noblesa i la participació de les tres mans o braços del tercer estament li donava un aire populista, la institució, que hom creia quasi perfecte, quedava lluny, com veurem, de ser el model democràtic que han pretès els historiadors romàntics.

LES ESTRUCTURES POLÍTICA I ORGÀNICA

Constituïen l'espina dorsal del govern municipal tres òrgans col·legiats: el *consell general*, format de 14 consellers de cada braç; el *consolat* format de tres cònsols, un de cada mà, i la *divuitena*, prohomenia grossa o consell reduït, constituïda per quatre consellers de cada mà i els cònsols vells i novells.

El consell general, òrgan suprem del municipi, tenia l'obligació de defensar els drets i privilegis de la ciutat, i salvaguardar els seus interessos. Dipositari de tot el poder municipal, depenia de la seva voluntat la cessió de competències a altres òrgans municipals.

Els cònsols eren presidents nats del consell i el de mà major, anomenat cònsol en cap, representava la ciutat en actes públics i davant de les autoritats reials o senyoriales.

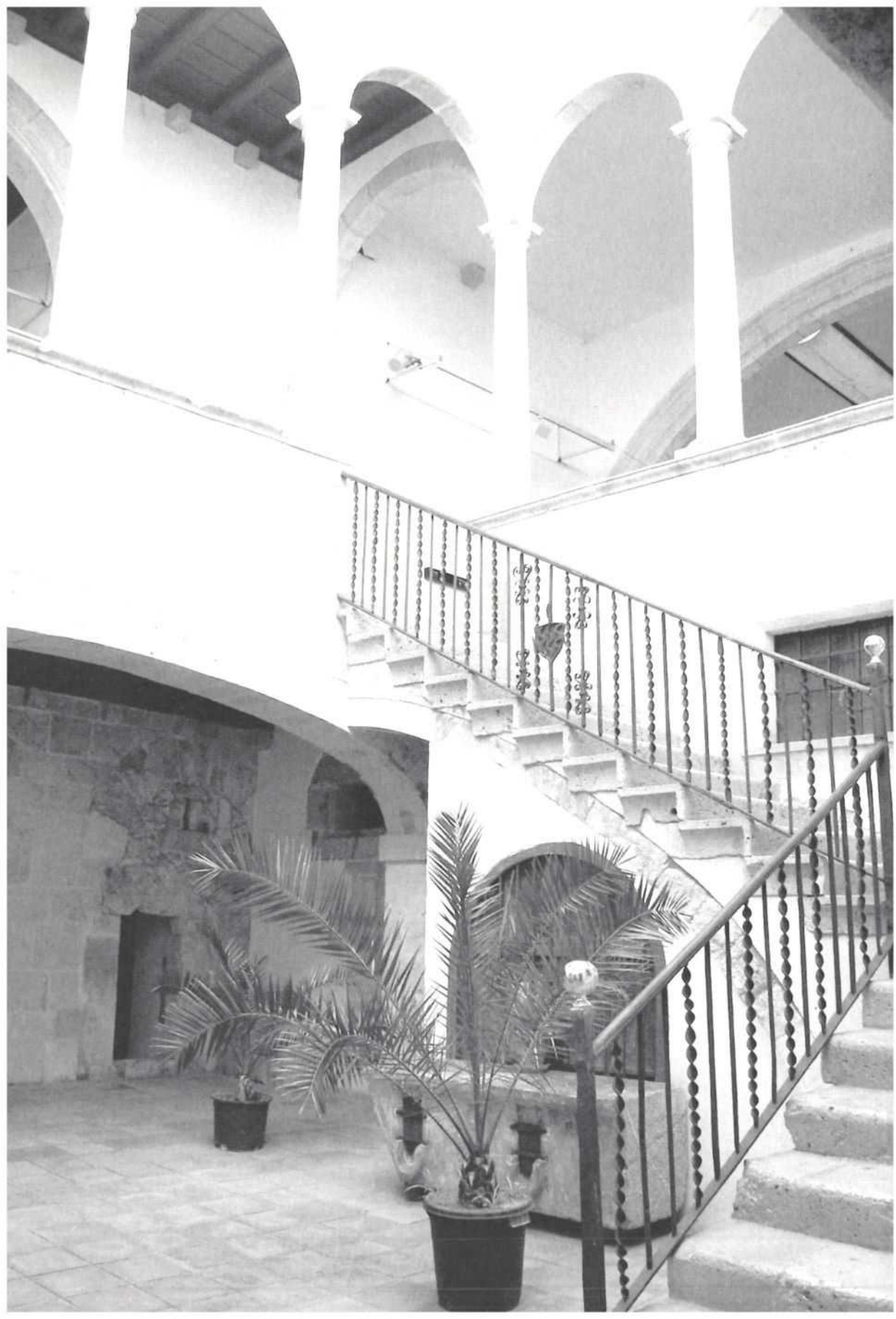
Al començament de la legislatura, després d'haver jurat i pres possessió del càrrec, el consell atorgava al consolat «poder bastant» per executar els acords que prenia i l'autoritzava gastar una quantitat determinada sense haver de donar-ne compte. D'aquesta manera s'unien en el consolat atribucions representatives i executives.

Altrament en representació del consell, els cònsols presidien totes les comissions i òrgans col·legiats municipals, als quals proposaven els afers a tractar i executaven els acords.

62 Aquest apartat és un resum de Recasens: *El municipi...*, 159-264.

63 Expedir a Barcelona el 15 de gener de 1501 pel lloctinent general de Catalunya. Hi ha un exemplar en pergami a l'AHT-FMT: calaix 1, caixa 9, núm. 6. Un altre exemplar en paper a l'AMT: armari 8, calaix 26, lligall 3, núm. 213. (Repertori, 73-74). Una còpia es troba a l'Arxiu Municipal de Reus: Llibre dels privilegis. Doc. 20. Privilegi d'insaculació de Tàrragona, 1501.

64 AMT: En pergami. Ref. antiga: Sala 1a, armari 19, doc. 20. (Repertori, 74). Expedir per Felip II el 22 de juny de 1579 a Veldemorillo per Felip II.

La divuitena o prohomenia grossa actuava com un consell reduït i resolía els afers que li remetia el consell general quan les circumstàncies li impedien reunir-se o perquè l'afar necessitava una resolució urgent.

Els privilegis d'insaculació ordenaven que havien d'ajudar els òrgans col·legiats en les tasques de govern els oficis de clavari, mostassaf, obrer, i oïdors i receptor de comptes, i autoritzaven el consell general, si ho considerava convenient, a crear altres oficis, prohomenies i comissions. En tot cas els candidats havien de seleccionar-se d'entre els insaculats a les bosses de conseller.

Els cònsols, consellers i oficis es renovaven anualment, el tercer dia de Pasqua de Resurrecció. S'elegien pel sistema d'insaculació, que consistia a extreure d'unes bosses o sacs, a la sort, uns rodolins que contenien els noms de persones prèviament escollides i posades a les bosses per una comissió insaculadora.

El privilegi de 1579 establí definitivament el nombre d'insaculats que calia posar a cada bossa⁶⁵ i ordenà que constituïssin la comissió insaculadora, peça clau del sistema, els cònsols i dos consellers de cada mà.

A finals del segle XVI, el consell havia creat, al marge dels que ordenava el privilegi d'insaculació, els oficis de palloler, clavari de forments, pesador i botiguer de forments i lleuder, als quals incorporà els oficials de la taula de canvi de gestió biennal: tauler, tenidors dels llibres manual i major, i caixer —l'any 1585—, i saler —l'any 1602—.

Tots aquests oficis s'elegien per extracció i es consideraven polítics. Uns altres oficis, anomenats de gràcia, es diferenciaven dels polítics perquè el consell els elegia per votació. Pertanyien a aquest grup: els administradors de l'hospital, els baciners o «acaptadors de pobres vergonyants», els administradors de la casa d'orfes, el «pare de viandants o foragitador de bribons de la ciutat» i els sobreposats de les vinyes.

Els oficis que requerien persones especialitzades s'elegien per votació i es contractaven per més d'una anualitat. Entraven el aquest grup: l'escrivà o secretari, advocats, arxivers, credencers, racionals, metges, mestre de minyons i corredors d'orella.

Encara hi havia un grup d'oficis de rang inferior o subalterns, als quals pertanyien verguers, trompeter, tabaler, portalers, rellotger, afinador de pesos i mesures, artiller, contrast, escombriaires, gater, gosser i alguns altres. Els contractaven els cònsols per temps indefinit, per bé que en alguns casos ho feia el consell o la divuitena.

Era una prerrogativa del consell general elegir per votació els síndics que havien de representar i actuar en nom de la ciutat davant de particulars, corporacions i institucions en afers econòmics o polítics.

L'edat, l'estat civil i les incompatibilitats restringien el dret dels ciutadans a exercir càrrecs municipals. Els insaculats a la bossa de cònsol en cap havien de tenir 40 anys, i 30

65 El privilegi de 1579 manava que el nombre de noms d'insaculats fossin:

Bossa de cònsol en cap	12	Bossa de mostassaf	20	Bossa de conseller de mà major	20
Bossa de cònsol segon	14	Bossa d'obrer	25	Bossa de conseller de mà mitjana	25
Bossa de cònsol tercer	16	Bossa de clavari	12	Bossa de conseller de mà menor	30

els que ho eren a les bosses de cònsol segon i tercer. Per a conseller i altres càrrecs, l'edat mínima exigida era de 25 anys. En qualsevol cas els solters eren inhàbils per a cònsol.

Eren incompatibilitats temporals, el grau de parentesc en l'ofici de cònsol, determinades vinculacions econòmiques per a altres càrrecs —per exemple, els arrendataris dels drets municipals eren incompatibles per a cònsol i mostassaf— i la duplicitat d'oficis. Els deutors de la ciutat eren inhàbils per a tots els càrrecs. A més, cap càrrec polític podia exercir dos anys seguits el mateix càrrec, excepte el de conseller.

L'estructura politicoadministrativa municipal es completava amb prohomenies o comissions eventuais formades de consellers, que creava el consell general. Sempre les presidien els cònsols i hi participaven representants de les tres mans. Les prohomenies més freqüents eren les de forments, «morbo» i guerra.

A finals del segle XVI, es concedí una àmplia autonomia de gestió a la prohomenia de forments i, a principis del XVII, a la comissió encarregada de l'administració de la carn. Els dos òrgans autònoms disposaven de clavaria pròpia i tenien poder del consell general per gastar diners sense límit, ni intervenció del clavari dels comuns, en la compra i distribució de blat i de carn, i en els esmerços. Per donar una idea de l'envergadura que tenia l'administració de la carn, direm que, a més de clavari, comptava amb un gerent, un majoral, un pesador de les carns i diversos pastors i tallers, que tenien cura de la compra i transport d'animals, el manteniment en corrals, la matança, la venda de la carn a la menuda i la subhasta de les pells i la llana.

LA PROHOMENIA DE FORMENTS

Al món de la Mediterrània el blat era un aliment insubstituïble per a la subsistència de les classes populars, que representaven més del 80% de la població. Tanmateix, en conjunt, la producció bladera amb prou feines si bastava per alimentar tota la població; per això, quan la climatologia no acompanyava i provocava més d'una mala collita seguides en regions específicament bladeres, el preu del blat es disparava. Ara, la carestia arribava a ser greu quan la pujada de preu deixava la immensa majoria de la població sense recursos suficients per adquirir el mínim de blat que necessitava per sobreviure. Aleshores, la fam arribava a les cases i se sabia per experiència que el desnodriment afavoria la propagació d'epidèmies mortíferes.

Davant d'aquest panorama una de les primeres preocupacions dels municipis, que es remuntava a l'època medieval, fou l'adopció de mesures que garantissin als ciutadans la provisió de blat, i amb aquest fi crearen complicades empreses públiques autònomes que tenien cura de comprar-ne als llocs de producció en competència amb els mercaders i de la venda al detall a la botiga de la ciutat.

A Tarragona l'òrgan encarregat dels assumptes del blat rebia el nom de Prohomenia de forments. Sota la direcció dels cònsols disposava de personal propi: clavari, palloler, botiguer i, eventualment, compradors delegats. El blat s'emmagatzemava al pallol i es venia a la botiga, però per tenir en dipòsit un estoc de reserva la ciutat disposava de 15 sitges de capacitat que variava entre les 500 i 900 quarteres.

Normalment el municipi es proveïa de blat de les comarques de l'Urgell, la Segarra, el Baix Penedès, la Conca de Barberà i el Camp, però els anys de mala collita, quan el blat estranger era més barat o quan el rei embargava les existències de traginers i mercaders per necessitats militars, el govern municipal comprava blat marítim, que més d'una vegada resolgué problemes d'escassetat, no només de la ciutat, sinó també de la comarca.

Cal dir que el blat es despatxava a la menuda a preu de cost amb l'afegit del transport, si era del país, o de les despeses de desembarcament i pujar-lo del port a la ciutat, si era marítim. No s'hi carregaven despeses d'administració ni marge de benefici. A més s'establí un preu per als rics i un de més barat per als pobres.

Amb aquesta política l'oligarquia municipal pretenia evitar protestes tumultuàries populars contra l'alça general de preus⁶⁶ i del pa en particular. Però els diners per comprar blat s'obtenien per mitjà de crèdits —venda de censals— al 5% d'interès, més despeses de constitució, i les mesures polítiques impedièren la cancel·lació dels crèdits amb l'únic diner de les vendes. A més, els compradors a la menuda acostumaven a pagar en moneda petita de plata retallada, de billó o de coure, mentre que les compres havien de pagar-se en moneda bona d'or o plata. Tot plegat feia que en cada operació bladera les pèrdues fossin segures.

LA REPRESENTACIÓ SOCIAL

Fins a l'entrada de l'aristocràcia al municipi l'any 1645, els tres braços o mans que representaven la totalitat de ciutadans de jurisdicció ordinària participaren en els òrgans fonamentals del govern municipal —consolat, consell general i divuitena— en igualtat numèrica. Tanmateix, aquesta paritat no corresponia a una realitat social, perquè, mentre els ciutadans de mà major només representaven del 2 al 5% del tercer estament i els de mà mitjana, del 10 al 15%, els de mà menor en reunien a l'entorn del 85%.

La gran burgesia, alineada a la mà major, dominava el poder municipal. Hi havia de pertànyer forçosament el cònsol en cap, i només aquesta estava insaculada en els sacs de tots els oficis, excepte en els que havia renunciat voluntàriament. Ara, dins de la gran burgesia, els mercaders formaven la classe dominant, en especial entre 1575 i 1640. Sempre retingueren la meitat o més dels consellers de mà major i, més de la meitat dels anys, els còsols en cap extrets foren mercaders, que també regien les prohomenies autònomes encarregades de la compra a l'engròs i la distribució a la menuda de carn i blat municipals.

Membres del grup mercantil —petits mercaders, negociants i botiguers de teles— també predominaven en els insaculats de mà mitjana i acaparaven l'arrendament dels drets municipals, a vegades en companyia de mercaders de mà major. En efecte, en 238

66 Per exemple, entre 1591 i 1600 un jornalier cobrava 4 sous i un mestre artesà en cobrava 5 els dies que treballaven, equivalents a 48 i a 60 diners i els productes més necessaris per a la subsistència costaven: arròs, 117 diners el quilo (1584); blat, 600/720 diners la quartera (1591); canem, 240/300 diners la rova (1584); oli, 120/144 diners quartà que resulta a 29/34, el litre; moltó, 39 diners la lliura (1592); sardina, 2/3 diners la lliura (1590); sorell, 3/diners la lliura; arengades, 36 diners el miler.

arrendaments d'imposicions recomptats, entre 1566 i 1654, resulta que 195 (81,9%) arrendataris foren mercaders, botiguers i negociants; 28 (11,7%), gent d'altres professions, i 15 (6,3%), de professió ignorada. Els anomenats artistes —notaris, apotecaris i cirurgians— i algun menestral completaven la mà mitjana.

La mà menor era exclosa dels oficis de mostassaf, clavari i, des que es crearen, de botiguer, clavari de forments i oficial de la taula de canvi. En altres oficis el percentatge d'insaculats era inferior al de les altres mans i el mateix succeïa a les comissions. Altrament als ciutadans de mà menor els resultava molt difícil pujar de mà, i del tot impossible accedir a la mà major. També tenien difícil guanyar subhastes d'arrendament d'impostos municipals. En canvi, quasi que eren els únics que participaven en els anomenats «Juy de prohoms», una mena de jurat que dictaminava sobre la culpabilitat dels presumptes criminals de jurisdicció comuna, que acusaven i encausaven els veguers.

LA HISENDA I FINANCES MUNICIPALS

La taula de canvi era propietat del municipi i la seva solvència depenia de l'estat en què es trobava el patrimoni productiu de la ciutat i les fràgils finances municipals. Si més no, aquesta interdependència justifica que fem una succinta exposició de com es nodria i funcionava la hisenda municipal.

Constituïa el patrimoni un conjunt de béns comunals que: *a)* dotaven la ciutat d'honors i de poder polític, judicial i jurisdiccional; *b)* produïen un actiu material o financer de caràcter privat —immobles, impostos, monopolis, dret a fer talles, i drets senyorials—, i *c)* tenien un ús públic i no es podien alienar ni convertir en usos privats sense autorització superior⁶⁷ —carrers, places, camins i aigües, mercats, fortificacions, pastures comunals, etc.

Limitarem la nostra atenció als béns productius englobats en el grup *b)*. Els més importants, anomenats «drets», constituïen els recursos financers ordinaris del municipi i comprenien: l'explotació de molins, les *imposicions* i els monopolis o *privatives*. Per la seva quantia els més rendibles eren les imposicions, un impost indirecte sobre determinades vitualles, béns patrimonials i activitats econòmiques. Les que estaven en vigor eren:

- Dret de la quartera: gravava l'entrada, la sortida i el consum de gra a la ciutat i al terme.
- Dret de la mercaderia: gravava la compravenda de mercaderia en general, béns patrimonials mobles i immobles, cavalleries, censals, bestiar, oli, articles manufacturats, roba, etc.
- Dret del peix: gravava el peix fresc pescat a la mar que es considerava del terme i sobre el desembarcat a les platges i el port de Tarragona.
- Dret del vi: gravava l'entrada i la sortida de vi del terme i el que es consumia a la ciutat.
- Dret de la carn: gravava la carn que es venia a les carnisseries de la ciutat.
- Dret de la sal: gravava la sal que entrava per mar o terra al terme i a la ciutat.
- Dret de buc i nòlit: gravava les naus —buc— i la càrrega que transportaven —nòlit— a l'entrada i sortida del port.

⁶⁷ Ferró: *El dret públic català*, 171.

Els monopolis que explotava el municipi eren: la moltura de cereals, que havia de fer-se en els molins municipals; la venda de neu; la venda eventual de determinats productes —el més típic era l'oli— que el municipi tarifava quan escassejaven. A la segona meitat del segle XVII es venia en tendes municipals en monopoli, nevateria, aiguardent, sabó i tabac.

La ciutat també tenia dret a posar impostos transitoris extraordinaris —talles i derrames—, per atendre contribucions reials —fogatges, coronatges, maridatges i llesves— o despeses extraordinàries del mateix municipi, com, per exemple, inversions en fortificacions.

El consell, o per delegació els cònsols, dirigia la política financera: posava, treia o modificava impostos, controlava les subhastes d'arrendaments i decidia la contractació de préstecs, la prioritat de les inversions, els salaris dels oficials i, en definitiva, totes les decisions que afectaven la hisenda municipal.

Els drets de la ciutat s'arrendaven per un any a l'encant públic —després de la guerra dels Segadors s'introduí el costum d'arrendar-los per tres o quatre anys— el dia primer de juny. Als arrendataris se'ls exigien fermances garantides per béns de fidejussió, la immensa majoria dels quals eren mercaders, botiguers i negociants.⁶⁸

Els oficials encarregats del funcionament de la hisenda municipal eren el clavari del comú, el credencer i el racional, tots retribuïts. El clavari actuava de receptor i dipositari «de les pecúnies de la ciutat», fos quina fos la seva procedència, excepte les de l'administració autònoma del blat i de la carn, i pagava per ordre dels cònsols. Se li confiava una de les quatre claus de la caixa municipal, dipositada a l'arxiu —les altres estaven en poder dels cònsols—. Quan acabava la gestió, els cònsols, acompanyats del credencer, racional, i de ciutadans comptadors, examinaven els comptes. De l'examen, el secretari aixecava acta.

El credencer⁶⁹ era l'encarregat d'anotar al «llibre de la credença» o al del «clavariat» les entrades i sortides dels diners de la ciutat, i de posar el vistiplau a les ordres de pagament que els cònsols remetien al clavari.

El racional comprovava i donava conformitat, si s'esqueia, a les factures que li presentaven els cònsols abans de donar l'ordre de pagament al clavari.⁷⁰

68 Sembla que hi havia comerciants especialitzats en arrendament de drets municipals, i és segura la constitució de societats més o menys formals que tenien per finalitat participar en les licitacions i actuar d'avaladors.

69 Encara que amb anterioritat a l'any 1543 existís l'ofici de credencer, és un acord del consell de l'11 d'abril d'aquest any que estableix l'obligatorietat d'obrir un llibre per assentar totes les entrades i sortides dels diners de la ciutat, i «que sia elegida una persona legal, àbil y sufficient per portar aquell». (Llibre del consolat 1543-1544, f. 5. Consell de l'11 d'abril de 1543). Cinc anys més tard s'elegí un nou credencer amb un sou de cinc lliures anuals (Llibre del consolat 1547-1548, f. 39v, Consell del 2 abril de 1548).

70 Un exemple d'intervenció del racional el trobem l'any 1639. No volgué signar les factures de la construcció d'un corral perquè sospitava que hi havia hagut favoritisme en la contractació de l'obra per part dels cònsols, «puix los Srs. cònsols y tenien les mans y anaven aconsertant les coses convenients a un ciutadà». (Llibre del consolat de 1639-1640, f. 71, Consell del 27 novembre de 1639).

Com a colofó de la somera exposició que hem fet de l'organització i funcionament de la hisenda municipal, cal dir que en els segles XVI i XVII els creditors mantingueren intervingudes les finances del municipi de 1500 a 1571, i de 1663 a 1713 —el 63% del temps—, i que posteriorment foren sotmeses a un rígid control estatal. Aquesta anormalitat de llarga durada afectà profundament la política municipal i el desenvolupament de la taula de canvi. Per això cal que hi parem atenció.

Dades sobre el redreç econòmic

LIQUIDACIÓ DEL DEUTE VELL

El gran repte que tenia la ciutat a l'entrada del segle XVI era desempallegar-se de l'anomenat *deute vell*, que arrossegava des de mitjan segle anterior.⁷¹ En efecte, l'any 1465, sense recursos per pagar interessos vençuts i reduir capital dels censals que constituïen el deute, el govern municipal declarà la ciutat en fallida i pactà amb els creditors una concòrdia que deixava a mans d'una comissió liquidadora, formada de creditors i representants del municipi, l'administració de les rendes de la ciutat, les quals, excepte 200 lliures —250 a partir de 1507— havien de destinar-se a «luyr y quitar [censals] y exir de poder de crehedors».⁷² A més, el municipi es comprometé a no fer despeses extraordinàries, ni subscriure crèdits sense autorització de la comissió liquidadora mentre hi hagués deute.

Però a mitjan segle XVI, fos per «descuyt, mal orde de les persones que y han tingut ses mans», o per altres causes, el deute no solament no s'havia amortitzat, sinó que havia augmentat.⁷³ Sortosament, llavors, la conjuntura demogràfica i econòmica era prou prometedora perquè el govern municipal resolgués redimir el deute que, en xifres rodones, pujava 25.000 lliures. Amb aquest fi pactà, l'any 1548, una nova concòrdia, que comprometia els creditors a perdonar un terç del deute i la ciutat a posar un recàrrec, anomenat *nou impòsit*,⁷⁴ sobre els articles i activitats subjectes a imposició, i a destinar el producte íntegre, calculat en 1.500 lliures anuals, a pagar pensions i lluir censals.

71 Per a aquest deute, vegeu: Cortiella: *Una ciutat...*, 234 i següents; Recasens: *La ciutat...*, II, 256 i següents.

72 Llibre del consolat 1549-1550, f. 10. Consell del 14 juny de 1549.

73 Les altres causes havien estat fortes inversions en les fortificacions, les males anyades que havien obligat a gastar molts diners en blat i l'escàs rendiment de les imposicions.

74 La taxa de les imposicions i nou impòsit abans d'acabar el segle XVI eren:

	<i>Imposició</i>	<i>Nou impòsit</i>
Dret de la quartera	1 sou quartera el gra que entrava i sortia de la ciutat i 1/2 sou el que transitava	La meitat de la imposició 6 i 3 diners
Dret de la mercaderia	16 diners per cada lliura de valor	1 diner per lliura de valor

La concòrdia entrà en vigor l'any 1549,⁷⁵ i el deute vell amb més lentitud de la prevista es liquidà l'any 1571, però el nou impòsit no es revocà sinó que s'integrà a les imposicions. D'aquesta manera, quan el municipi quedà lliure del deute vell,⁷⁶ com que la població augmentava i l'activitat econòmica creixia, el producte de les imposicions pujà notablement. En xifres rodones, inclòs el rendiment dels molins, la mitjana de la recaptació del sexenni 1563-1568 fou de 3.000 lliures; la del quadrienni 1580-1583, de 4.300, i la del període 1595-1606, de 7.100.

EL COMERÇ MARÍTIM, PILAR FONAMENTAL DEL REDREÇ

El redreç econòmic tarragoní de la segona meitat del segle XVI fou una *recuperació relativa* que cal entendre com un cas local d'una conjuntura generalitzada a Catalunya i a tota la Mediterrània occidental.

Al port de la ciutat o de Salou es carregava i descarregava mercaderia noliejada per mercaders tarragonins o d'altres llocs, i per patrons de petites embarcacions —barques, llondros, sageties i bergantins—, que rarament feien més de 2.000 quintars d'arqueig i de port, tripulades, a tot estirar, per una dotzena d'homes. Navegaven per rutes de cabotatge catalanes i valencianes, i es desplaçaven fins a les Illes; però també en salpaven amb destí a ports del sud de la Península —Màlaga, Sevilla i Cadis—, nord d'Àfrica, Còrsega, Sardenya, altres punts d'Itàlia i Portugal. Embarcaven productes del Camp, sobretot avellana, i desembarcaven una mica de tot, per bé que la mercaderia d'importació més freqüent fossin cuirs, blat i pesca salada. Un 90% dels cuirs es distribuïen entre paraires i blanquers de Vilafranca del Penedès, Valls, Reus i Alcover. La importació de blat reduïa els efectes de les males collites de l'Urgell i la Segarra a la ciutat i la comarca; i la pesca salada, menja dels pobres, la distribuïen traginers per una zona que marcava el *hinterland* del port de Tarragona, definida més o menys a ponent, per una línia que, de nord a sud, arrencava a la Vall d'Aran, passava per Graus, Benavarri, Casp, Maella i acabava a la Vall d'Uixó.

	<i>Imposició</i>	<i>Nou impòsit</i>
Dret del peix	1 sou 8 diners per cada lliura de valor	1/2 diner per sou d'imposició
Dret del vi	5 sous i 5 diners la somada que entrava a la ciutat	1 diner per sou d'imposició
Dret de la carn	2 sous per lliura de pes	2 diners per lliura de pes

75 Sec. Economia i Hisenda, doc. 36: «Transumpto de la concòrdia feta y firmada entre la ciutat acrehedors, 2 octubre 1548. Llibre de les lluycions dels censals dels creadors, segons la nova capitulació.»

76 Totalment lliure de deutes no hi quedà mai. Calculem que entre 1571 i 1585 el deute consolidat municipal era d'un 16.663 lliures que creaven una càrrega financera a l'entorn de les 883 lliures.

L'auge del comerç marítim marsellès i bretó a la Mediterrània occidental es nota per la freqüència d'embarcacions d'aquests llocs que fondejaven a Tarragona per carregar o descarregar mercaderia,⁷⁷ i en l'establiment a la ciutat de procuradors de mercaders de Marsella i Saint-Malo.

Mercaders i botiguers de la generació del 79

Potser l'expressió «generació del 79» és massa emfàtica, però no hi ha dubte que pels volts d'aquest any s'establí a Tarragona un grup de joves comerciants que, junt amb una nova generació de locals, foren els més entusiastes impulsors de la petició cursada l'any 1579, que demanava la instauració d'una taula de canvi a la ciutat.

Per obtenir una nòmina de comerciants tarragonins d'aquesta època hem utilitzat els llibres manuals de la taula núm. 2 i 3, biennis 1587-1589 i 1589-1591, en els quals al nom i cognom de les persones que operaven a la taula s'afegeix la professió, i, en el cas dels comerciants, s'especifica si són mercaders, botiguers o negociants. El resultat de la recerca ha estat la localització de 49 comerciants: 34 mercaders, 6 botiguers i 9 negociants, el nom dels quals, per ordre alfabètic, relacionem a continuació.

RELACIÓ DE MERCADERS, BOTIGUERS I COMERCIANTS EXTRETA DELS LLIBRES MANUAIS DE LA TAULA NÚM. 2 I 3, BIENNIS 1587-1589 I 1589-1591

Mercaders

Altarriba, Pere	Mensa, Onofre
Amill, Joan	Mir, Francesc
Anguera, Gaspar	Mora, Jeroni
Canals, Pere Joan	Moriscot, Tomàs
Castells, Antoni	Nebot, Gabriel
Colom, Pau	Oliver, Onofre
Elies, Francesc	Pocurull, Pau, major
Escarelló, Josep	Pocurull, Pere
Florejachs, Bernat	Reverter, Miquel
Fontanilles, Jaume	Reverter, Pau, menor
Garau, Francesc	Ribelles, Pere
Giminells, Gaspar	Rocamora, Jeroni
Gispert, Joan	Rosich, Pere
Gondolbeu, Pere	Rovira, Pere
Llagostera, Joan	Serra, Vicenç
Llagostera, Sebastià	Sisterer, Francesc
	Vidal, Gaspar
	Virgili, Gaspar

77 De l'agost al desembre de l'any 1578 hem localitzat 6 embarcacions marselleses fondejades a Salou i Tarragona; l'any 1579, 9, i el març de 1580, 3. L'any 1606 desembarcaren blat a Tarragona 16 naus patronejades per francesos (Llibre de forments, núm. 3, 1606-1631).

Botiguers

Brocà, Jeroni
 Enveja, Jeroni
 Llorenç, Gaspar
 Serra, Pere
 Torrents, Rafael
 Xarantó, Onofre
 Miquel, Jaume
 Segarra, Mateu
 Toldrà, Damià

Negociants

Bayo, Joan
 Canals, Pere Joan
 Compte, Gaspar
 Elies, Jaume
 Fuster, Rafael
 Giner, Lluís

Ara, quins d'aquests comerciants pertanyien a la que anomenem «generació del 79»? Considerem que hi pertanyia un grup que, a començament dels anys vuitanta, en portava més de cinc residint a Tarragona, i estava insaculat a les bosses de mà mitjana, el qual, deu anys més tard, havia pujat a mà major, com, per exemple, els mercaders Pere Altarriba, Onofre Mensa, Antoni Castells, Pau Reverter, Pau Colom, Pere Rosich, Sebastià Llagostera i Pere Rovira.

Per identificar comerciants forasters establerts a Tarragona el darrer quart del segle XVI i la primeria del XVII, hem investigat els manuals notariais. Heus ací la nòmina dels que hem localitzat:

<i>Nom</i>	<i>Procedència</i>
Colom, Pau (1 ^a notícia 1578 - †1617)	Santa Coloma de Queralt
Fontanilles, Jaume (1 ^a notícia 1578 - †1604)	Torredembarra
Nebot, Gabriel (1 ^a notícia 1578)	Riudoms
Serra, Vicenç (1 ^a notícia 1579 - †1620)	Constantí
Elies, Jaume (1 ^a notícia 1580 - †1617)	Torredembarra
Ortoneda, Pau Joan (1 ^a notícia 1585)	Riudecanyes
Amill, Joan (1 ^a notícia 1589 - †1595)	Pira
Amill, Pere (1 ^a notícia 1589 - †1612)	Pira
Brocà, Jeroni (1 ^a notícia 1589 - †a.1606)	Reus
Enveja, Jeroni (1 ^a notícia 1589)	Reus
Pontarró, Pere Pau (1 ^a notícia 1589)	Vilabella
Salvador, Gabriel (1 ^a notícia 1590 - †1616)	Riudoms
Nin, Francesc (1 ^a notícia 1591)	El Vendrell
Miret, Joan (1 ^a notícia 1591)	Reus
Nin, Pere (1 ^a notícia 1591)	El Vendrell
Gavaldà, Lluís (1 ^a notícia 1595)	Falset
Morell, Pere (1 ^a notícia 1595)	Falset
Ripollès, Rafael (1 ^a notícia 1616 - †1635)	La Selva

I d'on procedien els mercaders Gaspar Gimínells (1ª notícia 1589- † c.1617), Josep Escarelló (1ª notícia 1591) i els botiguers Gabriel Vergonyós, Joan Martell, Joan Cabestany i Joan Paladella instal·lats a Tarragona els primers anys del segle XVII?

El comerç a l'engròs també atreia gaudins com el doctor en medicina Rafael Rocamora (+1614), que importava cuirs, i notaris com Jeroni Gebellí, que, a principis del segle XVII, per compte propi o en companyia de Joan Miret (1615), Jaume Martí (1617-

1621) o el doctor en drets Joan Jeroni Ciges (1615-1616), traficava en cuirs, sucre, bótes i cànem.

Els mercaders també es dedicaven a arrendar drets senyorials i col·locaven els guanys en assegurances marítimes, porcions de naus, explotació d'almadraves, préstecs a curt termini i, sobretot, censals. Era freqüent que s'associessin amb altres mercaders per explotar temporalment un negoci i no tenien inconvenient de simultaniejar el comerç a l'engròs amb la venda a la menuda de draps en una botiga. Per aquest motiu, els llibres de la taula de canvi sovint es refereixen a «mercader eo botiguer».

Precisament, entre 1575 i 1625, contribuïren a donar a la ciutat categoria d'empori supra comarcal les deu o dotze botigues de roba regentades per botiguers/mercaders individualment o associats amb d'altres, la clientela dels quals era, essencialment, de llocs del Camp de Tarragona i comarques veïnes. En efecte, en una recerca en manuals notariais dirigida a descobrir la procedència dels clients de diverses botigues tarragonines, entre 1614 i 1622, hem localitzat 1.265 compres, de les quals només 166 compradors —13%— són veïns de Tarragona, i la resta, 1.099 — 87%—, de llocs de la plana i de la zona muntanyosa del Camp —l'Albiol, la Farena, Arbeca, Mont-ral, Siurana—; el Baix Penedès —Roda de Berà, Creixell, Cubelles—; el Priorat —Falset, Gratallops—; la Ribera d'Ebre —Flix, Garcia, Móra—, i de la Conca de Barberà —Barberà.

Per altra part, la creixent activitat de la indústria artesana es manifesta en l'enfortiment de les confraries gremials i la creació de noves, a vegades a causa d'un desdoblament de les velles. Així, mentre l'any 1514, a l'entrada de l'arquebisbe Alfons d'Aragó a la ciutat, assistiren representants de 9 confraries, l'any 1617 eren 19 les que contribuïren a formar un cos de milicians per a la defensa de la ciutat contra un possible atac de pirates.⁷⁸

L'impacte del redreç en el medi urbà

Un indicador del bon moment que travessava l'economia és la febre constructora que hi hagué a la ciutat entre 1572 i 1610.

Es bastiren dos grans edificis: un hospital i un centre d'ensenyament dit Estudi i Universitat, i per encabir-los dins de la ciutat calgué guanyar espai aixecant una nova línia fortificada més al migdia. L'obra, planificada com un tot, es finançà amb diners públics municipals i privats de les institucions eclesiàstiques.

78 *Confraries l'any 1514*

Sant Miquel	teixidors
Sant Llorenç	pagesos i bracers
Sant Pere	pescadors
Santa Magdalena	hortolans
Santa Llúcia	corders
Sant Antoni	paraires, barreTERS
Ntra. Senyora	sostres
Sant Marc	sabaters
Sant Josep	ferrers i fusters

Confraries fundades entre 1514 i 1617

Sant Josep	mestres de cases
Sant Salvador	botiguers
Sant Ponç	hostalers, taverners, revenedors
Sant Lluc	procuradors, notaris
Santa Tecla	pellicers, assaonadors
Sant Eloi	argenters
Sant Eloi	ferrers
Puríssima Sang	espartenyers
Sant Cosme i Sant Damià	metges, cirurgians, apotecaris
Ntra. Sra. i Sant Simeó	forners, macips, bastaixos

Seguint les directrius del Concili de Trento, es construïren equipaments religiosos, necessaris per a la implantació de noves ordes: casa dels jesuïtes i convents dels trinitaris, agustins i carmelites.

S'escometen grans obres públiques finançades pel municipi: un moll al port, un aqüeducte per portar aigua potable del Llorito i un pont sobre el riu Francolí. Convé remarcar que, uns quants anys abans, la fàbrica d'un dic d'un centenar de metres al port per resguardar les naus del vent de llevant, finançat exclusivament amb diners de la ciutat, hauria estat una empresa inabordable pel seu cost, com havia succeït a principis de segle. Però el temps havia canviat i, malgrat la terrible epidèmia de l'any 1592, l'optimisme no minvà i l'obra, tot just iniciada, seguí endavant.

Altres intervencions, potser no tan importants però no menys significatives, foren l'ampliació de l'edifici de la Generalitat, diverses reformes urbanes, com, per exemple, l'ampliació de la plaça de les Cols, treballs de millora i d'embelliment a la casa de la ciutat, a la catedral —noves capelles—, al palau de l'arquebisbe i a cases particulars.

A peu de pàgina⁷⁹ resumim en un quadre les intervencions més destacades que es realitzaren entre 1572 i 1610 classificades en dos grups. A l'un hi posem els edificis de nova planta i a l'altra, les realitzacions de reparació i embelliment. En cada cas fem constar la cronologia, entitat finançadora i quantia coneguda, en molts casos aproximada, de la inversió o part d'aquesta. No és un disbarat suposar que, en conjunt, la inversió s'acostaria a les 140.000 lliures.

79. Exposició cronològica de les edificacions i obres públiques i privades (religioses) realitzades entre 1572 i 1609

<i>Anys</i>	<i>Obra</i>	<i>Finançament</i>	<i>Inversió coneguda en lliures</i>
1572-1598?	Fortificacions	Arquebisbe-rei-municipi	?
1572-1577?	Seminari	Arquebisbe-municipi	12.000 +solar
1575-1584	Casa i església Cia. de Jesús	Arquebisbe	20.000
1576-1577?	Convent dels trinitaris		?
1579-1584?	Casa de la Generalitat	Generalitat	2.976
1580-1600	Hospital de Santa Tecla	Municipi-arquebisbe-capitol	14.800
1582-1592	Capella del Santíssim	Arquebisbe	2.168
1590-1595	Església de Santa Clara	Arquebisbe-municipi	3.146
1590-1592	Convent dels agustins		?
1592-1603	Moll	Municipi	14.476
1597-1603	Ampliació plaça de les Cols	Municipi	2.480
1597-1599	Convent dels carmelites	Rafael Llorenç	15.000
1606-1609	Aqüeducte aigua del Llorito	Municipi	2.298

Obres d'embelliment i reformes de construccions anteriors

1572?-1587	Palau episcopal	Arquebisbe	?
1584?	Capella de Sant Francesc	Gabriel Robuster (degà)	?
1585-1589	Reformes de la casa de la ciutat	Municipi	?
1587-1602	Pont del Francolí	Municipi	2.500
1589-1591	Capella Sant Cosme i Sant Damià de la seu del Col·legi de Metges		?
1592-1603	Capelles de Sant Joan i Sant Fructuós	Arquebisbe Terés	?
1599	Obres estada Felip III	Municipi	1.200

Considerem necessari subratllar que el municipi no es limità a costejar les obres públiques de la seva competència, sinó que contribuï a sufragar la renovació de les fortificacions, l'edificació de l'hospital, la universitat i l'església de Santa Clara, i altres obres de propietat privada, la majoria religioses. Calculem que la inversió municipal rondà entre les 35.000 i 40.000 lliures, que dóna una mitjana anual d'un miler de lliures.

II. Fundació, administració i funcionament de la taula

Fundació

A la segona meitat del segle XVI i primeries del XVII les principals ciutats catalanes sol·licitaren a la Corona llicència per reobrir o crear noves taules de canvi en les condicions estipulades en aquells antics privilegis del segle XV o en les contingudes a les ordenances de la taula de Barcelona. Ignorem per quins designis polítics totes les peticions foren resoltes favorablement, però, fos quin fos el motiu, comportà l'establiment de taules a les ciutats de Girona (1567), Tortosa (1575), Vic (1583), Tàrragona (1584), Lleida (1585), Manresa (1603), Cervera (1607) i Olot (1614).¹ Als altres territoris de la Corona d'Aragó, se'n crearen a Perpinyà, Palma de Mallorca (1507), València (1509) i Saragossa (1550).

Ara, per què els municipis desitjaven una taula? Per les mateixes raons ja comentades que, al segle XV, els decidí sol·licitar-la, o per què convenia a una activitat mercantil en alça? Sembla que hi hagué de tot. Per una banda, la Paeria de Lleida justificava la utilitat d'una taula en la importància de la ciutat com a centre mercantil, en el qual es contractaven i pagaven les llanes d'Aragó, els cereals de l'Urgell i de la Llitera, i el bestiar de la zona pirenaica,² i el mateix feien la municipalitat de Cervera —«la ciutat és una de les més mercantívoles de Catalunya, posada en una terra de molt comerç»³— i, com veurem tot seguit, la de Tàrragona; però, per altra banda, segons PASSOLA, a Vic l'oligarquia municipal volia una taula per reduir els efectes de l'endeutament de la ciutat i salvaguardar les finances municipals de la corrupció. I el mateix autor atribueix a l'endeutament municipal la creació de la taula de Manresa.⁴

1 Llobet: *La Taula...*, 115; Passola: *Els orígens...*, 37-91.

2 Tortosa: «El mercantilisme...», 38.

3 Íd. *ibíd.*, 137 i 204.

4 Passola: *Els orígens...*, 82, 102-103.

PETICIÓ MUNICIPAL PER ESTABLIR UNA TAULA DE CANVI O DE DIPÒSITS (1579)

Unes instruccions que el consell municipal entregà el 9 de febrer de l'any 1579 a Serapi Bertomeu, cònsol segon, i a Francesc Freixa, síndic de la ciutat, de les «coses se han de fer y tractar per part de dita ciutat a la Mg. del Rey Nostre Sr.», contenien la petició de cinc concessions o privilegis:

- Creació d'una taula de canvi o de dipòsits.
- Llicència per celebrar mercat els dimecres i els dissabtes de cada setmana.
- Llicència per carregar vint diners cada lliura/valor —el 8,3%— de peix pescat a la mar, entre l'estany del Sangolí al costat del port de Salou, i la punta de Senna, per destinar-los a obres de fortificació.
- Facultar l'Estudi a expedir títols de batxiller i doctors en arts, filosofia i teologia.
- Obligar els notaris amb dret a exercir a Tarragona, a practicar cinc o sis anys en notaries de Barcelona, Tarragona o altres ciutats que tinguessin la facultat de convocar exàmens de notari.

A cada petició seguia una exposició dels motius que la justificaven. La que es refereix a la creació d'una taula de canvi o de dipòsits diu textualment:

Per quant la ciutat de Tarragona per ser terra marítima y poca, és ben poblada hont si fan molts negosis per los molts mercaders que, segons és la població de ella hi habiten, han de tenir los dinés comptants que tenen en lurs cases no sens gran perill de ser robats, y en lo mateix, y major perill estan moltes pobres viudes y pobres persones dels diners que en sas cases tenen, com a la experiència se és vist moltes vegades ser estats robats y moltes persones que han de aportar los dinés comptants per los camins per no tenir la ciutat taula hont los puguessen tenir guardats y custodiats, humilment se suplique a S. Mag. sia servit concedir a dita ciutat privilegi de poder tenir taula conforme sos predecessors an concedit a la ciutat de Girona y juntament tribunal y judici de consolat perquè dites pecúnies puguen estar guardades y fersa prompta justícia en cosas mercantívol.⁵

El primer dels motius representats recorda que Tarragona és una ciutat «ben poblada», és a dir, amb un nombre d'habitants que la col·locava entre les ciutats catalanes de més població. El segon ressalta la circumstància de ser una ciutat marítima i un centre de notable moviment mercantil —«si fan molts negosis»— que «fa córrer molts diners», cosa per la qual és el lloc de residència d'un notable nombre de mercaders. I el tercer, en una clara al·lusió al bandolerisme, evoca la poca seguretat dels camins. Com a colofó, els peticionaris fan memòria d'un precedent: la concessió d'una taula municipal a la ciutat de Girona.

No hi ha dubte que en el text transcrit es nota la mà del grup mercantil dominant en el municipi que havia contribuït a sanejar les finances de la ciutat i la de la nova generació de comerciants recentment establerts, probablement més dinàmica en els negosis. Qui, si no ells, podia considerar necessària una institució en la qual les «pecúnies puguen estar guardades», i fos útil per fer «prompta justícia» en els actes mercantils?

5 Papers solts. Caixa 9, doc. 339. Les altres súpliques es refereixen a les fortificacions i als privilegis de la ciutat.

Queda clar que aquesta vegada no es demanava una taula per evitar els efectes d'un deute públic asfixiant i creixent, com havia succeït l'any 1416, sinó perquè convenia a un comerç en expansió.

Concessió del privilegi reial (1581)

Els tràmits

El rei acollí favorablement la petició municipal del 9 de febrer de 1579 i el 25 de març següent donà instruccions al virrei Hernando de Toledo i a la Reial Audiència perquè «mireis de que manera se podrá poner esta tabla en la dicha ciudad para que esté segura y bien regida, y nos lo avisareis embiándonos la forma dello para que vista, se les pueda despachar el Privilegio en la que más convenga».⁶

No obstant això, l'expedient quedà encallat. En efecte, no fou fins a la segona meitat de l'any 1580 que el nou virrei de Catalunya Francesc de Montcada es dirigí als cònsols per demanar-los que l'informessin de com projectaven ordenar el regiment de la taula.

L'informe s'entregà al virrei l'11 de gener de l'any següent acompanyat d'una carta de presentació que deia:

Exm. Sr: Per lo que tant importa al bé universal de esta ciutat y de tota esta terra que en ella se tingue taula de cambi o de dipòsits, conforme se té a Barcelona o Girona y altres ciutats. Confiats que V. Excia nos farà la mercè y gràtia, trametem a V. Ex^{cia} los de esta exhibidors qui són lo doctor Liula i mossèn Serapio Bertomeu, ciutadans desta ciutat. Suplicam a V. Ex^{cia} sie servit manarlos donar grata audiència, fe y crehensa, en tot lo que per ells, per part desta ciutat sobredit negosi serà suplicat y exposat, y fentnos esta mercè serà obligarnos en tota cosa sie en servei de V. Ex^{cia} la vida y stats del qual Ntre. Sr. guarde y prospere com per tots sos servidors ses desitjat. Tarragona a 11 janer 1581.⁷

L'original de l'informe s'ha perdut, però se'n conserva un esborrany,⁸ que resumim a continuació.

La ciutat garantia la seguretat de la taula amb el seu patrimoni i el govern municipal que la representava es comprometia a no usar els dipòsits de particulars per finançar deutes del municipi. Els infractors d'aquesta norma serien sancionats amb 500 lliures, aplicades per terceres parts, a l'acusador, l'oficial executor i l'erari de Sa Majestat.

Tindrien cura del regiment de la institució quatre oficials: tauler, tenidor del llibre major, tenidor del llibre manual i notari de la taula, i un «donador de monedes» o caixer. Al tauler se li exigiria una fermaça de 1.000 lliures i als altres de 500.

Els oficis s'elegirien pel sistema d'insaculació. A dit efecte cada ofici es dotaria d'una bossa en la qual s'hi introduiria el nom de vuit persones, «idonees y de habilitat», elegides de la forma acostumada en els altres oficis de la ciutat, amb el benentès que

6 Papers solts. Caixa 2, doc. 114. Apèndix doc. II.

7 Manual notari Damia Gil, 1579-1581. Paper solt.

8 Papers solts. Caixa 18, doc. 1787 s/d. Apèndix doc. III.

només serien elegibles les persones insaculades «en la casa de la ciutat». Els càrrecs serien biennals, renovats cada any per meitat, «so és, un bienni resten lo tauler y lo del manual, y lo altre bienni lo del llibre major i lo caxer».

En un principi s'indicava el braç que havia de pertànyer cada oficial: el tauler al de mà major —doctors i mercaders—, i el tenidor del llibre major i el caixer al de mà mitjana —mercaders, botiguers, negociants i artistes—. Era preceptiu que el tenidor del llibre manual fos un notari. Però després es passà ratlla per damunt d'aquestes indicacions en senyal de supressió.

Cap compte podia quedar en descobert i els oficials haurien de garantir el compliment d'aquesta norma. Per això, en prendre possessió del càrrec, haurien de jurar que, en cas de contrafacció, respondrien dels descoberts impagats amb els béns propis i serien declarats inhàbils per a «oficis y beneficis de dita casa de la ciutat». Si, malgrat tot, per error o altra causa quedava un descobert, a petició del tauler, qualsevol oficial reial estaria obligat a executar, sense excepció, el deutor, que no tindria dret a recórrer ni a apel·lar.

Els cònsols i el consell general serien els encarregats de redactar unes ordinations «tocants al bon regiment, govern y redrès de dita taula».

Finalment, l'informe proposava que, a requeriment del clavari dels comuns, es poguessin bloquejar els dipòsits dels deutors de la ciutat fins que haguessin liquidat el deute.

Convé dir que la proposta no era gens original, sinó una còpia adaptada d'altres ciutats catalanes que tenien taula.

Contingut del privilegi

El 14 de març de l'any 1581 el capità general de Catalunya, Rosselló i Cerdanya, Francesc de Montcada i Folc de Cardona, expedí a Perpinyà el privilegi reial que concedia a la ciutat de Tarragona llicència per tenir taula de canvi,⁹ (apèndix doc. 3); i en data 28 de gener de 1586, a la ciutat de València, el rei Felip II, el ratificà i confirmà¹⁰ sense modificar el text.

Essencialment el privilegi recull en vuit capítols les propostes que havien presentat els cònsols en nom de la ciutat, algunes de les quals lleugerament modificades —«Plau a S^a. Ex^{cia}»— segurament després d'haver pactat les modificacions.

En un preàmbul s'exposen els mèrits que fan mereixedora d'una taula la ciutat de Tarragona —antiguíssima, principal, populosa i seu metropolitana de Catalunya, que té «moltes viles y llochs circumvehins de gran comers, tracte y conflicte»— similar a les de Girona, Barcelona i Perpinyà, i la súplica dels cònsols al capità general per tal que «sia de son Real Servey concedir licència y facultat a la dita Ciutat en forma de privilegi, de poder erigir y tenir dita Taula de cambis y depòsits, y per al dir effecte concedirlos y firmarlos los capítols següents»:

⁹ Repertori Municipal de Tarragona, p. 116.

¹⁰ Pergamí. Calaixera 2, calaix 2, núm. 8.

A continuació el capità general, en atenció a la súplica dels representants de la ciutat, atorga el privilegi de fundació de la taula en les condicions estipulades en vuit capítols que en síntesi disposen:

1r Que el consell general haurà d'assegurar la taula obligant «los béns de dita ciutat y dels singulars de aquella en general y en particular, y que la potestat y obligació sie insertada y calendariada ab la present concessió».

2n Que per regir la taula es nomenin quatre oficials: un tauler que tingui a càrrec l'administració i el govern de la institució, un tenidor del llibre major, un tenidor del llibre manual i un donador de monedes o caixer. El tenidor del llibre manual haurà de ser un notari «ab auctoritat real per los actes y certificacions que haurà de treuer de dit manual». El tauler haurà de donar 1.000 lliures de fermança i el caixer 500. Els oficis seran d'elecció, per la qual cosa es faran quatre bosses i en cada una s'insacularan «en la forma acostumada en la ciutat en los altres oficis vuit persones idònies y de habilitat», però només podran posar-se dins de les bosses les que «ya són o seran insaculades en la casa de la ciutat».

3r Que per tal que totes les persones, així naturals com estrangeres, tinguin segurs els seus dipòsits, la ciutat s'obliga i promet «de no servirse dels diners deposats en dita taula», sota pena de 500 lliures cada vegada, en cas de contrafacció. Els diners de les sancions s'aplicaran, la tercera part, a l'acusador o denunciador, i les altres dues terceres parts, a l'oficial que executarà i a l'erari reial.

4t Que per a la «conservació y augment» de la taula, ordena que els dipòsits voluntaris i forçats d'entitats o personals de la vegueria, «no obstant qualsevol amparaes o seqüestres, o altres qualsevol impediments» es facin «ab les mateixes amparaes e seqüestres, e que no sie hagut per real i vertader depòsit en la dita ciutat y vegueria, sinó que es farà en dita taula». «*Plau a Sa Exc^{ta}*, quant als dipòsits voluntaris; quant emperò al que sia guardat, lo que serà provehit per los jutges ordinaris de quiscun lloch de dit Archebisbat.»

5è Que el tauler i altres oficials de la taula no puguin abonar cap quantitat a ningú superior a la que tingui dipositada. Aquesta norma l'hauran de jurar en prendre possessió del càrrec i en cas de contrafacció hauran de respondre amb els béns propis i quedaran inhàbils per a tots els oficis i beneficis de la ciutat. «*Plau a Sa Exc^{ta}*, y que dits oficials puguen ésser castigats a àrbitre dels oficials ordinaris.»

6è El clavari de la ciutat podrà posar impediments «de sa sola y simple paraula o bé manament verbal sens altra solemnitat judicial» als deutors de la ciutat que tindran diners a la taula, fins que hagin pagat el deute; però ningú més, per cap motiu, podrà intervenir els diners dels dipositants. «*Plau a Sa Exc^{ta}*, ab què la coneixensa del punt ser és estat deguda o indogudament fet toque als jutges ordinaris y no altri.»

7è Si es trobava algun deutor de la taula per error dels administradors, el tauler, sots pena de pagar el deute amb els béns propis «en lo judici de la taula», haurà d'executar el culpable, sense que aquest tingui dret a apel·lar. «*Plau a Sa Exc^{ta}*, quant a peñorar a tal deutor y peñorat, que sie oyt dit deutor davant dit jutge, segons serà de justícia.»

8è Que els còsols i el consell general puguin promulgar ordinacions per al bon regiment, govern i administració de la taula, i que tinguin tanta força i valor com el present privilegi.

Inauguració de la taula

La taula s'inaugurà el 10 de novembre de 1584. La pèrdua del llibre del consolat d'aquest any no ens permet tenir notícies directes de esdeveniment, però el canonge BLANCH a l'«*Arxiepiscopologi...*» comenta les efemèrides d'aquesta manera: «y aquell dia los cònsols feren fer crida ab trompetas y tabals notificant a tots que qui volgués depositar diners en dita Taula estarien ben guardats y tant segurs com en Barcelona y altres Taulas de la província».¹¹

Ara, per què des del dia de la concessió es tardà tres anys i mig a executar el projecte? És sorprenent que en els llibres del consolat del trienni 1581-1583 no continguin cap referència d'una comissió creada *ad hoc* per treballar en la redacció d'unes ordinacions, forma de nomenar els insaculats de cada ofici, elecció d'un local, i altres disposicions imprescindibles per posar a punt l'obertura de la taula. Potser en el llibre del consolat de l'any 1584-1585 hi havia informació sobre tot això, però s'ha perdut.

Més lamentable és la pèrdua del llibre registre de les ordinacions promulgades pel consell general, perquè ens obliga a omplir el buit que ha deixat amb dades parcials, imprecises i sempre insuficients.

El local

La taula s'instal·là als baixos de la casa de la ciutat, en unes dependències que disposaven de tres cambres. En una es col·locà l'oficina; en una altra, la «caixa grossa» —on es tancava la moneda del tauler— i, a la tercera, la «caixa petita», que administrava el caixer. No sabem en què consistia el mobiliari, però el moble principal deuria ser una taula coberta d'un tapet vermell o granat amb les armes de la ciutat, que simbolitzava la garantia del municipi.

Tanmateix, el local deuria considerar-se provisional perquè en el consell general reunit el 27 d'octubre de 1584, és a dir, de catorze dies abans d'inaugurar la taula, els cònsols proposaren establir-la en una botiga de propietat de la ciutat que «treia porta al carrer». Però després de pressupostar les obres d'adaptació, s'abandonà la proposta.¹²

11 Blanch: *Arxiepiscopologi...*, II, 155.

12 Llibre del consolat 1588-1589, f. 51. Consell del 27 d'octubre de 1588.

Administració

Sense disposar del llibre de les ordinacions, la reconstrucció detallada de l'administració i el funcionament de la taula és impossible. No obstant això, les dades captades en la documentació de la taula conservada i les que faciliten els llibres del consolat proporcionen prou material per refer, essencialment, la normativa que regia la seva ordenació interna. També és útil per a aquest fi la informació que proporcionen les ordinacions d'altres taules catalanes, adaptacions amb matisos més o menys acusats de les de la taula de Barcelona.¹³

NOTÍCIA D'UNES ORDINACIONS DE L'ANY 1595

No deixa de ser curiós que entre la paperassa dels segles XVI i XVII del municipi tarragoní conservada només hàgim pogut localitzar una notícia referent a unes ordinacions de la taula, en el llibre d'acords de 1596-1597. En efecte, en el consell del 17 de març de 1597 es plantejà la conveniència que el notari de la taula i tenidor del llibre manual ho fos per a tota la vida i no biennal, perquè l'experiència «se té en l'orde de servir la taula del cambi o depòsits de la ciutat, que casi sempre [els notaris] los han de cercar y cridar, y la taula és mal servida y los tractants se queixen». El consell resolgué que una comissió «ab larch poder», formada pels còsols Onofre Mensa, Francesc Sisterer i Pere Altarriba major «y altres ciutadans que aplicars-hi voldran», esmenessin les ordinacions «fetes per m^o Pere Rovira còsol era ha dos anys» o en fessin de noves.¹⁴ Desconeixem la sort que corregeren les ordinacions de 1595, però el cert és que no prosperà la proposta de nomenar per a tota la vida els notaris de la taula.

13 Bruniquer: *Rubriques*, V. Una anotació del 10 de maig de 1568 es refereix a l'acord dels consellers de Barcelona d'enviar una còpia de les ordinacions de la taula als jurats de Girona, que els la demanaven per a la nova fundació de la taula (p. 83), i per un altre acord semblant, del 10 de juliol de 1588, s'envia còpia de les ordinacions a algunes taules, vegeu Marquès: *La taula de canvi...*; Tortosa: «El mercantilismo...»; Llobet Portella: *La Taula de Canvi de Cervera...*; Usher: «La banca de depósito en Barcelona...».

14 Llibre del consolat 1596-1597, f. 47v.

ELS OFICIS

Tal com preveia el privilegi de concessió es crearen quatre oficis per administrar la taula: tauler, tenidor del llibre major, tenidor del llibre manual a la vegada notari de la taula i caixer. Tots es renovaven cada bienni.

És tracta d'una plantilla mínima que en algunes taules es completà amb personal subaltern. A la taula de Girona, per exemple, de no gaire més entitat que la de Tarragona, s'afegien als quatre oficials indispensables, un comptador que rebia, comptava i contrastava les monedes que es dipositaven, dos arxivers i un uixer o bastaix.¹⁵ Fins i tot a la taula de Cervera, força més modesta que la tarragonina, se li assignaren cinc oficials: regents dels llibres major i manual, caixer i dos visitadors encarregats de comprovar els llibres, fer els balanços i portar l'arxiu.¹⁶

A Tarragona, el 17 d'abril de 1607, el consell municipal nomenà el barreter Lluís Mills per exercir l'ofici de nunci o porter de la taula, la missió del qual havia de consistir a «portar y presentar partidas, y fer tots los negocis tocans a nuncio».¹⁷ Malauradament la cita no indica els motius del nomenament, si es tracta d'un ofici de nova creació o d'una substitució, i si es fa per temps determinat o indefinit. Sigui com sigui, no hem trobat cap més notícia del nomenament o l'actuació d'un nunci, la qual cosa fa creure que l'ofici no tingué continuïtat.

Sistema d'elecció

Els oficis de la taula s'elegien com la resta dels oficis municipals de caràcter polític, pel vell sistema electoral d'insaculació —«per via de sac»—, que també es deia d'*extracció* per diferenciar-lo de les eleccions que es feien per *votació*.

A la primera part d'aquest treball, a l'apartat dedicat al municipi, ja hem exposat en què consistia el sistema insaculatori, que ara complementarem amb alguns detalls que afecten particularment els oficis de la taula.

A la bossa de cada ofici s'hi insaculava el nom de vuit persones que forçosament havien d'estar insaculades a les bosses de conseller, condició que limitava el dret dels ciutadans a accedir a càrrecs de la taula, perquè per ser conseller calia: pertànyer a la jurisdicció comuna; ser natural de Catalunya i residir a la ciutat un temps de cinc anys; no ser arrendatari ni garant d'arrendatari d'imposicions o deutor de la ciutat; saber llegir, escriure i comptar; haver complert trenta anys i estar o haver estat casat; no exercir un altre ofici municipal, ni de les administracions reial i senyorial.

L'elecció dels oficis de la taula s'efectuava el tercer dia de Pasqua de Resurrecció en el solemne l'acte de renovació del govern municipal, una vegada elegits tots els oficis d'extracció. S'ordenava respectant la categoria de l'ofici: primer s'extreia el tauler i, a continuació, per aquest ordre, el tenidor del llibre major, el del llibre manual i, finalment, el caixer.

15 Marquès: *La taula de canvi...*, 37.

16 Llobet: *La taula...*, 153.

17 Llibre del consolat, 1606-1607, f. 116. Consell del 17 d'abril de 1607.

Quan, per mort o altra causa, quedava vacant un ofici abans d'acabar els dos anys de gestió, la prohomenia elegia un substitut «per lo residu del bienni». El secretari de la corporació municipal deixava constància de l'acte electoral en el corresponent llibre d'acords. A manera d'exemple transcrivim la descripció d'un d'aquests actes:

Y així convocada y congregada [la prohomenia] en la sala del Consell fonch tretta la caixa de les bosses dels insaculats als officis de la pnt. ciutat, y aquella uberta davant dita prohomenia y tretta de ella la bossa de tauler, y fetas las degudas solemnitats fonch desegellada y uberta la dita bossa de tauler per lo secretari de la pnt. ciutat, y després presa per lo Sr. cònsol en cap y ben remenada per un minyó de alguns set anys poch més o manco senyat primer ab la senyal de la creu, de la dita bossa fonch tret un rodolí dins del qual fonch trobat scrit lo nom de Pere de Nin Tàrrega, lo qual fonch inhàbil per ser mort, y en continent fonch tret altre rodolí per a dit minyó y dins dell trobat scrit lo nom de Joseph Bover, també mort, y en continent així mateix per lo dit minyó fonch tret altre rodolí de la dita bossa y dins dell se ha trobat scrit lo nom de Joan de Homdedeu, àbil, y en continent fonch tornada a tancar y a segellar la dita bossa y tornada dins dita caixa y aquella tornada a tancar y posada a son degut lloch.¹⁸

Dins dels tres dies següents d'haver estat elegits, els oficials de la taula havien de jurar el càrrec en presència del veguer i presentar una garantia de 1.000 lliures el tauler i de 500 els altres oficials, «iuxta capitula in privilegio regio dicta civitatis concessio». L'obligació dels garants o fiduciaris es registrava al «Llibre de les caucions y concòrdies (1601-1700)»¹⁹ de la ciutat.

Generalment els fiadors eren mercaders, botiguers i algun menestral. Per exemple: l'any 1611, el mercader Joan Bayo i el corder Josep Borrell avalaren el caixer Rafael Llagostera; els mercaders Francesc Gimínells, Pere Altarriba i Pere Amill, el tenidor del llibre manual Lluç Lleó i els mercaders Francesc Gimínells menor i Jaume Casals, el tenidor del llibre major Pere Altarriba. L'any 1614 sortiren fiadors del caixer Magí Llorenç, el botiguer de teles Antoni Serra, el de draps Pere Rovira, el mestre de cases Gabriel Ferrer i el caputxer Antoni Rovira;²⁰ i en el llibre del tauler de 1641-1649 consta que l'11 de maig de 1647, els proposats per al càrrec Pere Argimon i Josep Miret, a més de prometre que es portarien bé i lleialment, donaren «fiances, ço és, Argimon a Francesc Ferrer, cirurgià, y Miret a son pare».²¹

Els oficials de la taula no podien renunciar al càrrec temporalment o definitivament si no era en casos de força major, com ara malaltia o absència de la ciutat, però després de l'aristocratització del municipi es donen casos de renúncia per ocupar un càrrec de

18 Llibre del consolat 1655-1660, f. 73. Prohomenia del 30 de gener de 1658.

19 Es conserva a l'AHT. Fons municipal Tarragona. Sec. Economia i Hisenda. Reg. 72. A la Taula de Lleida la caució presentada pels taulers també era de 1.000 lliures (Tortosa: «El mercantilismo...», 87), i a la de Barcelona de 6.000 florins=3.300 lliures (Usher: «La banca de depòsits...», 166). A València, segons les ordinacions de l'any 1579, les caucions eren molt elevades, 12.000 lliures la del caixer de menut i 15.000 les dels altres oficials (Lapeyre: *La Taula de cambis...*, 49).

20 Sec. Economia i Hisenda. Reg. 80. Llibre de les visites de la taula dels canvis de la ciutat Tarragona, f. 18v. Visita del 8 d'abril de 1614.

21 L'any 1647 el dia de l'extracció de càrrecs municipals —23 d'abril—, els oficials de la taula extrets foren: tauler, el Dr. Agustí Gatell; llibre major, Josep Miret; llibre manual, Jaume Olíana, i caixer, Antoni Saloni. Sembla, doncs, que per alguna o altra raó hi hagué una nova elecció de tauler el dia 11 de maig següent.

més rang. Així, el mes de setembre de 1681, el tauler Josep Claver, doctor en drets, presentà la renúncia del càrrec i el consell li acceptà, perquè havia estat nomenat lloctinent de procurador reial.²²

Salaris

Com que la taula no disposava de fons propis, el salari dels oficials es pagava dels ingressos municipals ordinaris i era competència del consell general fixar-lo o modificar-lo. Quan s'instaurà la taula el consell determinà equiparar el salari dels seus oficials amb el del clavari dels comuns, que era de 50 lliures anuals, el més alt que pagava el municipi, tret del de cònsol, estipulat en 150 lliures. Això representava 100 lliures el bienni, que es pagaven en quatre fraccions: el primer any, 25 per Nadal; el segon any, 25 per Pasqua i 25 per Nadal, i 25 a l'acabament de la gestió, que coincidia amb la Pasqua de Resurrecció del tercer any.

Aquest salari es modificà l'any 1662, a causa de la concòrdia pactada entre el govern municipal i els creditors de la ciutat per un temps de vuit anys, que comprometia el govern a rebaixar la massa salarial dels oficials del municipi a la meitat.²³ Però, quan l'any 1670 es pactà una segona concòrdia, la reducció de salaris continuà i calgué esperar l'any 1679 perquè el consell, a punt de signar una tercera concòrdia, acordés que «es done als Srs. cònsols y demás officials de la ciutat lo salari per enter com antes de la guerra».²⁴ Així, doncs, durant els 16 anys compresos entre 1662 i 1678 es dotà els oficials de la taula amb un salari de 25 lliures anuals.

A partir de 1679 el salari es mantingué estable fins a la instauració del règim borbònic, mentre el dels altres oficials municipals experimentà fortes pujades per compensar la pèrdua de poder adquisitiu a causa de la inflació. Per exemple, el salari dels cònsols passà de 150 lliures a 300; el del secretari, de 40 a 80; el dels credencers, de 25 a 50; el dels verguers, de 40 a 50, i el del clavari dels comuns, de 50 a 60.²⁵

Extracció social

Recordem que, en analitzar l'esborrany de les propostes municipals de l'any 1579 que serviren de base per redactar els capítols del privilegi reial de concessió de la taula, hem consignat que s'hi feia constar, per bé que després s'esborrés passant-hi ratlla, la classe social a què havien de pertànyer els ciutadans per tenir dret a accedir a un ofici de la taula: el tauler es reservava a l'«estament de ciutadans, doctors o mercaders», és a dir, a ciutadans de mà major; el de tenidor del llibre major, a mercaders; el de caixer, al de

22 Llibre de visites, 1645-1715, f. 55. Per substituir-lo, el 28 de setembre s'extragué a la sort de la bossa de l'ofici de tauler un nou tauler. Sortí el nom del noble Joan de Boixadors.

23 Llibre del consolat 1660-1663, f. 42. Acta de la Junta de la Concòrdia del 10 de febrer de 1662. AC: Determinacions de la confraria de preveres. Llibre 6è (1635-1666), f. 338.

24 Llibre del consolat 1676-1679, f. 96v. Consell de l'11 de febrer de 1679.

25 Sobre els salaris dels oficis municipals, vegeu Recasens: *El municipi...*, 217-222.

mercaders i artistes, i el de tenidor del llibre manual, als notaris reials «*regia auctoritate notarius publicus*».

Aquest criteri es mantingué a les ordinacions. Encara que s'hagin perdut, ha estat fàcil de confirmar-ne la vigència investigant les renovacions biennals dels oficials en els llibres del consolat i de la taula. La recerca ens ha permès identificar 52 «equips» administradors dels 58 possibles,²⁶ i la professió i braç del 75% dels seus components, en el pitjor dels casos. Vegem-ho:

OFICIALS EXTRETS HÀBILS

Taulers

Període 1585-1645: 31

	Tots de mà major	
Mercaders	11	35,4%
Doctors en drets	11	35,4%
Doctors medicina	2	6,4%
S/dades	7	22,5%
	31	99,7%

Període 1647-1699: 27

	Tots de mà major	
Mercaders	5	18,5%
Doctors en dret	2	7,4%
Doctors medicina	4	14,8%
Ciutadans HB	5	18,5%
Nobles	7	25,9%
Apotecari	3	11,1%
Cirurgià	1	3,7%
	27	99,9%

Tenidors del llibre major

Període 1587-1645: 31

	Mà major: 21 Mà mitjana: 2	
Mercaders	22	70,9%
Dr. Medicina	1	3,2%
S/dades	8	25,8%
	31	99,9%

Període 1645-1699: 31

	Mà major: 10 Mà mitjana: 17	
Mercaders	12	44,4%
Botiguers	6	22,2%
Cavallers	3	11,1%
Apotecaris	2	7,4%
Doctors en drets	2	7,4%
Adroguers	1	3,7%
Cirurgià	1	3,7%
	27	99,9%

Caixers

Període 1587-1645: 31

	Mà major: 2 Mà mitjana: 20	
Mercaders	16	51,6%
Botiguers	4	12,9%
Cirurgià	1	3,2%
S/professió	2	6,4%
S/dades	8	25,8%
	31	99,9%

Període 1645-1699: 31

	Mà mitjana: 27	
Adroguers	9	33,3%
Botiguers	8	29,6%
Cirurgians	2	7,4%
Apotecaris	2	7,4%
Negociants	1	3,7%
Argenters	1	3,7%
Mercaders	1	3,7%
S/professió	3	11,1%
	27	99,9%

26 Recordem que el regidor del Llibre manual havia de ser forçosament un notari, la qual cosa ens relleva d'enquestar-lo.

Aquestes dades estadístiques són per elles mateixes prou eloqüents. Mostren que els mercaders acapararen l'ofici de tauler fins a l'any 1647, que l'aristocràcia —nobles i ciutadans honrats— admesa en el municipi els desplaçà. Fins i tot la nova estructura social del govern municipal causà una disminució del nombre de mercaders que regentaren el llibre major. Val a dir que en el canvi que comentem també hi deuria influir la pèrdua de pes dels comerciants en la societat tarragonina de la segona meitat del segle XVII. Finalment, les dades confirmen que els ciutadans de mà menor no tenien dret a cap ofici de la taula.

Antiga casa de la ciutat. Porta tapiada a mitja escala d'accés a la planta noble, per on s'entrava a la taula des de l'interior de l'edifici.

Antiga casa de la ciutat. Detall de l'arc d'entrada a la sala del Consell General, en el qual es veu esculpir "1585", any de la seva construcció, que coincideix amb el de la inauguració de la taula.

Funcionament

DIES I HORES D'ASSISTÈNCIA AL PÚBLIC

Com a senyal que la taula estava oberta al públic es posava la bandera de la ciutat a la finestra.²⁷ Però quins dies de la setmana obria i quantes hores diàries?

La prohomenia, en sessió del 13 de maig de 1591, acordà establir «lo horari de la taula» que segueix: els matins de l'hivern —de Sant Miquel de setembre fins a Santa Creu de maig— de 10 a 11, i els de l'estiu —de Santa Creu fins a Sant Miquel— de 9 a 11, i després de migdia tot l'any de 2 a 3. L'acord manava que «assò se pose ab los capítols».²⁸ De les ordinacions, és clar.

Pel que fa als dies setmanals oberts al públic, només hem trobat una notícia tardana que s'hi refereixi: un acord del consell general del 4 d'abril de l'any 1679, que reduïa els tres dies vigents a un de sol, el dissabte de 8 a 11 del matí i de 2 a 4 de la tarda, i en cas que el dissabte fos dia feriat, el divendres²⁹ perquè «vuy no hi ha molt negoci». Però, els tres dies setmanals havien estat vigents sempre?

Obrim aquest interrogant a causa del fet que en els llibres manual i del tauler de qualsevol bienni s'anoten fets comptables tots els dies de la setmana, inclosos els diumenges. A tall d'exemple il·lustratiu del que acabem de dir, oferim el quadre que segueix, en el qual recollim distribuïts per dies setmanals el nombre de fets comptables anotats en els llibres manual i del tauler dels biennis 1591-1593, 1593-1595 i 1643-1645.

27 Llibre del consolat 1679-1684, f. 9. Consell del 7 d'abril de 1679. Es prenen diversos acords per redreçar el funcionament de la taula, i en un d'aquests es diu que s'haurà de posar «lo drap a la finestra com se acostuma» en senyal que es dona servei al públic.

28 Llibre del consolat 1591-1592, f. 22v.

29 Llibre del consolat 1679-1684, f. 9. Consell del 4 d'abril de 1679.

Trentí del temps de Felip IV de tipologia castellana (1631). A l'anvers s'hi ha afegit una B per Barcelona. Reproduït de P. Vilar, *Catalunya dins de l'Espanya moderna*, vol. II, làmina 28.

Tres variants del croat o ral d'argent de Barcelona del regnat de Felip IV: el primer, encunyat l'any 1631; el segon, de l'any 1637, reproduïx l'efigie de Felip II, i el tercer, de l'any 1655. Reproduït de Crusafort/García/Balaguer, *Història de la moneda catalana*, pàg. 232.

**NOMBRE DE FETS COMPTABLES ANOTATS ELS DIES DE LA SETMANA
EN ELS LLIBRES MANUAL I DEL TAULER**

	Bienni 1591-1593	Bienni 1593-1595	Bienni 1643-1645	
	<i>Llibre manual</i>	<i>Llibre del tauler</i>	<i>Llibre manual</i>	<i>Llibre del tauler</i>
Dilluns	62	59	34	23
Dimarts	58	54	25	14
Dimecres	59	52	2	16
Dijous	56	51	39	26
Divendres	60	56	28	20
Dissabte	55	76	28	22
Diumenge	3	3	8	5
Total fets comptables	353	351	164	126

Però resulta que posteriorment a l'any 1679, tot i que sabem del cert que la taula només obria els dissabtes o els divendres, continuem trobant anotacions de fets comptables als llibres manual i del tauler tots els dies de la setmana. (Vegeu el quadre.)

**NOMBRE DE FETS COMPTABLES ANOTATS ELS DIES DE LA SETMANA
EN ELS LLIBRES MANUAL I DEL TAULER**

	Bienni 1693-1695	Bienni 1681-1683	Bienni 1691-1693
	<i>Llibre manual</i>	<i>Llibre del tauler</i>	<i>Llibre del tauler</i>
Dilluns	15	4	10
Dimarts	6	8	5
Dimecres	9	3	3
Dijous	9	1	5
Divendres	13	7	7
Dissabte	34	33	14
Diumenge	5		1
Sense especificar dia			25
Total fets comptables	91	56	70

Tot això fa sospitar que no tots els fets comptables s'assentaven el mateix dia que es realitzaven, i la sospita augmenta quan observem que, a vegades, la cronologia dels assentaments és, en els llibres manuals, molt irregular. Per exemple, en el manual del bienni 1643-1645, trobem que el dia 23 d'abril de l'any 1643 s'hi anotaren 17 fets i els 14 dies següents no se n'annotava cap. Més endavant, el desembre de 1644, no hi ha cap anotació del 16 al 19, n'hi ha 11 el dimarts dia 20 i cap més fins al 2 de gener. Convé dir que l'anotació en un sol dia de fets comptables relatius a operacions realitzades en diversos dies no es produeix en els llibres d'abans de la guerra dels Segadors.

I encara, per quina raó es comptabilitzen en els llibres operacions en diumenge?

Per Nadal es tancava la taula i no s'obria fins a passat el dia de Reis. Altrament els dies festius eren nombrosos. Durant l'any, a més dels diumenges, arribaven a la vintena, als quals cal sumar-hi les festes extraordinàries, entre d'altres: el naixement i la defunció

de personatges reials, les commemoracions de beatificacions, els dies de visita dels cònsols i les estades de virreis.

Clausures temporals

A la fi dels biennis la taula acostumava a tancar temporalment els dies que necessitaven els cònsols i els assessors que els acompanyaven per recomptar el dipòsit de monedes i joies, i inspeccionar els llibres comptables, abans de rellevar l'equip administrador. Si tot estava en ordre aquestes clausures temporals duraven dos o tres dies o potser quatre, però es podien allargar si sortia alguna complicació. Per exemple, l'any 1661 la taula es tancà el 19 d'abril, dia de l'elecció dels nous administradors, i encara seguia tancada el 9 de maig següent, perquè els «oficials novament extrets no han prestades les caucions» i els vells es negaven a continuar, al·legant que «lo seu bienni ses passat y hi haja oficials novament extrets». Davant d'aquest contratemps la prohomenia, considerant que «no està bé que la taula dexe de córrer y de fer negoci», decidí que els oficials vells exercissin interinament el temps que fos «y sien pagats i satisfets de sos treballs els temps auran servit del bienni corrent».³⁰

Una altra solució es donà l'any 1612 per evitar el tancament de la taula durant uns dies. En el consell del 17 d'abril els cònsols manifestaren que a la darrera visita, «havent-se de fer molt de diversa manera y ab més treball que altres visitas per causa de la reducció y disminució de las monedas fetas per ordres reals», era necessari tancar la taula; però per por que la gent digués «que tancaven la taula per no tenir diners», havien determinat deixar la visita per al darrer dia de Quaresma, que era el dissabte dia 14, «y manant los Srs. cònsols que esta nit tornen a avisar els quatre comissaris que demà dimecres Sant, a les 7 del matí prosseguirà la visita».³¹ L'epidèmia de pesta de l'any 1592 fou la causa d'una clausura extraordinària de 160 dies compresos entre el 21 d'agost —el darrer assentament de l'any 1592 als llibres manual i major és del 20 d'agost— fins al 27 de gener de 1593, «que és lo dia que torna a obrir la taula per ser passada la temporada del mal era en ciutat».³²

L'any 1715 el govern municipal es va veure obligat a suspendre els pagaments,³³ perquè havia esmerçat totes les existències per finançar la guerra de Successió i la ciutat no disposava de mitjans per atendre els dipositants. En conseqüència, hagué de tancar la taula.

L'any 1729 es plantejà la possible reobertura, però malgrat el desig del govern municipal i «las repetidas órdenes con que se halla de S. Excia. Sr. Governador y Capitán General y de la Rl. Audiencia de este Prado. que le han dirigido los años de 1729, 1730 y 1731, concernientes a la abertura y curso que se debe executar y dar a la Tabla de cambios y

30 Llibre del consolat 1660-1663, f. 31. Prohomenia del 9 de maig de 1661.

31 Llibre del consolat 1611-1612, f. 83. Consell del 17 d'abril de 1612.

32 Llibre manual, núm. 4, 1591-1593, f. 220.

33 Libro capitular 1729, f. 45v. Acta del 15 de gener. Libro capitular 1732, f. 122. Acta del 5 d'agost.

comunes depósitos de esta Ciudad, y como también a lo acordado en auto Capitular el dia 6 de agosto de 1729 [...]»,³⁴ la taula no obrí de nou fins a l'any 1732.

ELS CLIENTS

Impositors voluntaris

La confiança pública justifica l'existència d'una taula i el nombre de clients determina el grau d'aquesta confiança.³⁵ Entenem per clients les persones o institucions que voluntàriament efectuaven dipòsits a la taula; per tant, també es poden anomenar impositors voluntaris. En funció de la seva activitat econòmica o financera es distribueixen en:

a) Comerciants —mercaders, botiguers i negociants—. Realitzen a la taula transferències o girs i canvis, indispensables per als seus negocis.

b) Rendistes de la terra individuals o institucionals. Són propietaris de senyorius o de grans propietats. La majoria arrenden la col·lecta dels fruits i obliguen els col·lectors a dipositar el preu de l'arrendament a la taula.

c) Rendistes de diner. Es dediquen a comprar censals i, en menys escala, violaris, i a efectuar préstecs a curt termini.

d) Institucions benèfiques: causes pies, beneficis i confraries benèfiques.

Les imposicions voluntàries podien fer-se en metàl·lic i en joies. Les primeres es dipositaven en comptes corrents i les segones, en un compte de valors en el qual, a més de joies estrictes, s'hi admetien monedes, vaixel·la i coberteria d'or i de plata, esmalts i tota mena de peces de valor. Els dos comptes eren a la vista i els titulars podien recuperar el dipòsit a voluntat.

És dubtós que sigui correcte donar el tracte de dipositant voluntari a les institucions públiques —municipi, Diputació del General i Estat—. Creiem que seria més ajustat a la realitat qualificar-les de dipositants obligats.

Impositors forçats

No podem considerar clients els impositors forçats, les imposicions dels quals es feien per ordre expressa d'un organisme o una persona responsable de l'acatament d'una sentència o el compliment d'una obligació que donava motiu a la retenció temporal del dipòsit, fins que no manava la solta qui havia donat l'ordre de retenir-lo.

Eren objecte d'imposicions forçades: béns i capital segrestats per manament judicial en litigis fins que no hi hagués sentència ferma; preus d'immobles venuts a l'encant públic; capitals en espera del compliment d'obligacions extraprocessals, com ara les exigibles a tutors i curadors testamentaris, marmessories, usufructuaris, etc., o estipulades

34 Libro capitular 1732, f. Acta del 5 d'agost.

35 Voltes Bou a *Las cajas de ahorros*, 69, referint-se a la taula de Barcelona, diu el mateix sobre les taules en general: «El único fundamento de su grandeza y de su eficacia fué la unánime confianza que le dispensaba el público, persuadido de la intangibilidad de los depósitos y la serena autonomía de la institución».

en concòrdies, vendes condicionades, pagament de pensions de censals, etc., i caritats de confraries o causes pies, les més comunes de les quals eren per dotar donzelles a maridar i rescatar captius, que requerien el compliment de determinats requisits per fer-les efectives. Els organismes i les persones que amb més freqüència feien imposicions forçades i autoritzaven entregues eren els nuncis de la cort dels veguers, notaris i procuradors d'entitats benèfiques.

Les imposicions forçades es comptabilitzaven a l'anomenat *compte de soltes*, on quedaven immobilitzades fins que els responsables de *soltar-les* donava l'ordre pertinent.³⁶ Una vegada soltat, el dipòsit es transferia a un compte corrent a nom del mateix titular, que d'aquesta manera podia disposar-ne lliurament.

Hi havia dipòsits *a solta* que estaven molts anys sense *soltar*, per la qual cosa engrossien el fons de reserva de la taula.

Impositors eventuais

Els llibres majors estan plens de comptes corrents en els quals figura un sol dipòsit, que es reintegra al titular del compte el mateix dia o en dies següents. El tracta d'impositors eventuais i no de clients, que un deutor o un creditor els ha obligat a saldar un compte per mitjà de la taula. Generalment eren eventuais els impositors forçats.

ELS DIPÒSITS

*De moneda*³⁷

Moneda de compte

A la Corona d'Aragó, a diferència de la de Castella, la moneda de compte oficial formava part del sistema de la lliura, comú a l'Europa Occidental. Es comptava, doncs, en lliures i els seus divisors, sous i diners, de manera que 1 lliura valia 20 sous i 1 sou, 12 diners. Per tant, 1 lliura equivalia a 240 diners.

Al segle XVII també s'usava com a moneda de compte el ral d'ardits, que equivalia a 24 diners. Per tant, en una lliura hi entraven 10 rals.

Amb tot, a vegades, els preus es donaven en rals catalans, l'equivalència dels quals era: 1 ral=2 sous i 10 rals=1 lliura

36 Transcripció de la part més interessant d'un d'aquest dipòsits: «Devem a Francesc Torroja nuncio jurat de la Mag. Cort dels Srs. Veguers de la present ciutat de Tarragona, mer executor per a les coses devall escrites, elegit y anomenat per dita Cort o senyors Veguers de aquella [...] Per ell contants March Andreu ortolà de la present ciutat dix són les li gira y paga en satisfacció del preu de aquella casa situada a la present ciutat al carrer de les Salines [...] la qual casa fou executada per dita Cort dels Srs. Veguers y aquella venuda al encant públich [...] Són 105 lliures. Les quals sien soltes sempre y quant la Mag. Cort dels Srs. Veguers de la present ciutat ab sas lletres patents o cartells, ho dirà.» (Llibre manual de la taula, núm. 34-38, 1651-1661, f. 79, 25 de febrer de 1655).

37 Dades extretes de Mateu: *La moneda española*; Elliott: *La revolta...*

Moneda efectiva

No entrarem a descriure les particularitats numismàtiques —metall, pes, tipus, empremta, etc.— de les monedes efectives d'or, plata, billó³⁸ i de coure en circulació, sinó que ens limitarem a donar-ne el nom i el valor equivalent en lliures i els seus divisors, sous i diners, única moneda que s'usà en la comptabilitat de la taula. Però el valor intrínsec de les diverses monedes circulants varià sensiblement en el decurs del temps, la qual cosa motivà alteracions de valors en relació amb la lliura, moneda de compte que era estable.

Seguint ELLIOTT, oferim a continuació una llista de les monedes efectives que circulaven regularment al nostre país a finals del segle XVI i principis del XVII i el valor que tenien en relació amb la lliura, en aquell moment:

Moneda d'or de metrologia castellana

Ducat o excel·lent=1 lliura i 2 sous=22 sous=264 diners=11 rals

Dobla (doble ducat), anomenada dobla de dues cares i, també, trentí.

El seu valor era de 3 lliures=60 sous=720 diners=30 rals.

L'any 1614 es cotitzava a 70 sous, però després, l'any 1618, s'estabilitzà a 66 sous.

Escut, moneda d'or de llei més baixa que el ducat, es començà a batre a Barcelona a partir de 1602. Seran els anomenats escuts de la creueta que es fabricaran sense interrupcions fins al temps de Carles II³⁹=1 lliura i 6 sous=26 sous=312 diners=13 rals.

Onzè: tercera part d'un trentí=11 rals=22 sous, batut a partir de 1618.

Moneda de plata

Catalana

Ral o croat=2 sous=24 diners

Mig ral=1 sou=12 diners

Sisè=6 diners

Castellana d'ús corrent

Mig ral=1 sou=12 diners

Ral senzill=2 sous=24 diners

Ral de dos=4 sous=48 diners

Ral de quatre=8 sous=96 diners

Ral de vuit=16 sous=192 diners

Moneda de plata billó i coure

Ardit=2 diners fins a 1654 i 1 diner de 1655 fins a 1708

Menut=1 diner

La taula admetia moneda efectiva de qualsevol metall —or, plata, billó i coure— i de qualsevol regne de la Corona, excepte de falsa. Per això, sobretot abans de la guerra dels Segadors, l'efectiu en caixa constituïa un conglomerat de monedes catalanes,

38 Aliatge d'argent i de coure en proporció variable, usat en la fabricació de moneda, des del segle XIII al segle XVII. El contingut d'argent en el billó descendí gradualment. Es pot establir una degradació contínua: argent —argent baix— billó ric, més del 50% d'argent —billó pobre— coure. Al segle XVI i al començament del XVII encara s'usà el billó pobre, però a mitjan segle XVII les monedes dites de billó eren ja de coure pur (GEC, 3, 561).

39 Crusafont: *Història de la moneda*, 76.

castellanes, valencianes i aragoneses —jaquesos—. Per exemple, a la visita d'inspecció del 18 d'abril de l'any 1614, es trobaren en poder del caixer 903 lliures en moneda de «de dues creus», 311 lliures en moneda valenciana, 43 peces «vells de dues creus» i molts menuts que calia comprovar si eren bons o falsos;⁴⁰ a la visita del 10 d'abril de 1619, en presència dels còsols, el caixer entregà al tauler, per posar a la caixa grossa, 3.954 lliures, 16 sous i 3 diners repartits en: 2.485 lliures i 6 sous en moneda d'or; 620 lliures en moneda de plata «bona», de les quals 300 eren peces de vuit, de quatre i de dos; 320 lliures en sous; 616 en moneda curta, i 233 lliures, 10 sous i 3 diners en altra moneda.⁴¹ A la visita del 30 de març de 1626,⁴² el caixer tenia al seu poder posades en diversos sacs, 3.522 lliures, 7 sous i 6 diners, distribuïts com segueix:

D'or

554 trentins, un 1/2 trentí,			
2 onzens i 2 dobles, a raó de 66 sous	1.837 lliures	13 sous	
208 dobles a 56 sous	582 lliures	8 sous	

De plata

Rals de 4 i de 8	85 lliures	12 sous	
Sense especificar	2 lliures	10 sous	
Rals, sense especificar-ne la classe	240 lliures	16 sous	
Sous i rals, sense especificar	120 lliures		

De coure

Sous	29 lliures	11 sous	
Ardits	70 lliures		
<i>Moneda valenciana</i>	42 lliures	19 sous	6 diners
<i>Moneda curta (retallada)</i>	37 lliures	8 sous	
En dos albarans	440 lliures	12 sous	
Comptants	6 lliures	18 sous	

Però fos quina fos la moneda efectiva que ingressava o sortia de la taula, els fets comptables es registraven en els llibres en lliures, i la lliura era, com hem dit, una moneda de compte de valor invariable. Ara, la reconversió de tan variada moneda efectiva en lliures i divisors era fàcil de fer quan la relació de valors monetaris es mantenia relativament estable. En aquests intervals els impositors de la taula no exigien que s'especificués en els llibres comptables la classe de moneda que dipositaven, però quan la moneda s'«alterava», és a dir, quan el metall noble que contenia —or, plata o coure— era inferior al que legitimava el valor real que representava, es perdia l'equivalència que mantenia amb la moneda de compte i llavors els clients exigien que es fes constar en els assentaments del llibre diari la classe i la cotització de moneda que dipositaven en relació amb la lliura. En aquests casos, per exemple, s'anotava, «500 rals de vuit a rahó

40 Llibre de les visites de la taula, 1605-1645, f. 18v-20.

41 Llibre de les visites de la taula, 1605-1645, f. 34v.

42 Llibre de les visites de la taula, 1605-1645, f. 53v.

de 2 lliures i 10 sous que sumen 1.250 lliures»,⁴³ «50 dobles equivalents 200 rals de vuit, que en moneda corrent són 160 lliures».⁴⁴ D'aquesta manera el client podia reclamar la devolució del dipòsit tal com l'havia ingressat.

Suposem que la «moneda corrent» a què es refereixen els llibres de la taula, quan no se n'especifica cap, era l'ardit, moneda de billó, que avui anomenariem fiduciària, cada vegada amb més coure, que valia dos diners, l'ús generalitzat de la qual a la Catalunya del segle XVII féu que esdevingués la base física del sistema monetari del Principat i que normalment es comprés en d'ardits.⁴⁵

Les crisis monetàries de primeries del segle XVII (1609-1615) i del temps de la guerra dels Segadors (1641-1653),⁴⁶ i les repercussions que tingueren a la taula les tractarem en altres apartats d'aquest treball.

De joies

La taula admetia en dipòsit no solament el que entenem per joies d'ús personal, com ara collarets, anells, arracades, agulles, polseres, rosaris, etc., sinó també utensilis d'ús domèstic: coberteria, vaixel·la, safates, gerros, bacins, campanetes de plata, etc.; orfèbreria, cristalleria, esmalts, etc., i moneda «grossa». La moneda dipositada com a joia assegurava al dipositant recuperar-ne no solament el valor, sinó les mateixes peces que havia ingressat.

Abans de dipositar els objectes un argenter solia pesar-los, s'inventariaven, es col·locaven en coixineres o en saquets, que es lligaven amb cordons, i s'etiquetaven amb el nom del dipositant i les peces que contenien. Fet això es registrava el dipòsit en el llibre manual, peça per peça, amb una breu descripció de les característiques de cada una. Per exemple, el 20 de maig de 1627, el beneficiat de la Seu Joan Tallol diposità «ab un sach de drap de bri de cànem ab un lletrero sobre dit drap scrit y diu lo següent: Aquestos dinés que són en aquest sach són de m^o Joan Tallol, prevere y beneficiat de la Seu de Tarragona, los quals per ésser moneda grossa se posa per joya, lo qual sach està afegit al cap y a bons cordons de fil per tancadós». I a continuació especificava el nombre, la classe i el valor de les monedes dipositades: 94 rals de vuit, 7 rals de quatre, 80 rals de dos i 120 rals senzills, que tot plegat valia 106 lliures.⁴⁷

Per regla general els dipòsits dineraris de joies de particulars eren, com el de Mn. Tallol, de poc valor. Rarament passaven de les cent dobles d'or. Però els dipòsits de corporacions laiques o eclesiàstiques, per bé que menys freqüents, acostumaven a ser de molta més quantia. Així, Antoni Bordoy, síndic de la ciutat i regne de Mallorca, el 14 de gener de 1592, diposità al compte de joies sis caixes plenes de moneda, en les quals,

43 Llibre manual 1651-1661, f. 31. Ingress que féu el 3 de maig de 1652 Francesc de Montserrat i Vives.

44 Íd. ibíd., f. 66. Transferència de Martín Cereso a Josep Coll, botíguer de draps, del 18 de juny de 1653.

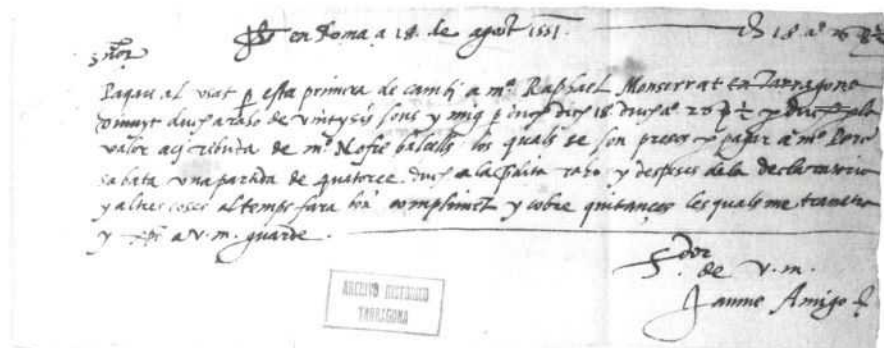
45 Canher, M.: GEC, vol. II, 396, entrada *ardit*.

46 Adroer/Feliu: *Història de la taula...*, 51 i següents.

47 Llibre manual, núm. 22, 1627-1629, f. 8v.

Sisens d'aram encunyats a Barcelona. El de dalt, encunyat l'any 1640. Reproduït de Crusafort/García/Balaguer, *Història de la moneda catalana*, pàg. 238.

Lletra de canvi lliurada a Roma el 18 d'agost de 1551 per Jaume Amigó, per la qual ordena al Rev. Nicolau Portuguès, de Tarragona, que pagui 18 ducats a raó de 26,5 sous a Rafael Montserrat, també de Tarragona; quantitat que té rebuda d'Onofre Balcells. AHT.

Dors de la lletra: Rev. Nicolau Portuguès, beneficiat de l'Església de Tarragona. Primera. Tarragona. AHT.

dix haver-hi 12 talgues, ço és, a cada caixa, clavades y lligades ab una corda de cànem sagellada ab cera gomara ab hun sagell de dit m^o Bordoy, y marcades dites caixes de sobre de hun senyal real ab tinta negra, les quals nos encomana per a què les guardassem per compte de la dita ciutat y regne de Mallorca, y al temps les voldrà les hi havem de donar del modo les ha encomanades de huna a huna o totes juntes ho part de elles conforme lo dit m^o Bordoy les voldrà.⁴⁸

No podem precisar el contingut de les caixes, que havia de destinar-se a la compra de blat, però per altres anotacions registrades en els llibres de la taula calculem que deuria rondar les 10.000 lliures.

El dipòsit dinerari que efectuà Francesc Tornaboni, protonotari, jutge i comissari apostòlic, col·lector de la mensa arquebisbal a la mort del prelat Juan de Hocés, ocorreguda el 22 de maig de 1626, consistia, segons podem llegir en un assentament del llibre manual del dilluns 6 de juliol de 1626, en:

P^o. en lo sach nombre hu, tres cents sinquanta quatre trentins i mig.

En lo sach nombre dos. tres cents noranta tres tres trentins i mig.

En lo sach nombre tres, noranta un trentins y vint y cinch dobles.

En lo sach nombre quatre, cent sinquanta vuyt trentins.

En lo sach nombre cinch, noranta sinch dobles.

En lo sach nombre sis, setanta trentins, dos onzens y onze dobles.

En lo sach nombre set, dos cents y deu trentins, un quatorzè y un sou de plata.

En lo sach nombre vuyt, sexanta dos pessés de vuyt de plata, tres centes sinquanta vuyt pessés de dos, trenta sis pessés de quatre, y dos pessés de tres rals.⁴⁹

Tot plegat, el diner dipositat no arribava a les 4.500 lliures, però el cas és interessant, perquè mostra la gran varietat de moneda que circulava, tot i que la presència majoritària de peces d'or fa sospitar que els vuit saquets es dipositaren a la taula després d'haver canviat moneda petita per moneda grossa.

Un altre dipòsit de monedes notable el trobem el bienni 1651-1653. Es compon de 935 dobles de 2 escuts, 19 dobles de 8 escuts d'or, 417 rals de vuit, i 500 rals de vuit sicilians i mexicans de plata.⁵⁰

Els dipòsits del «compte de joies» o de valors eren poc freqüents. Per exemple, en el del bienni 1611-1613, dos; en el del bienni 1643-1645, dos, i en el de 1651-1653, divuit. Una excepció són els 42 dipòsits que s'efectuaren en el bienni 1591-1593, a conseqüència de l'epidèmia de l'any 1592. Els comentarem més endavant.

ORDRES DE PAGAMENT

Es cursaven per *dita* o via oral o per escrit, per mitjà de documents instrumentals anomenats, segons els casos, albarà, lletra missiva, pòlissa i lletra de canvi. Els

48 Llibre manual 1591-1593, f. 81v.

49 Llibre manual 1625-1627, f. 17v.

50 Per dues anotacions del mateix llibre, f. 13 i 31, del 10 d'octubre de 1651 i 3 de maig de 1652 sabem que 1 escut valia 9 lliures, 17 sous i 7 diners, i un ral de vuit, 2 lliures i 10 sous. Per tant, 935 dobles de dos escuts valien unes 18.419 lliures i 417 rals de vuit, 1.042 lliures. Així, doncs, el dipòsit era d'un total de 19.461 lliures.

assentaments d'ordres de pagament en el llibre manual consten de dues parts: la primera indica a favor de qui es dona l'ordre i la segona és una breu exposició de la procedència i natura del deute que es liquida. Les dues parts s'introduïen amb el verb *dir*, en les formes *dix*, *dixem*, *dixeron*, al·lusives a la dita.

a) *Ordre oral*

Exigia la presència de l'interessat o del seu procurador davant del notari regent del llibre manual, a l'oficina de la taula o a qualsevol lloc de la ciutat.

Quan l'ordre es donava per retirar diners del mateix compte, l'assentament del llibre manual era molt simple. Per exemple:

Dimarts als XXII de febrer MDC. Deu m^o Bernat Hieronim Enveja mercader ciutadà de Tarragona, que li lliurem comptans, cent cinquanta lliures. Diem 150 ll.

Ara, si l'ordre es donava per pagar al comptat o per girar a una altra persona, l'assentament es redactava en essència com aquest que posem per model:

Als 14 agost 1652. Deu Gabriel Carbonell, mercader, que per ell *dixem* al Sor. Pere Nin y Tàrrega, donzell en la ciutat de Tarragona domicialt, *dix* són les li gira y paga per tantes rebudes de comptans de dit Nin y Tàrrega, sinquanta lliures. Diem L ll.

Si per la causa de fos el dador de l'ordre no podia personar-se a la taula, el notari regent del llibre manual acudia on aquell l'indicava per realitzar l'operació comptable «per ell y llur paraula presa». Aquesta modalitat era força emprada per l'aristocràcia eclesiàstica, almenys a finals del segle XVI. Així, al llibre manual del bienni 1595-1597, trobem amb abundància canonges i dignitats que donen ordres de pagament «per ell y llur paraula presa». Per exemple: el canonge Joan Mallafre la dona «*al pla de la seu*»; Rafael d'Oms, ardiaca major «*en sa casa*» i al «*pla de la seu*»; Melcior de Biure, sagristà major, al «*pla de la seu*»; Gabriel Marquet, prevere i doctor en drets, a la «*scrivania comuna*» i a la «*Seu*»; Rafael Llorens, ardiaca de Sant Llorenç, «*davant la scrivania comuna*»; Rafael Mosset, majordom de l'arquebisbe, a «*la Seu*», a «*lo palacio del Sr. Archabisbe*» i la «*scrivania comuna*»; Martín Joan Agustí, tresorer i canonge, a la «*plasa de les Cols*».

Transcrivim unes ordres orals donades a domicili per clients laics de la taula:

Als XXI de gener MDLXXXII.⁵¹ Deu Antoni Bordoy síndich de la ciutat y regne de Mallorca, que per ell y llur paraula presa en lo dia de ahir en *casa de mestre Morera calderer de la pnt. ciutat*, dixem a m^o Pere Altarriba mercader de la pnt. ciutat, *dixeron* són los li paga a bon compte per lo preu de 800 migeres de ordi que diu ha comprades, tres centes lliures. Diem CCC ll.

Als IIII de mars MDLXXXII.⁵² Deu mossèn Gaspar Gimínells de la pnt. ciutat de Tarragona, que per ell y llur paraula presa en *sa casa* per sa indisposició, *dixem* al Sr. Antoni Bordoy síndich de la ciutat i regne de Mallorca, *dix* són per tantes que en dies passats de ell rebé comptans, cent deu lliures. Diem CX ll.

51 Llibre manual, núm. 4, 1591-1593, f. 84.

52 Íd. ibíd., f. 113v.

Dimecres als XXIII de maig MDCXXXV. Deu la Sra. Maria Àngela Ripollés y Senespleda viuda relictada deixada del q^o Rafael Ripollés, donzell, de la ciutat de Tarragona, que per paraula de ella donada al notari de la present taula en *sa casa* lo dia present donada, *dixem* a Jacint Miret, mercader, ciutadà de la present ciutat, *dixeron* les li gira y paga per altres tantes ne deixà graciosament al Sr. Onofre Morell, donzell, en la present ciutat de Tarragona domiciliat, quatre centes lliures. Diem CCCC II.⁵³

Però el cas més curiós és el del mercader Miquel Reverter, que el 26 d'abril de 1613 ordenà de paraula pagar 130 lliures a Miquel Pallarès «en la Seu de Tarragona hohint missa davant la capella de Sant Miquel de dita Seu».⁵⁴

Nominació de procuradors

La taula admetia que els dipositants atorguessin poders a altres persones, anomenades procuradors, per poder disposar dels diners que hi tenien dipositats. Només els calia cursar una ordre oral al notari de la taula, el qual registrava al llibre manual l'ordre rebuda en termes concisos que, amb petites variants puntuals, esdevingué una fórmula d'ús constant:

Dóna paraula (nom, professió o categoria social del client que atorga poder) que dels diners que ell ara té y tindrà en la present taula, ne puga disposar, pendre, lliurar y girar llibrement (nom de la persona a qui s'atorga poder) sempre quant vulla y a ell li estarà bé.

La fórmula, aplicada a una atorgació consignada en el llibre manual núm. 7, bienni 1597-1599, f. 181, queda redactada d'aquesta manera:

Dimarts 3 de novembre de 1598. Dóna paraula m^o Gabriel Sabater, prevere y beneficiat en la Seu de Tarragona, com a laica i privada persona a la present taula, que dels diners que ell ara té y tindrà en la present taula ne puga disposar, pendre, lliurar y girar m^o Francesc Joan Sabater, notari de la vila de Alcover, o son hereu eo procurador, sempre y quant vulla y a ell li estarà bé, sens haver-lin de donar compte algu.

Les revocacions de procuradories es feien pel mateix procediment i s'hi feia constar que el procurador havia actuat «sense nota de infàmia», com es pot veure en el següent exemple, tret del llibre manual núm. 7 bienni 1597-1599, f.161v:

Dijous a 10 de setembre de 1597. M^o Miquel Campos, mercader de Mallorca resident a Barcelona, revoca com de fet ha revocat sens nota de infàmia, la paraula que en lo dia present havia dada en la present taula a Antoni Bordoy, syndich de Mallorca, de poder dispondre dels diners tenia en son nom en dita present taula, axí que resta com si dita paraula o fos dada y de aquella no se haya alguna rahó ni consideratió.

Cal dir que el notari de la taula reconeixia procuradories atorgades davant d'altres notaris públics.⁵⁵

53 Llibre manual 1635-1637, f. 13.

54 Llibre manual, núm. 15, 1613-1615, f. 4v.

55 Com a exemple posem el cas d'Antoni Figueres, sastre de les Borges del Camp, que «constiuit procuratorem suis», el seu germà Joan Figueres, «*argenti fabrum cives Tarracone*». Entre altres poders li atorgà el de «*Petendum extrahendum, levandum et havendum tam a tabula cambii*» o de dipòsits de Tarragona, «*ab aliis etiam quibus suis comptorum tabulis sive banchis dicte civitatis omnes et singulis ac quasunque pecunie, quantitates tibi dicto constituenti tam solifiat*» (Manual notari Tomàs Balaguer, 1616, 242, 18 de desembre de 1616).

*b) Ordre escrita***Instruments de pagament**

1. L'albarà

Els diners municipals dipositats en comptes, els titulars dels quals eren els clavaris del comú, dels forments i de les carns, no es podien treure de la taula amb ordres orals. Havia de fer-se per mitjà d'un manament escrit, anomenat albarà, signat pels cònsols i el credencer, oficial que controlava els llibres comptables municipals. Al manual de la taula els pagaments que es feien per mitjà d'albarà s'assentaven de manera que, una primera part, contenia noms del clavari lliurador i del beneficiari, i en una segona, introduïda amb el verb *dir* —fórmula «dix són les li lliura/paga»—, s'hi indicava la data que els cònsols havien autoritzat el pagament, el permís de la credenceria, el nombre registre del document, «les causes y rahons» del deute i la quantitat que es pagava. Vegeu les dues transcripcions següents:

Als 17 mars 1637.⁵⁶ Deu lo dr. Jaume Garau, ciutadà de Tarragona, clavari de forments lo any present de dita ciutat, que per ell dixem a Francesc Nin, mercader, ciutadà de dita ciutat. Dix són les li paga en virtut de un albarà firmat dels Srs. cònsols, del tretze del mes de febrer pròxim passat, passat per credenceria, de nombre vint y tres, per les causes y rahons en dit albarà contengudes, cent seixanta lliures y sis sous. Diem CLX ll. VI s.

Als 17 febrer 1644.⁵⁷ Deu Francesc Genís clavari de forments lo any present de la present ciutat, que per ell dixam a Joan Lluch, mariner, ciutadà de la present ciutat. Dix són les li gira y paga a compliment de un albarà de nombre vint y nou, firmat dels Srs. cònsols y passat per credenceria y per les causes y rahons en dit albarà contengudes, tres centes y quatre lliures y cartorze sous. Diem CCCIV ll. XIII s.

2. La lletra missiva o carta de pagament

Es diferenciava de l'albarà perquè era de caràcter privat i el lliurador ordenava pagar a una altra persona, generalment domiciliada en una altra plaça. Posem, per exemple, l'assentament al llibre manual de dos pagaments ordenats per mitjà de lletres missives. Un del 15 de setembre de 1588:

Divendres XV setembre MDLXXXVIII. Deu Baltasar Rabadà, pagès de Renau, que per ell dixam a Hieronim Bulufer, clergue de València resident en Barcelona. Dixerón són les li gira y paga en virtut de una lletra missiva de m^o Garau de Sayol, cavaller en Barcelona domiciliat, ab la qual li dóna orde de pagarla-hi, feta en Barcelona a dotze del corrent mes y per les causes en dita carta contengudes, cent treta y una lliura y cinc sous. Diem CXXXI ll V s.⁵⁸

Un altre del 22 d'octubre de 1592:

Als XXII octubre MDLXXXI. Deu lo dit m^o Bordoy que per ell lliuram comptans al dit Pere Veciana de Sarral. Dixerón són les li paga per virtut de una lletra missiva de m^o Joan Aleu de la vila de Valls, feta en Valls vuy dia present, ab la qual li diu les hi dóna per forment que de ell y altres ha comprat a Valls per orde de ell dit Bordoy. Dos centes seixanta tres lliures. Diem CCLXIII ll.⁵⁹

56 Llibre manual, núm. 26, 1635-1637, f. 235.

57 Llibre manual, núm. 29-33, 1641-1651, f. 48v.

58 Llibre manual, núm. 2, 1587-1589, f. 106v.

59 Llibre manual, núm. 4, 1591-1593, f. 58v. Assentament del 22 d'octubre de 1591.

3. La pòlissa o lliurança

Es defineix com a instrument d'un contracte de canvi, que no necessita acceptació, mitjançant el qual una persona ordena a una altra, generalment una entitat bancària, que pagui una quantitat a un tercer. Exemples de pagaments registrats al llibre manual de la taula a canvi d'una pòlissa:

Dimecres VIII març MDCXXVIII. Devem a m^o Pau Miret ciutadà honrat de Barcelona, habitant a Vilaseca, que per ell ens ha lliurat contans Francesch Nin, mercader. Dix són les li lliura y paga per altres tantes lin ha de fer polissa per lo banch de la ciutat de Barcelona, dirigida al administrador de aquell y a cobrar Francesch Pontarró, mercader de Tarragona, dos centes vint lliures. Diem CCXX ll.⁶⁰

Als X octubre MDCXXXVI. Deu Francesc Nin mercader, ciutadà de Tarragona que per ell lliurem comptans a Agustí Teixidor de Barcelona. Dixeron són les li gira y paga per altres tantes lin ha donat polissa per lo banch de la ciutat de Barcelona, cinquanta lliures. Diem L ll.⁶¹

4. La lletra de canvi

Fou l'instrument de pagament que més usaven els comptecorrentistes en el primer període de la taula. Document bàsic en els contractes de canvi trajecticci, es defineix com el compromís que adquireix una persona (deutora) de satisfer un capital a una altra persona (creditora) en una plaça diferent de la que s'ha pactat l'obligació.

Per dur a terme l'operació, el creditor entrega prèviament al deutor una suma equivalent al capital que vol que li restitueixi en un altra plaça, contra una lletra de canvi, és a dir, un ordre escrit que li permetrà exigir la restitució;⁶² però, com que l'operació és trajectícia, amb freqüència altres persones substitueixen el creditor i el deutor inicials.

Originàriament els contractes de canvi eren mercantils i les lletres instruments de pagament d'operacions comercials, però al segle XVI, i més encara al XVII, es multiplicà l'ús de la lletra financera que, aparentant un canvi, encobria préstecs a interès amb corretatge afegit.

Quan es presentava una lletra la persona que la rebia havia de declarar davant de notari dins les 24 hores següents si l'acceptava o la protestava. Els canvis en els llocs on no hi havia fira vencien a un dia denominat «usat», que començava a córrer el dia de presentació de la lletra i acostumava a ser de vuit dies.

Com a model de redactat de lletres posem els tres exemples següents:

1629, Tarragona y juny, a 26

Pagarà per esta segona de cambi no avent pagat per la primera a Cebrià Torres mercader deia siutat set sentes lliures, diem 700 ll. per altres tantes rebudes así dels Srs. Cònsols desta siutat y per mans del clavari y rebudes per partida de taula, asentar-les a en nostre comte. X^m. garde. Signen: Miquel Vidal i Francesc Genís.

Dirigida: A Climent Galseran, botiguer de teles, salut.- Barcelona.

60 Llibre manual, núm. 22, 1627-1629, f. 128.

61 Llibre manual, núm. 26, 1635-1637, f. 183.

62 Aguilera-Barchet: *Historia de la letra...*, 278.

+ En Bellpuig 9 març 1629 - Sr. Jaume Elies - 500 lliures

Pagament em per esta Primera de cambi fent altre mir @ Joan
 Alzina de Bellpuig, aqui lo dit ordonament hinch centes lliures
 dich - 500 lliures lo qual se li pagara d bon compte q quatre de
 ntes quarteres s'ent li hinch Comprat q la Ciudad de Turis.
 y servirse d ferli bon pagament. Se deu etc

Y per mi Joan Alzina de Bellpuig Philip Virgili
 donau de sobre ditas finch sentay Philip Virgili
 fany a perre gomar de Cosell nac y finch per tant Gomar
 vij C de may 1629 Joan Alzina

Lletra de canvi expedida a Bellpuig, el 9 de març de 1629, per la qual el lliurador Felip Virgili ordena al lliurador Jaume Elies que pagui 500 lliures a Joan Alzina de Bellpuig, o a qui aquest ordeni, a compte de 400 quarteres de blat. AHT.

+
 Sr. Jaume Elies
 de deu etc

Lleida
 Vistes a la taula
 + mi Pau. Elies
 vii de febrer 1629

me rebut jo perre gomar
 del say jureme elict les con
 no escrives sincaques hures
 per partida de la taula
 de la ciutat de lleida
 vija es de may 1629

Dors de la lletra: Pere Gomar acusa haver rebut de Jaume Elies 500 lliures per partida de la taula de Lleida, el 15 de març de 1629. AHT.

A Joan Paladella, que Déu guarde.

Jhs. M^a. En Vilafranca, a 9 de maig 1621-91 ll. 9 s.

Pagarà per esta primera de cambi sense altra mia, a Francesch Soler, blanquer de assí, noranta una lliura, nou sous y cinch diners, dic 91 ll., 9 s. y 5 d. per tantes men fa bones assí dit Soler y pagant-les al dit, cobrant rebuda del dit, estaran ben pagades y fer-li ha bon pagament com bé té de pràtiga y costums. Ntre Sr. lo guarde. Signa: Jaume Martí.⁶³

A Amador Abrell, que Déu guarde.

Jhs. Maria, en Reus a 10 febrer 1622-70 ll. 15 s.

Pagarà Vm. per esta primera de cambi per als vint y sinch del corrent mes a Bernat Voltes, parayre, menor, o a qui lo dit ordenarà setanta lliures, quinse sous, dic 70 ll.15 s., y són per lo valor de una pessa estamenya negra, y mitja pessa de burell que del dit tenia comprada, y farà bon pagament y assentar-les a en mon compte, y sia X^o. en tots. Signa: Onofre Figueres.⁶⁴

Posarem com exemple el text d'un protest del 13 d'octubre de 1600. En aquesta data es personà davant del notari Bernat Gendre, a la seva casa del carrer Major, el mercader Gabriel Salvador i li donà «quandam papiri secundam cambii epistolam», que deia:

A Gabriel Salvador en Tarragona. Jesús Maria, en València a vint y dos de agost mil sis cents. Dos mil cinch cents reals castellans. No havent per la primera V. M. pagarà per esta segona de cambi a sis días vista a V. M. mateix, dos mil cinch cents reals castellans o saldarlos per la valor rebuda de mi mateix, y posarlos a compte de Llorens Arnau de Alacant, a sobres de V. M. Y sie X^o ab tots, Jaume Teixidor.

Gabriel Salvador declara de paraula davant meu, que per quant en la dita lletra de cambi se li ordena que pose los dos mil y cinch cents reals castellans en dita lletra de cambi continguts, a compte de Llorens Arnau de Alacant, y ell no té diners de dit Llorens Arnau, que per ço no accepta la dita lletra de cambi, ni vol pagar la quantitat en ella continguda.⁶⁵

En els assentaments del llibre manual de la taula que es feien en virtut de l'ordre de pagament d'una lletra de canvi, el creditor és qui «dóna a canvi» i el deutor qui «pren a canvi». Per fer-la efectiva, la lletra es dirigeix «a rebre» el beneficiari i «a pagar a» el lliurat per compte del deutor. Exemple d'un pagament fet en virtut d'una lletra de canvi:

Dimarts 26 maig 1620. Deu Francesch Garau, mercader, que per paraula per ell donada vuy dia present dins de la Seu de Tarragona, per ell dixem a Francesch Diego Nebot, mercader de Tarragona. Dix són les li gira y paga per tantes lin fa lletres de cambi per a València a pagar Pere Masdeu y a rebre a don Vicente de Calatayud y de Toledo, vuy dia y any sobredit, cent vuitanta set lliures. Diem CLXXXVII ll.⁶⁶

En els llibres de la taula abunden les transferències de compte fetes en virtut d'una lletra semblant a aquesta del dia 13 d'octubre de 1597:

63 Manual notari Joan Baldira 1621, f. 127.

64 Manual notari Joan Baldira 1620-1622, f. 174.

65 Manual notarial, núm. 97, notari Bernat Gendre, 1600, f. 315.

66 Llibre manual, núm. 18, 1619-1621, f. 115.

Devem a Pau Bover, negociant de Tarragona que per ell ens lliura Gabriel Salvador, mercader de Tarragona, per altres tantes lin ha fetes lletres de cambi lo dia present per la Selva, dirigides a pagar a Pere Bover flassader, y a rebre a m^o. Rafael Guasch. Són cent vuyt lliures. CVIII ll.⁶⁷

En aquest cas Gabriel Salvador, mercader de Tarragona, transfereix del seu compte de la taula una quantitat al compte de Pau Bover, a canvi d'una lletra dirigida a rebre Rafael Guasch de la Selva i a pagar per Pere Bover, del mateix lloc. Aquesta combinació indica que existia una relació comercial entre les quatre persones que hi intervenen.

A vegades en un assentament consta el motiu del deute. Així el dia 16 de juny de 1597, Jeroni Brocà donava ordre de pagar a Pere Montaner, paraire d'Ulldemolins, 63 lliures, en virtut d'una lletra de canvi lliurada per Lluís Miralles, mercader de Barcelona, feta a Barcelona el 14 del mateix mes, «ab la qual diu les pague per a bon compte per roba per ell venuda com en dita lletra apar».⁶⁸

Les lletres a què ens hem referit fins ara són mercantils, és a dir, l'instrument de pagament de transaccions comercials realitzades entre persones de diferent plaça, però també s'usaven per transvasar, a seques, capitals d'un lloc a altre. Creiem que aquesta fou la finalitat dels canvis següents, extrets dels llibres de la taula. El 23 de juliol de 1591, Jaume Serra, botiguer de teles, deixà a Lleida deu lliures a Baptista Escarello, mercader de Tarragona, que respongué del crèdit amb una lletra de canvi a rebre a Tarragona Jaume Fontanilles, mercader. La lletra es féu efectiva el 19 d'agost, mitjançant una transferència del compte corrent d'Escarello al de Fontanilles.⁶⁹ A l'agost de 1591 Agustí Freixa, canonge de la seu de Tarragona resident a València, deixa 50 lliures a Jaume Fontanilles, contra una lletra del mateix valor a rebre a Tarragona Marc Rull, notari, i a pagar el mateix Fontanilles. La lletra es féu efectiva el 17 d'agost per transferència del compte corrent de Fontanilles al de Rull.⁷⁰ Copiem del llibre manual 1589-1591 un altre exemple:

Als 7 maig 1590. Devem a Miquel Fietet, mercader bretó, per ell lliura Joan Reverter mercader, per altres tantes lin a de fer donar a cambi per a la ciutat de València ab lletra de cambi dirigida a Claudi Mateu. Són nou centes lliures. Diem XC ll.

A vegades un tercer avalava la lletra i es deia llavors que era «sotascrita» per ell.

67 Llibre manual, núm. 7, 1597-1599. Assentament del 13 d'octubre de 1597.

68 Llibre manual, núm. 7, 1597-1599. Assentament del 16 de juny de 1597.

69 Llibre manual, núm. 4, 1591-1593, f. 29v. El redactat de l'assentament és: «Deu Joseph Scarello mercader que per paraula de m^o Baptista Scarello mercader, son pare, tenint de ell poder com consta en la pnt taula del mes de juliol proppassat, lliuram contants a m^o Jaume Fontanilles mercader, dixeron són los li paga y dóna en virtut de una lletra de cambi de dit m^o Joseph Scarello feta a Lleyda als 23 de juliol en la qual diu les li paga per tantes ne ha rebudes en Lleyda de m^o Jaume Serra, botiguer de teles. Deu lliures. Diem X lls.»

70 Llibre manual, núm. 4, 1591-1593, f. 29. Text de l'assentament: «Devem a m^o March Rull not. que per ell nos lliura comptants m^o Jaume Fontanilles mercader de esta ciutat, dix són les li paga y lliura per virtut de una lletra de cambi feta per ell mateix en la ciutat de València per altrás tantes que lo molt Rv. Sr. m^o Agustí Freixa, canonge de la Seu de Tarragona resident a dita ciutat de València lin dóna comuns. Sinquanta lliuras, Diem I lls.»

Un instrument operatiu: la transferència o gir

Com observa PASSOLA, «Les taules de canvi eren bancs de gir per excel·lència perquè permetien efectuar qualsevol pagament amb una simple ordre de transferència del saldo creditor total o parcial d'un compte al compte d'una altra persona sense cap moviment efectiu de caixa.» I afegeix el mateix autor que el girs facilitaven «sobretot la liquidació dels afers entre els mercaders, que eren els que més utilitzaven les taules de canvi».⁷¹

LES CAIXES

Les caixes on es guardaven les monedes i les joies eren una de les eines de treball més emblemàtiques de la taula. N'hi havia dues, la caixa *grossa*, en la qual es dipositaven les reserves, i la *petita* o de *menuts* que s'utilitzava per donar curs a les operacions diàries —ingressos i pagaments.

El tauler era el responsable de la caixa grossa i el caixer de la petita, i cadascú custodiava la clau de la seva caixa. En efecte, llegim a l'acta de visita d'inspecció del primer d'agost de 1606 que els còsols manaren al tauler Antoni Castells, major, i al caixer Pau Bover, que «portassen ses claus de las caxas y taula, y entrats dintre ont són las caxas de la moneda [...] se obrí la caxa grossa en presència de dits tauler i caxer [...] a més dits còsols manaren a m^o Pau Bover, caxer, que donàs compte de las monedas tenia de present en són caxó de la taula».⁷²

Vaivé de moneda entre la caixa de menuts i la caixa grossa

La transferència de diners d'una caixa a l'altra regulava el romanent de la caixa petita considerat indispensable per atendre la retirada de dipòsits a la vista dels comptecorrentistes.

El 10 de juliol de 1611 el consell general ordenà que «de assí al devant» l'entrega de monedes que el caixer faci al tauler per posar a la caixa grossa es realitzi sempre en presència dels còsols, als quals haurà de mostrar la moneda que conté cada saquet amb una nota escrita i signada que especifiqui el dia de l'entrega, la quantitat i la classe de moneda, «y lo tauler hage de rebre esta ab solemnitat y no altrament, ab pena de privació de officis de taula o de salari».⁷³

El vaivé de moneda entre les dues caixes era constant i es pot seguir a les actes de les visites d'inspecció en el balanç que es feia de la caixa petita. Per exemple, a l'acta de la visita del dimecres 24 d'agost de 1616,⁷⁴ llegim:

71 Passola: *Els orígens...*, 137-138.

72 Llibre de les visites de la taula (1605-1645), f. 3v.

73 Llibre del consolat 1611-1612, f. 33v. Consell del 10 de juliol de 1611.

74 Llibre de les visites de la taula (1605-1645), f. 27.

La taula de canvi i de dipòsits de Tarragona i la ciutat del seu temps (1584-1749)

Existència de la darrera visita feta el 26 de març	2.856 ll.	2 s.	5 d.
Rebut de particulars del 28 de març fins avui	6.253 ll.	13 s.	5 d.
	<hr/>		
	9.109 ll.	15 s.	10 d.

Ha lliurat a particulars del 28 de març al 4 de agost	5.646 ll.	14 s.	9 d.
---	-----------	-------	------

<i>El 26 de març lliurà al tauler, posades a la caixa grossa com apar, en lo libre de las entrades de dita caixa</i>	2.300 ll.		
Resten vuy en poder del caixer	1.163 ll.	1 s.	1 d.
	<hr/>		
	9.109 ll.	15 s.	10 d.

Un altre exemple: Visita del dimarts 12 de setembre 1628:⁷⁵

Romanent de la darrera visita del 21 d'abril	3.202 ll.	10 s.	10 d.
Rebudes de particulars des del 21 d'abril fins avui	12.314 ll.		1 d.
<i>Rebudes del tauler en 5 partides</i>	7.076 ll.		
	<hr/>		
	22.592 ll.	10 s.	11 d.

Lliurades de particulars	19.215 ll.	5 s.	4 d.
<i>Dóna al tauler per posar a la caixa grossa</i>	1.000 ll.		
Resten en poder del caixer	2.377 ll.	5 s.	7 d.
	<hr/>		
	22.592 ll.	10 s.	11 d.

⁷⁵ Llibre de les visites de la taula (1605-1645), f. 63.

El sistema comptable

ELS LLIBRES: DESCRIPCIÓ

Els llibres es tancaven cada bienni, que era el temps que durava la gestió dels oficials que els regien. Es conserven sèries incompletes dels quatre llibres comptables que s'utilitzaven: major, manual, tauler i de caixa.

Tots els llibres estan numerats correlativament de manera que el número u correspon al llibre del primer bienni de la taula (1585-1587); el dos, al del segon bienni, i així successivament.

El llibre major es renova cada bienni, de manera que, sempre, un volum només conté les anotacions d'un sol bienni per molts fulls que restessin en blanc. Els altres llibres, a partir de 1641, apleguen diversos biennis en un sol volum.

El grau de conservació dels llibres és variable. N'hi ha que, víctimes de la humitat, són en part il·legibles, i ho són un gran nombre de fulls de manuals del segle XVI i principis del XVII, parcialment o totalment corroïts per efecte de la tinta.

A partir del bienni 1621-1623 és rar trobar un major que no se li hagin arrencat fulls en blanc, a vegades en nombre considerable. Per exemple, en el llibre del bienni 1625-1627 manquen 100 fulls i en el del bienni 1659-1661, 91. Malauradament més d'una vegada la persona que arrencà els fulls ho féu amb poca cura i s'endugué alguna pàgina escrita.

Sèrie de llibres majors

Consta de 43 volums que, per les característiques de l'enquadernació i la diferència de mida, es divideixen en dos grups. El primer comprèn els llibres numerats del número 1 al 28, i corresponen als dels biennis 1585-1587 a 1639-1641. Se'n conserven 18. Són de gran format, mida 42/43x28/30 cm, i consten de 250 a 300 fulls de paper de molt bona qualitat.

La cosa més notable d'aquests llibres és l'enquadernació de pell repujada de tanta qualitat que ha merescut aquesta minuciosa descripció de *PASSOLA*:

De fet tenen tres relligats. Primer un gran full de pergami d'un llibre de cor que inclou tots els quaderns. Després, tots els quaderns junt amb el full de missal estan relligats amb pergami sense decoració, com els llibres de clavaria o d'acords [municipals]. I finalment, es va cosir sobre el llibre ja relligat una altra enquadernació de pell marró formada per dues pells de vaqueta de Moscòvia encarades per cantó de la carn, i decorades, pel cantó de la flor, amb ferros florals i rodes, també florals o d'escuts d'estil renaixement, gofrades, sense cap indicació de l'any ni escut de la ciutat. Es van cosir també tres tires horitzontals de cuir d'uns 4 cm d'amplària del mig de la coberta anterior fins al mig de la coberta posterior per protegir el llom. Aquest curiosíssim i excepcional relligat, de gran valor per a la història de l'enquadernació, bé mereix una restauració completa.⁷⁶

A aquesta detallada descripció cal esmenar que les tires horitzontals de cuir són cinc i no tres, i cal afegir que a la part superior de la cara davantera s'hi posà un requadre de 8x4 cm, envoltat d'una sanefa daurada, per estampar-hi amb xifres aràbigues d'uns 10 mm, també daurades, el primer l'any del bienni al qual pertany el llibre. Dissortadament tan magnífic relligat està molt malmès en tots els llibres.

El segon grup enclou els llibres del número 29 al 66, que són els compresos entre el bienni 1641-1643, i el darrer llibre de la taula, que correspon als anys 1732-1741. D'aquesta sèrie es conserven 23 volums. El luxós relligat de pell ha estat substituït per un de pergami molt senzill. N'hi ha de dues mides: els petits amiden 34/40x24/31 cm i els grans, 42/43x28/30. El nombre de fulls s'ha reduït entre 100 i 200, i el paper és de qualitat molt inferior de la dels llibres del primer grup. Per tota inscripció, a la tapa anterior, s'hi ha escrit a mà el número del llibre i els anys del bienni.

Una diligència que es practicava a la cort dels verguers i l'annotava un dels seus notaris personat a la taula, al primer foli del llibre, a petició dels cònsols, donava fe que «*hic libro majori tabule cambii sive depositos comunis dicte civitate Tarracone continenti* [el nombre de fulls] *foleos huius formato majoris*». El text íntegre de la diligència del llibre del bienni 1673-1675, que hem escollit per model, està redactat amb els termes següents:

In Dei nomine noverint universi quod anno a nativitate Domini millesimo sexcentesimo septuagesimo tertio, die vero quarta mensis septembris eiusdem anni intitulata presente et ad hec vocato, rogato atque requisito me Joanne Busquets auctoritatibus apostolica atque regia notario publico cive Tarracone scriba q. Mag^a curia dominorum vicariorum civitatis, campi et vicarie Tarracone infra scripto et presentibus etiam Paulo Garrós et Raphaele Bori virgariis Illustrium dominorum consulum eiusdem civitatis protestibus ad hec vocatis et specialiter assumptis Mag^o Franciscus Carreres civis honoratus Barc. Tarraconam domiciliatus vicarius dicte civitatis Tarracone pro Il^{mo} et R^{mo} in X^{to} Patre et domino don fratre Joanne Manuel de Espinosa miseratione divina Archiepiscopo Tarrachonensis regio q. consiliario constitutus personaliter in aula tabule cambii sive communium depositorum dicte civitatis ad petitionem Illustrium dominorum Sebastiani de Rovira, Gabrielis Sossies et Francisci Escorpi majoris dierum anno presenti et currenti consulum dicte civitatis huic libro majoris dicte tabule cambii sive depositorum comunium dicte civitatis Tarracone continenti inse nonaginta octo folea presenti excluso et partitis in eo deo favente de scribendis ut in iudicio et extra fides plenaria tribuatur sui et dicti sui officii ac dicte Mag^a curie vicariorum Tarraconam inter posuit auctoritatem pariter et decretum in manu et posse meis dicti et in infra scripto notarii et scriba, de cuius decreti interpositione dicti Il^{res} dominorum consules publicum confici petierunt instam, que fuerunt acta Tarrachone sub anno, die, mense et loco predictis presente me dicto et infro, notario et scriba et presentibus etiam

76 Passola: *Els origens...*, 76.

testibus supradictis ad premissa vocatis et especialiter assumptis pro ut superius continetur. Signum mei Joannis Busquets auctoritatibus apostolica atque regia notarii publici civis Tarrachone scribe q. curie magnificorum viccariorum civitati campi et viccarie Tarracone qui premissis una cum prenomminatis testibus presens interfui hac que proprio calamo scripti et rogatus et requisitus clausi.

Sèrie de llibres manuals

Es conserven 23 volums, alguns com hem dit, en mal estat de conservació per efecte de la tinta o de la humitat. Estan numerats correlativament, excepte els dos últims, i relligats amb pergamí.

Tots els llibres manual miden entre 33x22 i 35x25 cm, i són enquadernats en pergamí. El nombre de folis varia, segons el bienni, entre 200 i 295 no numerats. No obstant això, en temps actuals un arxiver numerà amb llapis els folis de tots els llibres amb un número col·locat a la dreta de la part superior dels folis.

En el lloc dels llibres s'hi anoten, a la part superior, els anys del bienni i, al centre, el número del bienni. A la coberta anterior figura el nom del notari tenidor del llibre i els anys del bienni.

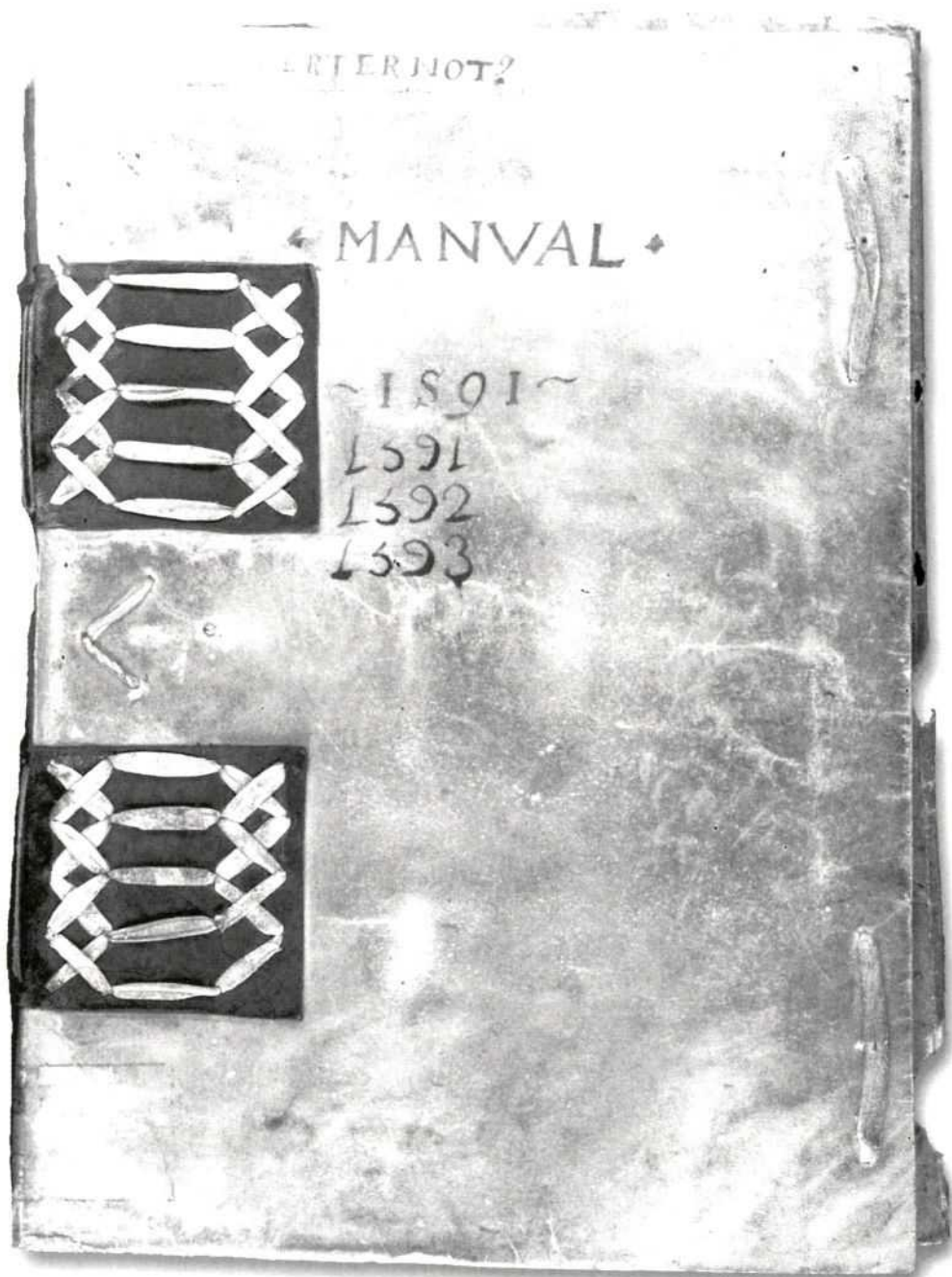
Fins a l'any 1641 s'estrenà un llibre cada bienni, encara que quedessin molts fulls en blanc del llibre que es tancava. Però a partir del bienni 1641-1643 es trencà aquesta norma i en un sol llibre s'hi inclogueren de tres a sis biennis. Tot i això, els biennis es continuaren numerant. Per exemple, en un sol llibre es recopilaren els fets comptables dels biennis, 1651-1653, 1653-1655, 1655-1657, 1657-1659 1659-1661 i 1661-1663, i a la coberta anterior s'hi anota «Biennis: 34, 35, 36, 37, 38 i 39». Però a partir del bienni 1691-1693 s'abandonà la numeració biennial correlativa i, a cada llibre, encara que contingui els fets comptables de diversos biennis, se li assignà un sol número.

Al primer full del llibre el notari tenidor hi anotava una diligència per deixar constància del bienni i el nom dels oficials que l'acompanyaven en el regiment de la taula. El text es repeteix invariablement a tots els llibres:

Jhs. Maria cum divo Joanne. Manual [aquí s'hi inserí el nombre que li correspon; per exemple, el del bienni 1627-1629 és el 22] de la Taula dels cambis o dipòsits comuns de la ciutat de Tarragona en lo bienni de l'administració de [nom del tauler i professió], ciutadà de la present ciutat de Tarragona, Tauler novament extret en sort per lo bienni que a comensat a [dia i mes] del any de la Nativitat de Nostre Senyor Déu Jesucrist [any] lo qual manual se ha de portar o regir en dit bienni, si a Déu serà servit, per mi [nom], ciutadà de dita ciutat per les auctoritats Apostòlica y Real Notari Públich de la dita ciutat, novament extret en sort per dit bienni essent extrets de bossa per al Regiment de dita Taula en sort juntament ab dits tauler y notari, so és [nom i professió] també ciutadà de la present ciutat per al llibre major, y per caixer mossèn [nom i professió] ciutadà de Tarragona. Als quals tots Nostre Senyor nos deixe ben regir y administrar dita taula a glòria sua y salvatió de les ànimes. Amen.

Llibres del tauler i del caixer

Enquadernats en pergamí, consten de 50 a 70 folis, mida 34/35x22,5/24,5 cm. Els conservats gairebé tots estan en bon estat.

Coberta relligada en pergami del llibre manual del bienni 1591-1593. AHT.

El tauler anotava el titular al primer full del llibre:

Llibre del Tauler de la Taula dels Dipòsits o canvis de la present ciutat de Tarragona, en lo qual se continuaran las eixidas y datás ques faran en lo present bienni que comensa [el dia] y acabarà la última festa de Pasqua de la Resurrecció de Nostre Senyor de [l'any], essent tauler [nom], exit de bossa la última festa de Pasqua que contem [dia mes i any]. A labor y glòria de Ntre. Señor y de la Stima. Verge M^a. benaventurada Santa Tecla patrona nostra. Amén,

i el caixer: «*Llibre del caixer aporte [nom i professió] ciutadà de Tarragona en lo bienni comensant a la Pasqua de la Resurrecció del Sor de [any]. Déu lo deixe ben exigir y servir.*»

A partir del bienni 1641-1643 en els dos llibres es relligaren diversos biennis en un mateix volum, sense que per això augmentés el nombre de fulls. Per exemple, un sol volum de 69 folis conté la gestió del tauler de 4 biennis compresos entre 1641 i 1649, i un altre de 73 folis, la gestió del caixer dels biennis 1669-1671 al 1689-1691.

Altres llibres

Llibres de visites. Són dos volums de 31x21 cm relligats i enquadrats en pergami. El primer volum, de 110 fulls, engloba les actes de les visites o inspeccions dels anys 1605 a 1645 i el segon, de 108 fulls, les dels anys 1645 a 1714. Els dos volums estan ben conservats i a la coberta davantera porten la inscripció «Llibre de les visites de la Taula dels canvis de la ciutat de Tarragona», a la qual, en el segon volum, s'afegeix el nom dels còsols de l'any que s'estrenà el llibre entre dos escuts de la ciutat, un de petit a la part superior i un altre de més gros a la part inferior. Al primer full del primer dels llibres porta inscrita la nota següent:

En lo llibre del consolat dels mg^h m^o Miquel Joan d'Oms, Jaume Elies y Pere Gil, dels anys 1605 y 1606, a 29 del mes de abril 1605, se feu determinació de què los senyors còsols fessen quatre visites quiscun any en son consolat a la Taula del Cambi, y aquestas forososas, sots pena, si no u fan, que no sels pugan fer per lo notari los albarans dels salaris de còsol ni credencers passarlos.⁷⁷

En el segon llibre la inscripció és bàsicament idèntica. Es limita a actualitzar els nom dels còsols i els anys, i a consignar que «continua» la normativa vigent sobre les visites.

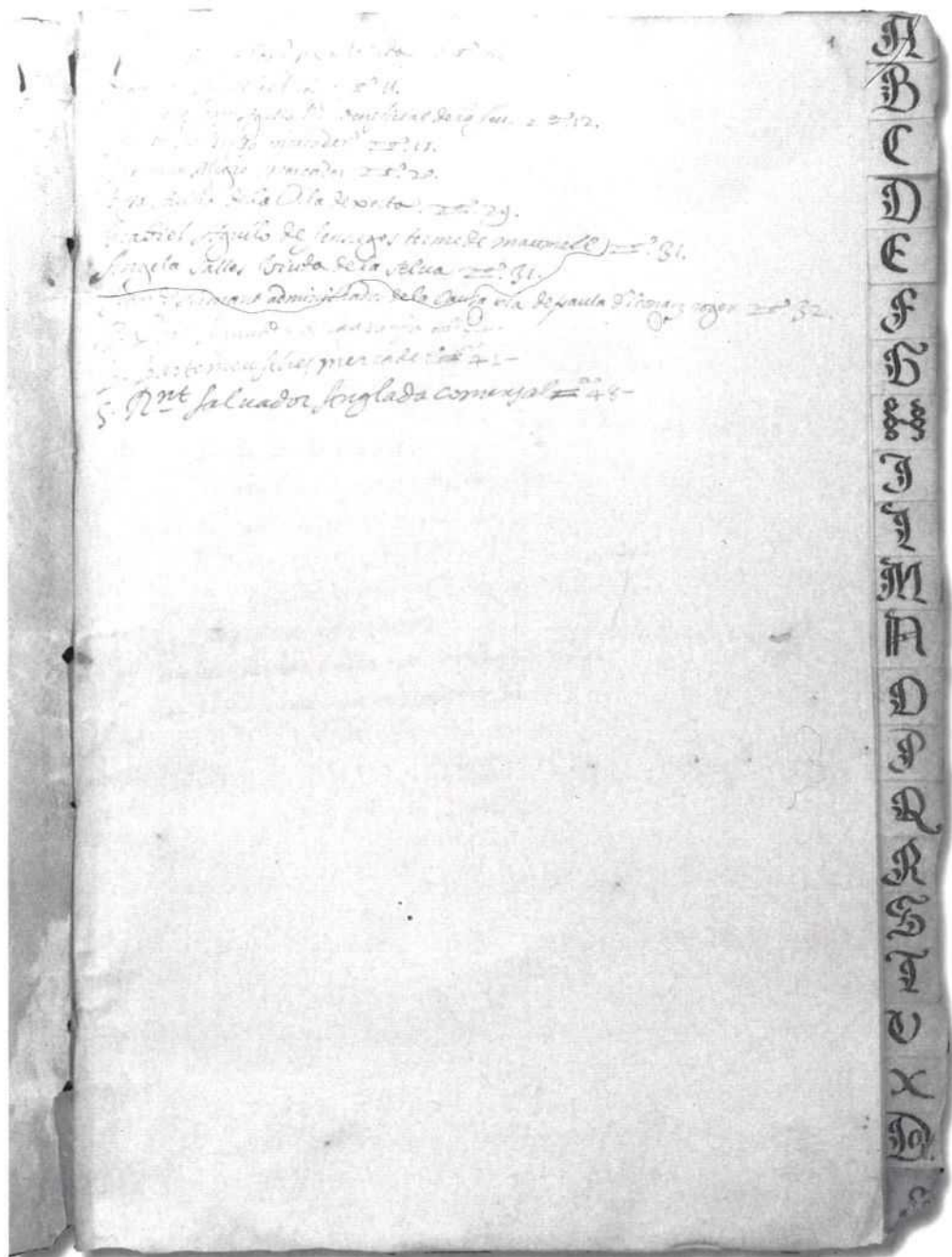
Els llibres de visita són d'interès per a l'estudi de la taula, perquè proporcionen valuoses dades del moviment de caixa i altres fets relatius a l'administració de la institució.

Quaderns de rúbriques

Són uns índexs enquadrats de persones i entitats titulars de comptes del llibre major, ordenats per ordre alfabètic de la A a la X. Només es conserven els quaderns corresponents als majors 13è (1609-1611) i 16è (1615-1617). Miden 35x24,5 cm, consten de 22 i 27 fulls, respectivament, i són relligats amb pergami aprofitat. A la coberta davantera porten la llegenda, «Rública del llibre [13è o 16è]». L'estat de conservació dels dos quaderns és bo.

L'ordenació dels titulars dels comptes corrents i de soltes no es fa per cognoms, sinó per noms. Si són particulars, darrere el nom i el cognom, s'afegeix la professió, i el lloc

⁷⁷ L'acord del consell municipal és del 19 i no del 29 d'abril (Llibre del consolat 1605-1606, f. 15).

Primera pàgina d'un quadern de rúbriques de titulars particulars i entitats comptecorrentistes i de comptes de solta d'un llibre major. AHT.

de residència i, com que la finalitat d'aquests índexs era facilitar la consulta dels llibres majors, tots els titulars porten la pàgina del major on tenen el compte.

En el quadern que pertany al llibre major 13, a més dels titulars de comptes disposats per ordre alfabètic, que sumen 335, en trobem 241 sense ordenar, anotats en quatre fulls sense índex.

No sabem quan es posà en pràctica l'ús de quaderns de rúbriques ni quan s'abandonà.

Llibres i documentació perduda

Amb tota seguretat que les ordinacions, o conjunt de disposicions estatutàries escrites que reglamentaven el règim, govern i administració de la institució, promulgades pel govern municipal, i les modificacions que hi introduïa, es col·leccionaven en un «Llibre de les ordinacions de la taula de Tarragona».

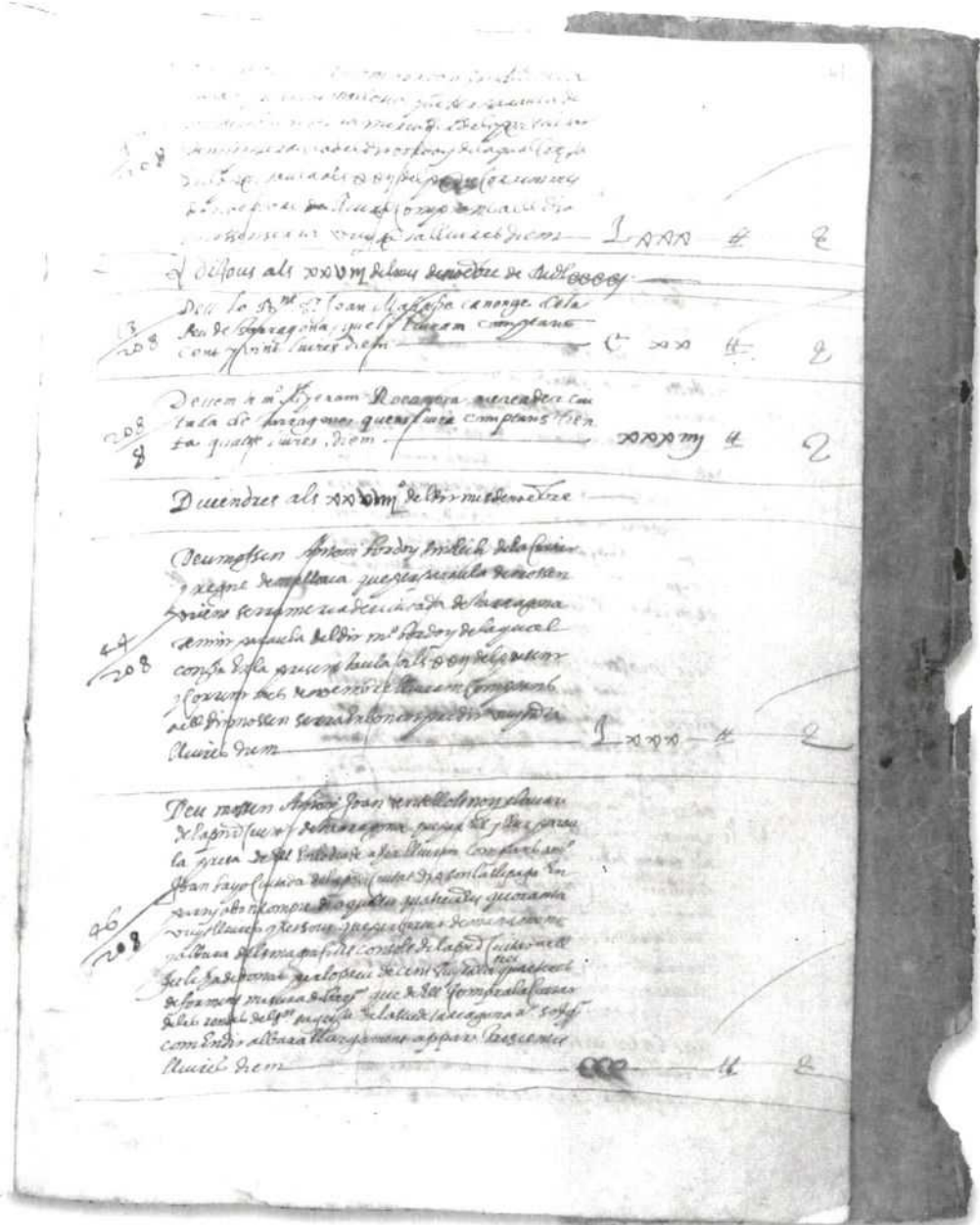
Però el llibre de les ordinacions s'ha perdut i amb ell, una font insubstituïble d'informació. Per tal que el lector es faci càrrec de la diversitat de notícies que, sense haver de recórrer a les insegures cites indirectes, ens haurien proporcionat les ordinacions perdudes, oferim un resum del contingut de les de Girona,⁷⁸ promulgades els anys 1568, 1569 i 1571, que possiblement tingueren presents els edils tarragonins en la redacció de les de la nostra ciutat. Les de 1568 fixen els oficials que hauran de regir la taula, procediment a seguir en el nomenament, les incompatibilitats i els seus deures i obligacions. Estableixen l'horari de servei al públic i regulen les inspeccions a càrrec dels jurats. Les de 1569, s'ocupen de la insaculació dels oficis; determinen de les responsabilitats, penes i salaris dels oficials; estipulen que la caixa ha de tenir tres claus i obliguen el tauler i caixer a prendre mesures per protegir-la contra robatori. Finalment, les de 1571 estatueixen el jurament, l'homenatge i les fermances que hauran de prestar els oficials abans d'exercir els seus càrrecs; l'obligatorietat de fer balanços i arqueigs, i de mantenir en secret els comptes, i la forma de continuar les partides en els llibres. Insisteixen en les mesures que hauran de prendre el tauler i el caixer per evitar el perill de robatori. Detallen com s'han de pagar els salaris dels oficials i les pensions de censals de la ciutat, i altres disposicions.

No sembla que a la taula de Tarragona es registrés en un llibre anomenat «Va i ve», el moviment de moneda que es realitzava entre la caixa grossa i la de menut.

Els enfilats

En els assentaments dels manuals l'ús de la fórmula «cobram y enfilam», és a dir, recobrem i cosim, indica que s'ha arxivat en un plec o «enfilat» el comprovant que ha motivat un ingrés, un pagament o una transferència: certificats de legalitzacions notariales, parroquials —contractes de matrimoni i certificats de bateigs i d'enterraments— de la cort dels veguers i del procurador reial; nomenaments de procuradors, administradors

78 Marquès: *La taula de Girona*, 36-37.

Pàgina 61 del llibre manual del bienni 1591-1593. Assentaments del 28 de novembre i el 28 de desembre de 1591. AHT.

i curadors d'herències; sentències dictades pels tribunals de justícia; albarans municipals, etc. Tots els *enfilats* de la taula de Tarragona s'han perdut.

ASSENTAMENT DELS FETS COMPTABLES

El sistema comptable que s'usava a la taula és comparable al de partida doble actual basat en aquest principi: tot fet comptable és objecte d'una doble anotació, per tal que la suma de les quantitats deutores sigui igual a la suma de les quantitats creditoras.

Per aplicar el sistema calien dos llibres: el manual, equivalent a l'actual diari, i el major. En el manual s'hi assentaven, per ordre cronològic, tots els fets comptables que s'efectuaven a la taula, i en el major es registraven, distribuïts en comptes, els fets recollits en el manual, de forma que:

- Tota partida de càrrec que s'assenta al llibre manual ha de carregar-se en un compte del llibre major, pel mateix import.
- Tota partida d'abonament que s'assenta al llibre manual ha d'abonar-se en un compte del llibre major pel seu mateix import.

Els saldos dels comptes del llibre major mostren la situació comptable de la taula. Una referència numèrica anotada al marge esquerre dels assentaments del llibre manual ens remet directament als fulls que contenen els mateixos comptes classificats del llibre major.

Com que la taula no tenia béns patrimonials propis i el privilegi de concessió prohibia atorgar préstecs, pagar interessos i consentir números vermells, en el llibre major no hi podien figurar comptes de patrimoni, capital i guanys o pèrdues. Per això, al tancament de l'exercici, la comptabilitat adoptada només permetia fer balanços de comprovació.

Acabada la gestió biennal, abans que l'equip administrador sortint entregués els llibres als nous administradors, una comissió inspectora comprovava si s'havien comès errors comptables, verificava l'existència de caixa i, si tot estava conforme, es tancaven els llibres i els saldos del llibre major es passaven a un nou llibre.

Tenien el caràcter d'auxiliars els llibres del caixer i del tauler, en els quals s'anotaven els ingressos i pagaments.

Al llibre manual

Limiten els assentaments un marge de 3 a 3,5 cm a l'esquerra i de 8 a 10 cm a la dreta. Al marge esquerre s'hi col·locava una fracció escrita en xifres aràbigues, que indicava els fulls del llibre major, en els quals es traslladaven els comptes, de forma que el numerador correspongués als que s'havien d'anotar a l'haver i el denominador al deure. Al marge dret s'hi escrivia, en xifres romanes, la quantitat que intervenia en el fet comptable expressada en lliures, sous i diners.

Les pàgines del manual havien d'omplir-se íntegres i, si per qualsevol circumstància calia deixar un tros en blanc, s'invalidava amb una ratlla.

Els assentaments es registraven per ordre cronològic. La data expressada amb dia, mes i any precedeix en una línia els anotats en un mateix dia. Però hi ha excepcions.

Així, el dia 9 d'abril de l'any 1613 s'elegiren els administradors de la taula per al bienni 1613-1615, però per causes que ignorem no començaren a registrar fets comptables al llibre manual fins al 23 de maig, i ho feren anotant en un mateix dia 58 assentaments, dels quals 17 no porten data. Ara, tal com hem deixat consignat quan hem tractat dels dies que la taula obria al públic, després de la guerra dels Segadors, l'anotació dels assentaments al llibre manual per ordre cronològic no es respectà.

El tenidor del llibre manual havia de ser un notari col·legiat amb capacitat suficient per reconèixer poders, testaments i escriptures, perquè, com observà USHER, aquest llibre «no era tan sols el compte i raó del Banc, sinó que constituïa en tot moment un registre notarial».⁷⁹

En els assentaments del llibre manual es distingeixen tres parts. A la primera hi figuren els subjectes que intervenen de manera directa en l'operació comptable: el deutor, «que per ell/ells dixam a», i el creditor, «que per ell nos lliura/lliuren comptants». Són persones que actuen en nom propi o en el d'una institució, que s'identifiquen amb nom i cognom, professió, lloc de residència i, a vegades, altres dades complementàries. A la segona s'hi exposa el motiu que ha ocasionat el fet comptable de manera breu i vague, o molt precisa i detallada, quan ho exigeixen les circumstàncies que l'envolten. Serveix de nexa de les dues parts la fórmula «Dix/dixem/dixam, són [a vegades suprimit] les li lliura/gira y paga». I a la tercera s'hi anota, amb lletra i xifres romanes posades al marge dret, la quantitat que intervé en el fet comptable.

Tots els assentaments comencen amb una forma del verb *deure*: *deu* —s'elideix el subjecte taula—, si es tracta d'un abonament, o amb la locució *devem a* —nova elisió del mateix subjecte—, si es tracta d'un càrrec; per exemple:

Dilluns als XXII del mes de abril MDCXVIII⁸⁰

24 Devem als Srs. Administradors de la Universitat del Studi de la pnt. ciutat de Tarragona que per
25 ells nos lliura contants Antoni Llaberia pagès de Riudecols y per mans del Sr. Francesc Garau,
mercader ciutadà de Tarragona y de diners de dit Llaberia. Dix són les los gira y paga a bon
compte del que dit Llaberia y altres deuen a la Universitat del Studi de Tarragona per Joan
Vidiella de Riudecols, dotze lliures. Diem XII ll.

Als VII de febrer MDCV⁸¹

160 Deu Pere Ferrer mestre de cases de Barcelona que per ell dixem a Gabriel Salvador mercader de
153 Tarragona. Dix las li gira y paga a bon compte del que pagà per lo tragí del blat que des del Urgell
a la pnt. ciutat per compte de la ciutat de Barcelona, sinccentes lliures. Diem D ll.

Per indicar que es tractava d'un gir s'emprava usualment la fórmula *dix són les li gira y paga*. Vegeu el primer dels dos exemples anteriors i aquest:

Dilluns a VIII del mes de agost 1588

50 Deu m^o Jaume Fontanilles, mercader ciutadà de Tarragona, que *per ell dixem a* m^o Lluç Lleó,
25 notari de dita ciutat, altre dels taulers del General a dita ciutat de Tarragona, *dix són les li gira y paga*
a compliment del que per ell havia cobrat de drets del General, cent lliures. Diem C ll.⁸²

79 Usher: *La banca de depòsit*, 176.

80 Llibre manual 1619-1621, f. 10.

81 Llibre manual 1603-1605, f. 226.

82 Llibre manual, núm. 2, 1587-1589, f. 110v.

Els assentaments de dipòsits en compte de *soltes* només es diferencien dels dipòsits de compte corrent perquè al peu s'hi afegeix la nota: «Les quals sien soltes quant [nom i cognom de la persona o institució que havia de donar l'ordre d'aixecar el segrest] ho dirà».

Així que es cursava l'ordre s'anotava al llibre manual i el dipòsit es transferia a un compte corrent a disposició del titular.

Exemple d'assentament d'un dipòsit del compte de soltes:

Divendres VII de juny de MDCXVIII⁸³

Deu m^o Joan Pau Oller, que per ell dixem als hereus y successors de Miquel Calabrès. Dix són les
38
219
40
los gira y paga per lluitió y quitament de cent lliures en preu y cinch lliures en annua pensió de
aquell censal de preu de dos centes vuytanta lliures que dit Joan Pau Oller, com a tenint y
proschint una vinya y verger en lo terme de Tarragona en la partida dita lo camí del Abeurador
o del port, que fonch de dit Miquel Calabrès fa y presta quiscun any a setse de maig cent lliures.
Diem C II.

Les quals sien soltes quant m^o Francesch Balle not. de Tarragona ho dirà

Assentament de l'ordre de solta del dipòsit anterior:

Dijous als XI de mars de MDCXXI⁸⁴ Solta lo discret m^o Francesch Balle not., ciutadà de Tarragona,
aquelles cent lliures que a solta sua en la pnt. taula foren deposades dites y escrites als set dies del
mes de juny de mil sis cents denou per m^o Joan Pau Oller not. de Tarragona als hereus y successors
de Miquel Calabrès, attès y considerant que als vuyt dies del pnt. y corrent mes de mars ab acte
rebut y testificat en poder del discret m^o Miquel Examenó, not. i ciutadà de Tarragona, la senyora
219
40
Joana Citges viuda deixada del q^o m^o Hierònim Citges llegítima successora en la universal heretat
y béns de dit q^o Miquel Calabrès, son pare ha firmat lluitió de les cent lliures en dites partides
mencionades ab cessió per a defensar lo hort y vinya comprada per dit Oller, que dites cent
lliures serviren per la compra del censal mort designat en la partida que segueix [...].

Al llibre major

Les transaccions pecuniàries —deutores i creditors— dels assentaments del llibre manual es recollien i registraven en un compte individual, de manera que reunissin per separat les partides carregades i abonades de cada dipositant.

La separació de les anotacions deutores de les creditors s'obté en el llibre major reservant a un compte dues pàgines encarades: a la de l'esquerra s'hi anoten les partides del *deure* o deutores i a la de la dreta, les de l'*haver* o creditors.

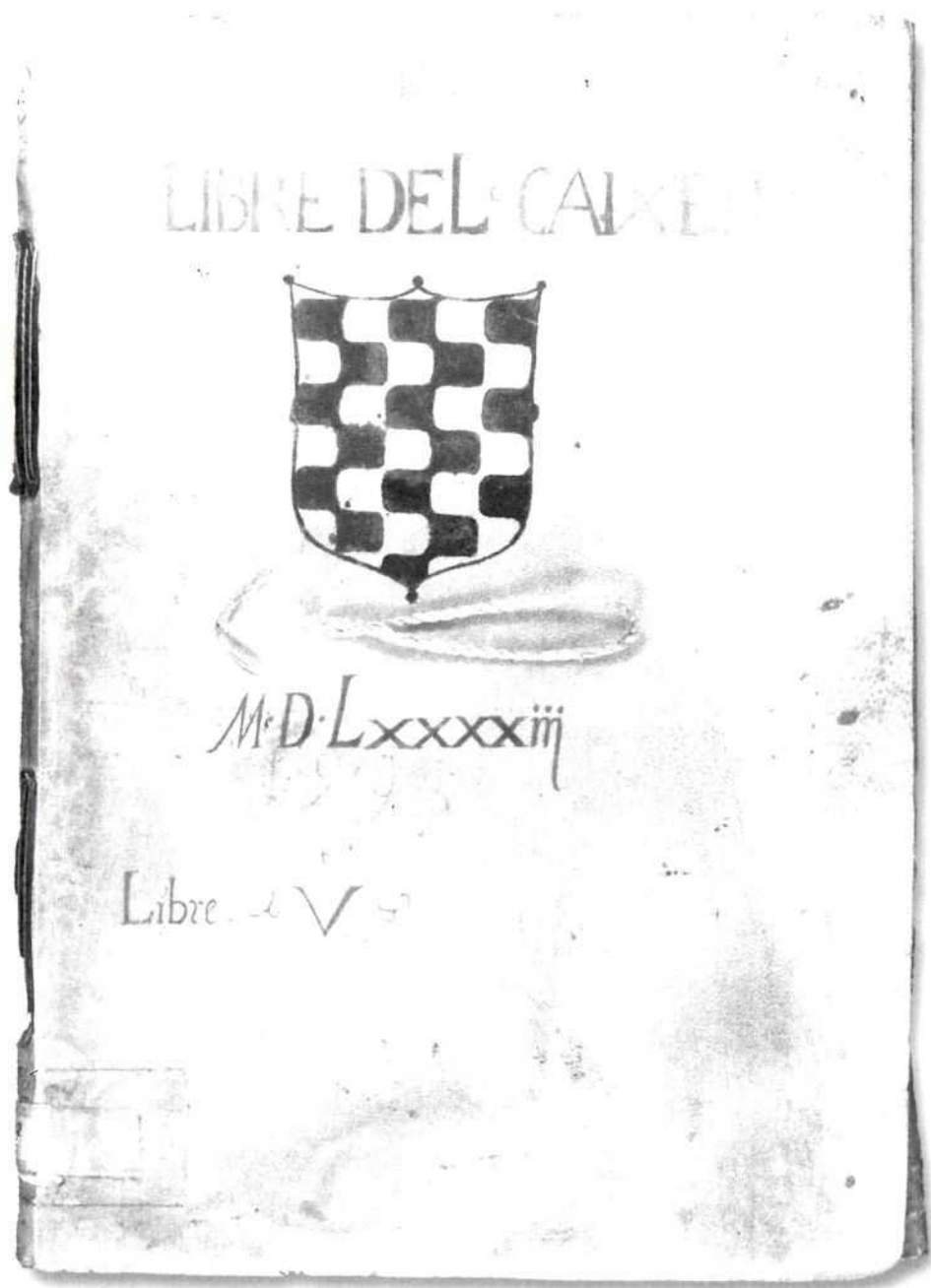
Aquesta distribució obligava a numerar el llibre cada dues pàgines. El nombre del compte es col·locava en caràcters aràbics a l'extrem esquerra superior de la pàgina del *deure*, i es repetia en caràcters romans a l'extrem dret superior de la pàgina de l'*haver*.

Les pàgines encarades d'un compte rebien el nom de *carta*, expressat generalment per l'abreviatura C^{tes}.⁸⁵

83 Llibre manual, núm. 18, bienni 1619-1621, f. 33.

84 Llibre manual, núm. 18, bienni 1619-1621, f. 157v.

85 Recordem que entre les diverses acceptacions que té el substantiu *carta* hi trobem la de foli de paper, i aquesta és la que els administradors de la taula donaven a les pàgines encarades dels comptes.

Coberta relligada en pergami del llibre del caixer del bienni 1593-1595. AHT.

Rebent dem. ^{de} miguel ^{de} jon ^{de} marta ^{de} tar ragona. guent. linao contant. finguents ^{de} linao	L u d
<u>Dimecres. d' xxij. de Janer. 1594.</u>	
Rebent dem. ^{de} miguel ^{de} jon ^{de} marta ^{de} tar ragona. guent. linao contant. finguents ^{de} linao	L u d
<u>Rebent dem. ^{de} Gaspar ^{de} jila ^{de} extolo ^{de} tar ragona. guent. linao contant. de centes finguents ^{de} linao</u>	L mjt b b m
<u>Rebent dem. ^{de} don. martin ^{de} agostin ^{de} tar ragona. guent. linao contant. de centes finguents ^{de} linao</u>	L mjt x b b m
<u>Rebent dem. ^{de} don. martin ^{de} agostin ^{de} tar ragona. guent. linao contant. de centes finguents ^{de} linao</u>	e u d
<u>Rebent dem. ^{de} don. martin ^{de} agostin ^{de} tar ragona. guent. linao contant. de centes finguents ^{de} linao</u>	e u d
<u>Rebent dem. ^{de} don. martin ^{de} agostin ^{de} tar ragona. guent. linao contant. de centes finguents ^{de} linao</u>	xxxxijt
<u>Dijous. d' xxij. de Janer. 1594.</u>	
Rebent dem. ^{de} miguel ^{de} jon ^{de} marta ^{de} tar ragona. guent. linao contant. finguents ^{de} linao	e L u d
<u>Dimecres. d' xxij. de Janer. 1594.</u>	

32. 874 27

D al mjt b b m

major [nombre corresponent] cartes [nombre de les pàgines del nou llibre on 0es registrava]». Posem uns exemple pràctic que mostra com quedaven registrats en el llibre aquests tipus d'assentaments, extrets del llibre major núm. 40, bienni 1663-1665:

7 Deure

Haver VII

É s en lo llibre major nº 41. C ^o	5	Devem a Caterina Brocà vda del q ^o Miquel Brocà, ciutadà de Tarragona. Ve del llibre major nº 39. C ^o	5	LXXXIII II VIII s VII
--	---	---	---	-----------------------

Els comptes amb molt de moviment podien exhaurir una pàgina i havien de continuar en una de nova. Aleshores, per tancar la carta exhaurida se sumaven les partides de l'haver i el deure, i la «cloenda» o saldo s'anotava al deure per igualar el compte. Vegeu l'exemple que segueix, extret del major núm. 11 bienni 1605-1607:

43 Deure

Haver XLIII

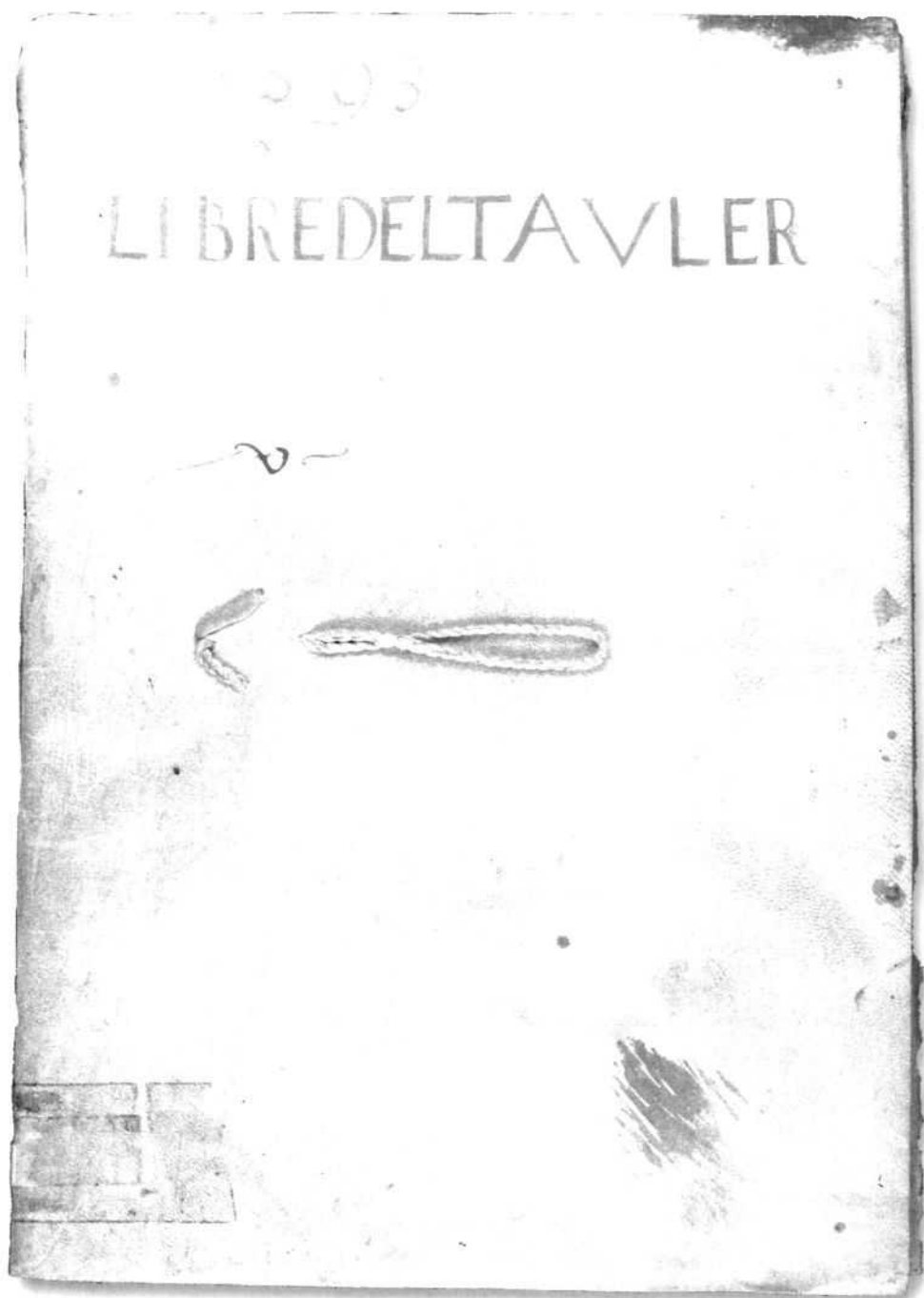
Deu lo contraescrit m ^o Ignasi Vidal, de la pnt. ciutat de Tarragona. Segueixen diversos assentaments del 27 de maig al 9 d'agost de 1605, que sumen. A 9 d'agost. Per la resta de aquest pnt. compte li fem bones en cartes.	70	MLXXXV II X s X s <hr/> MLXXXVI II	Devem a Ignasi Vidal, apotecari de la pnt. ciutat. Segueixen diversos assentaments del 27 de maig al 9 d'agost de 1605, que sumen.	MLXXXVI II <hr/> MLXXXVI II
--	----	--	--	--------------------------------

La fórmula «Per la resta de aquest pnt. compte li fem bones en cartes...» no és sempre exactament la mateixa. En el mateix llibre núm. 11, escrites per una mateixa mà, trobem les variants: «Per resta y cloenda del pnt compte, lin serà donat crèdit en la pnt pàgina, baix cartes 61», «Per cloure-li assí lo pnt. compte li tiram a fer bones en cartes 146» i «Per cloure assí lo pnt. conte li seran fetes bones en altre conte de cartes 63».

El caràcter biennal dels oficis obligava a tancar tots els comptes vius cada dos anys i a traspassar els ròssecs al llibre major nou. En aquest cas s'aplicava la fórmula «Que li mudam de llibre... y de cartes...» o «La resta li tiram en llibre... cartes...».

Quan s'extingia un dipòsit el compte es tancava i, si més endavant la mateixa persona feia un nou dipòsit, se li obria un compte nou.

Ja hem dit que quan se soltava el dipòsit de soltes, s'ingressava a un compte corrent a nom del mateix titular del dipòsit, però no sempre. Concretament es lliuraven comptants als beneficiaris, els dipòsits que efectuaven entitats benèfiques, les més representatives de les quals eren causes pies i confraries, que es dedicaven a dotar donzelles a maridar i a rescatar captius. Heus ací una mostra de soltes de cada model, recollida del major núm. 13, bienni 1609-1611:

Coberta relligada en pergami del llibre del tauler del bienni 1593-1595. AHT.

215 Deure

Haver CCXV

Deu la contra escrita. A 17 novembre 1609, donam comptans a Hierònim Torrell, pagès, son marit, de Tarragona, en crèdit de caixa, en C ^{tes}	265	XXXII II XV s IV	Devem a Paula Gil, donzella, filla de Perot Gil ortolà, que li vé nen tirades del llibre 12 C ^{tes} Les quals li sien lliurades sempre que constarà haver contret matrimoni.	204	XXXII LL XV s. IV
Deu lo contra escrit Joan Josa pubill de Vimbodí. A 27 de maig 1609, per la solta leva m ^o Lluch Lleó, not. de dita ciutat. Li mudam a son conte corrent en C ^{tes}	17	CC II	Devem al pubill Joan Josa de Vimbodí, per la resta de son conte que li tiram de llibre 12 de C ^{tes} Les quals sien soltes sempre y quant m ^o Lluch Lleó not. de las taula ho dirà.	213	CC LL

Compte de la caixa de monedes

S'hi anotaven les entrades i sortides de caixa, per ordre cronològic, de manera que cada pàgina contingués el moviment d'un mes. Però en una pàgina només hi cabien de 25 a 30 assentaments, i per això si les entrades o de sortides mensuals de caixa sobrepassaven aquest nombre, calia destinar-hi més d'una pàgina.

Les entrades es registraven a la pàgina del deure i les sortides, a la de l'haver amb anotacions que començaven amb «Deu la caixa» i «Devem a la caixa».

El compte de caixa s'obria anotant a la pàgina del deure el ròssec procedent del llibre anterior, amb una fórmula com la que donem a continuació, extreta del llibre major núm. 11, bienni 1605-1607, f. 271:

Deu la contrascrita caixa per la resta y cloenda de son compte tingut en lo llibre major desè en cartes 267, lo qual li mudam así en est llibre maior onzè, vuy a 23 abril 1605, en lo qual li són tirades totes les restes, que totes juntes sumen XXIIIMCCLXXIIII II IIII s IIII d.

Quan s'acabava una pàgina o es tancava el mes, fet el balanç de comprovació, el ròssec deutor es traslladava a la pàgina següent. Se li donava sortida per mitjà de la fórmula: «Fem bones al pnt. conte y de resta mudam avant en dèbit de la caixa, en cartes», i s'inscrivía a la pàgina nova amb aquesta altra: «Deu la caixa monedes contans per la resta aportam de son crèdit, li havem fetes bones al [data], en cartes.»

Exemple:

264 Deure

Compte de la caixa de monedes

Haver CCLXIV

Deu la caixa monedes comptans per la resta aportam de son crè dit, li havem fetes bones al primer de novembre 1609, en cartes. Segueixen 21 assentaments que sumen	263	XVIIIIMDCCXXXI II MDCCCLVII II XXIMDLXXXVIII II	S' hi anoten 17 assentaments que sumen A 16 de novembre 1609. Fem bones al pnt. conte y de resta mudam avant en dè bit de la caixa, en cartes	265	IIIIIMDXXXVIII II XVIIIIMXXXVIII II XXIMDLXXXVIII II
--	-----	---	--	-----	--

265 Deure

Compte de la caixa de monedes

Haver CLXV

Deu la caixa monedes comptans per la resta aportam de son crè dit li havem fetes bones als 16 de novembre 1609, en cartes	264	XVIIIM XXXVIII II			
---	-----	-------------------	--	--	--

En acabar el llibre, el tenidor anotava sota l'últim assentament: «Per la resta del pnt. compte que li tiram en lo llibre major [número, nombre de cartes i quantitat]».

Després de la guerra dels Segadors cada vegada amb més freqüència no es tiren les sumes dels moviments mensuals i, per consegüent, no s'arrosseguen els saldos; però encara és més inexplicable que en acabar els biennis es deixi sense tancar el compte de caixa ni es passi el saldo a compte nou.

Als llibres del caixer i del tauler

El caixer, encarregat de cobrar i pagar les quantitats confiades a la taula, i de rebre i retornar els objectes de valor que s'hi dipositaven, tenia obligació d'assentar, per ordre cronològic, a l'anomenat llibre del caixer, els ingressos. Després d'anotar la data, l'assentament pròpiament dit començava, sense excepció, amb la locució «Rebem de», seguida del nom, cognom i, en molts casos, professió i lloc de residència de la persona que feia l'ingrés, i acabava amb una anotació de la quantitat ingressada en lletra, repetida en xifres romanes al marge dret del llibre; per exemple:

Dijous a 31 de mars del 1588.⁸⁶ Rebem den Gabriel Gil ortolà de la pnt. ciutat onze lliures y dasset sous. Diem XI II. XVII s.

Dilluns a 11 de octubre 1627.⁸⁷ Rebem de m^o Joan Cabestany mercader ciutadà de Tarragona que.ns ha lliurat comptans dos centes sexanta sis lliures, vuit sous y sis diners.

Diem CCLVI lls. VIII s. VI d.

86 Llibre del caixer 1587-1589, f.

87 Llibre del caixer 1627-1629, f. 13.

En aquests exemples, els ingressos són personals, és a dir, es dipositen al compte de qui fa l'ingrés, però també s'admetien ingressos fets «per mans» d'una altra persona; per exemple:

Als 18 novembre de novembre 1593.⁸⁸ Rebem de m^o Bernat Comes per mans de Miquel Ferrer, espaser, que ens lliura contants seixanta lliures. Diem XXXI II ll.

Als 26 de gener 1594.- Rebem del Sr. don Matín Agustín, tresorer i canonge de la seu de Tarragona, per mans de m^o Bernat Gendre, notari de Tarragona que ens lliura contants cent lliures. Diem C ll.

En els assentaments d'ingressos de joies s'hi detallaven les peces entregades; per exemple:

Dijous a 19 de juny 1627.- Rebem de m^o Francesch Pontarró, mercader, ciutadà de Tarragona, quens ha lliurat a conte de joyes dos coixineres blanques les coses següents:

I a continuació s'especificuen 32 peces entre gerros, plats, salers, canelobres, anells, cadenes, brocatils, cintes i perles.

Els pagaments es registraven per ordre cronològic en un llibre que portava el tauler. Els assentaments eren similars als del llibre del caixer, amb l'única diferència que començaven amb la locució «Donam a», en lloc de la «Rebem de». Exemples:

Dimarts a 4 de juliol, 1588.- Donam a Joan Vilanova, flequer, cinch sentes lliures. Diem LXVIII ll.

Dimarts a 13 de gener de 1626.- Donam a Batista Solanes de Alcover, mil quatre centes noranta cinch lliures. Diem M CCCC LXXXV ll.

Dilluns a 6 de juliol 1626.- Donam al lltre. don Francisco Tornaboni, protonotari y jutge y comissari apostòlich, les joyes següents.

A continuació es detalla en contingut de sets sacs de monedes d'or i un de monedes de plata.

En els darrers fulls d'alguns llibres del tauler i del caixer de principi del segle XVII, hi trobem anotades sense que tinguin valor comptable les transferències dineràries de la caixa de menuts a la caixa grossa, i viceversa. Per exemple, en el bienni 1605-1607, el tauler anotà en el seu llibre que el caixer havia lliurat a la caixa grossa, en 14 partides, 27.012 lliures i havia rebut d'aquesta caixa 14.000 lliures en 3 partides; i en el llibre del caixer del bienni 1607-1609, llegim que, entre el 9 de maig de 1607 i el 30 de setembre de 1608, es transferiren de la caixa de menuts a la caixa grossa, en 4 partides, 3.164 lliures i de la caixa grossa a la de menuts, en 3 partides, 5.394. A vegades les anotacions són concises i d'altres, extenses, amb molts detalls sobre la classe de monedes que es transfereixen. Una mostra d'anotació concisa podria ser aquesta:

A dimecres 9 de maig 1607. Nota dels diners rep lo caixer del tauler qui és Francesch Garau en lo bienni present. Dit dia reb Josep Borrell del dit Francesc Garau, mil lliures M ll.

I una de més detallada, aquesta altra:

Dilluns 3 desembre 1607. Me ha degut mil set sentes trenta lliures passades a la caixa grossa, ço és: mil dos sentes trenta en peses de dos, y sinch sentes en rals castellans, de les quals ne ha feta

88 Llibre del caixer 1593-1595, f. 14v i 17v.

Libre del Tauler de la Faula del
Cambí y Deposites de la ciutat de Ferragoma
qui es lo mag.^o mestre Luis Joan Lulla en
ars y medecina Doctor ciutada de dita ciutat
per lo Bienni que ha comensat A. xx de
Abril - M. D. Lxxxxxij-

rebuda lo notari de la ciutat, firmat dels cònsols y tauler y notari, y de la qual rebuda és en lo (mot il·legible) de la caixa grossa. Diem M DCCXXX II.

PROCÉS D'UNA OPERACIÓ COMPTABLE

Hem exposat com es comptabilitzaven les partides a cada llibre per separat. Ara completarem l'exposició seguint, amb exemples pràctics, el procés que seguia una partida fins a quedar comptabilitzada, tal com ho exigia el sistema de partida doble adoptat.

Comptabilització d'un pagament en metàl·lic

El dia 22 de febrer de l'any 1600 el mercader i ciutadà de Tarragona Pau Colom es persona a la taula acompanyat d'Antoni Rossell, mercader d'Andorra, i ordena de paraula al notari de la taula que del seu compte corrent es paguin comptans 290 lliures a Rossell per les raons que exposa. El notari tenidor del llibre manual registre l'ordre de Pau Colom al llibre que regenta amb l'assentament següent:

Dimarts als XXII del mes de febrer de MDC

⁴⁹ Deu m^o Pau Colom ciutadà de la present ciutat de Tarragona, que per ell lliuram comptans a m^o Antoni Rossell, mercader de Andorra, dix són les li paga a compliment de tots y qualsevols ₂₆₃ comptes entre ells tinguts fins lo present dia, dos centes y noranta lliures.

Dich

CCLXXXX II

I ordena al caixer fer el pagament. Tot seguit notifica l'operació al tenidor del llibre major, en el qual assenta en el deure en el compte de Pau Colom:

46 Deure Compte de Pau Colom Haver XVI

A 22 de febrer 1600. Que per ell liuram contans a Antoni Rossell... A cartes	26	CCXXXX II			
---	----	-----------	--	--	--

I a l'haver del compte de monedes:

263 Deure Compte de monedes Haver CCLXIII

		Als 22 de febrer 1600. Liuram comptans a Anto- ni Rossell per Pau Colom. A cartes	49		CCLXXXX II
--	--	---	----	--	------------

Fets els assentaments, el tenidor del llibre major comunica al del llibre manual el nombre de cartes que correspon a cada un, per tal que els afegeixi a l'assentament, i en acabar la jornada el caixer passa nota del pagament al tauler, que el registra a l'anomenat llibre del tauler:

Dimarts XXII febrer 1600.

Donam a m^o Toni Rossell de Andorra, dos centes noranta lliures

CCXXXX II

Donam a m ^o Rafael Ventallols de baro gona dotze sous diem	ll xx n. 8	911
Donam a m ^o Lluís d'Andreu de baro setze lliures y catze sous diem	xx vi se xx m. 8	910
Donam a m ^o Jaume Palanús mero de tarraç dotze sous; sis diners	ll xx n. 8 vi	909
Donam a m ^o Miquel Joan Cases de tarraç dotze sous; sis diners; quatre sous quatre diners diem	xx vi se xx m. 8	908
Donam a m ^o Montserrat Gual de baro tarraç dotze sous; sis diners	ll xx n. 8 vi	907
9 d'abril 1594		
Donam a m ^o Joan Garras mero de tarraç dotze sous diem	ll xx n. 8	906
Donam a m ^o Agustí Pons de comensal de la senyalera de trenta tres lliures sis diem	xx vi se xx m. 8	905
9 d'abril 1594		
Donam a m ^o Joan Carrera apotecari de tarraç quatre sotes; cinquanta lliures	ll xx n. 8	904
9 d'abril 1594		
Donam a m ^o Elisabet viuda de Joan de la pelua cinquanta lliures diem	ll xx n. 8	903
9 d'abril 1594		
Donam a m ^o Joan de Sabater mero de fidei sententia cinquanta lliures	ll xx n. 8	902
Donam a m ^o Joan de Sabater mero de la pelua vint sous; quatre diners	ll xx n. 8	901
9 d'abril 1594		
Donam a m ^o Joan de Sabater mero de la pelua vint sous; quatre diners	ll xx n. 8	900

Pàgina del llibre del tauler del bienni 1593-1595 amb anotacions del mes d'abril de 1594. AHT.

Comptabilització d'un gir

Com que en una operació de gir no hi havia moviment de caixa, només es comptabilitzava en els llibres manual i major. Exemple: el 23 de juliol de l'any 1599 el mercader ciutadà de Tarragona Gabriel Salvador es presentà a l'oficina de la taula i ordenà, de paraula, al notari de la taula girar del seu compte al de Vicenç Serra, també mercader ciutadà de Tarragona, 150 lliures que li havia prestat. El notari assenta al llibre manual que regenta:

Divendres XXIII de juliol MDLXXXVIII

Deu m^o Gabriel Salvador, mercader ciutadà de Tarragona, que per ell dixem a m^o Vicent Serra, menceder ciutadà de dita ciutat, dixeron són les li gira y paga per altres tantes li ha dats contans, cent cinquanta lliures. Diem CL II

Comunicat l'assentament al tenidor del llibre major, aquest inscriu el fet comptable a:

54 Deure Compte de Gabriel Salvador Haver LIII

A 23 de juliol 1599. Deu m ^o Gabriel Salvador que per ell fem bones a m ^o Vicent Serra, merc. y ciutadà de Tarragona a son conte. A cartes	70	CL II			
--	----	-------	--	--	--

70 Deure Compte de Vicenç Serra Haver LXX

		Devem a m ^o Vicent Serra, merc. y ciutadà de Tarragona, que a 23 de juliol 1599 li fem bones per m ^o Gabriel Salvador, merc. y ciutadà de Tarragona, a son conte. A cartes	54		CL II
--	--	--	----	--	-------

Complexa comptabilitat d'un dipòsit de soltes

El mes de maig de 1590 els guardes de la lleuda de Tarragona confiscaren al coll de Tapioles un carregament de 17 quarteres i 11 quartans de blat mesura de Tarragona, propietat de Mateu Bofarull, pagès de Savallà, per no haver pagat la lleuda de Tamarit. Notificat el cas a la Cort del procurador reial, l'assessor donà ordre de dipositar el blat al pallol de Tarragona que regia el palloler, Jeroni Rocamora. Al cap d'un any, el nou palloler Onofre Mensa, vengué el blat per 37 lliures i 6 sous i diposità els diners a la taula, en un compte a solta a nom de Mateu Bofarull, propietari del blat, mentre la cort reial no dictés sentència. El dipòsit s'anotà el 24 de maig de 1591 al llibre del caixer i després, al llibre manual amb aquest text:

24 de maig 1591.

Devem a Matheu Boffarull, pagès de Çavallà que per ell nos lliure contants mossèn Honofre Mensa, mercader y palloler de la pnt. ciutat, dix són per lo procehit de deset quarteres once
202 cortants de forment mesura de Tarragona que ha entrat en lo pallol de la present ciutat per orde
157 manament y provisió feta per lo assessor de la cort real de la pnt. ciutat, lo qual forment fonch a ell dit Mensa acomanat per m^o Hierònim Rocamora mercader, lo any prop passat palloler de la dita ciutat, y al dit Rocamora per lo procurador real de la pnt. ciutat per rahó de un frau que fonch pres al coll de Tapioles per la guarda de la lleuda de la pnt. ciutat, lo qual blat era segons se diu del dit Matheu Boffarull. Trenta y set lliures y sis sous XXXVII ll. VI s.

Les quals sien soltes a qui y quant lo procurador ho son assessor de la cort real de la pnt. ciutat en la causa de dit pretès frau que en sa cort porta, provehirà.

Al llibre major es passà aquest assentament al deure del compte de monedes, cartes,
202 el mateix dia 24 maig 1591, amb aquest text:

202 Deure	Compte de caixa de monedes		Haver CCII	
Als 24 de maig 1591. Dóna dit Onofre Mensa, palloler, per Matheu Boffarull, etc. de soltes, cartes	157	XXXVII LL VI S		

I a l'haver, cartes 157, del compte de soltes a nom de Mateu Bofarull:

157 Deure	Compte de Matheu Boffarull		Haver CLVII	
		Devem a Matheu Boffarull, pagès de Savallà, a XXVIII del mes de maig que ens ha lliurat comptans m ^o Onofre Mensa, palloler de la pnt. ciutat per manament de la Cort real, cartes les quals sien soltes a qui y quant lo procurador real o son assessor de la Cort real en la pnt. ciutat en la causa del pretès frau que en esta Cort se aporte ho dirà y proveirà	202	XXXVII ll VI s

El dia 7 d'agost de 1591, la cort reial sentencià que Mateu Bofarull havia comès frau. Li confiscà definitivament el blat i aixecà l'embargament de les 37 lliures i 6 sous, «amb lo qual se mane que dels diners deposats en la present taula a solta de la dita cort real eo de son assessor» es pagui al síndic de la ciutat Lluc Lleó, notari, 17 lliures, 3 sous i 4 diners, que havia bestret als ministres de la cort reial per les despeses del procés, la qual cosa es féu el 21 d'agost i s'anotà al llibre manual:

38
205 Dia 21 de agost de 1591.- Deu en Matheu Boffarull, pagès de Savallà, que per ell lliuram comptans a m^o Lluch Lleó, notari y síndich de la ciutat de Tarragona, los quals se li paguen y lliuren per virtut de un manament emanat de la Cort real de la present ciutat de Tarragona ab lo sagell de dita Cort al dors de aquell, sagellat y expedit per lo discret m^o Alexandre Cendra, notari y scrivà de dita Cort real al peu firmat ab senyal de registrada y altres degudes solemnitats, expedit dat en Tarragona als set del present y corrent mes de agost, ab lo qual se mane que els dinés deposats en la present taula a solta de la dita Cort real eo son assessor del frau que fou pres al coll de Tapioles per la guarda de la lleuda de dita ciutat, lo qual blat y frau pres era de dit Boffarull, les quals se li pagan y lliuran per tantes que el dit Lleó ne ha bestretes y pagades als ministres de dita Cort real per los gastos y despeses y procés fet en dita causa de depòsit de dit frau, en los quals dit Boffarull és estat condemnat y procehit que de dits dinés deposats se paguen com en dit cartell se narra y conte, lo qual cobram y enfilam dasset lliures, tres sous y quatre. Diem XVII ll III s. IIII d.

El 27 de novembre següent, per manament de la cort reial del dia 20 anterior, «es donen i lliuren ço és lo ters degut» a Onofre Rossell i d'Homedes, «com a procurador reial y jutge executant en lo frau», 13 lliures, 2 sous i 8 diners, i el 7 de desembre es lliuren al municipi les restants 7 lliures.

Tot això comportà que el dipòsit del compte de solta es traslladés a un compte corrent a nom de Mateu Bofarull, per pagar al procurador reial i al municipi.

Les inspeccions

No estem segurs que abans de la promulgació de l'acord del consell municipal del 19 d'abril de 1605,⁸⁹ consignat en el primer full del llibre de visites que entrà en vigor el mateix any, no es fessin inspeccions consulars durant els biennis. En tot cas, tant si es tractava d'instituir-les o només d'intensificar-les, la pèrdua de salari com a pena imposada als còsols que no respectessin l'acord indica el desig que tenia el govern municipal de fer-lo complir, potser perquè havia detectat alguna irregularitat administrativa o d'altra mena.⁹⁰

No havien passat gaires anys que els còsols per incúria o negligència no inspeccionaven taula regularment. Així, posem per cas, després de la visita de 15 de maig de 1613, no se'n féu cap més fins al 14 de gener de 1614, en la qual els còsols excusaven l'ajornament per «la multitud de negocis y plets de la dita ciutat y en spetial la vinguda del virrey y altres negosis de dita Casa».

Uns mesos més tard, el 6 de maig de 1614, el consell per evitar «los danys que es poden succehir en la Taula del cambi per descuydar-se de visitar-la sovint», ratificà l'acord de 1605 i el modificà, reduïnt les inspeccions a «tres vegades lo any, ço és, de quatre en quatre mesos una, y la tercera visita haurà de ésser feta per lo Diumenge de Rams». I afegia que si no feien totes les visites ordenades «dits Srs. còsols sien privats de sos salaris, com ja estava determinat en altre consell, y també que sien inhàbils ab tots los officis per lo any après següent».⁹¹ Tot i això la visita del 9 d'agost del mateix

89 Llibre del consolat 1605-1606, f. 15. El foli, malmès per efecte de la tinta, és en bona part il·legible.

90 A la taula de Girona les ordenances del 21 de gener de 1571, obligaven els còsols a personar-se dues o més vegades l'any «en la casa del tauler a ont estan recondides les caxas de las monedas de dita taula, a visitar y fer regoneixença certa de aquellas y saber y entendre las restas y lo ésser de aquellas y de dita taula», i a mantenir en secret el resultat del reconeixement i visita, «si no és el cas que en la dita taula y exercici de aquella haguessin o trobassen cosa la qual fos necessitat denunciar». Marquès: *Una institució...*, 89.

També les ordinations de la taula de Cervera estableixen que els consellers havien de fer dues visites anuals: «Item que los consellers dos vegadas lo any sien obligats inescusadament regoneixer la taula». Llobet: *La taula...*, 224 i següents.

91 Llibre del consolat 1614-1615, f. 12v.

any 1614, «per estar ocupats los Srs. cònsols en haver de fer la ressenya de las armas per ciutat, se prorroga per a dilluns primer vinent»;⁹² però resultà que no es reprengué fins al 19 de març de 1615!

L'obligació de fer visites quadrimestrals subsistí fins al decenni dels seixanta, que se substituï per la de fer-ne només una cada vuit mesos, o sia, tres cada bienni.

En els llibres de les visites es distingeixen les inspeccions «generals» que es feien a la fi del bienni per preparar el canvi de l'equip administrador de la taula, de les altres, denominades «ordinàries».

ELS ASSISTENTS DELS CÒNSOLS

Una altra norma que establí l'acord del consell del 6 de maig de 1614 fou que dos oïdors de comptes de cada braç, escollits pels cònsols d'entre «ciudadans consellers», els assistissin a les visites. A aquests oïdors se'ls anomenà «contadors assumpts», és a dir, ciudadans que assumeixen sota «jurament que han prestat a Ntre. Sr. Déu y a los Sants quatre evangelis, de llurs mans corporalment tocats», l'obligació de comprovar amb la més absoluta equanimitat els comptes del caixer. També assistia els cònsols a les visites el credencer de la ciutat.

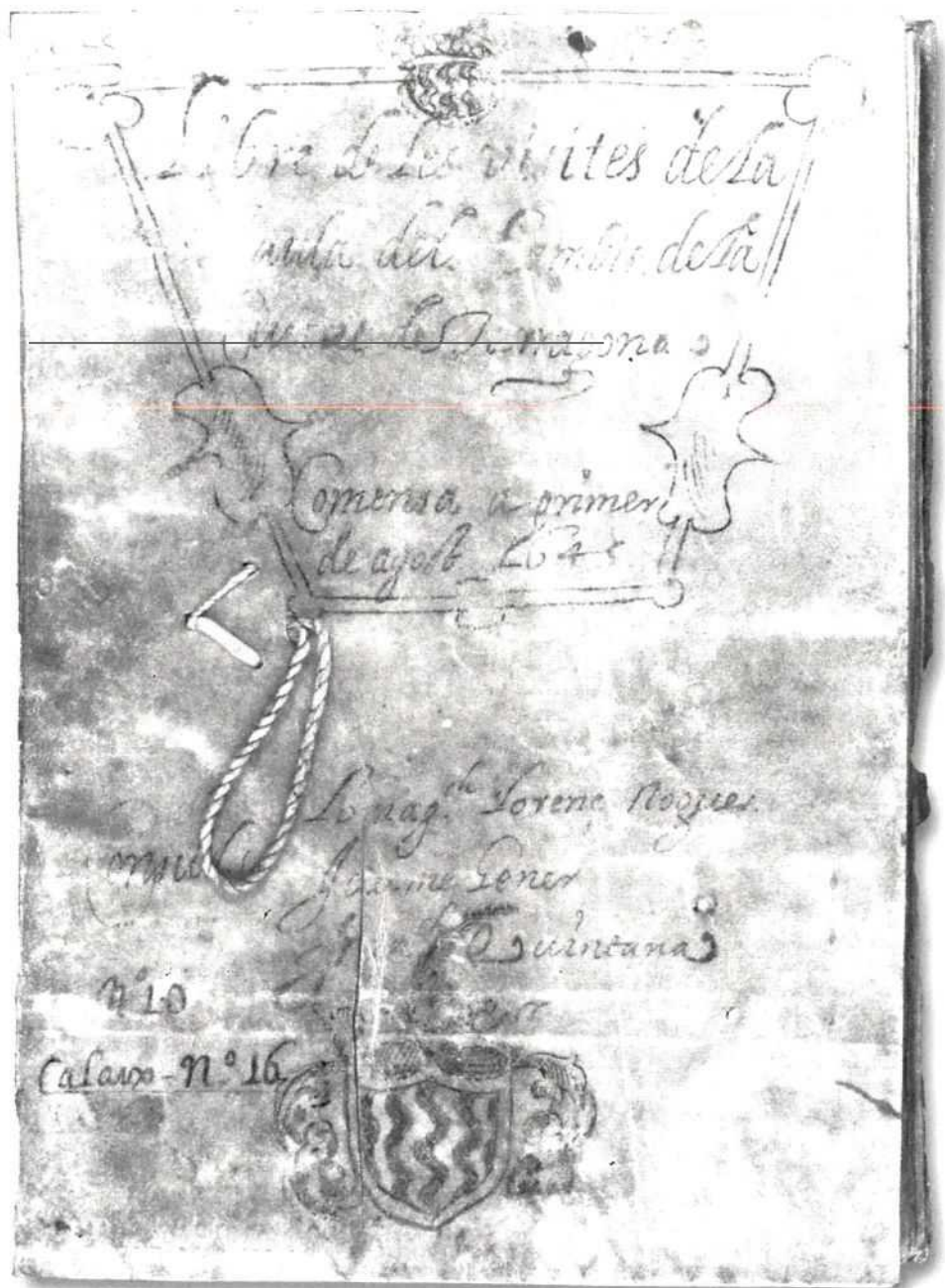
Procediment

Convocada la visita, la comitiva inspectora es reunia a la «estància del parlador de la casa de la ciutat»,⁹³ situada al primer pis. Sota la presidència dels cònsols vestits amb gramalles, símbol de la dignitat consular, i escoltada dels «macers del consolat ab les masses de argent davant, ab los caperons y insígnies de cònsols»,⁹⁴ baixava a les estances de la taula, on l'esperaven el tauler i els oficials. Tot seguit els cònsols els ordenaven «que mostressin cascú sos llibres de taula per a comptar y fer passar los comptes de entrada i eixida de la taula des de la última visita fins ara, y lo caixer també de les monedes del caixó y lo seu llibre de taula. Y dits oficials han obeyt al manament dels dits Srs. cònsols, y han lliu-rat cascú sos llibres.» Comprovats els llibres, el tauler i el caixer donaven les claus de les caixes als cònsols, «y entrats dintre ont són les caxes de la moneda», en presència de notari, caixer, tauler i dels ciudadans comptadors que formaven la comitiva, un verguer del consolat treia tots els sacs de moneda dipositats a les caixes i, una vegada fet l'arqueig, el mateix verguer tornava a ficar els sacs a les caixes. Es verificaven «los llibres de la dita taula, so és del tauler y caixer, entrades y eixides, y les monedes del caixer», des de la darrera inspecció, i el resultat del balanç es confrontava amb el saldo del «compte de caixa» del llibre major. No sembla que a totes les visites es revisés el llibre manual i es comprovés si els assentaments estaven ben passats al llibre major. Un cop feta la inspecció, un notari aixecava acta del resultat.

92 Llibre de les visites, 1605-1645, f. 20v.

93 Llibre de les visites, 1605-1645, f. 3v. Visita del 8 d'agost de 1606.

94 Llibre de les visites, 1605-1645, f. 9. Visita del dimecres 10 de novembre de 1609.

Coberta relligada en pergami del Llibre de visites que comença l'1 d'agost de 1645, en què exerxeixen de còsols Llorenç Nogués, cònsol en cap; Joan Giner, cònsol segon, i Francesc Quintana, cònsol tercer. AHT.

Inspeccions ordinàries

Tenien per finalitat examinar, des de l'última visita, el moviment del compte de caixa del llibre major i comprovar: *a)* si les anotacions coincideixen amb les dels llibres del caixer i del tauler, i *b)* si el saldo concorda amb l'existència de la caixa de menuts.

Tot això és recollit amb molt de detall a les actes inscrites en els llibres de visites redactades segons un model primitiu que es transmet amb lleugers retocs d'estil insubstancials. Vegeu-ho en la transcripció dels fragments d'acta de les inspeccions del 13 de gener de 1622 i del 25 de gener de 1630:

Visita del 13 de gener de 1622

E dits mercaders comptadors ciutadans en jurament que han prestat en mà y poder dels dits senyors còsols a Ntre. Sr. Déu y als seus Sancts quatre Evangelis de ses mans corporalment tocats, han refferit que a rebut lo dit m^o Rafel Castells caixer, de la última visita que es féu dit dia de dimecres catorse del mes de juliol de mil sis cents vint y hu de particulars, fins als tretse del pnt. y corrent mes de janer mil sis cents vint y dos inclusive, tretse milia cent vuytanta quatre lliuras, sis sous y sinch dinés, diem 13.184 ll. 6 s. 5, y de la visita passada restaren mil vuyt centas sexanta nou lliures, denou sous y deu, y dos milia nou centes noranta lliuras rebé del senyor tauler ab dos vegadas, que dites tres partidas suman lo que ha rebut, divuyt milia qoranta quatra lliuras, sis sous y tres, diem 18.044 ll. 6s. 3, y trobam que a pagat dit m^o Rafel Castells, caixer, a particulars, setse milia nou centes vint y set lliuras, divuyt sous y dos dinés, diem 16.827 ll. 18 s. 2, com consta en partidas y llibres del senyor tauler y altres oficials de dita taula, a quinse de juliol mil sis cents vint y hu, fins a tretse del pnt. y corrent mes de janer mil sis cents vint y dos, que rellevades del que ha rebut, resten en son poder en dinés effectius, mil cent setse lliures vuyt sous y un diner, diem 1.116 ll. 8 s. y 1.

Visita del 25 de gener de 1630

E dits mercaders ciutadans comptadors assumps ab jurament que han prestat en mà y poder de dits Mags. senyors còsols a Ntre. Sr. Deu y als seus Sancts quatre Evangelis de ses mans corporalment tocats, han refferit que a rebut lo dit m^o Francesch Pontarró, caixer de dita taula del cambi, de vint y hu de dit mes de nohembre de dit any mil sis cents vint y nou fins vuy dia pnt. de particulars ab moltes y diverses partidas, quatre milia nou centes setanta quatra, set sous y sis dinés, diem 4.970 ll. 7 s. 6, y de la visita passada li restaren en son poder tres milia set centes denou lliuras, 10 sous y set dinés, diem 3.719 ll. 10 s. 7, les quals dos partidas del rebut fan la suma de vuyt milia sis centes vuytanta nou lliures, devuyt sous y un diner, diem 8.689 ll. 18 s. 1, y trobam que a pagat des de la visita que fou als vint y hu de novembre mil sis cents trenta ab moltes y diverses partides a particulars, conforme lo llibre del tauler, quatre milia nou centes quaranta quatra lliures, setse sous y 10 dinés, diem 4.944 ll. 16 s. 10, les quals llevades y descontades del que havia rebut, restan en son poder, tres milia set centes quaranta sinch lliures, un sou y tres dinés, diem 3.745 ll. 1 s. 3.

Inspeccions generals

En aquestes inspeccions el tauler «vell», en presència dels còsols, comprovava el compte de caixa del llibre major i feia arqueig de la caixa grossa. Una vegada verificat que els dos resultats coincidien, lliurava al tauler «novament extret», per mans del cònsol en cap, «totes les monedes de or y plata que contenen les caixes de dita taula, y estan en los sachs».

No sembla que els arqueigs es registressin en un llibre. Per això potser tenen més valor els esborranys que casualment s'han conservat entre les pàgines dels llibres del tauler dels biennis 1603-1605 i 1625-1627.

El del bienni 1603-1605 es realitzà el 18 d'abril de 1603. Encapçalat amb la llegenda «Memorial dels dinés són en caixa gran», donà com a resultat:

Primo en lo caixó en un paper	4.000 ll.	
Item. en 14 sachs	6.000 ll.	
Item. en 22 sachs	11.400 ll.	6 s.
Item. moneda falsa	20 ll.	19 s.
Item. ha rebut lo caixer	7.276 ll.	5 s. 11 d.
En una pòlisa o albarà	1.200 ll.	
Los dinés se troben de?	4 ll.	18 s. 5 d.
<i>Dev lo llibre major</i>	29.902 ll.	9 s. 4 d.

El del bienni 1625-1627 porta la llegenda: «La descarrega que ha feta m^o Rafel Ventallols tauler de la taula del cambi [de la] pnt. ciutat, a liurat a mans Sr. Jaume Elies, cònsol en cap de dita ciutat, y també tauler novament extret per dit offici, vuy a 12 de abril 1625, totes les monedes de or y plata que contenen en les caixes de dita taula estan en los sachs en est paper continuats y deval escrits», i, a continuació, detalla el resultat de l'arqueig així:

7 sach de moneda boia	2.873 ll.	12 s.
6 sach de moneda de plata, rals de 2, 4 i 8	1.178 ll.	8 s.
6 sach de moneda d'or	7.650 ll.	8 s.
1 sac de moneda diversa	2.066 ll.	11 d.
2 sach de sous	173 ll.	
1 sac de moneda curta	29 ll.	4 s.
1 sac de moneda falsa	24 ll.	6 s. 6 d.
	13.994 ll.	19 s. 6 d.
2 albarans	5.200 ll.	
Total	19.194 ll.	19 s. 6 d.

FRAUS I ANOMALIES ADMINISTRATIVES

Com ja hem insinuat, és possible que l'acord de 1605 d'intensificar les inspeccions es prengué per haver descobert alguna anomalia administrativa. De tota manera, val a dir que les anomalies consignades a les visites són escasses i més aviat a causa de la negligència que a cap altra cosa. Les que hem localitzat es redueixen a dues. Una, detectada a la visita de l'11 de novembre de 1609, la cometé el tauler Rafael Jaques per no haver assentat «les partides tocan en son llibre», el temps que estigué de baixa a causa d'una malaltia;⁹⁵ i l'altra que, descoberta a la visita del 29 de gener de 1628, tingué per causa 30 errors

95 Llibre de visites, 1605-1645, f. 8v. Visita de l'11 de novembre de 1609.

comesos en els assentaments del llibre manual que regentava el notari Joan Mora, el qual fou cessat i suspès de salari, «fins a tant aja aportat les actes faltan a la dita Taula».⁹⁶

L'únic cas de desfalc que hem trobat documentat es destapà a la visita del 28 de març de 1614. Els comptadors comprovaren que el caixer Magí Llorenç, botiguer de teles, «es restat devent de la dita taula» 1.427 lliures «o més», per la qual cosa, el 3 d'abril següent, el consell general acordà que la ciutat procurés cobrar de Llorenç «los dinés que faltan a la taula ab tota diligència fent-li exeqüció rigorosa de sos béns y de ses fermances com a deutes fiscals y reals, y sia servada la ordinació de la dita que dispon sien privats los delinquents en los officis de la dita taula y també dels officis de la ciutat».⁹⁷

No havien passat dos mesos —24 de maig— del dia del descobriment del desfalc, que Llorenç ja havia reintegrat 800 lliures, «y tinga encara la ciutat de pana y sedas per lo que vuy resta devent y també una cadena de or y una plata de plata». Finalment, el primer de juliol, la prohomenia acceptà una proposta del mercader Pere Rovira, finançador de Llorenç, per la qual s'obligava a pagar la resta del deute en vuit mesos, repartida a parts iguals.

96 Llibre de visites 1605-1645, f. 59 i següents.

97 Sobre aquest desfalc: Llibre del consolat 1613-1614, f. 131. Prohomenia del 30 de març de 1614; Llibre del consolat 1614-1615, f. 8 i 10. Consell del 3 d'abril i Prohomenia del 18 d'abril de 1614.

Préstecs encoberts i instruments crediticis

INFORMACIÓ RECOLLIDA DE LA TAULA

En els segles XVI i XVII, el préstec estava molt estès i, segons la forma que es concertava, a més d'activar el tràfic dinerari, acomplia diversos objectius: fomentava les relacions econòmiques entre la gent d'empresa, donava seguretat als rendistes que col·locaven diner en censals, i el costum a vendre a crèdit del comerç a la menuda ajudava a sobreviure les famílies de les classes populars en males anyades.

Però el préstec amb interès era considerat usurari i estava prohibit per la legislació canònica, i la prohibició assumida per la legislació civil. El prestador, doncs, no solament queia en pecat sinó que transgredia la llei. Ara, com que no es podia prescindir dels préstecs o crèdits, havia calgut trobar fórmules que encobrissin la condició usurària que se'ls atribuïa.

La causa que ens obliga a parar atenció en els préstecs o crèdits és que gran part del tràfic dinerari que generaven es canalitzava per conducte de la taula per la raó que admetia els instruments crediticis requerits en els contractes de préstec per transferir capitals. I per això la taula dóna molta informació sobre préstecs «graciosos», censals i canvis que creiem d'interès comentar.

Préstecs graciosos

Apareixen en abundància en els llibres de la taula del primer període. Eren crèdits que es contractaven a curt termini, per uns dies o uns mesos —per bé que alguna vegada podien arribar a l'any— a persones d'una mateixa plaça o places properes. El venciment es concertava a data fixa o bé el prestador es reservava el dret de recobrar-lo quan «vulgui», tal com es pot veure en aquest assentament del manual de la taula del bienni 1587-1589, f. 64v:

Dimecres 10 de novembre 1587.- Deu m^o Jaume Elies, mercader de la pnt. ciutat de Tarragona, que per ell dixem a m^o Francesch Sisterer, mercader de la mateixa ciutat; dix són les li gira per tantes lin deixe graciosament, y dites li ha de tornar y pagar per la pnt. taula sempre que ell dit Elies les voldrà». Són Cent lliures. Diem C II.

Les devolucions anotades al manual són molt breus, com aquesta del 23 de maig de 1635:⁹⁸

23 de maig 1635.- Deu la Sra. Maria Àngela Ripollés i Senespleda, viuda deixa del q^o Rafael Ripollés, donzell de la ciutat de Tarragona, que per paraula de ella donada al notari de la pnt. taula en sa casa lo dia pnt., dixem a Jacint Miret, mercader ciutadà de la pnt. ciutat, dixeron les li gira y paga per altres tantes ne deixà graciosament al Sr. Onofre Morell, donzell en la pnt. ciutat de Tarragona domiciliat. Quatre centes lliures. Diem CCCC ll.

Els préstecs graciosos eren en veritat *graciosos*? Costa de creure.

*Censals*⁹⁹

Rep el nom de censal el contracte de compra d'una suma de diner a canvi d'una renda fixa per un temps indefinit o pensió, garantida per béns seents, o per un dret. El creador i venedor del censal, anomenat censalista, era qui comprava el diner, i el rebedor de la renda o pensió, anomenat censatari, qui el venia. El censal més usual era el «mort» o perpetu, per bé que el censalista tenia la facultat de redimir-lo.

A l'últim quart del segle XVI i al segle XVII el tipus de pensió o interès acostumava a ser del 5%. Al segle XVIII es reduí al 3%.

Rebia el nom de violari el censal que es pactava vitalici, és a dir, que no s'extingia fins a la mort del beneficiari. En els violaris la pensió era més elevada però el censatari o comprador no havia de retornar el capital.

De fet, el censal era un préstec amb interès encobert de renda segura que havia esdevingut la inversió preferida dels rendistes majoritàriament eclesiàstics, senyors i propietaris emfitèutics. Per als municipis, sempre necessitats de diners, la venda de censals era el mitjà usual d'obtenir-ne.

Els nombrosos assentaments del llibre manual que es refereixen a la creació, la transferència i la llució de censals contenen tantes notícies biogràfiques i de canvis de fortuna de persones i famílies, tantes dades de les activitats econòmiques d'entitats laiques i eclesiàstiques, que són un veritable pou d'informació d'història social i de les institucions de la ciutat i la comarca tarragonina. Vegem-ho en la següent transcripció d'un assentament de «lluïció i quitament» d'un censal del dia 11 de març de 1637:¹⁰⁰

Deu m^o Ambrosio Grosso, mercader ciutadà de Tarragona, que per ell dixem als marmessors y executors del testament y última voluntat del q^o. Bernat de Saportella, donzell a la pnt. ciutat domiciliat. Dix són les li gira y paga en luyció y quitament de tot aquell censal mort de preu y propietat de dos mil lliures y pensió annua de dos mil sous, que als vuyt de febrer 1583 ab acte rebut davant lo notari Bernat Gendre fonch originàriament venut a dits marmessors per lo Capítol de la Seu, per lo preu de una masia ab ses terres y pou, ses aigües y demés pertinences, situada al terme de la Pineda, que era de dita marmessoria, lo qual censal per dit Capítol ab acte rebut y testificat per Bernat Gendre els set dies de mars 1583, per rahó de venda feta de la dita

98 Llibre manual 1635-1637, f. 13.

99 Una àmplia descripció del censal i violari a Passola: *Els orígens...*, 11-29.

100 Llibre manual 1635-1637, f. 233.

masia fonch encarregat de pagar, lluyr y quitar al mag. Lluís Liula, dr. en medicina y per la Sra. Marquesa Pallarès, en primeres núpcies muller de Galceran de Barceló, donzell de la pnt. ciutat, tant en nom propi com a procuradora libera y general administració de Miquel Pallarès, son marit en segones núpcies, per rahó de la venda de dita masia fonch encarregat a pagar, lluyr, y quitar a dit Ambrosio Grosso. Són Dues mil lliures. Diem MM ll.

L'exemple que posem a continuació mostra com el govern municipal de Tarragona el 10 de juliol de 1636 ingressà a la taula 1.000 lliures d'un censal creat i venut a un mercader de Valls, per transferir-les el mateix dia al capítol de la Seu a fi i efecte de lluir-ne un altre, que li havia venut l'any 1629. Es tracta de la renegociació d'un deute col·locat al 5% d'interès per substituir-lo per un altre més avantatjós posat al 4,5.¹⁰¹

Un primer assentament del manual registra el dipòsit de les 1.000 lliures que el venedor del censal posa al compte dels còsols:

Deu m^o Francesch Poblet, mercader de Valls, que paraula de m^o Josep Poblet, mercader llur fill y procurador de dit Francesch Poblet, dixen als lltres. Srs. Còsols lo any present de la ciutat de Tarragona, síndichs y procuradors de dita Universitat. Dixerón són les li gira y paga per lo dit m^o Francesch Poblet llur pare per lo preu de aquell censal de preu y propietat de mil lliures y nou cents sous de ànnua pensió que los dits lltres Srs. Còsols en dit nom an venut originalment creat al dit m^o Francesch Poblet llur pare, ab acte rebut per lo dit Joan Guerau notari y secretari predit lo dia present. Són Mil lliures. Diem M ll.

El mateix dia un segon assentament registra la transferència de les 1.000 lliures que els còsols fan a favor del capítol de la Seu per la llució d'un censal:

Deuen los lltres. Srs. Còsols, que per ells dixem al lltre. y Molt Rev. Capítol de canonges administrador de diverses marmessories per diversos deixades. Dixerón són les li giran y pagan en lluytió y quitament de tot aquell censal mort ya creat de preu y propietat de mil cent noranta sis lliures y altres tants sous de ànnua pensió que los dits lltres. Srs. Còsols y Universitat de la pnt. ciutat los feya quiscun any de pensió als 27 de mars o un altre més vertader dia, ab acte rebut en poder dels discret Joan Mora notari als 27 de mars 1629, o altre més vertader dia. Són Mil cent noranta sis lliures. Diem MCLXXXVI ll.

Canvis

Els crèdits financers o canvis pagaven generalment un interès del 10% si el venciment es fixava a un any vista, del 5% si es fixava a sis mesos i del 2,5 si es fixava a tres mesos. En el llibre manual de la taula les operacions de crèdit financer es registren fent constar per separat el capital i els interessos; per exemple:

Als 21 novembre 1636.¹⁰² Devem a m^o Sebastià Carreres, apotecari ciutadà de la pnt. ciutat, que per ell nos ha lliurat comptants m^o Francesch Pujol, mercader de la vila de Valls. Dix són les li gira y paga en lluyció y quitament de un cambi de cent lliures li prengué als dos de maig proppassat ab acte rebut en poder del discret Joan Baldira, notari de dita ciutat, als dos de maig del 1636. 6 lliures y 5 diners per los interessos discorreguts de dit cambi fins lo dia de vuy y correduria. Són cent sis lliures y cinch diners. Diem, CVI ll. 5 d.

101 Llibre manual 1635-1637, f. 158 i 158v.

102 Llibre manual 1635-1637, f. 196.

El préstec havia durat més de sis mesos i l'interès és del 6,2%. També és a un interès del 6,2% un préstec de 400 lliures que llüiren, el primer de setembre de 1631, els curadors dels béns de Jaume Garau, mercader de Tarragona, que «per los plusos y interessos del dit cambi discorreguts fins al dia present» pagaren 24 lliures, 18 sous i 6 diners.¹⁰³

Un canvi que té la particularitat d'estar garantit per un albarà i no per una lletra, ens la brinda el següent assentament del llibre manual, que reproduïm:

Als 17 de agost 1627.¹⁰⁴ Deu don Rafael Ripollès, cavaller domiciliat en Tarragona. que per ell dixem a la Sra. Caterina Robustera, viuda, de la vila de Reus. Dix són les li gira y paga per m^o. Francesch Forama mercader de Valls, y lo dit en vigor de un albarà lin té fet als 9 de febrer 1626, o altra més verdadera diada, de vuyt centes vuytanta lliures, ço és, dites vuyt centes lliures per lo principal y les vuytanta per los interessos de elles a rahó de cambi de un any, y així són en paga, solució y lluyció de dit cambi y dels interessos de un any de aquell. Y a demés dixem a dita Sra. Caterina Robustera deu sous més fent aquella valer tota altra cantitat mayor que pogués ser deguda per rahó dels interessos de dit cambi, oferintse pagar tot lo que sia de justícia. Són vuyt centes vuitanta lliures y deu sois. Diem
DCCCLXXX ll. X s.

A vegades en un canvi intervenia un corredor d'orella, com en aquest, que està anotat en el llibre manual així:

Als 5 de desembre 1636.¹⁰⁵ Deu don Onofre Morell, donzell domiciliat a Tarragona, que per ell dixem a m^o Jaume Garau dr. en medicina. Dix són les li gira y paga en lluyció y quitament de un cambi de tres centes lliures li havia pres en dies passats per medi de Jacinto Miret, corredor de orella de la pnt. ciutat, y per los interessos discorreguts de dit cambi fins los dia pnt. Són tres centes tretse lliures, dotse sous y onse diners. Diem
CCCXIII ll. XII s. XI d.

Altres vegades el deutor no pagava el dia del venciment i/o s'embargava o arribava a un acord amb el creditor. Veurem casos d'aquests a l'apartat següent.

Lletres amb venciment a la fira de Perpinyà

A les fires es realitzaven tota mena d'activitats comercials i financeres. A més de mercaders i gent de negocis, s'hi concentraven banquers i canvistes atrets per la multiplicat de monedes que calia canviar i les lletres de canvi que s'hi negociaven.

L'any 1623, un decret del bisbe de Barcelona i virrei Joan Sentís autoritzà quatre fires anuals a Perpinyà, una per trimestre —dia de Reis, Pasqua, 15 d'agost i Tots Sants—, i disposà que l'interès del canvi no podia excedir del 2,5%, o sigui, del 10% anual.¹⁰⁶

Ens interessa recordar aquests succés perquè entre 1627 i 1637 hem detectat en els manuals de la taula conservats 61 assentaments ocasionats per lliuraments de lletres de canvi «per a Perpinyà», és a dir, per préstecs contractats a Tarragona a retornar en una de les quatre fires anuals que se celebraven en aquella ciutat.

De moment ignorem per quin motiu en aquests anys concrets, i no abans ni després, es fan tants de préstecs en aquestes condicions, i per això, per ara, ens hem de confor-

103 Llibre manual 1631-1633, f. 38v.

104 Llibre manual 1627-1629, f. 51v.

105 Llibre manual 1635-1637, f. 200.

106 Carrera Pujal: *Historia política...*, I, 392.

mar a prendre nota del que revelen els assentaments del manual de la taula sobre les condicions en què es feien els préstecs.

Vegem un assentament del manual del bienni 1635-1637, del dia 14 de maig de 1636: Deu m^o Sebastià Carreres, apotecari de Tarragona que per ell dixem a Joan Manyer, pagés de Vilabella. Dixerón són les li gira i paga a compliment de 51 lliures y 5 sous. Li firmà lletres de cambi per a Perpinyà, per los pagaments de la pròxima fira de agost, a pagar y a rebre a Francesch i Joseph Masdeu y Canyet. Són, sinquanta lliures. Diem L ll.

Interpretació: El dia 14 de maig Sebastià Carreres deixà 50 lliures a Joan Manyer, que es comprometé a tornar-les-hi el 15 d'agost a la fira de Perpinyà. Manyer garanteix el deute amb una lletra que pagarà el dia i el lloc del venciment a la raó social Francesch i Josep Masdeu i Canyet.

El crèdit que s'atorga per un temps de 90 dies és de 51 lliures i 5 sous, però la lletra només és de 50 lliures que es lliura «a compliment» del deute. Per tant, la lliura i cinc sous que s'han pagat al comptat corresponen al 2,5%, que és la part alíquota d'un d'interès del 10% anual.

Francesch i Josep Masdeu i Canyet eren uns mercaders i canvistes establerts a Barcelona oriünds de la Selva del Camp. Altres canvistes receptors de lletres a Perpinyà entre 1628 i 1637 són Jaume Gelambí i Agustí i Jeroni Novell.

No totes les lletres firals es pagaven el dia del venciment. Quan això succeïa podia passar que, de mutu acord, es fixés un nou venciment. Així ho dóna a entendre l'assentament següent, del 17 de novembre de 1628:

Deu m^o Gabriel Carbonell, menor de dies, botiguer de tall de la present ciutat, que per ell dixem a m^o Onofre Vidal, mercader. Dix són les li gira y paga en llució y quitament de 100 ll. li deixà a cambi als 11 de setembre pròxim passat de las quals lin firmà lletres per a Perpinyà a rebre y pagar a Jaume Gelambí per la fira de Sans pròxima passada, com apar la dita partida en la present taula als 11 setembre pròxim passat, y los 32 sous per lo interès del cambi de dites 100 ll. fins lo dia present, cent una lliura y dotze sous. Diem CI ll. XII s.¹⁰⁷

Pel que es veu, Carbonell no pagà la lletra a Perpinyà el dia de Tots Sants, com estava pactat, sinó que ho féu l'11 de novembre mitjançant un ingrés del préstec més interessos al compte que tenia a la taula Onofre Vidal. Sembla que els 32 sous d'interès són dels dies de demora.

Però a vegades el deutor manifestava que no podia pagar i, com que la lletra tenia la força d'una escriptura notarial, se li embargaven els béns. Un d'aquests casos és el de Joana Ripollés i el seu fill Jaume, pagesos d'Alcover, que el 5 juliol 1629 signaren una època en la qual confessaven i reconeixien haver rebut de Gabriel Girona, doctor en medicina de Tarragona, 56 lliures, 13 sous i 2 diners a canvi d'una lletra a pagar i a rebre Josep Masdeu i Canyet, mercader de Barcelona, a la fira de Pasqua de Perpinyà. Com que no la pagaren, «donen i paguen» el deute amb dos horts de dos jornals del terme d'Alcover.¹⁰⁸

107 Llibre manual, núm. 22, 1627-1629, 217v.

108 Manual notari Joan Baldira, 1628-1639, f. 268, època.

III. La ciutat entre 1585-1749.
Successos econòmics i polítics de més relleu

A Tarragona, com arreu de Catalunya, la guerra dels Segadors fou l'esdeveniment polític i militar que més significativament contribuï a provocar la *gran crisi del segle XVII*. Causà la destrucció física de la ciutat, fortes tensions socials i modificà les estructures polítiques. Es pot afirmar que l'impacte que produí aquesta guerra fou tan profund que delimita el procés històric de la ciutat en un *abans* i un *després*. Marca la fi d'una etapa de la història moderna i n'obre una altra que consolidarà la guerra de Successió i durarà fins ben entrat el segle XX.

Però no podem passar per alt que altres episodis, locals o generals, no tan rellevants, ajudaren a desfermar la crisi, a matisar-la i agreujar-la. Per exemple, els primers símptomes de mal averany que amenaçaven l'esperançador futur d'una població que havia gaudit d'una relativa tranquil·litat i benestar l'últim quart de segle XVI aparegueren a les acaballes d'aquest segle. Caresties de blat, una desoladora pesta, turbulències socials, desgavells monetaris i una guerra contra França preludiaren l'arrencada de la gran crisi del segle XVII i primer vicenni del segle XVIII.

Ens proposem fer una síntesi d'aquesta època sense perdre de vista que l'evolució de la taula està profundament subordinada als episodis que marquen el procés històric de la ciutat. Ha estat aquesta interacció que ens ha impel·lit a dividir el que anomenem «La gran crisi del segle XVII» i «La represa frustrada de la primera meitat del segle XVIII» en tres períodes, i els dos primers en dues etapes.

Primer període (1585-1640)

Primera etapa (1585-1610)

Segona etapa (1610-1640)

Segon període (1641-1749)

Primera etapa (1641-1663)

Segona etapa (1664-1749)

Confessem que es tracta d'una divisió una mica forçada però, com veurem, resulta útil per a la finalitat que perseguim.

Primer període (1585-1640)

PRIMERA ETAPA (1585-1610)

Contratempus econòmics

Les caresties bladeres

Segons BRAUDEL, a les regions de la conca mediterrània les caresties bladeres no pararen de 1570 a finals de segle.¹ A Catalunya una d'aquestes caresties, que Emili GIRALT no dubta a qualificar de «gran crisi bladera», es produí el bienni 1591-1592. En fou la causa la sequera de la primavera de 1591, que destruí gran part de la collita de les zones bladeres del país. Els preus es dispararen de tal manera que els anys 1591-1592 a Barcelona el blat es pagà per terme mitjà a 54 sous i 6 diners la quartera, la cotització més alta de tot el segle,² i a Tarragona a l'estiu de 1592 el preu de cost al lloc d'origen es mantingué a 50 sous, mentre que al pallol s'arribà a vendre el mes de setembre a 56 sous.

Entre 1586 i 1600 la ciutat hagué de vendre 28 censals per comprar blat, per un total de 24.978 lliures, dels quals només se'n lluïren en el mateix període 10.200.³ Possiblement les dades no són del tot exactes, però no hi ha dubte que són molt aproximades. Aquesta gran pèrdua causà un fort augment del deute públic, que el govern municipal no pogué aturar amb l'estalvi de despeses. Un exemple d'estalvi és el següent: la prohomenia grossa, reunida el 16 d'abril de 1593 sota la presidència dels cònsols Lluís Joan Liula, Francesc Febrer i Pere Vidal, acordà manllevar a la taula, a manera de censal, per comprar forments, 4.000 lliures, «y la pensió a de servir per pagar los salaris als oficials de la taula a^o de 50 lliures cada un». Els cònsols es comprometien a tornar les 4.000 lliures quan el tauler les demanés i, entretant, dipositaren «en el caixó de la taula» un rebut i una còpia de l'acta de la reunió de la prohomenia en la qual

1 *El Mediterráneo*, I, 499.

2 Segons el mateix autor, a aquest preu seguien en ordre descendent els dels anys 1583-1584 i 1585, que fou de 53,10 lliures; el de l'any 1666-1667, de 48,11 lliures; el de l'any 1577-1578, de 48,9 lliures, i el de l'any 1571-1572, de 48,8 lliures.

3 Recasens: *El municipi i el govern municipal...*, 374-375.

s'acordà efectuar la manlleuta, i es carregà al seu compte la quantitat manllorada.⁴ En realitat l'operació és un préstec sense interès amb aparença de censal, donat que la nòmina dels oficials de la taula es carregava a la partida de despeses ordinàries de la ciutat juntament amb altres salaris.

La pujada de preus

A l'últim quart del segle XVI un altre factor que perjudicava l'economia de les classes populars urbanes fou una alça de preus que no anà acompanyada de l'alça de salaris. Així el cànem, primer producte local d'exportació i un dels primers que nodria la indústria artesana local, es pagava els anys 1562-1563 a 18 sous la rova; el 1579 i següents, a 25, i el 1601, a 30. La carn d'anyell es venia el 1563 a 2 sous la lliura i el 1599, a 3 sous i 4 diners. L'any 1587 un quartà d'oli valia 5 sous i 3 diners i el 1607, 12 sous. El preu del blat, a Tarragona, entre 1548 i 1554, estava entre 21 i 30 sous la quartera, i en el quinquenni 1591-1595, la mitjana anual fou de 46 sous, amb una punta de 56 l'any 1592. En canvi els salaris no augmentaren abans de 1600, que el de peó passà de 3 a 4 sous l'any 1601.

L'epidèmia de 1592

La pèrdua dels llibres del consolat de 1592 a 1594 impedeix tenir dades de primera mà d'una de les epidèmies més virulentes que, al segle XVI, es propagà a Tarragona i serví de fons a violentes agitacions socials.⁵ Segons el canonge BLANCH el mal començà a manifestar-se el mes de maig i s'extingí el desembre. Estima que els morts passaren de 700 «y a no donar lloch que'ls habitants se'n fossen anats aurien mortes més».⁶ Una «Relación de las enfermedades de Tarragona y otros lugares del arzobispado y progreso della», que l'arquebisbe TERÉS envià al rei des de Constantí el 7 d'octubre de 1592, fixa el nombre de morts fins aquesta data en 478 —169 albats i 259 adults—. ⁷ SÁNCHEZ REAL, a «El estado sanitario de Tarragona a fines del siglo XVI», aporta interessants notícies sobre l'epidèmia i les agitacions socials que l'acompanyaren.

Els llibres de la taula contenen notícies interessants sobre la durada, els costos i l'emigració temporal de població que ocasionà l'epidèmia. Ens diuen que la taula tancà per ordre dels còsols el dia 21 d'agost de 1592, un dia després que el clavari de comuns Josep Castells, major de dies, ordenés girar 5.500 lliures a favor de Jeroni Rossell, ciutadà, «per obs de pagar gastos y altres messions se faran per la ciutat lo temps que ell estarà absent de la present ciutat»,⁸ i que els còsols no n'ordenaren la reobertura fins al 27 de gener de 1593, «que es lo dia que tornà a obrir la taula per ser passada la temporada del

4 Llibre de forments, núm. 2, f. 260. Anotació del 16 d'abril de 1593.

5 Sobre aquests fets, vegeu Recasens: *El municipi...*

6 *Arxiepiscopologi...*, II, 158.

7 Nadal i Giralt: *La population...*, 39.

8 Llibre manual, núm. 4, 1591-1593, f. 218v.

Coberta relligada amb pergami del Llibre de forments, núm. 3, 1606-1631. AHT.

mal era en ciutat».⁹ No sabem qui realment administrà les 5.500 lliures durant l'absència de Castells, perquè tenim motius per creure que Rossell també abandonà la ciutat fugint del contagi.

Les mesures profilàctiques adoptades del juliol de 1589 al desembre de 1590 costaren 1.527 lliures i les despeses per combatre la pesta de l'any 1592 pujaren, en xifres rodones, 4.000 lliures, a les quals hauríem d'afegir la pèrdua addicional que suposa la minva de recaptació de les impositions, que no s'arrendaren del juny de 1592 al juny de 1593. Tot plegat, sense comptar el perjudici que causà la interrupció de l'activitat comercial, calculem que el cost de l'epidèmia fou d'unes 9.000 lliures.¹⁰

Sobre l'emigració, els llibres de la taula donen notícia de les persones que, havent resolt abandonar temporalment la ciutat, dipositaren objectes de valor al compte de joies, per creure més segura la taula que la mateixa casa abandonada o per evitar el perill del transport. La freqüència dels dipòsits, majorment objectes d'ús domèstic —coberts, plats, gerros, salers, copes— i monedes, anà en augment a partir del mes de juny de 1592. Ara, quan acabà la maltempada i els fugitius tornaren a casa, s'afanyaren a recuperar els objectes dipositats.¹¹

A continuació mostrem una relació de ciutadans que dipositaren joies a la taula quan s'absentaren de la ciutat, acompanyada de la seva professió, data del dipòsit i de la restitució.

<i>Data del dipòsit</i>	<i>Dipositari</i>	<i>Professió o condició social</i>	<i>Data recuperació dipòsit</i>
27-6-1592	*Francesc Sisterer	mercader	3-4-1593
27-6-1592	Lluís Andreu	notari	15-3-1593
30-6-1592	Jeroni Brocà	botiguer de draps	27-3-1593
4-7-1592	*Vicenç Serra	mercader	27-3-1593
4-7-1592	*Jaume Elies	mercader	27-3-1593
6-7-1592	*Pere Constantí	doctor en drets	17-4-1593
6-7-1592	*Lluís Joan Liula	doctor en medicina	15-3-1593
6-7-1592	*Pau Colom	mercader	30-3-1593
7-7-1592	Bernat Jeroni Enveja	mercader	12-4-1593
8-7-1592	*Jaume Rossell	donzell	7-7-1593
11-8-1592	Francesc Sisterer	mercader	3-4-1593
11-8-1592	*Francesc Bertomeu	doctor en medicina	22-3-1593
11-8-1592	*Ignasi Vidal	apotecari	9-6-1593
13-8-1592	Joan B. Escarelló	mercader	
14-8-1592	*Miquel A. Comalada	doctor en drets	22-3-1593
14-8-1592	Joan Amill	mercader	15-6-1593
14-8-1592	Francesc Mir	mercader	12-4-1593
14-8-1592	*Onofre Soler	mercader	31-3-1593
14-8-1592	*Lluc Lleó	notari	22-3-1593

9 Llibre manual, núm. 4, 1591-1593, f. 220.

10 Recasens: *El municipi...*, 311.

11 Aquestes dades i la relació que hem elaborat i donem a continuació s'han extret del Llibre manual, núm. 4, 1591-1593, f. 180v a 257v, i Llibre major, núm. 5, 1593-1595, f. 272 a 274.

<i>Data del dipòsit</i>	<i>Dipositari</i>	<i>Professió o condició social</i>	<i>Data recuperació dipòsit</i>
14-8-1592	*Gabriel Salvador	mercader	16-4-1593
14-8-1592	Pere Ortoneda	mercader	27-7-1593
17-8-1592	*Jeroni Rocamora	mercader	27-3-1593
17-8-1592	Alexandre Cendra	notari	30-3-1593
17-8-1592	Jeroni Rossell	ciudadà	18-6-1593
17-8-1592	*Pere Altarriba	mercader	17-4-1593
18-8-1592	Magí Vidal	apotecari	29-5-1593
18-8-1592	Pau Reverter	mercader	30-3-1593
19-8-1592	*Gabriel Nebot	mercader	15-10-1593
19-8-1592	Damià Ormant	cinter	15-5-1593
19-8-1592	Gabriel Montparler	mercader	
19-8-1592	Joana Elies, vídua	patró	22-6-1593
19-8-1592	Esteve Vidal	sastre	19-3-1593
19-8-1592	*Anton J. Ventallols	notari	19-3-1593
19-8-1592	Montserrat Bellver	patró de barca	28-5-1593
19-8-1592	*Perot Rosich	mercader	15-11-1593
19-8-1592	Marc Vilar	argenter	1-3-1593
19-8-1592	*Jaume Fontanilles	mercader	19-3-1593

En total sumen 36 dipositants, els quals, malgrat que la taula es reobrí el gener de 1593, no començaren a retirar dipòsits fins a mitjan març. Sembla, doncs, que fins aquest mes els fugitius no tornaren a la ciutat.

La meitat dels dipositants són mercaders i la resta, tret de 3 menestrals i 2 patrons de barca, pertanyen a classes acomodades de la ciutat. N'hem localitzat 19 —marcats amb asterisc a la relació— que eren o havien de ser insaculats a les bosses de mà major en un futur proper.

De fet s'ha de parlar d'un èxode de la classe dirigent. Abandonaren la ciutat l'arquebisbe, veguers, assessors de veguers, jutges d'apel·lacions, el cònsol en cap Lluís Liula, canonges, etc., i el buit de poder que deixaren els fugitius l'ocuparen ciutadans de les classes populars, sota la direcció dels còsols segon i tercer Francesc Febrer, mercader, i Pere Vidal, sastre.

El govern «popular» —«governava el poble a son modo», comenta BLANCH— s'instal·là al palau arquebisbal, des d'on es dedicà a combatre els estralls de la pesta, a proveir els veïns pobres de blat, peix sec i vi, i a conservar l'ordre públic. Però no pogué evitar que, a l'estiu de 1592, quan el contagi arribà al punt crític, l'ambient social s'escalfés i esclatés un motí popular contra els canonges que havien quedat a la ciutat i es produïssin topades violentes entre el sometent tarragoní i els vassalls del senyor del Catllar Guerau de Queralt.

Obligacions amb la Corona

Foren una altra despesa important d'aquest període, que avaluem en 8.607 lliures, desglossades en tres conceptes:

– La guerra del Rosselló (1595-1599)

En compliment d'una sol·licitud del virrei duc de Feria del 21 d'agost de 1597, el govern municipal acordà enrolar i posar a punt de marxa en deu dies una companyia de cent soldats, dos sergents, alferes i capità, a càrrec de la ciutat. La paga del soldat es fixà en un ral diari, equivalent a dos sous, i el pa. El capità es retribuí en 75 lliures per un mes i mig de servei i l'alferes, en 50. Ignorem la paga dels sergents.

La lenta mobilització que anava a càrrec de la Diputació del General, la falta d'armes i l'atac al port per dues tartanes franceses el dia 15 de setembre, fou causa que la companyia no sortís de Tarragona fins al 27 següent i retornés pocs dies després del 23 d'octubre sense haver entrat en combat.¹²

Per costejar aquesta inútil aventura militar, és a dir, «per obs de pagar los soldats de la ciutat per lo socorro de Perpinyà», es vengueren quatre censals per un valor de 2.012 lliures.¹³

– Sojorn del rei i la reina a la ciutat (1599)

Tingué lloc entre els dies 16 i 19 de juliol. S'obsequià els monarques amb 400 florins, equivalents a 340 lliures, i els actes festius que se celebraren en honor seu, que costaren 2.255 lliures i 10 sous.¹⁴

– Donatiu (1602)

Més costós fou el donatiu que l'any 1602 el virrei duc de Feria, en nom del rei, demanà a la ciutat. Després d'un estira-i-arrotonsa es pactà en 4.000 lliures.

Reparacions del pont del Francolí (1587-1602)

Les diverses reparacions que calgué fer al pont del Francolí a càrrec de la ciutat per mantenir-lo en condicions de trànsit, entre 1587 i 1602, costaren en xifres rodones 3.500 lliures, que no es podien amortitzar perquè no tenia dret de cobrar peatge.¹⁵

El deute públic vers el 1610

Tots aquests contratemps econòmics i altres de menys importants desequilibraren les finances municipals. Per superar-los calgué recórrer al crèdit, i el deute, que vers el 1575 s'havia reduït a unes 16.600 lliures, experimentà un notable creixement. Estimem que cap a l'any 1610 arribava a les 45.670 lliures, i la càrrega financera anual que generava rondava les 2.283. Podia semblar que la situació no era greu, però no hi ha dubte que era preocupant, perquè la càrrega financera s'emportava prop del 38% del rendiment de les imposicions, l'ingrés més important del municipi, que any per altre superava lleugerament les 6.000 lliures.

12 Recasens: *El municipi...*, 241.

13 Llibre major dels comuns 1591-1602, f. 198.

14 Llibre major dels comuns 1591-1602, pàssim.

15 Recasens: «Les reparacions del pont...».

*Un conflicte social: intents de la noblesa d'entrar en el govern municipal (1599-1607)*¹⁶

La tranquil·litat que regnava feia anys entre els estaments socials de la ciutat s'esquerdà quan els cavallers enquadrats a la confraria de Sant Jordi posaren de manifest les ganes que tenien d'entrar en el govern municipal, en una súplica que elevaren al rei a les Corts de Barcelona de l'any 1599, en què demanaven la concessió d'un privilegi que els permetés insacular-los a les bosses municipals. Argumentaven que el que demanaven seria bo per a la ciutat, perquè acabaria amb la corrupció i el nepotisme, tan freqüent en el règim municipal.

La temptativa fracassà però els cavallers tornaren a la càrrega l'any 1602. Intentaren obtenir del virrei permís per participar en la defensa de la muralla, de la qual estaven exclosos, ja que estava reservada als ciutadans de jurisdicció comunal. Però una vegada més la ferma actitud del grup de mercaders hegemònic en el govern municipal ho impedí. Tot i això l'ofensiva dels cavallers per entrar al municipi a vegades camuflada en forma de querella, com succeí l'any 1607, s'allargà uns quants anys.

SEGONA ETAPA (1611-1640)

*Accions per aturar el deute públic***Augment dels impostos**

A la recerca de solucions per alleujar la ciutat de «los molts treballs..., y molta càrrega de mals», l'any 1602 el govern municipal determinà retocar la tarifa del dret de la mercaderia, que era de 16 diners per lliura de valor, i posar-la a 18, i restituir la imposició de la sal, suprimida abans d'entrar el segle XVI, que gravava la primera compra d'un cafís d'aquest producte amb 10 sous. Finalment, l'any 1607 incorporà definitivament a la tarifa de la imposició de la carn, que era de 4 diners la lliura-pes, el recàrrec transitori de 2 diners que s'havia posat per sufragar l'obra de l'hospital l'any 1585 i encara es pagava, per bé que sense incorporar-lo a la tarifa.

Municipalització del servei de la carn

Però amb tot això no n'hi hagué prou i, per augmentar els «drets y renda de la ciutat», l'any 1609 el govern municipal resolgué que la ciutat fos «carnissera», és a dir, que es fes càrrec de l'explotació directa del servei de la carn.

Per comprendre la importància d'aquesta decisió, cal dir que habitualment el municipi arrendava per anualitats en subhasta pública el dret que tenia en règim de monopoli de vendre carn a la menuda a la ciutat i terme, excepte la que consumia la població de fur eclesiàstic que estava autoritzada a comprar-la a la carnisseria del capítol de la Seu. Amb l'explotació directa del servei, el govern municipal esperava ingressar a les arques de la ciutat el benefici que obtenien els arrendataris i destinar-lo a lluir censals.

16. Per aquest tema, vegeu Recasens: *El municipi...*, 227.

L'any 1610, per posar en vigor el nou règim de gestió, es creà un òrgan autònom capaç de conduir la complexa trama del que podem dir «cicle de la carn»: compra, transport i manteniment de ramats, conservació de corrals, obtenció de pasturatge, talla i venda de carn a les carnisseries, i subhasta del cabeçatge, les pells i la llana. Sota la direcció dels còsols es contractaren dos administratius, l'un amb el càrrec de clavari, un majoral, pastors, tallers i un pesador d'animals oberts en canal.¹⁷

El nou òrgan obrí un compte a la taula a nom de «Còsols administradors de les carnisseries», i a vegades amb el de «Clavari de les carns», en el qual s'hi acreditava el producte de la venda de carn i despulles i s'hi abonaven les compres de bestiar, salaris, manteniment de corrals i de bestiar, i altres despeses menors. S'hi dipositaven de manera regular de 22.000 a 30.000 lliures per bienni, cosa que incrementà considerablement el moviment dinerari dels comptes municipals i ocasionà un tomb important en la marxa de la taula, per tal com per primera vegada els dipòsits en compte corrent dels ens públics superaren els de particulars voluntaris, fet que en endavant es mantingué, amb tendència a accentuar-se, fins a la clausura definitiva de la taula.

Les alteracions monetàries de principi de segle (1605-1617)

Els factors combinats o en solitari, que desencadenaren els profunds trastorns monetaris de finals del segle XVI i primer vicenni del XVII, foren la inestabilitat dels valors monetaris, l'abundància de moneda falsa i retallada en circulació, i la insuficiència de menuts de plata circulants.

La correlació de valors entre monedes de diferent metall s'havia mantingut amb relativa paritat a la primera meitat del segle XVI, però a la segona, a causa de les excessives emissions de moneda petita de plata i de billó cada vegada de més baixa qualitat —constant i progressiva disminució de la puresa del metall i del pes de les noves encunyacions—, es produïren importants canvis d'equivalència. Per exemple, el valor del trentí en relació amb el billó era de 60 sous, però l'any 1614 havia pujat a 70, el 1618 s'estabilitzà a 66, i en la guerra dels Segadors s'arribà a pagar a 266.¹⁸

A la inestabilitat dels valors monetaris s'hi uní l'abundant circulació de moneda falsa, anomenada bosquera i de retallada, que feia desaparèixer la moneda bona, sobretot la de plata. La falsificació i el retall, especialment de menuts, moneda de més circulació entre les classes populars, fou tan gran que, de l'any 1577 ençà, com remarca VILAR, «hom parla sempre de moneda «trasquilada» «cercenada», «atesorada», o «tesoriscada» [tallada amb estisores], «feta ab falsos encuny»», «bosquera», «curta» —o simplement estrangera de llei curta».¹⁹ I USHER comenta: «Les dificultats monetàries aparegueren de primer antuvi sota la forma d'una orgia de retallament de les monedes i de fabricació de moneda falsa, la qual cosa portà aviat la circulació monetària del país

17 Recasens: *El municipi...*, 187.

18 Elliott: *La revolta...*, 531; Recasens: «Les finances municipals...».

19 *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, II, 279.

a un estat greu», i afegeix que es deia que més de la meitat de la moneda en circulació era curta de pes.²⁰

Abans d'acabar el segle XVI la manca de menuts circulants impulsà els municipis a emetre moneda fiduciària, de billó, de coure i d'aram, i activà la circulació de gran varietat de moneda de fora el Principat. Encara en el regnat de Felip II es fabricaren monedes locals a Girona, Perpinyà, Puigcerdà, Vic, Bagà, Banyoles, Caldes de Montbui, Cardona, Lleida, la Seu d'Urgell, Granollers i Solsona; i, pel que fa a la moneda forastera, circulaven, a més de la castellana, diners jaquesos i valencians, i testons.²¹

Els falsificadors tarragonins

A Tarragona i a altres llocs de Catalunya, ja havien estat detinguts falsificadors de moneda l'any 1556;²² però la primera referència documentada que hem trobat sobre uns retalladors tarragonins és de l'any 1607, per bé que es refereix a una causa criminal que havia incoat dos anys abans el procurador reial de la vegueria Onofre Rossell i Homedes de Gassol²³ contra Antoni Pau Robuster, Joan Àlvarez, cirurgià, Maties Esteve, Antoni Falconer, major, Antoni Falconer, menor, i Francesc Florejachs, «*et alios*». No tenim cap més notícia de la causa fins al gener de l'any 1611, que la prohomenia municipal acordà suplicar al governador general que el procés dels veïns de la ciutat inculpats de falsificadors o «storsicadors» de moneda, Joan Robuster, Antoni Falconer i Joan Àlvarez, cirurgià, s'efectués a Tarragona «y que la ciutat fassa instàntia y part formada contra ells».²⁴

Contra el que es podria pensar, els inculpats no eren uns qualssevol, sinó ciutadans honorables. Antoni Falconer, de professió mestre argenter, era un ciutadà insaculat a les bosses municipals de conseller i de cònsol de mà menor, que havia estat extret conseller els anys 1600 i 1603, i cònsol tercer l'any 1606; i Joan Àlvarez, cirurgià, l'any 1602 s'associà per un temps de dos anys amb Pere Amorós, també cirurgià, per obrir botiga a la plaça de les Cols.²⁵ A l'acta notarial que legalitza l'associació, avalen l'honorabilitat dels socis, signant com a testimonis, els respectables botiguers de teles Pau Moragues i Jaume Miquel. Un altre dels presumptes delinqüents, absolt de càrrecs, fou Francesc Florejachs, parent pròxim dels mercaders Bernat i Rafael Florejachs, pare i fill, insaculats a les bosses municipals de mà mitjana i diverses vegades consellers.

El cost de la inestabilitat monetària

La moneda menuda de plata —rals de dos i «sencillos», sisens, testons i mitjos testons—, era insubstituïble en els petits canvis, pagament de salaris i compra de vitalles,

20 *La banca de depósito...*, 178.

21 Testó: moneda portuguesa —*tostao*— de plata que s'importava en grans quantitats i es procurava canviar-la per una altra de catalana o castellana.

22 Carrera: *Historia política*, II, 9.

23 Manual notari Gabriel Martorell, 1607-1613, f. 22. Escripura del 25 d'agost de 1607.

24 Llibre del consolat 1610-1611, f. 43 i 44v. Prohomenies d'1 i 12 de gener de 1611.

25 Manual notari Pau Llagostera, 1599-1602, f. 181. Escripura del 13 de maig de 1602.

particularment entre el poble menut, però en les operacions comercials a l'engròs només s'admetia moneda grossa, és a dir, peces de plata de 8, 4 i 2 rals de pes legal i, per descomptat, d'or. En conseqüència el municipi havia de pagar en moneda grossa el blat que comprava i cobrar en moneda menuda el que venia al detall. Per tant, era necessari el canvi de moneda, però els canvistes, que no en faltaven, exigien una prima, o interès en els documents de l'època, que oscil·lava entre el 5 i el 10%.

Aquest afegit al preu del blat era important. Una mostra: entre el 10 de maig i el 14 de novembre de l'any 1606 per pagar el blat marítim d'importació que es comprà es feren 21 canvis, que costaren 831 lliures, la qual cosa significa que la moneda canviada passava de 10.000 lliures. També constatem que els propis patrons, la majoria francesos, acceptaven moneda menuda amb prima. Per exemple, l'1 de juny de 1606, els patrons Honorat Gautier i Llorenç de Naus, francesos, admeteren 1.245 lliures en moneda menuda amb una prima del 10%, i el 18 de novembre següent el patró Julià Audibert, també francès, n'acceptà 750 amb una prima del 8%. Per tant les dues operacions costaren al municipi 184, 5 lliures.²⁶

L'any 1611 per redreçar la situació, les autoritats catalanes i reials decidiren prendre mesures, la primera de les quals, a càrrec de la ciutat de Barcelona, consistí a fer una refosa de moneda menuda de plata — rals, sous i sisens— amb intenció de retirar de la circulació la curta i la falsa.²⁷ La notícia d'aquesta decisió, presa a primers de març, arribà a Tarragona uns dies després i causà «alteració y confusió» entre les classes populars, que pràcticament només disposaven de moneda dolenta, perquè «los que han de rebre monedas recusan rebrelas que no sian molt llestas, y los pobres que és lo de més condoldre, y jornalers, y otras que compran al menut no troban quilis vena las vituallas sinó ab semblants monedas».²⁸ Amb el propòsit d'evitar el col·lapse del comerç a la menuda i apaivagar la inquietud popular, el govern municipal, tot i no tenir notícies certes del projecte de refosa de Barcelona, decidí el 8 de març que el palloler admetés rals de dos, testons i mig testons «a son pes just», i els rals senzills que no fossin massa retallats —«passadors»—, i que la ciutat «reba», amb pèrdues al seu càrrec, la moneda curta en poder dels clavaris de comuns i de forments, i del receptor del dret de les carns.²⁹ Dos dies després —10 de març—, la prohomenia acordà fer una crida pública per anunciar que qualsevol persona que volgués canviar «pesses de dos, testons y mig testons, que la ciutat los pendrà a pes y darà rals bons».

Entre el 10 de març i el 19 de maig les cites del llibre del consolat referents a la crisi monetària són imprecises i de mal interpretar, però el dia 20, davant de la imminent arribada d'unes crides reials relatives a la moneda curta i falsa, el consell municipal acordà que «no es fassa ni innove cosa alguna» mentre aquestes no arribessin, i que es

26 Dades extretes del Llibre de forments, núm. 3 (1606-1631).

27 Sobre aquesta refosa de moneda, vegeu: Carrera Pujal: *Historia política...*, vol. II, 36 i següents; Vilar: *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, vol. II, 331 i següents; Usher: *La banca de depòsit...*, 157-181.

28 Llibre del consolat 1610-1611, f. 57v. Prohomenia del 8 de març de 1611. Carta als consellers de Barcelona.

29 Vegeu la nota anterior.

fes un balanç de les monedes de la taula de canvi per saber els rals, sous i sisens bons, curts i falsos que hi havia. En el balanç es trobaren prop de 2.000 lliures en moneda bosquetera que fongueren «argenters experts en la casa de la ciutat en presència dels cònsols», i la plata resultant es distribuï en 26 riells, que es dipositaren a la taula, fins que el 14 de març de 1616 es vengueren per 710 lliures i 11 sous.³⁰ També hi havia monedes d'aram que s'enviaren a Barcelona per vendre-les i «ferne diners per la ciutat com millor [es] puga».³¹

A finals de maig es publicaren les esperades crides reials, signades pel virrei, que confirmaven el que ja es temia. Amb l'amenaça de dures sancions, prohibien la circulació de moneda falsa i ordenaven l'entrega de la que corria per trossejar-la i tornar els trossos als propietaris. Pel que fa a la moneda curta, manaven que es recollís i es canviés per moneda bona «a son just pes».³² El canvi, segons informació que tenia el govern municipal, havia de fer-lo la ciutat de Barcelona, pagant la plata a preu de mercat, 17 sous l'unça.

Ara, l'operació de recollida, transport i canvi de la moneda curta requeria temps, potser vint dies, potser un mes, i això deixaria sense recursos el sector més nombrós i pobre de la població, que, pràcticament, només disposava de moneda curta per adquirir els aliments més indispensables per subsistir. Calia, doncs, destigmatitzar l'impacte del canvi, i per això el govern municipal canvià al comptat part de la moneda amb diners de la taula. En efecte, per a la tranquil·litat pública, el 26 de maig els cònsols feren una crida —«crida de la moneda»— per notificar als ciutadans que, en compliment de les disposicions reials, durant tot el dia i el següent fins a la posta de sol, la ciutat els canviaria moneda curta per bona, part en rals i part en menuts, o, si ho desitjaven, tot en menuts, «perquè pugan gastar per son ordinari sustento de llurs cases».³³ Més explícita, la prohomenia reunida el 31 de maig, justificava d'aquesta manera en un informe, la mesura adoptada, «los pobres se remediaren a un prompe remey de una tal i tant notable mutació de monedas, que molts pobres y altres encara que tenian reals bons, però per ser curts, no trobavan qui els volgués pendre ni podian comprar pa, ni vi, ni carns, ni otras vituallas y patian y més hagueran patit y alguns pobres perit, si la ciutat no haguera acudit an aquest prompte remey».³⁴ El canvi es féu «real per real», és a dir a la par, fins a 50 sous per família pobre.³⁵

30 Llibre del consolat 1611-1612, f. 29 i 55. Consells de 5 de juliol i 11 de novembre de 1611. Llibre del consolat 1615-1616, f. 34, 36v i 38. Prohomenies de 12 de juny, i 4 i 11 de juliol de 1615. En el Llibre tercer del clavariat dels comuns, f. 225, trobem les referències següents sobre aquests fets: «1 octubre 1611. A Pere Coll argenter per un compte de dietes fetes per ell y son fill en la visita se a fet de la Taula dels reals boscarons que se an triat y fusos, y dels demés dinés depositaren los ciutadans, 65 ll.» «8 octubre 1611. A Antoni Basseda ferrer, y són per les manxes y carbó dexà per fondre los reals boscaters ques foneren en la casa de la ciutat, 8 ll.»

31 Llibre del consolat 1615-1616, f. 35v. Prohomenia del 20 de juny de 1615.

32 Íd. ibíd. 1611-1612, f. 21. Prohomenia del 31 de maig de 1611.

33 Íd. ibíd. 1611-1612, f. 19. Consell del 26 de maig de 1611.

34 Íd. ibíd. 1611-1612, f. 22. Prohomenia del 31 de maig de 1611.

35 Íd. ibíd. 1611-1612, f. 37v. Consell del 12 d'agost de 1611. La por que l'oligarquia tenia a un motí, es dedueix de la insistència amb què, en totes les prohomenies i consells de 1611, s'al·ludeix a un possible aixecament popular si no s'evita que els «pobres» es quedin sense poder menjar.

Aquest text i els d'altres acords del consell municipal relacionats amb la que s'anomenava *reforma de les monedes* donen a entendre que una de les causes que impel·lien protegir les classes populars era la por que tenien els respectables ciutadans de mà major als avalots, motins i escàndols. De fet, els llibres del consolat de 1610-1611 i de 1611-1612 estan plens de decisions que prenia el govern municipal per evitar «danys y escàndols que es porien seguir en lo poble» i de recomanacions als còsols perquè en situacions compromeses fessin «lo que bonament poran en què no se segueixen escàndols ni avalots en les gents y los pobres en comprar les virtualles sien acomodats com millor fer-se puga».

En un altre apartat de l'informe del 31 de maig la prohomenia mostrava la seva preocupació pel gran perjudici que causaria a la ciutat el canvi de moneda retallada per moneda bona:

La pèrdua que serà per la ciutat de Tarragona aquesta reformatió de monedas curtas axí per rahó de la taula del cambi com per lo que los particulars han denuntiat, serà molt notable y de gran consideratió y interès que fassan posar a la ciutat ab grandíssims treballs, apretos y affanys, com ja estiga molt carregada, y Deu vulla no sie la perditio, plàcia-li obrir portell per a que no u sie.

De resultes del canvi es recolliren 6.000 lliures de rals retallats, que es trameteren a Barcelona, en una barca armada,³⁶ i el carregament assegurat d'anada i tornada amb una prima del 3%. El valor real de l'estoc monetari tramès fou de 4.200 lliures llargues.³⁷ Per tant, la pèrdua en el canvi havia estat de 1.800 lliures —el 30%—, sense comptar les despeses de pesar, transportar i assegurar el transport.

Per primera vegada, en el consell del 12 d'agost de 1611, es plantejà la conveniència de manllevar 5.000 o 6.000 lliures a censal per tapar el descobert que la reforma monetària havia deixat a la taula, però el tauler declarà que no era necessari, ja que encara podia complir amb els dipositants.³⁸ No fou fins al 30 de gener de 1612 que es calculà que les pèrdues acumulades a la taula «per lo efecte de las monedas curtas» passaven de les 8.000 lliures, raó per la qual aquesta vegada el consell, d'acord amb el tauler, decidí manllevar-ne 4.000 a censal per poder atendre els compromisos.³⁹

36 En el Llibre tercer del clavariat dels comuns, f. 217, llegim sobre el transport de moneda a Barcelona: «10 juny 1611. A Joan Albarca, patró de barca, són en compliment de XV lliures se li prometeren donar per portar a Barcelona ab dita barcha, sis milia lliuras per a fabricar moneda nova, com los XII sous li aya donat m^o Pere Altarriba en Barcelona qui és anat per dit efecte, XIV II VIII s.»

37 Llibre del Consolat 1611-1612 f. 22. Prohomenia del 31 de maig de 1611. L'informe que acompanya l'acta de la Prohomenia, diu textualment: «Han entrat en la ciutat per dit cambi o crida deu milia lliuras de reals bons però nous estezoritzats. La ciutat ha scrit als Srs. consellers de Barcelona procurant bones monedas llargas cambiantlas ab bonas curtas a son pes. Vuy a 31 de maig 1611, se han enviat a Barcelona 6.000 ll., diem sis milia lliuras de reals bons però curts, que reduydas a moneda llarga y bastant pesa en la moneda curta que passa de siscents marchs de pes de plata, són quatre milia doscentas lliuras o més». Segons Carrera Pujal, Tarragona demanà 10.000 lliures de moneda bona refosa (*Historia politica...*, II, p. 43).

38 Íd. ibíd. f. 37v. Consell del 12 d'agost de 1611.

39 Íd. ibíd. 1611-1612, f. 68. Consell del 30 de gener de 1612. En el Llibre tercer del clavariat dels comuns, f. 233, hi ha la referència de quatre censals «pren la ciutat» per «reparar lo gran dany la taula ha rebut en la redució de las monedas», entre el 7 de febrer i el 3 d'agost de 1612. Dos són de 1.000 lliures, un de 1.200 i un de 200. En total, sumen 3.400 lliures.

La refosa de moneda de plata de 1611 no tingué els efectes esperats, perquè aviat els especuladors eliminaren de la circulació la moneda refosa i tornaren a acampar les peces *curtes* i les de *coure*, molt barrejades amb moneda de fora del Principat —menuts valencians i jaquesos— i de la sortida de seques municipals, en especial de la de Girona —menuts gironins— «que la gent no pren», perquè era de llei inferior a la fabricada per la ciutat de Barcelona. Encara que les notícies que faciliten els llibres del consolat probablement només són aproximades, revelen que el mes d'abril de 1613 hi havia en dipòsit a la taula més de 500 lliures en menuts gironins i l'any següent, més de 1.000 en diners nous jaquesos de dues creus i valencians. També preocupava al govern municipal el drenatge de moneda de plata dipositada a la taula en direcció a Barcelona.

L'any 1614 es repetí la història de 1611: la taula només operava amb moneda bona, però els clavaris de forments i de la carn, i els arrendataris d'imposicions, es veien obligats a admetre moneda dolenta —curta i forastera—, que ingressaven a la taula i s'hi acumulava. Per contenir l'acumulació el 7 d'abril la prohomenia decidí que només es prenguessin dels carnisers i del palloler «diners de dos creus bons, dels vells»;⁴⁰ però l'endemà, una vegada més la por dels aldarulls —la gent «és avalotada y està molt alterada»—⁴¹ els féu reconsiderar la decisió. Amb tot això, el 30 d'abril hi havia a la taula més de 1.000 lliures en moneda de «dos creus nous y diners valencians» de difícil sortida.⁴²

Què fer d'aquesta moneda? El consell municipal decidí esmerçar diners valencians en la compra de pólvora —es veu que la compraven al País Valencià—; però el procediment que s'utilitzà per treure-se-la del davant consistí a deixar-ne amb fermances a un comissionista que es comprometés a tornar, a llarg termini, un equivalent a la quantitat manllevada, en moneda bona de plata. En aquestes condicions, l'11 de maig de 1613 la prohomenia acordà deixar al botiguer de teles Francesc Nin, fiançat pel mercader Francesc Pontarró, 400 o 500 menuts gironins a tornar en rals de plata bons el Nadal vinent;⁴³ el 6 de juny de 1614 autoritzà la deixa de diners de dues creus i ramillets valencians⁴⁴ a Jaume Voltor d'Alcover, «assegurantsen molt bé», per tretze o catorze mesos, i el 21 del mateix mes, «attès que per lo consell es estat determinat que es deixin los dits diners jaquesos de dos creus que vuy són a la taula y per lo temps que millor poran los Srs. còsols», deixà al mercader Josep Miquel 486 lliures assegurades pels mercaders Rafael Ripollés i la vídua de Moragues, a reintegrar en moneda de plata al cap d'un any.⁴⁵ Desconeixem el tant per cent que en aquestes operacions cobraven els comissionistes.

40 Íd. *ibid.* 1614-1615, f. 8v i 9. Prohomenies de 7 i 8 d'abril de 1614.

41 Llibre del consolat 1614-1615, f. 9.

42 Íd. *ibid.* 1614-1615, f. 10v. Prohomenia del 30 d'abril de 1614.

43 Llibre del consolat 1613-1614, f. 20v.

44 Llibre del consolat 1614-1615, f. 13v, 20 i 22. Prohomenies del 13 de maig i 13 de juny, i consell del 6 de juny de 1614. «Remalets»: moneda valenciana que valia un diner i es coneixia popularment per «diners del ramet» o «ramillets de València», perquè al revers portava estampada una creu equilateral sobre una llarga tija d'ornamentació vegetal estilitzada i simètrica, on es veu un ramet d'olivera (GEC, 12, 314).

45 Llibre del consolat 1614-1615, f. 23. Prohomenia del 23 de juny de 1614.

Un altre factor que causà trastorns i pèrdues a la taula fou la carència de moneda de plata a Barcelona —«en Barcelona no y ha sinó moneda de or»—, perquè els especuladors la compraven amb una prima i això motivà que «tots los qui tenen diners en la dita taula de la ciutat, se donen pressa en trauer los diners y tenen en dita taula». Aquest drenatge obligà la ciutat a manllevar 4.000 lliures al 5% d'interès «per fornir la taula i comprar forments» i a convertir en moneda corrent els riells de plata dipositats.⁴⁶ Però amb això no n'hi hagué prou i el 8 d'agost de 1614 el mateix consell acordà manllevar 4.000 lliures més a censal per comprar forments.

A partir de 1616 en els llibres municipals no trobem més referència a aquesta crisi monetària, que costà a la ciutat unes 8.000 lliures aproximadament.

Els plets amb l'arquebisbe Montcada, una sangonera per a la ciutat (1612-1622)

La prelatura de Joan de Montcada vol dir tretze anys de violentes topades i litigis entre l'autoritari i orgullós prelat i la ciutat per qüestions de jurisdicció i de privilegis. Són típiques baralles de senyor contra ciutat emmarcades dins del fenomen social conegut com a bandolerisme, que pràcticament dividí Catalunya en dues faccions, nyerros i cadells, i el Camp de Tarragona en voltors i morells.

Els fets ocorregueren en un clima de gran passió. Hi hagué de tot: tumults populars, topades entre gent armada de les dues parts, incendi d'un edifici i una repressió draconiana (ocupació militar de la ciutat per ordre del virrei, enderroc de cases, condemnes a presó, a galeres i a mort, i l'assassinat impune d'un excònsol).⁴⁷

Tantes calamitats, a més d'exasperar la població, obligaren el govern municipal a defensar amb diligència els ciutadans empaperats i els interessos de la ciutat. Síndics, cònsols, advocats i procuradors es mogueren a la Cort de Madrid i a les altes esferes virregnals i a l'Audiència de Barcelona. I això costà molts diners. Segons el síndic Miquel Pallarès en un sol plet s'havien gastat en viatges a Madrid i a Barcelona «y otros accidentes muchos millares de ducados», causa per la qual la ciutat es trobava «en tal punto acabada que con razón se ha de temer su total perdición y ruina». Potser sí que Pallarès dramatitza a propòsit, però les despeses anotades en els llibres del clavariat dels comuns⁴⁸ puguen la respectable quantitat de 10.086 lliures, a les quals potser n'hauríem d'afegir algunes de les anotades com a despeses de plets sense especificar.

La guerra de Salses (1639-1640)⁴⁹

Una altra despesa imprevista que sortí a finals d'aquest període fou el cost de la guerra de Salses. La ciutat mobilitzà a càrrec seu dues companyies de cent homes, cadascuna

46 Íd. *ibid.* f. 32. Consell del 8 d'agost de 1614.

47 Per aquest tema, vegeu Recasens: *El municipi...*, 235 i següents.

48 Llibres tercer i quart del clavariat dels comuns, 1603-1616 i 1616-1627.

49 Recasens: *El municipi...*, 241.

amb un pressupost de 1.275 a 1.300 lliures mensuals. L'una sortí de la ciutat el 19 de juny i l'altra, el 5 d'agost de 1639, i les dues participaren en els combats del mes de setembre.

A causa de les baixes en combats, per malalties, i sobretot per desercions, a l'octubre la primera companyia havia quedat reduïda a 20 homes i la segona, a 17. A principis de desembre el virrei demanà més soldats i, per satisfer-lo, el govern municipal procedí a refer les companyies, però la gent no respongué a la crida, tot i que oferí una prima de 20 lliures als voluntaris que s'allistessin. Finalment, després de molts esforços, només s'aconseguí refundre les companyies en una de 70 homes, que participà en la fase final del setge de Salses. La plaça es rendí el 6 de gener i les restes de les companyies, de tornada, arribaren a Tarragona el 29 de gener de 1640.

No disposem de dades concretes per precisar el cost d'aquesta mobilització, però tenim coneixement que el 2 de juliol de 1639, per finançar-la, el govern municipal manlevà 4.000 lliures, i en una relació de censals pendents d'amortització de l'any 1759, en figuren 18 de venuts per costejar la guerra de Salses, que sumen 9.899 lliures.⁵⁰

El deute a la vigília de la guerra dels Segadors

Calculem que en els trenta anys compresos entre 1611 i 1640 es crearen i vengueren en nom de la ciutat 40 censals per un total de 36.019 lliures, i se'n lluïren 16 per valor de 8.820. La diferència sumada al deute que s'arrossegava l'any 1610 situa el deute de l'any 1640 en 72.869 lliures i la càrrega financera, a 3.443.⁵¹

Resulta, doncs, que els costos imprevisibles emergents de la inestabilitat monetària, dels plets amb l'arquebisbe Montcada i de la guerra de Salses no només deixaren sense efecte les tèbies mesures que adoptà el govern municipal entre 1606 i 1610 per redreçar l'economia de la ciutat, sinó que la hipotecaren de tal manera que la vigília de la guerra dels Segadors es trobava a la vora del col·lapse financer.

50 Libro capitular 1759, doc. 38, del 4 d'abril.

51 Recasens: *El municipi...*, 308.

Segon període (1641-1749)

PRIMERA ETAPA (1641-1663)

La guerra dels Segadors

En el conflicte politicomilitar conegut per guerra dels Segadors (1640-1652), Tarragona fou una plaça cobejada pels dos bàndols pel seu valor estratègic, que, contra pronòstic, molt aviat —el 24 de desembre de 1640— ocuparen els reialistes sense disparar ni un tret.

Tarragona fou l'única ciutat important catalana que durant tota la guerra estigué sempre sota l'obediència de Felip IV, a pesar que l'exèrcit aliat francocatalà intentà recuperar-la dues vegades —setges dels anys 1641 i 1644— amb un desplegament bèl·lic tan considerable que els nombrosos autors que s'han ocupat d'historiar els episodis militars del conflicte, en obres de caràcter general o monogràfic, els han atorgat especial atenció. Molt menys conegut que els fets bèl·lics és el clima de guerra civil que imperà a la ciutat, posat de manifest en la decisiva participació d'una facció reialista en l'entrega de la ciutat al marquès de los Vélez la vigília de Nadal de 1640, els enfrontaments apassionats de partidaris d'un i altre bàndol, i les represàlies que dugueren a terme els vencedors contra els vençuts. Però no és la nostra intenció ocupar-nos dels fets bèl·lics, polítics i socials que tingueren lloc a la ciutat a causa de la guerra, sinó cenyir-nos a examinar l'impacte negatiu i de llarga durada que aquesta produí en la demografia i economia locals.

L'ensulsiada demogràfica

Durant la guerra, l'èxode de partidaris de la Generalitat quedà àmpliament compensat amb l'arribada de refugiats de llocs del Camp de Tarragona que fugien dels greuges d'un i altre exèrcit, amb exiliats reialistes d'arreu de Catalunya i amb l'estada permanent d'una guarnició militar més o menys nombrosa, encara que sempre important. Però quan s'acabà el conflicte bèl·lic, i els refugiats comarcals i exiliats reialistes deixaren la ciutat, la població civil quedà molt reduïda per les baixes de tarragonins morts i el nombre de proscrips polítics que no pogueren tornar a casa.

A més, la greu epidèmia de l'any 1652 motivà una nova pèrdua d'habitants. La pesta, que havia fet estralls a Andalusia, Castella la Nova i València des de 1648, arribà a Tarragona l'1 de març de 1650. No sabem la mortalitat que causà, però el fet de condicionar una fossa comuna fora de la ciutat, improvisar un hospital per als contaminats de malalties i enterrar famílies senceres indica que fou alta.⁵² És colpidor llegir en el llibre manual de la taula 1641-1651 que es dipositessin en el compte de joies uns objectes de plata del convent de Sant Agustí «per haver mort tots los religiosos de aquell» o que morissin a l'hospital del «morbo» la muller i fills —en plural— de Joan Pàmies, un refugiat de Reus a Tarragona a causa de la guerra.⁵³ De tota manera no sembla que es produís un èxode massiu de veïns —el consell i la prohomenia municipals es reuniren amb la freqüència acostumada— probablement perquè amb el país encara en guerra no sabien on anar.

Creiem que, entre una cosa i l'altra, quan l'any 1652 s'acabà la guerra la població civil quedà reduïda a unes 2.500 persones, i sembla que la recuperació demogràfica no s'inicià fins al darrer vicenni de segle. Possiblement Tarragona entrà al segle XVIII amb una població de l'entorn de les 3.500 ànimes.

Una ciutat presidi és incompatible amb l'activitat mercantil

Al segle XVII es deia *presidi* a una ciutat fortificada amb guarnició permanent. A més de les fortificacions i la guarnició, eren elements típics d'un presidi les casernes i grans estables, els allotjaments dels oficials i la residència del governador, un militar amb poder absolut que representava l'autoritat reial.

L'estada permanent d'un elevat nombre de militars professionals de les més diverses nacionalitats i llengües modificà l'estructura tradicional de la societat. Significà la incorporació d'una nova classe, difícilment integrable, que posseïa tants o més privilegis que la petita noblesa, era arrogant en el tracte i menyspreava els drets individuals i col·lectius de la població civil.

Es donà la circumstància que gairebé tota la segona meitat del segle XVII la monarquia espanyola estigué en guerra contra França i això contribuï que a la ciutat imperés un *ordre militar* molt estricte. De fet, el municipi esdevingué una institució sotmesa a l'autoritat del governador, un precursor dels corregidors borbònics, que, en nom del rei, exercia un poder absolut. Era, com no s'estigué de dir un d'aquests, el «dueño de la ciudad».⁵⁴

La implantació dels governadors modificà l'equilibri històric de repartiment de poder que mantenien a la ciutat l'Església i el rei, en tant que senyors jurisdiccional, i el municipi, perquè, si bé Felip IV respectà els drets i els privilegis de la ciutat, a la pràctica es conculcaren sempre que, a criteri del governador, convenia al servei del rei. A més, els governadors es comportaven sovint com a caps d'un exèrcit d'ocupació. Eren de tracte difícil, feien poc cas a les queixes del govern municipal i tractaven amb pocs

52 Sobre aquesta epidèmia, Lozano: *Tarragona al segle XVII*, 278-284; Recasens: *El municipi...*, 85-87.

53 F. 210 i 213, dies 27 de maig i 15 de juny de 1650.

54 Jordà: *Església i poder*, 119. Atribueix la frase al governador Fra. Juan Pallavicino.

miraments les autoritats eclesiàstiques i civils. Un botó de mostra: el governador Antonio Guindasso, a finals d'octubre de 1674, tragué de davant seu uns ambaixadors del govern municipal dient-los que «se-n anassen y el deixassen, que un dels seus lacayos era sobrat per la ciutat de Tarragona».⁵⁵

Precisament un dels motius que dificultava la represa del tràfic mercantil era que l'ordre militar que regia en un presidi exigia el control de l'entrada i sortida de les persones forasteres, i encara més de les estrangeres, per la raó que aquesta manca de llibertat de moviment dificultava les relacions personals imprescindibles en el comerç marítim. Aquesta realitat unida a altres arguments feia incompatible l'ús del port de Tarragona per a fins comercials i justificava que les autoritats militars no tinguessin cap interès a reconstruir els greus desperfectes que li havien causat els setges de 1641 i 1644.

Aquest panorama explica que a l'últim quart del segle XVII la societat civil tarragonina hagués quedat reduïda essencialment a pagesos, pescadors, militars i eclesiàstics, als quals hi podem afegir uns quants artesans, alguns juristes i un migrat nombre d'hisendats i petits nobles rendistes. Segons Roser LOZANO la mateixa estructura social es mantingué al segle XVIII:

Aquesta situació continua al llarg del segle XVIII, ja que al cadastre del 1763 apareix una Tarragona bàsicament rural, amb una carència pràcticament absoluta d'indústria i comerç, i amb dos grups dominants indiscutibles: la noblesa i els pagesos o hisendats, grups socials que acaparaven conjuntament el 70% del total, cosa que motiva a afirmar que Tarragona en aquests anys era un cas atípic quant a la seva situació socioeconòmica. Malgrat que era una població litoral, estava girada d'esquena al mar i a les activitats marineres i comercials, i pràcticament sense cap activitat de tipus industrial i tancada en ella mateixa.⁵⁶

L'entrada de l'aristocràcia al municipi

L'any 1645 el govern municipal sol·licità al rei la concessió de dotze «mercedes» per compensar la ciutat dels danys de guerra. N'hi havia d'econòmiques, que no es concediren, excepte la de poder tenir banc; d'honorífiques, que s'atorgaren totes; de polítiques, com la d'autoritzar la insaculació de la noblesa per a càrrecs municipals, que es concedí, i de socials, que es resumien a facultar la ciutat a nomenar un ciutadà honorat cada cinc anys, que també s'atorgà.

De la mercè d'autoritzar la ciutat a tenir banc, que, per cert, no es realitzà, ens n'ocuparem més endavant. Ara, allò que ens interessa tractar és l'aristocratització del municipi.

Per entendre bé aquest procés hem de començar per dir que una guerra mai no va malament per a tothom. Sempre hi ha algú que en treu profit, i la dels Segadors no podia ser una excepció. A la nostra ciutat es beneficiaren de la guerra uns quants mercaders i gaudins reialistes, a qui es recompensà els serveis prestats amb bicoques, com la de proveïdor de l'exèrcit, i amb «honras i mercedes», que els facilità l'accés a la petita noblesa. D'aquesta manera, velles famílies de mercaders i de gaudins, històricament vinculades a l'oligarquia municipal, s'ennobliren, i alguns dels seus membres, especulant

55 Llibre del consolat 1673-1676, f. 43. Consell del 26 d'octubre de 1674.

56 *La població de Tarragona*, 93.

amb blat i altres queviures per a l'exèrcit, s'enriquiren. Sospitem que foren ells qui més treballaren per aconseguir la insaculació de la noblesa a les bosses municipals.

El privilegi que ho autoritzava s'atorgà el 22 de desembre de 1645 i, uns mesos més tard, el 6 d'abril de 1646, el consell municipal establí el nombre de nobles que s'insaculària a la bossa de cada ofici: cònsol en cap, 4 (33,3%); conseller de mà major, 12 (60%); mostassaf, 8 (40%); obrer, 8 (32%); clavari dels comuns, 4 (35%); tauler, 2 (25%), i clavari de forments, 4 (33,3%). Però aquesta proporció es respectà poc temps. En efecte, l'any 1649 el mateix consell estatuí que tots els insaculats a les bosses de cònsol en cap i de conseller de mà major havien de ser nobles, ciutadans honrats i gaudins.

Aquest segon pas d'aristocratització es veia venir, perquè era la manera d'assegurar la continuïtat de la vella burgesia mercantil, ara ennoblida, en el poder municipal, sense tenir en compte que relegava a mà segona els mercaders i reduïa la possibilitat de menestrals i pagesos a participar en el municipi.

L'esfondrament de les finances de la ciutat

Primer que tot la guerra!

Amb la consigna «primer que tot, la guerra», les autoritats militars demanaven al govern municipal diner i més diner per comprar blat i altres vitualles, fabricar pa de munició, habilitar els castells del Rei i del Patriarca i l'edifici de la Universitat per allotjar la tropa i llogar cases per a l'allotjament d'oficials, pagar les soldades de l'anomenat regiment o coronelia de Tarragona, consolidar i potenciar el sistema fortificat, obligar a donar la palla que consumien cavalls i mules, proporcionar llenya als cossos de guàrdia, etc.

A tot això cal afegir la constant demanda de préstecs que els governadors feien al govern municipal per poder pagar «los soldados estan de guarnició en la present ciutat» i altres necessitats, mentre esperaven diners de la intendència. Entre 1641 i 1649 el municipi anticipà a l'exèrcit 39.980 lliures⁵⁷ en 28 partides, que restituí més o menys puntualment. Però, per trobar diners, el govern municipal havia de recórrer a préstecs i pagar interessos a càrrec de la ciutat.

Els milers de lliures que significava tot això havien de sortir de les imposicions, del rendiment dels molins de la ciutat i de l'administració de la carn. Però el rendiment de les imposicions havia minvat considerablement per la resistència dels refugiats i els privilegiats a pagar. Així, entre 1642 i 1645, es recaptà per terme mitjà anual la meitat del que es recaptava abans de la guerra i de 1646 a 1652, el 75%. L'única sortida que quedava per planter cara a tanta despesa era recórrer a l'endeutament amb la venda de censals. I així es féu.

El cost de l'epidèmia de 1652

Aclaparat per les tribulacions de la guerra, el govern municipal encara tingué prou energia per combatre la mortífera epidèmia amb un gran desplegament de recursos humans

⁵⁷ Recasens: *El municipi...*, 323.

i econòmics. A més de prendre totes les mesures que s'acostumaven en aquests casos per intentar reduir els efectes de l'epidèmia, habilità el convent de Sant Francesc com a hospital a causa que el de Santa Tecla l'ocupaven els militars, i obrí un compte a la taula de canvi a nom de «Còsols administradors del hospital que ha fet novament la ciutat». Les despeses hospitalàries comptabilitzades pujaren 12.836 lliures, de les quals 6.713 es destinaren a pagar metges, cirurgians, sagnadors i altre personal; 2.362, a la compra de material sanitari i medicaments; 2.727, a carn, vi i altres vitualles i begudes, i 1.034, a noliejar vaixells per fer la ruta Tarragona-València i viceversa, i a despeses menors.

Tenint en compte els temps que corrien, aquesta suma de diners mereix que la qualifiquem d'enorme. Per obtenir-la, primer s'esmunyiren els escassos romanents de la clavaria dels comuns i de l'administració de les carnisseries, i quan s'acabaren, entre el 30 d'abril i l'1 d'octubre, es manllevaren 8.800 lliures en 8 censals. A més a més, perquè la ciutat «ha gastat molt en est temps de contagi y està molt empenyada, per a lo que ha presos molts censals», s'augmentaren els drets de mercaderia i del vi.⁵⁸

Tan important com guanyar la guerra és no morir de fam⁵⁹

Els llibres manuals dels períodes 1641-1651 i 1652-1662 són una magnífica font per seguir i calibrar el gran desplegament d'energia i esforç d'inversió que hagué de fer el govern municipal mentre durà la guerra en la provisió i la distribució de blat públic. Sobre la base de les dades que contenen, més aviat defectives, calculem que entre 1644 i 1652 el municipi comprà, pel cap baix, 15.115 quarteres de blat, que distribuí a preus socials a la botiga del pallol i li costaren 61.041 lliures pagades en or i plata.

En temps de pau els proveïdors habituals de la ciutat eren productors i mercaders de la Segarra i l'Urgell, i noliejadors o propietaris de vaixells que fondejaven al port; però en temps de guerra la poca seguretat del comerç obligà el govern municipal a canviar de proveïdors i a arriscar-se a operar pel seu compte. Sabem, per exemple, que el desembre de 1641 noliejà una nau per carregar 6.000 quarteres de blat a Sardenya, que el 26 d'agost de 1646 assegurà per 367 lliures tres barques que anaren a cercar blat per a la ciutat al port de Vera, regne de Castella, i que el 14 d'octubre del mateix any lliurà comptants 818 lliures a dos patrons per nòlits de 1.487 quarteres de blat, a raó d'11 sous la quartera.

Els grans proveïdors de blat per a la població civil i també per a l'exèrcit foren els mercaders locals Martín Cerezo, Pere Nin i Tàrrega, Francesc de Montserrat i Vives i la família Grosso. Entre Cerezo, Nin i Montserrat facturaren a la ciutat 9.811 quarteres de blat, que equivalen al 65% del total que comprà el govern municipal. A tots, excepte a Cerezo, que morí l'any 1651, Felip IV els ennoblí pels serveis prestats com a subministradors de l'exèrcit abans d'acabar el conflicte bèl·lic: a Montserrat abans de 1642, a Grosso l'any 1646 i a Nin l'any 1647.

58 Vegeu Recasens: «Les finances municipals de la ciutat de Tarragona».

59 Aquestes dades són extretes i resumides de Recasens: «Les finances municipals de la ciutat de Tarragona...», 51-93.

Un greu problema per als administradors del blat públic i encara més per als ciutadans que en compraven, era la constant oscil·lació dels preus amb tendència a l'alça, unida al progressiu encariment de l'or i la plata i a l'especulació. Per exemple, el dia 20 de juliol de 1645 es compraven 100 quarteres de blat a 68 sous; el 3 d'agost, 130 quarteres a 86 i el 5 d'octubre, 523 quarteres a 69. Exclamacions com «La ciutat està molt pobre que ni té diners ni té blats, de tal manera que li és impossible fer-ne provisió ara a la collita»⁶⁰ o «El blat va per tot arreu molt car y en lo pallol sen expedeix molt cada dia»,⁶¹ es repeteixen a les actes del consell i de la prohomenia. A vegades calgué acudir al racionament, com l'hivern de 1650-1651, que al pallol només es despatxava un quartà de blat, equivalent a 4, 5 quilos, per setmana i persona als caps de família que haguessin jurat no tenir-ne.⁶²

Però a despit d'això, la ciutat, en previsió d'un possible setge, estava obligada a tenir ensitjada una important reserva de blat, que havia de renovar periòdicament per evitar que es malmetés,⁶³ i, per molt que es vigilés, la reserva d'alguna sitja es deteriorava, cosa que causava pèrdues. Així, quan el setembre de 1649 els encarregats de la intendència demanaren al municipi que els prestés un miler de quarteres de blat, se'ls oferí el de la sitja del «rastillo de lo portal de Sant Antoni», que estava «un poc gastat», i no costà gaire entendre's amb el proveïdor de l'exèrcit Francesc de Montserrat per endossar-li el blat a canvi de descomptar mitja rova per quartera quan el tornés.⁶⁴

Per seguir l'espectacular pujada de preu del blat, sobretot els darrers anys de la guerra, hem elaborat la taula que segueix, en la qual el preu de la quartera s'expressa en sous.

PREUS DEL BLAT A TARRAGONA EXPRESSATS EN SOUS LA QUARTERA

Període 1640-1654. Preu 16-4-1640=100

<i>Data</i>	<i>Sous</i>	<i>Percentatge</i>	<i>Data</i>	<i>Sous</i>	<i>Percentatge</i>
6-4-1640	50	100	13-4-1647	104	208
16-6-1641	60	120	26-4-1647	80	160
5-10-1641	70	140	26-3-1648	91	182
19-4-1642	72	144	27-08-1649	100	220
30-10-1643	52	104	12-02-1651	120	240
9-5-1644	66	132	1-04-1652	200	440
17-6-1645	80	160	14-04-1653	240	480
2-12-1645	69	138	19-05-1653	80	160
9-4-1646	76	152	27-05-1654	48	96

60 Llibre del consolat 1646-1647, f. 16. Consell del 9 de juny de 1646.

61 Llibre del consolat 1646-1647, f. 38. Prohomenia del 3 d'abril de 1647.

62 Llibre del consolat 1650-1651, f. 33v. Prohomenia del 12 de gener de 1651.

63 Després del setge de 1641 el veedor general de l'Exèrcit Diego de Calcamo comunicà al govern municipal que el governador comte d'Aguilar li havia indicat la conveniència que es proveís la ciutat de queviures —carns, blat, ordi, civada, oli, vi, etc.— per un temps de vuit mesos, «y si falta diner a la ciutat per a fer les dites provisions Sa Mag. lo donarà prestat ab presta graciosa» (Llibre del consolat 1641-1642, f. 27. Consell del 20 d'octubre de 1641).

64 Llibre del consolat 1649-1650, f. 21. Prohomenia del 28 de setembre de 1649.

Hem de dir que la principal causa de l'escalada de preus fou la depreciació de l'ardit, o moneda de billó, i que la sobtada baixa de l'any 1653 es deu a la reforma monetària que revaluà el billó. Per això, l'encariment fou general. La carn, per exemple, que l'any 1636 es venia a 4 sous i 4 diners la lliura de 12 unces, arribà a costar l'any 1649, 5 sous i 3 diners de plata, equivalents a 9 sous i 10 diners d'ardits.

Sempre plou sobre mullat

Un nombre important de censalistes creditors de la ciutat havien quedat a la zona dominada per la coalició francocatalana i, com a rebels, el rei els havia segrestat els béns. En conseqüència, tocava a la ciutat pagar les pensions al rei, nou propietari dels censals, des de la data de la confiscació, cosa que el govern municipal no havia fet. Per això, el 13 de setembre de 1645⁶⁵ els còsols reberen una carta reial que reclamava a la ciutat 1.173 lliures de pensions pendents.

El govern municipal implorà endebades l'exempció del deute, que l'any 1653 passava de les 12.000 lliures; però, finalment, després de moltes súpliques, s'aconseguí que la Corona s'avingués a deixar-lo en 7.200 lliures, a pagar en dos anys.⁶⁶ S'entregaren a compte 1.000 lliures el 21 de juny de l'any 1653 i 5.000 el 5 de març de 1654.⁶⁷ No sabem quan es pagà la resta.

El desgavell monetari

Entre 1640 i 1653 per atendre les feixugues despeses militars,⁶⁸ 32 poblacions catalanes bateren moneda de coure o d'aram, i Barcelona, a la vora del col·lapse, en un esforç més per finançar la guerra, fabricà grans quantitats de sisens o peces de sis diners, moneda fiduciària de coure sense l'afegit tradicional de plata. Fou tanta la producció de moneda local i de sisens que Catalunya en quedà virtualment inundada, fins al punt que quan l'any 1653 es retiraren, «entraven a barcades per mar i a carretades per terra a la seca de Barcelona».⁶⁹ A més, no oblidem que en el regnat de Felip IV (1621-1665) es multiplicaren les emissions de coure pur.

A mesura que creixia la circulació de moneda de billó i de coure i perdia en qualitat, el preu de la moneda de plata i or augmentava, i en el mercat esdevenia un producte d'especulació.

Amb dades extretes dels llibres manuals de la taula hem construït el quadre següent, que mostra la fluctuació de la plata —ral de vuit— i de l'or —dobla— en relació amb el billó:

65 Llibre del consolat 1645-1646, f. 37.

66 Papers solts. Lligall 15, doc. 1418. Època signada per Miquel de Çalba i de Vallgornera, cavaller tresorer reial de Catalunya i segrestador dels béns de totes les persones insurgents.

67 Llibre manual 1651-1661, f. 67 i 72.

68 Crusafont: *Història de la moneda*, 236.

69 Carrera: *Història política...*, II, 119.

Any	Màxim i mínim del valor nominal de ral de vuit expressat en sous		Màxim i mínim del valor nominal de la dobla expressat en sous	
		Percentatge		Percentatge
1644	20-24	100	92	100
1645	24-26	108	92	100
1646	26-28	100	92-100	108
1647	26-28	116	100	108
1648	28	116	120	130
1649	30	125	116	126
1650	32-36	150	160	174
1651			200-215	233
1652	48-50	208	220-266	289
1653			192-220	239

Observem en el quadre que de l'any 1644 a mitjan 1653 la devaluació del billó no s'aturà, però fou més forta davant de l'or que davant de la plata, i si comparem l'espiral inflacionista amb la que proposa CARRERA PUJAL per Barcelona comprovem que no coincideix. En efecte, aquest autor situa l'any 1644 el preu del ral de vuit a 25 sous ardits i l'any 1648, a 32, i situa el preu de la dobla a 122 sous ardits l'any 1648, a 320 el 1650 i a 400 el 1652.⁷⁰

Qui fixava la cotització que regia en els canvis? Sens dubte el mercat del diner, però no podem passar per alt l'intervencionisme de les autoritats. De les intervencions dels governadors militars de torn de Tarragona en tenim diverses mostres, d'entre les quals escollirem les següents: el 4 de desembre de 1646 el governador Francesco Tuttavilla ordenà als cònsols la publicació d'un ban per anunciar una puja de la plata i l'or, de manera que la nova cotització del ral de vuit es fixava a 14 rals ardits, i la de la dobla a 50, o sia, a 28 i 100 sous. La postura dels cònsols fou d'inhibició: «si lo Sr. governador ho vol fer que ho fassa, que la ciutat ni li toca ni ho pot fer».⁷¹ L'11 de juliol de 1648 el governador Fra. Juan Pallavicino demanà a la ciutat que li canviés 1.000 dobles per rals de vuit, i fixà el canvi a 3, 5 rals de vuit la dobla, però el govern municipal li respongué que, en tot cas, li canviaria les dobles a 28 rals —56 sous—, i si el governador volia recuperar les dobles, les hauria de pagar en rals de vuit i de quatre d'estampa vella.⁷² El 20 de març de 1649, per manament del mateix governador, es féu una crida pública que establia el preu de les dobles a 58 rals ardits.⁷³

Acabada la guerra, el 6 d'abril de 1653, es pregonà a Barcelona una reforma monetària deflacionista, que consistia a reduir el valor nominal del sisè a la quarta part —de sis diners passà a valer-ne un i mig— i donava de temps el mes de maig per retirar definitivament de la circulació els sisens i la moneda local, i substituir-los per una nova

70 Carrera Pujal: *Historia política...*, II, 119.

71 Llibre del consolat 1646-1647, f.31v. Prohomenia del 4 de desembre de 1646.

72 Llibre del consolat 1648-1649, f. 12. Prohomenia de l'11 de juliol de 1648.

73 Llibre del consolat 1648-1649, f. 36.

moneda de valor equivalent als antics ardits i menuts. També reduïa el valor de la dobla d'or, que en ardits es cotitzaria a 32 rals com a màxim, i retornava el ral de vuit al seu valor nominal de vuit rals.⁷⁴

Segurament que la inflació del coure causà a la ciutat els mateixos maldecaps que la crisi monetària de principis de segle, perquè es repetí el fet d'haver d'admetre menuts en la recaptació de les imposicions i venda al detall d'unes vitualles que el govern municipal havia pagat en or o plata. Però és sorprenent que les actes municipals no ho reflecteixin com ho fan amb abundància de detalls, les dels anys 1611-1615. Tampoc mencionen si, seguint les disposicions deflacionistes que dictà el virrei Joan d'Àustria entre abril i juny de 1653, s'enviaren a Barcelona els sisens retirats de circulació per canviar-los per la nova moneda de billó amb una pèrdua del 75%.⁷⁵ Probablement no s'hi enviaren o, en tot cas, només s'hi remeté una part dels sisens dipositats a la taula, perquè el 10 d'octubre de 1657, els cònsols comunicaren al consell que hi havia comprador per a les 2.558 lliures i 8 sous de moneda «abandonada i reprovada» dipositada a la taula, que pesava 34 roves i 16 lliures.⁷⁶ D'això es dedueix que l'alteració monetària causà pèrdues a la ciutat que es canalitzaren per la taula.

Projecte de fabricar moneda

Entre les 32 poblacions que fabricaren menuts no hi trobem Tarragona, però això no vol dir que no ho intentés. Ho provà no una sinó dues vegades abans de desistir.

La notícia més primerenca que hem localitzat sobre la fabricació de menuts és del 7 de juny de 1644. Aquest dia el consell municipal determinà enviar una representació de la ciutat a Lleida per complimentar el rei i demanar-li el privilegi d'encunyar moneda o llicència per ressegellar la moneda que entrés a la ciutat.⁷⁷ La petició prosperà i la mercè de «barrer deu mil ducats en ardits i diners, y que aquells se hagen de pendrer y rebre per tota la vegueria» s'atorgà, juntament amb altres mercès, l'estiu de l'any 1645. Una mostra de les ganes que tenia el govern municipal de tirar endavant el projecte és que el 9 de setembre següent fes sindicat a favor de Fabrici Pons de Castellví, mandatari de la ciutat a Madrid, per tal que diposés el dret del «sello y media anata», indispensable per obtenir el privilegi, i acordés que entretant es preparessin els encunys de la fàbrica.⁷⁸

No obstant això, el projecte s'aturà. És significatiu que sobtadament no es parli més de la fàbrica ni en els consells ni a les prohomenies. Per què? Per por que no es repetís el fracàs de les peces encunyades a Vilafranca, Vic, Girona i Manresa, que es refusaven i calgué vendre-les a pes?

74 Carrera Pujal: *Historia política...*, II, 118.

75 Carrera Pujal: *Historia...*, II, 110-123.

76 Llibre del consolat 1655-1660, f. 65v. S'acordà demanar permís al virrei per vendre els sisens pel preu de 271 lliures i 3 sous.

77 Llibre del consolat 1644-1645, f. 23v. Junta de comissaris del 7 de juny de 1644.

78 Llibre del consolat 1645-1646, f. 25. Consell del 9 de setembre de 1645.

Però, si el projecte no prosperà, tampoc s'abandonà i es realitzà un nou intent d'executar-lo a principis de l'any 1654. Documentalment ens arriba la notícia per un informe dels còsols presentat al consell el dia 9 de maig, en el qual s'assenyala que la ciutat de Barcelona havia suplicat a S. Majestat que prohibís a la de Tarragona fabricar ardits, però que «Sa Mg^{ta} havia respost aserca de dita petició que quant féu mercè a esta ciutat del privilegi per a fer ardits, que la ciutat de Barcelona no tenia ningun privilegi, y així que estava en la concessió que havia feta ab que se posàs algun senyal en los ardits que esta ciutat fàcia, cometent a Sa Altesa la electió del senyal». Salvat aquest obstacle, el mateix dia es nomenà una comissió formada pels còsols Jacint Miret, Gabriel Gil i Joan Balaguer i els consellers Francesc de Montserrat i Vives i Jaume Oliana de mà major, Antoni Saloni i Pau Oliva de mà mitjana, i Pau Llima i Pere Martí de mà menor, per tal que s'ocupés de «tirar avant» l'obra començada «y que es posàs a punt fins que se pugue fabricar moneda». A la vegada es contractà un mestre expert en la fàbrica de moneda perquè construís la seca.⁷⁹

Tot i això, l'oposició de Barcelona demorava la concessió del permís definitiu que havia d'atorgar Sa Altesa el virrei i, per contrarestar-la, es delegà en Francesc de Montserrat i Vives, personatge influent a les altes esferes virregnals, perquè intercedís a Barcelona «en lo negoci de la fàbrica de moneda» a favor de la ciutat. Però les gestions de Montserrat fracassaren, i així ho comunicà als còsols el 2 de juliol: «en dit negoci no hi he pogut alcansar cosa alguna per los molts inconvenients que shi troben». Com que tot feia preveure que la concessió, si arribava, tardaria a expedir-se, i considerant que «lo mestre de la fàbrica qui gasta molt», la prohomenia determinà que els còsols «recobren tot lo que toca a la fàbrica encara que siga pagant-ne alguna cosa, y que se despida lo mestre».⁸⁰

Però es veu que al setembre, a Madrid, encara no s'havien assabentat de la decisió dels edils tarragonins, ja que el dia 18 una carta reial dirigida al virrei perquè la fes arribar als còsols assenyalava que «sin más dilación se execute la gracia hecha a Tarragona por su privilegio para la fàbrica de los 12.000 escudos, pues haviendo de ser de buena ley y conforme la moneda que antes del año 40 corría, y de aquel peso, no es necesario más sinó que se ponga la señal que està dispuesto para conocerla que se assí labrase y correr en su vegueria». Això significava que si es fabricava moneda en aquestes condicions es perdria la quarta part del valor nominal dels sisens retirats de circulació, i en aquestes condicions el govern municipal ratificà la determinació presa el mes de juliol.

*El deute de la ciutat a la sortida de la guerra*⁸¹

En els llibres manuals de la taula de canvi consta que entre 1642 i 1655 el govern municipal creà i vengué 58 censals i només en lluí 6. Considerant que les dades siguin

79 Llibre del consolat 1654-1655, f. 12v i 13v. Consells del 9 i 12 de maig de 1654.

80 Llibre del consolat 1654-1655, f. 20. Prohomenia del 2 de juliol de 1654.

81 Tema extractat de Recasens: *El municipi...*, 328-330.

exhaustives, el resultat és que a la fi del conflicte la ciutat havia contret un deute de 46.500 lliures, el qual, sumat a les 73.000 que s'arrossegaven, resulta que l'any 1655 l'endeutament s'elevava a 119.500 lliures i la càrrega financera s'apropava a les 6.000.

Però aquest només era el deute consolidat, al qual cal afegir un important deute exigible —pagaments a curt termini— compost de pensions endarrerides i descobert de la taula. No hem pogut esbrinar l'import de les pensions, entre les quals es trobaven aquelles que reclamava el rei, però, segons el govern municipal, l'any 1662 era de 16.590 lliures.

Tampoc sabem la quantitat que s'havia bestret del fons de reserva de la taula, perquè ni els llibres comptables ni els del consolat ho posen en clar. Per tenir xifres concretes sobre «les moltes grans quantitats la ciutat deu a diversos creadors particulars de diners depositats en la Taula» hem de recórrer a una dada concreta de l'any 1660 que quantifica el deute en 26.973 lliures, 13 sous i 10 diners.

En resum, no disposem de dades suficients per precisar quin era el deute global de la ciutat a la sortida de la guerra. Però sabem que l'any 1662 el mateix govern municipal el xifrava en 168.976 lliures distribuïdes d'aquesta manera:

Deute consolidat —censals—		119.612 lliures
Deute exigible		
Pensions endarrerides	16.590	
Pensions any corrent	5.801	
Descobert taula de canvi	26.973	49.364 lliures
Total		<u>168.976 lliures</u> ⁸²

SEGONA ETAPA (1664-1749)

La fallida financera de l'any 1663

Tarragona havia passat a ser una ciutat sense recursos i despoblada. I per molt que es reajustessin els impostos i es reduïssin despeses, una població que no arribava a 800 contribuents, la major part dels quals vivien d'una economia de subsistència, no podia pagar els interessos d'un deute tan gran, una vegada deduïdes dels ingressos les despeses corrents del municipi, a les quals s'afegien les de la guarnició. En conseqüència, el dèficit s'acumulava any darrere any i el deute creixia. Així, per exemple, l'any 1662:

els ingressos foren		6.154 lliures
les despeses corrents	3.320	
la càrrega financera	5.801	9.121 lliures
Dèficit		<u>2.967 lliures</u>

Es pot dir que tècnicament la ciutat estava en fallida.

82 Recasens: *El municipi i el govern municipal...*, 334.

Primera concòrdia amb els creditors (1663)

A finals de l'any 1660 el govern municipal demanà al virrei que intercedís per ajustar una concòrdia amb els creditors censalistes com la que havien signat les ciutats de Tortosa i Lleida. Convé dir que en aquestes concòrdies s'havia posat en pràctica la política reial, que tenia per finalitat descarregar els municipis de deutes de guerra —eren qui més havien contribuït a finançar-la— i carregar-los a les institucions eclesiàstiques, principals compradores de censals, i a particulars.

El virrei es mostrà disposat a donar suport a la signatura d'una concòrdia que obligués els creditors a perdonar, durant alguns anys, la meitat de les pensions i a deixar en suspens la liquidació de les endarrerides fins que la ciutat es trobés en situació de pagar-les. A més, es comprometé a persuadir els creditors que es neguessin a signar la concòrdia.

No sabem les gestions que realitzà el govern municipal l'any 1661, però el fet és que fins al 31 de gener de 1662 no es decidí a comunicar a l'arquebisbe, capítol de la Seu, vicari general i confraria de preveres, que la ciutat proposava als creditors un pacte o concòrdia en la qual «perdonen y fassen franca a la ciutat per vuyt anys la meitat de les pensions dels censals, y les atrassades que deu la ciutat que resten suspeses per a pagar fins a tant que la ciutat tingue possibilitat per pagar-les». També els explicava que havia decidit convocar a la casa de la ciutat, davant dels còsols, els creditors residents a Tarragona i escriure als forasters per donar-los a conèixer la proposta «y per los que no y voldran venir bé ni firmar dita concòrdia que se implore lo auxilli y favor de Sa E^scia»,⁸³

Com a contrapartida a les concessions dels creditors, el govern municipal es comprometia a crear una junta formada per sis persones elegides pels creditors i el govern municipal, «a compte dels quals corre lo complir y executar lo promès en la concòrdia si y conforme en ella està contingut y pactat e promès, donant-los per a assò tot lo poder llarch y bastant que han de menester y prestant primer aquells la cautió que en dita concòrdia han de prestar».⁸⁴ La junta s'anomenà de «Senyors d'Elets de la Concòrdia» o, simplement, d'«Els Elets de la Concòrdia». Per operar obrí un compte a la taula de canvi per dipositar-hi «lo diner dels arrendaments y dels talls o valies o redelmes o altres imposicions», «a solta del sis elets», una vegada descomptades les despeses fixes ordinàries, i que «dit diner nos puga treure de dita taula» si no és per «lo efecte de la concòrdia, ço és, per lluir censals un any y altre any per pagar les pensions dels censals». Així mateix, el govern municipal, «demostrant lo desig té [la ciutat] de pagar y satisfer els acreedors», acordà «que es relleve la meitat de tots los salaris, excepto els dels verguers, trompeta y relotger» per reduir despeses i augmentar el fons destinat a pagar el deute.⁸⁵

Aquestes concessions significaven ni més ni menys que l'embargament del patrimoni productiu de la ciutat, excepte els beneficis de l'administració de les carnisseries.

83 Llibre del consolat 1660-1662, f. 40 i 40v. «Junta elegida per a fer lo ajust y concòrdia entre los acreadors», 2 i 31 de gener de 1662.

84 Llibre del consolat 1660-1663, f. 64v. Consell de l'11 de novembre de 1662.

85 Llibre del consolat 1660-1663, f. 42 i 45. Consells de 10 de febrer i 7 de març de 1662.

La segona concòrdia (1670)

La concòrdia entrà en vigor el 18 de maig de 1663 i vencia el 31 de maig de 1670, però molt abans del venciment el govern municipal ja en preparava una de nova. En efecte, el 27 de gener de 1669, després de «molts mesos de continuat treball», havia calculat que el deute de la ciutat era en lliures:

Consolidat (censals)		115.840
Exigible		
Pensions	25.860	
Descobert de la taula	21.096	46.956
Total		<u>162.796</u>

Resultava, doncs, que des que havia entrat en vigor la concòrdia s'havien amortitzat 3.772 lliures del deute consolidat i 5.877 del descobert de la taula, mentre el deute de pensions s'havia incrementat 3.469 lliures. En resum, només s'havien amortitzat 6.180 lliures del deute global.

Per altra part, constatava que els exercicis continuaven tancant amb números vermells, malgrat la reducció de despeses. El resultat del de l'any 1669 havia estat:

Ingressos		5.519 lliures
Emoluments anuals	4.519	
Rendiment carnisseries	1.000	
Despeses fixes i amortització (sense especificar)		<u>8.232 lliures</u>
Dèficit		<u>-2.713 lliures</u>

Amb aquest informe a la mà, el govern municipal proposà als creditors la signatura d'una nova concòrdia en les mateixes condicions que la que finia. En principi la proposta fou mal rebuda pels censalers de Barcelona i la confraria de preveres de Tarragona, principals creditors, que no volien sentir parlar d'una nova concòrdia si no se'ls pagava les pensions que havien quedat pendents de la que estava a punt d'acabar. A més, recorregueren als tribunals per executar la ciutat per deute i aconseguiren una sentència favorable del jutge del Reial Consell Aleix Tristany, contra la qual recorregué el govern municipal amb la documentació necessària per demostrar que els serveis forçosos prestats al rei havien impedit la ciutat complir amb els pactes de la concòrdia. Aquest argument, i sobretot la intercessió del capità general Francisco Fernández de Córdoba, duc de Sessa, a favor de la ciutat, foren decisius perquè s'anul·lés la sentència.

La nova concòrdia idèntica a l'anterior es pactà per deu anys. El resultat final fou una rebaixa del deute consolidat de 24.057 lliures i un increment de l'exigible (pensions) de 1.426 lliures, és a dir, que s'amortitzaren 22.631 lliures.

Les noves concòrdies

Es pactaren concòrdies decennals similars a les dues primeres els anys 1671, 1681, 1691 i 1701. Malauradament no tenim dades sobre el resultat d'aquestes concòrdies, però una «Relación de los censales que deve corresponder la Ciudad de Tarragona

anualment a distintos acreedores con expresi3n del tiempo que fueron creados», expedida per l'Ajuntament l'any 1759, mostra que la ciutat estava endeutada en 182.313 lliures desglossades així: censals 49.884 lliures i pensions 132.429 lliures.⁸⁶

Resulta, doncs, que el deute global superava el de cent anys enrere, però la composici3n no era la mateixa. S'havia amortitzat gran part del deute consolidat, però l'exigible havia augmentat considerablement. I aix3 era un mal senyal per a les finances municipals.

Els talls

El tall de 1663

Un dels acords que es prengueren en el repetidament citat consell de l'11 de novembre de 1662 per complir «ab lo promès en la conc3rdia» fou la de fer tall «segons lo que cada hu té de hazienda». Ignorem el tipus de gravamen que es fixà, però en un segon tall, posat l'any 1669, els contribuents es taxaren en un 2 per mil del valor del patrimoni declarat i els propietaris absents en un 2,1.

El 10 de desembre, els c3nsols exposaven al consell que ningú havia respost a la crida de declarar el patrimoni voluntàriament i, com que per aquest procediment es tardaria molt de temps a tenir una completa avaluaci3n de béns, proposaven que la junta designada per ajustar la conc3rdia i els c3nsols «fassen lo tall segons ses consciències del modo millor los apareixarà».

Sembla que per aquest procediment les avaluacions es feren en pocs dies, perquè el 10 de gener de 1663 ja feia alguns dies que la taba de la col·lecta del tall s'havia encantat i, com que «nos trobà dita alguna», el consell nomenà col·lectors provisionals el c3nsol segon Francesc Gual i quatre ciutadans insaculats; però el 5 d'abril el c3nsol Gual només havia ingressat a la taula al compte dels Elets de la Conc3rdia, 243 lliures.⁸⁷ Per fi es trobà la persona disposada a col·lectar el tall a canvi de rebre una comissió del 8%, que començà a actuar el mes d'agost. Amb tot la recaptaci3n no avançava, perquè un gran nombre de contribuents disconformes amb l'avaluaci3n demanava una revisi3n i no pagava, i altres, com els cavallers i els militars, es declaraven exempts. «La gent no vol pagar» clamaven els recaptadors, i ho confirmava el consell el 30 d'agost de 1664 en posar de manifest que «havent-hi dos anys caiguts» no s'havien recaptat ni 600 lliures de les 5.000 previstes.⁸⁸ A la taula, en el compte dels Elets de la Conc3rdia, el mes d'abril de 1667 només s'havien dipositat del tall 1.353 lliures.

Noves avaluacions

Vist el mal resultat del tall, el 10 d'abril de 1665 el consell decidí reajustar les avaluacions que tantes protestes havien ocasionat, «perquè fetes dites valies lo tall fet per la ciutat se pugue posar ab igualdat i nos fes perjudici a ningú», i fer un nou tall. A

86 Libro capitular 1759, f. 31v, acta del 28 de març i doc. 38, del 4 d'abril.

87 Llibre del consolat 1660-1663, f. 67 i 68v.

88 Llibre del consolat 1663-1666, f. 47v. Consell del 30 d'agost de 1664.

mitjan gener de 1666 s'havien avaluat quasi tots els ciutadans, però l'avaluació no es podia acabar, perquè molts cavallers i gaudins «recusen valiar-se y altres que no ho volen absolutament».

Aquest i altres conflictes impediren enllestir les avaluacions i posar en vigor el nou tall abans de 1669. Es tallaren 612 contribuents residents a la ciutat dividits en 18 classes, que havien de tributar el 2 per mil del valor del seu patrimoni, i 96 terratinents forasters, la tributació dels quals era del 2,1 per mil. D'aquesta manera es pretenia recaptar 1.942 lliures anuals durant quatre anys. Segons l'avaluació, les 10 persones que tenien major patrimoni dins del terme i ciutat eren:

		<i>Lliures</i>
Diego de Vidal i Agràs	cavaller	22.000
Gabriel Carbonell	mercader	15.000
Joan Homdedeu	cavaller	15.000
Francesc Bertomeu	cavaller	15.000
Rafael de Pontarró	cavaller	12.500
Joan de Boixadors i Soler	cavaller	12.000
La pubilla Osset		12.000
Josep Claver	doctor en lleis	10.000
Francesc Borràs	doctor en lleis	10.000
Francesc de Montserrat i Colom	cavaller	10.000

El tall de 1671

Com que la concòrdia de 1663 acabava el 30 de juny de 1670 i el govern municipal donava per fet que se'n pactaria una de nova de condicions semblats, posà a la cobrança un segon tall el juliol de 1670. Però des del primer moment la resistència a pagar fou tanta que el 28 de novembre el consell reconeixia que «La valia no es pot cobrar perquè la gent no la vol pagar excusant-se que los Srs. militars no la pagan».⁸⁹ S'arrendà la col·lecta que obligava l'arrendatari a començar-la l'1 de juliol de 1671 i a acabar-la el 30 de juny de 1675, però els escassos resultats de la recaptació «per la pobresa de la gent» fou la causa per la qual el consell determinà demorar sis mesos el començament de la recaptació. No obstant això, les coses anaven tan malament que el 28 de maig de 1673 el consell decidí que la ciutat fos «carnissera», perquè «la ganància que los arrendataris havien de fer ab las carnisseries cedís en benefici de la ciutat per poder cobrar alguna part y manera la falta de la valia que ha suspès per cobrar per la impossibilitat y pobresa dels naturals y ciutadans de aquella».⁹⁰

Contribució a les guerres contra França

Des de 1652 fins a finals de segle, França i Espanya entraren en guerra cinc vegades: 1652-1659, 1667-1668, 1673-1678, 1684 i 1689-1697. En tots els conflictes el Rosselló

89 Llibre del consolat 1669-1673, f. 49. Consell del 28 de novembre de 1670.

90 Llibre del consolat 1673-1676, f. 10v. Consell del 28 de maig de 1673.

i les comarques del nord de Catalunya foren escenaris bèl·lics, però tots els catalans es veieren obligats a contribuir-hi amb homes i diners.

Les dades que tenim de la contribució de Tarragona són fragmentàries, però suficients per revelar-nos l'enorme càrrega que significaren els donatius «voluntaris» i les lleves per a la ciutat. Procedeixen dels llibres del consolat i resumides són —expressades en lliures—:⁹¹

FORTIFICACIONS DE LA FRONTERA

Anys 1664-1670	4.500
Anys 1669-1688	3.000

FORTIFICACIONS DE LA CIUTAT

Any 1674	828
Anys 1694-1697	3.840

PER MANTENIR LA CAVALLERIA

Anys 1689-1692	2.500
Total	<u>14.668</u>

A aquestes despeses cal afegir-hi els costos de les mobilitzacions. La de l'any 1674, de vuit soldats i un capità, costà unes 700 lliures, que s'obtingueren amb un tall. Les lleves de la vegueria dels anys 1675 i 1684 costaren 604 lliures, i les de 1694 i 1695 es pagaren amb dos talls de 1.000 lliures. A més, l'any 1697 calgué fer un donatiu de 800 lliures per ajudar a pagar la que havia de ser la darrera campanya de la guerra contra França.

La represa frustrada de la primera meitat del segle XVIII (1701-1746)

Una interpretació del fenomen demogràfic

Sembla fora de dubtes que a l'últim decenni del segle XVII es produí a Tarragona una tímida recuperació poblacional, que continuà en els primers decennis del segle XVIII. Però és difícil d'establir-ne la magnitud, perquè els recomptes de població de la primera meitat d'aquest segle es feren amb criteris fiscals i no demogràfics, i també perquè en tots, excepte en el cadastre de 1719, la unitat de compte és la casa, equivalent a l'antic foc i no a la persona. Quantes persones o habitants hem d'atribuir a una casa?

En opinió d'IGLÉSIES el cadastre de 1719 es realitzà el 1716⁹² i té la particularitat que dóna el nombre de cases i el de persones que les habiten de cada localitat catalana. Concretament, a Tarragona li atribueix 808⁹³ cases i 4.554 habitants, és a dir, 5,6 habitants per casa.

91 Recasens: *El municipi...*, 332.

92 Iglésies: *Estadístiques de població...*, 286.

93 Aquest nombre de cases coincideix amb les censades per una Junta que les avaluaava, l'any 1715, per fer un tall. Segons la Junta hi havia a Tarragona 150 cases de primera classe, 350 de segona classe i 300 de tercera classe (Llibre del consolat 1715-1718, f. 30. Consell del 21 de setembre de 1715).

Si apliquem aquest índex a la relació preborbònica de Josep Aparici «Descripción y Planta del Principado de Cataluña» (1708), als cadastres borbònics de 1719 i 1736, i a una contribució d'utensilis de 1753, el resultat és:⁹⁴

<i>Document</i>	<i>Any</i>	<i>Cases</i>	<i>Habitants</i>
«Descripción»	1708	730	4.088
Cadastre	1716-1719	808	4.524
Cadastre	1736	858	4.804
Cont. utensilis	1753	832	4.659

Encara que aquestes xifres no siguin massa fiables, sembla que volen indicar que la lenta recuperació demogràfica que començà a finals del segle XVII continuà en els tres primers decennis del XVIII i després s'aturà.

Els registres parroquials de la primera meitat de segle (vegeu quadre) reforcen aquesta presumpció:

<i>Decenni</i>	<i>1701-1710</i>	<i>1711-1720</i>	<i>1721-1730</i>	<i>1731-1740</i>	<i>1741-1750</i>	<i>Total</i>
Baptismes	2.286	3.916	3.036	2.993	2.862	15.093
Òbits	1.790	1.950	1.748	1.862	2.105	9.455
Desposoris	466	703	671	719	704	3.263

Posen de manifest que en els primers cinquanta anys de segle el saldo vegetatiu —diferència entre naixements i defuncions— fou favorable de 5.638 persones, de les quals 1.966 —34,8%— pertanyen al decenni 1711-1720 i només 757 —13,4%— al 1741-1750. I com que els factors demogràfics són indicadors del moviment poblacional, el comportament dels que comentem assenyala una recuperació de població els anys que seguiren la guerra de Successió, seguida d'una estagnació que es mantingué fins a mitjan segle.

Però els registres parroquials encara ens diuen més coses. En primer lloc, mostren el pes que tingueren els militars de la guarnició en el creixement demogràfic. En efecte, en els decennis 1721-1730 i 1731-1740, es batejaren, respectivament, 205 i 211 —el 6,7 i el 7%— fills de militars i, en el decenni 1724-1733, els matrimonis de militars de graduació foren 83, o sia, l'11,8%.

En segon lloc, investigant els esposoris dels primers dotze anys de segle, militars a banda, hem comprovat que el 38,9% dels contraents no són tarragonins. (Vegeu quadre.)

CONTRAENTS

<i>Any</i>	<i>Casoris</i>	<i>Nombre</i>	<i>De la ciutat</i>	<i>Fonasters</i>	<i>Percentatge fonasters</i>
1701-1704	141	282	182	100	35,4
1705-1708	178	356	215	141	39,5
1709-1712	308	616	367	249	40,4
	587	1.174	717	457	38,9

94. Disposem de dues estimacions més de població de la primera meitat de segle, en les quals els comptes són de veïns: l'anomenat *Vecindario* de Pedrajas de l'any 1717 censa 1.083 veïns i una taxa per a la lleva de 25.000 homes, de l'any 1747, atribueix a la ciutat 689 veïns.

La major part d'aquests forasters són pagesos, menestrals i pescadors arribats de comarques properes a la ciutat, però també n'hi ha d'altres llocs de Catalunya, de regions espanyoles i d'estrangers. Formaven una població d'al·luvió ben disposada a arrelar-se a la ciutat i també a emigrar quan descobrien que Tarragona no era el millor lloc per guanyar-se la vida.

Altre cop la guerra (1705-1712)

Les actituds

Abans que esclatessin les hostilitats per dirimir la successió de la Corona espanyola (1705-1713), l'any 1701, els catalans reconegueren els drets del pretendent francès Felip, l'acceptaren per monarca i li prestaren jurament de fidelitat a les solemníssimes Corts de 1701-1702, en les quals li oferiren un donatiu d'un milió i mig de lliures a pagar en set anys. A Tarragona la Junta de Repartiment li assignà 1.200 lliures anuals, més 400 lliures per raó de l'arrendament de l'estanc del tabac.⁹⁵

No obstant això, l'any 1705 els catalans feren un viratge i proclamaren rei el pretendent austríac, l'arxiduc Carles. Les causes d'aquesta actitud contradictòria encara són mal conegudes, però el cert és que no tots els catalans eren austriacistes. No ho era una minoria privilegiada de notable pes específic en la vida social i política del país i un cert nombre de pagesos hisendats disseminats en el món rural, a qui la veu popular, almenys en la primera fase de la guerra, motejà despectivament de botiflers, encara que, com ha deixat escrit MERCADER: «llur caracterització sociològica no ha estat mai configurada».⁹⁶ La divisió donà al conflicte dinàstic un aire de guerra civil de gran duresa repressiva i persecutòria, que es manifestava sobretot quan, a causa dels vaivens polítics i militars, una vila o una ciutat canviava de mans.⁹⁷

És molt probable que a Tarragona, com a molts altres llocs, la majoria de la població fos austriacista, però —i això sí que ho sabem del cert— l'actitud de la petita noblesa que dominava el municipi fou pragmàtica. Sabé nedar i guardar la roba amb el fi de salvar vides, hisendes i honors.⁹⁸ Entre 1701 i 1705, donà suport a la causa filipista amb demostracions d'adhesió més o menys fervoroses, però el 15 d'octubre de 1705 rendí la ciutat als austriacistes sense oposar resistència, «per la quietut pública y conservació dels nostres privilegis». Quan el pretendent Carles entrà a Tarragona el primer de juliol de 1706, el cònsol en cap li féu saber, en un inflammat discurs de benvinguda, que els tarragonins estaven disposats a oferir «gustosos nuestra vidas», en prova d'amor i de fidelitat, en defensa del seu dret a la Corona. Fins i tot la guarnició militar era modèlica i així ho comunicava al rei el capítol de canonges el 18 de novembre de 1708: «El coronel Chovar,

95 Morera: *Tarragona cristiana...*, V, 13.

96 *Felip V i Catalunya*, 10.

97 Torras i Ribé, Josep M.: *La guerra de Successió i els setges de Barcelona (1697-1714)*.

98 Aquest i els paràgrafs que segueixen són extrets de Recasens: «L'ajuntament filipista».

a cuya lealtad fió la alta comprensión de V. M. el presidio de esta plaça la mayor parte del verano, ha dexado a todos los naturales desta Ciudad tan prendados a su atento y maduro proceder y con tantos deseos de la paz y quietud, que en todo este tiempo gozó entre soldados y naturales que nos ha parecido nuestra obligación a participarlo a V. M.»⁹⁹ Tanmateix, a finals de juny de 1713, els responsables del govern de la ciutat decidiren entregar la plaça a les forces de filipistes.

Hi hagueren depuracions polítiques, persecucions i represàlies. Dels represaliats botiflers, coneixem Antoni Potau i Vidal, perseguit i desterrat de la ciutat, i Joan Crisòstom Ximénez Soto de Lara, que l'any 1711 va haver d'emigrar de Tarragona perquè, com a tots els sospitosos de filipisme, se li assenyala la casa amb tres creus, signe que normalment precedia el saqueig; però fa dubtar que hi hagués una persecució acarnissada el fet que ningú no molestés Gaspar Gil, persona addicta a la causa borbònica, veguer reial entre 1702-1705 i futur regidor en el primer ajuntament filipista. Cal dir, però, que amb la pobra informació de què disposem no podem determinar quin fou el pes que tingueren els filipistes en l'entramat social durant el conflicte bèl·lic, ni el veritable abast de la repressió.

Dels represaliats per la seva condició de carolins i per denúncies cursades per infidels anònims, una vegada acabada la guerra i establert el règim borbònic, tampoc en sabem gran cosa.¹⁰⁰ En una relació de contribuents de 1724 figuren amb els béns confiscats personatges com Onofre Homdedeu, Bonaventura de Vidal i de Nin, Josep Sitges, el doctor Josep Sunyer, Francesc de Castellví i Obando, Jacint i Ramon Rodolat, i Bonaventura Prats. Tots aquests formen part d'una llista d'exiliats voluntaris o forçosos, entre els quals també figuren l'arquebisbe Isidor Bertan; el degà i prior del capítol de canonges, Bonaventura de Lanuza i d'Oms; el rector de la universitat, Pere de Vidal i de Nin; el canonge Josep Rodolat, el doctor Agustí de Borràs; el capità Francesc Llorenç i Morgades, i Anna Martí de Borràs, exiliada a Falset. Tots eren personatges principals de la ciutat, però quants ciutadans anònims de les classes inferiors emigraren per por de represàlies o foren depurats i condemnats, acusats de carolins?

99 AC: Llibre de lletres eixides, 1708-1716, núm. 72, 18 de novembre de 1708.

100 Pot servir de model dels informes que corrien encara l'any 1733 el que remeté l'Ajuntament a la Reial Audiència, sobre Josep Corbera, pretendent a una regidoria. Feia constar que era fill del notari Mercior Corbera, caroli notori, «que obsequió al Sr. Emperador Carlos VI a la ocasió que dominaba el país, quien en su recompensa le crió ciudadano honrado, primera grada de la nobleza». L'any 1713, quan la guarnició aliada estava a punt d'evacuar la ciutat, Corbera pare que era cònsol en cap, i Corbera fill, veguer, obligaren al «Comandante alemán doblar las guardia y al señor marqués de Lede a decantar su marcha a fin de cortar el hilo de su maraña que urdida tenían con los sediciosos, pues así fué público por toda la ciudad». Per altra part, Josep, tot i estar casat a Barcelona, «solicitó engañar a una doncella de no ínfima esfera baxo la fe y la palabra de casamiento. Esta y otras acciones muy propias de mala índole son también los que le acreditan un criminal proceso que se halla pendiente en la curia de los vegeres de esta ciudad, anuncios propiamente de la depravada naturaleza, añadiendo a lo referido ser este sujeto hombre de ninguna conveniencia, pues no posehe casi ni bienes raices algunos [...]» (Recasens: «L'ajuntament filipista...», 119).

El cost de la guerra

Encara que siguin parcials, les dades documentals, en bona part procedents dels llibres de la taula de canvi, són suficients per mostrar-nos la magnitud de l'aportació econòmica de la ciutat en el manteniment de la guerra.

Donatius per a les fortificacions de la ciutat

Una guarnició d'anglesos ocupà la «Plassa y Presidi» de Tarragona de 1708 a 1713, i a aquesta es deu l'ampliació i la modernització del sistema fortificat de la ciutat.¹⁰¹ Les obres, dirigides per l'enginyer Josep Boy, s'executaren entre el 22 de març i el 2 d'agost de l'any 1711 i, segons dades extretes dels llibres de la taula, s'hi invertiren 8.442 lliures, a les quals cal afegir-ne 840 esmerçades el mes d'abril de 1712. La ciutat de Tarragona contribuí en aquesta inversió amb un donatiu de 400 dobles, que equivalen a 2.240 lliures: 200 les dipositaren els cònsols el 3 d'abril de 1711 a un compte de la taula a nom de la «S[acra] C[atòlica] Mg^{tat} del Rey N^{re} Sr. [q. Deu g^{dc}]», i 200 les aprovà el consell municipal el 7 de juny següent, perquè «sian deposades ab tota brevedat possible a la taula a fi y effecte sien empleadas en la dita obra de fortificació».¹⁰²

Donatius per a l'hospital del Rei

En virtut d'un Reial decret despatxat a Barcelona l'11 de febrer de 1710, l'hospital de Tarragona fou declarat «Hospital Real», és a dir, per acollir exclusivament militars ferits i malalts. De moment, per mantenir-lo s'hi destinà la recaptació d'un donatiu voluntari demanat a particulars de Tarragona, Reus i Valls per arreplegar fons per a la fortificació de la plaça de Girona, la reparació dels baluards i les muralles de Barcelona, i el manteniment de l'hospital de Tarragona. El 22 d'abril els cònsols dipositaren a la taula, al compte dels diputats i oïdors de comptes del Principat, un donatiu 467 lliures, i uns mesos més tard Valls diposità al mateix compte 516 lliures i Reus, 270.

A mitjan 1711 la situació econòmica de l'hospital era angoixosa. Fins i tot els proveïdors de carn es negaven a subministrar-ne si no se'ls abonava el deute. El mes d'agost els cònsols reberen unes cartes de Sa Majestat per comunicar-los que «seria de son agrado» que la ciutat es fes càrrec del consum de carn cinc dies de la setmana, «prevenint que la Real voluntat és que lo que importarà la carn vaja per la porció que toca a correspondre a esta ciutat per rahó del donatiu voluntari de las Corts». El govern municipal no acceptà la proposta reial però oferí un donatiu de 100 dobles (560 lliures) per pagar el deute dels proveïdors, «suplicant a S. Mg. es done per servit en esta demostració». A principis d'octubre la reina tornava a demanar una contribució mensual per a l'hospital, però el consell només li oferí un donatiu únic de 50 dobles i li féu saber que «la ciutat en manera alguna pot passar a subministrar quantitat

101 Sobre l'abast d'aquestes obres, vegeu Morera: *Tarragona cristiana...*, V, 46-47.

102 Llibre manual 1708-1713 i Llibre major 1711-1713. Esborrany de la nova extracció de cònsols, 1711-1713, f. 15.

alguna en atenció de no trobarse ab cabals ni carns y que és lo últim esforços que la ciutat ha pagut fer».¹⁰³

Ajut a la guarnició

El 30 d'abril de 1708, tot just arribat a Tarragona el regiment anglès, el comandant demanà als còsols que la ciutat li prestés 400 dobles per socórrer la tropa fins a la vinguda de l'armada «que en breu se espera». El préstec es concedí, però com que la ciutat no disposava d'una quantitat tan important, hagué de manllevar-la de particulars a raó de 5 lliures i 12 sous la dobla i pagar els interessos de l'operació, que foren mòdics —99 lliures—, perquè, com estava previst, l'armada no trigà a arribar, i el 12 de juny el préstec ja s'havia tornat.¹⁰⁴

Les obligacions que la ciutat tenia amb la guarnició pel fet de ser presidi costaven diners i creaven problemes. Eren obligacions habituals, l'aprovisionament de farratge per a la cavalleria, l'al·lotjament d'oficials i «quefes majors», el subministrament de palla, màrfegues i mantes per a la tropa, i el manteniment de l'Estudi que feia de caserna. Crearen problemes greus la requisita del poc blat que quedava a la ciutat per ordre del general alemany Tattempach, el febrer de 1712, i la pretensió del comandant del regiment anglès d'enginyers, comunicada al govern municipal el 8 d'abril següent, d'obtenir de la ciutat un ajut de 500 dobles mensuals.¹⁰⁵

Els problemes monetaris

En el curs de la guerra el rei Carles i la ciutat de Barcelona feren diverses emissions de moneda de plata i de coure i, per reduir la gran circulació de moneda retallada i falsificada de coure —anomenada pallofa—, el rei autoritzà el Consell de Cent a ressegellar-ne la bona i duplicar el seu valor, de manera que un diner en valgués dos i una malla, un diner. Segons CARRERA PUJAL el mes d'agost de 1707 s'havien ressegellat 22.000 lliures i un any després, 170.000, i afegeix aquest autor que les ciutats i viles a les quals s'havia enviat moneda ressegellada per canviar per la vella encara devien 34.000 lliures.¹⁰⁶

La primera notícia tarragonina de font municipal sobre diners ressegellats que fins ara hem trobat prové dels llibres de la taula de canvi. Es tracta d'un ingrés de 2.000 lliures, datat el 20 de juny de 1711, que els còsols fan a favor de Magí de Vilas, governador general del Camp. És el primer d'una sèrie de set que acaba el 12 d'agost de 1712, «de diners recellats de la nova fàbrica que en pura comanda dita ciutat de Tarragona té de la Excma. ciutat de Barcelona y a bon compte de major quantitat en virtut de orde dels Excms. Srs. consellers de dita ciutat de Barcelona, donat en carta escrita a dits molt

103 Esborrany de la nova extracció de còsols, 1711-1713. Consells de 17 i 23 d'agost, i 5 d'octubre de 1711, f. 26, 26v i 29v.

104 Llibre manual 1708-1713, f. 9v, 19 de maig de 1708.

105 Esborrany de la nova extracció de còsols, 1711-1713, f. 61. Consell del 8 d'abril de 1712.

106 Carrera: *Historia política...*, II, 144-146. Voltes: «Política y sistema monetarios».

Itres Srs. còsols lo dia vuyt dels corrents mes y any». El total dels set ingressos suma 6.194 lliures, 16 sous i 8 diners, que es destinaren a obres de fortificació. Com es pot veure, els còsols es limitaven a complir un encàrrec que els feia el Consell de Cent.

Pel que fa a la gran l'abundància de diners falsificats que corrien, el 30 d'agost de 1711 el consell municipal acordà comunicar al marquès de Rialp, en resposta a una consulta que els havia fet, que consideraven impossible prohibir-ne la circulació per les «malas conseqüencias sen porien seguir». No obstant això, el veguer reial rebé ordre del fiscal criminal de la Reial Audiència, Josep Sunyer, de publicar unes crides que prohibien la circulació d'ardits falsos, i el 27 de setembre el notari de Barcelona Joaquim Boi demanava als còsols que li entreguessin totes les «paperines de moneda de belló existents en ls taula tant los bons com falsos», cosa que no sabem si es duqué a terme.

Arribem a l'any 1712. El 9 de juny es publicà un pregó a Barcelona que declarava il·legal la circulació de diners ressegellats i no ressegellats falsos. La notícia causà un fort impacte en els petits comerciants tarragonins, perquè corrien grans quantitats de diners falsos ressegellats difícils de distingir dels bons, i temien que els quedés un romanent de moneda falsa inservible. Els carnisers i forners amenaçaren de tancar les carnisseries i els forns si no se'ls garantia que el clavari de la ciutat i la taula admetrien la moneda falsa. La resposta del govern municipal fou posar una persona entesa en moneda a cada lloc de venda per assessorar els venedors i a aquests darrers prendre'ls jurament que «no inmiscuiran altra moneda en la que rebran, sinó que aquella per aquella que rebran entregaran a la ciutat o al clavari».

El 14 d'agost els còsols comunicaren al consell que el Consell de Cent havia pregonat que donava «per batuts tots los diners recellats», els quals es posaven en circulació i se'ls donava el valor d'un diner, que era el que tenien abans de 1707. No obstant això, el consell acordà que els deu dies següents al pregó el clavari i la taula admetessin diners ressegellats bons i els paguessin a dos diners; però posava una condició, i era que si la moneda que es duia per canviar passava de les 50 lliures només se'n tornaria la meitat al comptat i l'altra meitat hauria de dipositar-se a la taula de canvi durant un any o bé, si l'interessat ho preferia, es col·locaria en un censal creat i venut per la ciutat.

A fi i efecte de remetre a Barcelona els ardits ressegellats en poder del municipi, es recomptaren les existències. En sortiren per un valor de 3.000 lliures, que el consell acordà transportar per mar en una barca de palangre. El mateix acord es referia a la pèrdua considerable que l'assumpte dels ardits ressegellats reportaria a la ciutat, «per la gran partida ne ha quedat de dolenta assí com per los que se tallaran allà, y no poderse valer de la meitat de la partida quedarà líquida».

La moneda de plata —rals de vuit o patacons, de quatre i de dos— no era tant, diguem-ne, popular, com la de billó i de coure. Tanmateix, era fonamental en el comerç i en la paga dels militars. I com que la major part de la que circulava estava retallada o molt retallada, el 4 de juny de 1712 l'emperadriu decidí retirar-la i pagar el valor intrínsec de les peces retirades, tot i que era difícil posar en pràctica aquesta disposició perquè, com manifestava el govern municipal, «molta guarnició de esta plassa com y també per

les moltes tropas aliadas se troban en las cercanias de ella que estan socorregudas ab esta moneda voldran trobar en ella lo que sia menester per son sustento».¹⁰⁷

El canvi polític

Les autoritats del règim borbònic. El corregidor i altres autoritats reials

El governador i capità general substituït de l'antic virrei encapçalava la nova estructuració política borbònica a Catalunya. Completaven la cúspide del poder, la Reial Audiència reformada i la Superintendència General, que entenia en matèria econòmica. Dessota d'aquestes institucions, per a la governació del territori, s'introduïren els corregidors de tipus castellà, ajudats per un tinent de rei i alcaldes majors, una vegada substituïda l'antiga divisió administrativa en vegueries, i «derogados y extintos» els veguers l'any 1719 —excepte els de Tarragona—, per la de corregiments. El corregiment de Tarragona comprenia les antigues vegueries de Tarragona i Montblanc, i una franja litoral que s'allargava fins a Vilanova.¹⁰⁸

A les places de guerra, i Tarragona n'era una, el corregidor, un militar professional, era a la vegada governador de la plaça,¹⁰⁹ «ignorante del derecho, inexperto y sin conocimiento alguno del mando político»,¹¹⁰ sempre autoritari i omnipotent en la demarcació territorial que governava. L'ajudava i el substituïa en cas d'absència un tinent de rei. La seva missió política consistia a consolidar les noves institucions, assegurar la subjecció de la població al poder reial, per la qual cosa calia estar alerta contra possibles insurreccions populars, i activar el projecte d'uniformar l'estat. Per aconseguir aquest darrer objectiu s'indicava als corregidors en una ordre secreta que possessin «el mayor cuidado en introducir la Lengua Castellana, a cuyo fin darà las providencias más templadas y disimuladas para que se consiga el efecto, sin que se note el cuidado».¹¹¹

El corregidor era president nat de la institució municipal, ara anomenada ajuntament, però amb funcions limitades. No hi tenia vot ni en cas de paritat, i una ordre del 20 de maig de 1719 li recordava que no «abra ni lea privadamente las cartas y despachos dirigidos al Ayuntamiento». Un Reial decret de 26 de setembre de 1721 li revocà la competència de signar lliuraments i albarans, que també tenia per Reial decret del 22 de febrer de 1719, i la retornà al regidor degà. Però a la pràctica aquestes disposicions legals eren sovint conculcades en detriment de l'autoritat dels regidors, que s'ajupien davant de les amenaces del corregidor i preferien dissimular qualsevol ofensa «para lograr la quietud y buena conformidad con el Comandante General de Guerra y demás jefes de la plaza».¹¹²

107 Per a tot l'afer del ressegellat monetari, vegeu: Esborrany de la nova extracció de cònsols, 1711-1713, f. 28v a 95.

108 Recasens: *El corregimiento...*, pàssim.

109 Breu resum extret de Mercader: *Felip V i Catalunya*.

110 Torras i Ribé: *Els municipis*, 166. Text recollit d'una denúncia presentada pels regidors de Talarn a la Reial Audiència, l'any 1786.

111 Mercader: *Felip V i Catalunya*, 81.

112 Libro capitular 1720, f. Acta del 25 de març de 1720.

Substitució del municipi tradicional català per l'ajuntament borbònic

El matí del 14 de juliol de 1713, poc abans d'acabar-se la guerra, unitats de l'exèrcit de Felip V a les ordres del marquès de Ledesma entraren pacíficament a Tarragona. De moment es respectaren les estructures polítiques, i encara per Pasqua de Resurrecció de 1714 s'elegí el nou govern municipal pel tradicional sistema d'insaculació. Però el 31 d'octubre de 1715, amb la guerra ja acabada, s'expedí un privilegi que ordenava la substitució del govern insaculat per un «Gobierno Político y Económico» de designació reial, format per tres cònsols, divuit cavallers i els oficis de clavari, racional, credencier, obrer, escrivà, palloler, mestre de cerimònia, dos advocats, administradors de la fleca i de la carn, i un síndic.¹¹³

Aquest govern de transició cessà el 31 de gener de 1719 per posar en vigor les disposicions del Decret de Nova Planta —16 gener 1716— i la Reial Cèdula Instructora¹¹⁴ del 13 d'octubre de 1718, que establien els fonaments ideològics i preceptes legals de la política municipal filipista a Catalunya. En síntesi, disposaven que el corregidor,¹¹⁵ a qui el rei confiava la custòdia del poder reial en el territori de la seva jurisdicció, havia de presidir sense vot, però amb veu, un ajuntament constituït per vuit regidors perpetus de nominació reial, sortits de la classe aristocràtica. Amb això es posà punt final al dret del municipi a escollir el propi govern, acabà amb el regust populista del consell format de 42 consellers i completà la seva aristocratització. A més a més, es desterrà l'ús del català i es suprimí el privilegi que tenia la ciutat de poder jutjar per mitjà del «juy de prohoms», criminals de jurisdicció comuna per delictes perpetrats en el terme municipal. Per contra, es respectà la taula de canvi.

Aquestes i «otras Reales resoluciones», com, per exemple, les que establien un control sever de les finances per part de la Intendència General i les que prohibien contractar crèdits i posar nous arbitris sense llicència dels tribunals competents, deixaren l'Ajuntament sense contingut polític i el reduïren a meres funcions administratives.

El primer Ajuntament filipista es constituí el 31 de gener de 1719 amb regidors proposats per la Reial Audiència i nomenats pel rei «de por vida», després d'haver superat una depuració política, acreditar la condició de noble i justificar el comportament moral i la suficiència econòmica. Es dotà cada regidor amb un salari de 150 lliures anuals.

Els anys següents, en especial entre 1723 i 1730, es promulgaren diverses instruccions relatives al nomenament i els deures dels funcionaris municipals retribuïts i perpetus, que havien substituït els antics oficials.

113 Llibre del consolat 1715-1718, f. 42. Consell de l'11 de novembre de 1715. Vegeu, també, Jordà: *Poder i Comerç...*, 16 i següents. Recasens: «L'ajuntament filipista...».

114 «Real Cédula Instructora para el Gobierno Político y Económico de los Regimientos de la Ciudad de Barcelona y demás ciudades y villas cabezas de Corregimiento del Principado de Cataluña.»

115 El Decret de Nova Planta abolí la vegueria com a unitat administrativa territorial catalana i en lloc seu implantà el corregiment, en nombre de dotze. El corregiment de Tarragona absorbí les antigues vegueries de Tarragona i Montblanc. La màxima autoritat política, militar i administrativa del poder reial en el corregiment era el corregidor, que a les places marítimes o de frontera cap de corregiment, havia de recaure en un militar, ajudat per un lloctinent, anomenat tinent de rei.

L'impacte del nou ordre polític en la societat

El canvi d'estructura política no afectà les estructures socials. Seguí en vigor el model estamental, que dividia la societat en privilegiats —estaments eclesiàstic i nobiliari— i no privilegiats o tercer estat, i la subdivisió d'aquests grans grups en diverses categories. No obstant això, l'impacte del nou ordre en tots els estaments es deixà sentir de manera diversa.

L'estament eclesiàstic

El règim borbònic respectà tots els drets jurisdiccionals de l'Església i seguí la política dels Habsburg d'assegurar la designació de bisbes fidels a la Corona i tenir sota control el poder de l'Església.¹¹⁶

Quan esclatà el conflicte successori era arquebisbe de Tarragona el mercedari aragonès Josep Llinars i Aznar, partidari de l'arxiduc. Llinars morí a Barcelona a la tardor de l'any 1710 i, per substituir-lo, el pretendent Carles presentà a Roma Benet de Sala i de Caramany, benedictí, antic abat de Montserrat i bisbe de Barcelona des de 1698. El capítol de canonges tarragoní, en una carta del 24 de desembre de 1710, li feia saber que la proposta de Sa Majestat per arquebisbe «ha causado en nuestros corazones tan grande alegría que nos faltan voces para expresar a V. M. el sumo gozo que nos cabe de haber merecido del Paternal amor de S. M^{te} el que nos diese un prelado de tan elevados méritos, benignidad y prendas».¹¹⁷ Però Sala havia estat empresonat per les tropes de Felip V l'any 1706 i detingut l'any següent a Avinyó, que aleshores era ciutat papal. Allí Clement XI, l'any 1712, el féu cardenal *in pectore* i li concedí la llibertat, però no el confirmà com arquebisbe de Tarragona.¹¹⁸

En lloc de Sala fou nomenat, a proposta del pretendent, Isidre Bertan, ardiaca major de la seu de Lleida. A Tarragona el capítol rebé la notícia el 20 de setembre de 1711,¹¹⁹ però el nou prelat no prengué possessió del càrrec fins al dia 15 d'octubre de 1712 per procura, representat pel seu germà Francesc.¹²⁰ Ara, quan el mes d'abril de 1713 Bertran es traslladà a Tarragona, fou acusat d'austriacista i Felip V el bandejà. Primer el confinà a Vilanova i la Geltrú, més tard a Mallorca i, finalment, es traslladà a Gènova, on morí l'any 1719.

Tanmateix, el monarca respectà els drets senyorials de la Mitra. En efecte, l'any 1716, el primer corregidor de Tarragona, José de Armendáriz, intentà arrabassar-los-hi, amb el pretext que el prelat, titllat d'infidel a la monarquia, es trobava absent; però la

116 Sobre la designació als segles XVI i XVII, vegeu Recasens: *El municipi...*, 95-104.

117 AC: Llibre de lletres eixides, 1708-1716, núm. 71.

118 GEC, vol.13, 66, entrada *sala*.

119 AC: Llibre de lletres eixides, 1708-1716, núm. 71, 21 i 14 de novembre de 1711.

120 AC: Llibre de lletres eixides, 1708-1716, núm. 71. Lletra del 16 d'octubre de 1712, dirigida al Dr. Josep Domènech: «Ayr dia de Santa Teresa de Jesús prengué possessió de aquest Arquebisbat per medi de son procurador lo Em. y Revim Isidro Bertran, arquebisbe desta Sta. Iglésia.»

Reial Audiència entengué que els poders emanats de la Mitra no quedaven confiscats, i les possessions dominials de l'arquebisbe només s'havien segregat temporalment perquè la seu estava vacant. I per confirmar el parer de la Reial Audiència, un Reial decret del 26 de setembre de 1721 manà al corregidor prestar jurament a l'arquebisbe de la forma que ho feien els antics veguers reials.

Es pot dir que, sobre el paper, res o molt poca cosa havia canviat, però era realment així? Per exemple, la interferència de les autoritats reials en el nomenament de batlles de llocs de jurisdicció de la Mitra fou, quan els convenia, considerable i decisiva. Vegeu aquest cas de Valls, lloc on els jurats presentaven una terna de candidats a l'arquebisbe, de la qual feia la tria definitiva: quan l'any 1721 hagué de nomenar-se batlle per un nou trienni, la Reial Audiència advertí els jurats «Que en la terna vaya incluydo este sujeto [Pere Anton Veciana] pues de otra manera seria muy del desagrado de la Real Audiencia y no le faltarian medios como el dicho Veciana quedase elegido y Vms. Arrepentidos.»¹²¹ A més a més, el nou batlle no fou triennal, sinó vitalici.

Com apunta PLADEVALL, «Així que moriren o foren canviats els bisbes existents en 1716, les diòcesis catalanes foren ocupades o bé per famílies catalanes declaradament botiflers com els Taverner, els Marimon o els Copons, o bé per bisbes castellans alguns d'ells notables per la seva erudició, però tots ells centralistes i que varen anar posposant el català o manifestant-s'hi obertament en contra.»¹²² Això a Tarragona es complí al peu de la lletra. En la primera meitat de segle foren nomenats arquebisbes Miquel Joan de Taverner i Rubí (1720-1721), Manuel de Samaniego y Jaca (1721-1728), de Logronyo, que deixà la diòcesi quan el nomenaren arquebisbe de Burgos, i Pere de Copons i de Copons (1729-1753).

El capítol de la Seu conservà les 12 dignitats i les 24 canongies, el poder jurisdiccional i les rendes senyorials. També prosseguiren els vells conflictes que mantenien amb els arquebisbes. Però els problemes del capítol heretats i no resolts no es limitaven a disputes amb els prelats. Hi havia, per exemple, el de les misses, endèmic des de finals del segle XVI. Així, l'any 1745, els censals deixats *post mortem* al capítol per aplicar les pensions a misses, obligaven a celebrar-ne 8.733 l'any, i això era impossible, perquè els 24 canonges, a tot estirar, només en podien celebrar 8.395. Per aquest motiu el capítol no podia complaure les «pies persones» que desitjàvem fundar misses celebrades per canonges, i cada any augmentaven les pensions de vells censals que havien d'aplicar-se a misses sense que això es pogués fer. La solució que el capítol proposà a Roma fou reduir el nombre de misses pel procediment d'augmentar el preu.¹²³

Un altre mal heretat del segle anterior eren les escasses rendes dels parroquials, comensals i beneficiats, causa primordial d'interminables baralles entre aquests i el capítol. A mitjan segle es calculava que la renda neta de la Mitra era de 24.546 lliures

121 Sales: *Història dels mossos*, 44.

122 Pladevall: *Història de l'Església*, 147.

123 AC: Document solt posat al llibre d'actes capitulars, 1565-1567.

anuals,¹²⁴ la de les dignitats, d'entre 1.200 i 3.400, i la dels canonges, d'entre 700 i 800; però la del clergat menor era veritablement de misèria: la dels parroquials, de 220; la dels comensals, 116, i la dels beneficiats, de 70.

Per solucionar tots aquests problemes i d'altres, calia una reforma, però aquesta, amb el nom de «Nova planta de l'Església de Tarragona», no arribà fins a la segona meitat de segle, concretament l'any 1769.

I les ordes monacals? No tenim dades de la població dels religiosos regulars anteriors al cens de Floridablanca (1787), que atribueix a Tarragona 7 convents de frares i 3 de monges, amb un total de 179 religiosos i 125 religioses. És possible que aquest nombre, semblant al de cent anys enrere, es mantingués bastant estable tot el segle XVIII. Ara: un tema a investigar és si a la primera meitat de segle els religiosos regulars conservaren el prestigi que tenien en la societat del segle anterior i, en tot cas, l'ús que feren de la seva influència social.

L'aristocràcia local

La petita noblesa urbana també havia conservat les preeminències i exempcions que tenia a l'època dels àustries, però en el pla polític sortí perjudicada, perquè la nova estructuració municipal reduïa considerablement les possibilitats que tenia de participar en el govern de la ciutat.

Segons el *Vecindario* de Pedrajas de 1717, tenien el domicili a Tarragona 18 nobles, inclosos, suposem, els que estaven per depurar. Bàsicament formaven un petit grup de cavallers i ciutadans honrats, la majoria dels quals eren fills i néts de mercaders i botiguers ennoblits no feia més de seixanta o setanta anys, que havien vist com la família —avis i pares— s'acomodava a la forma de vida aristocràtica i havia après a viure de renda, perquè un noble no podia rebaixar-se a exercir altra activitat que la de l'explotació de les propietats. Aquesta petita noblesa local immobilitzava la renda en censals, és a dir, en inversions creditícies a llarg termini, i naturalment segures. Altrament, com remarca ROVIRA I GÓMEZ, a més de seguir el costum tradicional d'assegurar el pervenir dels fills fadrísters incorporant-los a l'Església, considerava que la professió militar també els oferia un futur digne i sobretot prometedor.

També es consideraven aristòcrates comparables a la petita noblesa, els doctors en drets i medicina. Gaudien de determinats privilegis i alternaven els ingressos professionals amb els de rendista.

124 AD: «Lligall pontificats, Lario, Samaniego i Llinars. Llibre 1r Pontificado arzobispo D. Juan Lario, f. 51. Relación de los valores anuales que por un quinquenio se regulan a la Mitra, dignatarios, canonicos, racioneros o comensales y beneficiados.» A les dignitats els assigna de renda: ardiaca major, 1.200 lliures; sagristà major, 3.400; xantre, 2.200; prior, 2.600; degà, 1.600; ardiaca de Sant Llorenç, 2.500; ardiaca de Sant Fructuós, 1.500; ardiaca de Vila-seca, 2.000; infermer, 2.200; hospitaler, 1.400; tresorer, 300. Sembla que la renda de la Mitra és neta, perquè durant la vacant de l'arquebisbe Cortada, de l'1 de maig de 1763 al 17 de juliol de 1763, fou de 48.748 lliures; les despeses sumaren 20.065 lliures i la renda neta quedà reduïda a 28.683 lliures (AC: Llibre VII d'espolis i vacants, 1762-1764. Vacant de l'arquebisbe Cortada).

Les classes populars

Una llista de les persones del tercer estament enquadrades en col·legis i gremis de l'any 1733¹²⁵ distribueix la població activa de la manera següent:

Col·legi de Sant Lluç		notaris	31+4	escriptors	35
Col·legi de Sant Cosme i Sant Damià		apotecaris/cirurgians	5+9	fadrins	14
Col·legi Puríssima Concepció		adroguers i cerers	4+9	fadrins	13
Confraria de Nostra Senyora		sastres		38	38
Confraria de Sant Marc		sabaters	28+12	de vell	40
Confraria de Sant Josep		fusters i boters		29	29
Confraria de		mestres de cases		22	22
Confraria de Santa Llúcia		corders	5+2	fadrins	7
Confraria de Sant Salvador		comerciants	5+2	fadrins	7
Confraria de Sant Eloi		ferrers		24	24
Confraria de la Puríssima Sang		espartenyers	10+4	fadrins	14
Confraria de Nostra Sra. del Candeler		forners		12	12
Confraria		teixidors		22	22
Confraria de Sant Llorenç i Santa Magdalena		pagesos i hortelans		361	361
Confraria fadrins menestrals				40	40
Total					678
No compresos en cap confraria					33
Argenters	6	Aiguader	1		
Revenedors	5	Cabareter	1		
Tallers	1	Cistellers	1		
Negociants	3	Quinquellaires	1		
Barreter	2	Pintors	1		
Caballaires	3	Semolers	1		
Hostalers	2	Vivander	1		
Total					33
					711

En algunes de les confraries hi estaven inscrits menestrals de més d'un ofici. Així, a la dels sastres s'hi agregaven passamaners, bordadors i calceters (mitjaires); a la de ferrers, calderers, claveters, cadirers, agullers, daguers, els que treballaven el coure i fabricaven llanternes; a la d'adroguers, sucres, i a la de forners, bastaixos.

Aquesta relació, elaborada a efectes fiscals, sembla bastant completa. Però hi manca la gent de mar, un grup nombrós, que, segons l'Ajuntament, «su plebe se compone por la mayor parte de individuos matriculados que pasan de tres cientos».¹²⁶ Així, doncs, la població activa deuria arribar o sobrepassar lleugerament les 1.100 pesones, de les quals

125 Libro capitular 1733. Paper solt: «Llista de tots los individuos contribuyents habitantes en la ciutat, port y terme de Tarragona per la paga del que importa la lleva dels cinh soldats que han fet per compte de esta ciutat en 1733».

126 Libro capitular 1746-1747. Acta del 15 de febrer de 1747 i doc. 5.

la majoria malvivia aclaparada pels impostos i altres càrregues: cadastre,¹²⁷ tall de 1715,¹²⁸ «Reparto de Utensilios», posat l'any 1722¹²⁹ per pagar les despeses de llits, llum i llenya de la tropa estacionada a Catalunya, repartiments de farratge i palla¹³⁰ per als cavalls de les unitats militars estacionades a la ciutat, «quartelaje» o contribució de «quartel d'hivern»,¹³¹ paga del corregidor, el tinent de rei, l'agutzil major i els mossos d'esquadra,¹³² manteniment i reparació de casernes,¹³³ aigua per a la guarnició, reparacions de la muralla.¹³⁴ I a això cal afegir les sempre impopulars mobilitzacions i llesves, que només afectaven els homes de la «plebe» en edat de fer el servei militar.¹³⁵

- 127 L'any 731 la ciutat havia de pagar de cadastre 98.581 rals; l'any 1732, 98.390, i l'any 1734, 97.694 (Llibres capitulars, 1731, f. 155v; 1732, f. 94; 1734, f. 22v. Actes de 5 de maig de 1731, 22 d'abril de 1732 i 6 d'abril de 1734). L'anomenat «Industrial» o «Ganancial», que gravava «el tráfico, negociación y comercio, y las artes y oficios en que respectivamente entendieron y se ocuparon por medio de sus caudales, maestros y oficios», l'intendent el fixà l'any 1728 en 6.284 rals (Libro capitular 1729, f. 47 i annex 2. Acta del 15 de gener).
- 128 Per fer el tall s'avaluà «lo que tenen los naturals y habitants de la present ciutat», que pujà 78.356 lliures. Els contribuents es tallaren a raó de 10 rals per centenar de lliures avaluades, és a dir, amb l'1% (Llibre del consolat 1715-1718, f. 38. Consell del 8 de desembre de 1715).
- 129 Libro capitular 1723, f. 72 i 82. Actes del 18 de maig i 18 de juny. Diàriament la ciutat havia de subministrar oli i espelmes per als llocs de guàrdia i les casernes. Això costava 1.836 lliures anuals i per pagar-ho s'havia fet una distribució entre els veïns.
- 130 A l'abril de 1723, l'intendent general manà que la ciutat subministrés 48 quintars de farratge diaris per a la cavalleria de la guarnició i, el mateix mes de 1728, 6 quintars diaris (Llibres capitulars 1723 i 1728, f. 46v i 63v. Actes de 5 d'abril i 6 d'abril). A la primavera de l'any 1730 la ciutat hagué de subministrar 45 quintars de farratge als regiments de cavalleria de Santiago i dragons de Bèlgica i a l'estiu, 1.266 quintars de palla, que era el 15,6% de les 8.073 que s'havien col·lectat al terme (Libro capitular 1730, f. 113, 163v. Actes del 15 d'abril, 12 d'agost i doc. 34). El mes d'agost de l'any 1732, la ciutat hagué de donar 1.200 quintars de palla, com a part dels 18.000 quintars que li corresponien al correjiment (Libro capitular 1732, f. 123. Acta del 12 d'agost).
- 131 A l'hivern 1714-1715 la contribució fou de 1.500 pesos, que valien 6.000 rals de vuit, i a l'hivern 1715-1716 de 705 pesos o 2.820 rals de vuit (Llibre del consolat 1713-1715, f. 73v. Consell del 10 de febrer de 1714).
- 132 Libro capitular 1746-1747, f. 12. Acta del 15 de febrer de 1746. Aquest any s'afegiren 32 escuts censuals a la quantitat que abans es pagava pel manteniment dels mossos d'esquadra. L'any 1763, l'Ajuntament intentà repartir entre els gremis la quantitat que calia pagar per salaris de les autoritats reials, inclosos els mossos d'esquadra, però aquests s'hi oposaren, perquè entenien que per a aquest fi, els diners s'havien de treure del fons de «Propios y arbitrios» (Libro capitular 1763, f. 18v i doc. 49. Acta del 28 de març).
- 133 L'any 1754 l'Ajuntament manifestava al corregidor que en els darrers 20 anys la ciutat havia pagat per obres de «quarteles, cuerpos de guardia, etc.», més de 43.000 lliures (Libro capitular 1754, doc. 68 del 26 de juny).
- 134 Per exemple, l'any 1736, la ciutat desemborsà 4.342 lliures i 19 sous per «reedificar la muralla y puerta de San Antonio» (Libro capitular 1737, f. 57v i 58. Acta del 27 de novembre).
- 135 *Mobilitzacions*: l'any 1719, 100 homes per perseguir Carrascler, que havia entrat a Falset (Libro capitular 1719, f. 58v. Acta del 29 de maig); l'any 1722, 20 homes per perseguir els rebels del Penedès (Libro capitular 1722, f. 123v. Acta del 24 de juny); l'any 1725 es posà una contribució per sostenir unes esquadres de fusellers que havien de formar-se per perseguir facinerosos (Libro capitular 1725, f. 8. Acta del 9 d'abril); l'any 1744, 300 homes per a la defensa de la plaça (Libro Capitular 1744-1745, f. Acta del 16 de juny de 1744). *Llesves*: 1729, 28 homes (Libro capitular, 1730, f. Acta de l'11 de desembre); 1741, 6 homes (Libro capitular 1742-1743, f. 1 i doc. 1. Acta del 29 de desembre de 1741); 1746, 10 homes (Libro capitular, 1746-1747, doc. 2, 14 de gener de 1747). La gent de mar estava tota mobilitzada i prestava serveis de suport a l'exèrcit, o se'n convocaven llesves: l'any 1715, 18 mariners; l'any 22, 12; l'any 1727, 16; l'any 1728, 21, i l'any 1730, 24.

La major part de les contribucions requeien sobre la «plebe», que no es beneficiava d'exempcions com les classes altes i els funcionaris reials. Val la pena enumerar les persones que gaudien d'exempcions: l'estament eclesiàstic i els laics que estaven al servei de l'Església, els nobles, els cavallers i els ciutadans honrats, els oficials de servei a les «oficinas reales con título de S. M.^{es} y ministros superiores e inferiores de justicia» i els de les «Reales Rentas», els familiars de Sant Ofici, els regidors i funcionaris municipals, els «matriculats» o gent de mar, els que eren exempts per una concessió del capità general o del rei i, és clar, els pobres de solemnitat. Veiem, doncs, que tothom podia aspirar a beneficiar-se d'alguna exempció, excepte la classe popular. I, per si hi havia algun dubte, ho recordava l'intendent implícitament quan assenyalava que els contribuents d'una contribució com el «Reparto de Utensilios» havien de ser «los artesanos y labradores», i en quedaven exempts «los médicos y letrados, los hijos y mancebos de aquellos y los jornaleros y sus hijos»,¹³⁶ que és com dir els pobres de solemnitat.

Encara que una part de la noblesa havia lluitat durant la guerra al costat de l'arxiduc, foren les classes populars, el «populatge menut», la «gente poco conocida y de la más ínfima plebe», com les anomenava Feliu de la Penya,¹³⁷ les més decidides defensores del pretendent austríac i les que més reberen a l'hora de les represàlies. Això explica que quan l'any 1725, amb motiu de la pau de Viena, signada per Felip V i el pretendent Carles, s'amnistiaren i es restituïren els béns, els privilegis i la llibertat dels represaliats austròfils, es produïssin públiques manifestacions tumultuàries de la «plebe» clamant contra els botiflers artífexs de moltes de les injustícies comeses. El dia 30 d'abril, mentre se celebrava un tedèum a la Catedral i l'artilleria disparava salves per festejar la pau, les amenaces d'uns avalotadors austròfils i la temor d'una revenja alarmaren més els edils municipals i filipistes en general, a qui titllaven de «traidores botifleros», que a les autoritats militars.¹³⁸

La guarnició¹³⁹

En entrar al segle XVIII feia més de cinquanta anys que els tarragonins convivia amb una guarnició permanent de militars professionals, que descansaven i es reorganitzaven a Tarragona. Regularment constava d'aproximadament 400 homes, més els familiars, perquè no podem oblidar que una bona part d'aquests professionals de la guerra de diversos països i diverses llengües estaven casats i tenien fills; però quan s'efectuava un relleu o arribaven d'Itàlia unitats per reposar una temporada, el nombre de militars s'acostava al de veïns. Recordem que en el decenni 1721-1730 es batejaren a Tarragona una mitjana del 20,5% d'infants fills de militars.

136 Libro capitular 1723, f. 72. Acta del 18 de maig.

137 Sales: *Senyors bandolers*, 181, 198.

138 Recasens: «L'ajuntament filipista...», 134-235.

139 Aquest apartat resumeix l'article, Recasens: «Los alojamientos militares».

La guarnició militar, a més de la càrrega econòmica que significava per a la ciutat, era un cau de raons i causava greus perjudicis a la població civil. L'allotjament dels oficials, per exemple, fou sempre conflictiu i també ho foren les topades entre veïns i soldats, i entre oficials i edils municipals; els robatoris que els soldats cometien a l'horta i a altres llocs del terme; els queviures i les begudes que els «apostatadors» de l'exèrcit entraven a la ciutat sense pagar arbitris municipals i venien a la població civil; l'obligatorietat de subministrar aigua potable a les casernes; les destrosses que feien els cavalls que portaven a pasturar els soldats.

Però no tot era negatiu perquè els militars cobraven, més o menys puntualment, una paga fixa, gran part de la qual revertia a la ciutat amb la compra de vitualles, roba, calçat i altres productes a pagesos, pescadors, botiguers i menestrals. Podem dir que la guarnició assegurava una economia de subsistència, a l'espera de temps millors.

Torna a abundar la moneda falsa

A les darreries de maig de l'any 1718, en vista de l'abundància de dinerets d'Aragó falsos que corrien, es publicaren dos pregons que manaven la recollida a càrrec del veguer. Els pagava a vuit sous la lliura de pes, «haviendo en esto tenido un gran trabajo» els mesos de juny, juliol i agost.

El 27 d'agost l'Ajuntament remeté 1.091 lliures i 16 sous de moneda falsa a la taula de Barcelona i, una vegada tallada, el metall pesà dos quintars i setze lliures. Com que es pagà a 8 sous la lliura, la pèrdua fou d'aproximadament 1.000 lliures.¹⁴⁰ Però, tot i això, encara corria molta moneda falsa aragonesa. Una mostra: el 16 d'octubre, l'Ajuntament es resistia a obrir una carnisseria per als soldats, perquè, a causa de la gran quantitat d'aquesta moneda que circulava, tenia por de perdre molts diners. Justificava la por en el fet que en la cobrança d'impostos i a les carnisseries s'havien recaptat 1.459 lliures en moneda d'Aragó, que els creditors no volien i que costarien a la ciutat més de 100 lliures si s'entregaven al veguer.¹⁴¹

El cop de gràcia a la viabilitat d'una represa

L'única sortida possible contra l'estancament que sumia la ciutat hauria estat la reconstrucció del moll, derruït a la guerra dels Segadors, per donar suport a la represa d'un comerç marítim que s'estava desviant cap el port de Salou. Però ja sabem per què això no era possible. Tot i això, el cop de gràcia contra tota esperança de recuperar el moll per al comerç fou la publicació d'un edicte de l'intendent del Principat, José Pedrajas, a mitjan juny de 1717, que prohibia desembarcar mercaderies de fora del Principat i estrangeres al moll de Tarragona.¹⁴² L'any 1724 l'Ajuntament representà al tinent de rei

140 Un quintar=41,600 kg=104 lliures.

141 Llibre del consolat 1715-1718, f. Actes de 31 d'agost i 16 d'octubre de 1718.

142 Per a aquest tema, vegeu Recasens: «Notícies sobre el port...».

els perjudicis que causava aquest edicte a la ciutat, «[...] el comercio de donde suele originarse el mayor bien y aumento de un Pueblo, assí en favor del común como en conveniencia de sus particulares, mayormente en esta ciudad en donde de tiempo antiguo ha sido grande la falta de tan conveniente beneficio y ahora se experimenta mayor su corteidad a causa de haver privado el desembarco de mercaderias estrañas del Principado en el puerto y playa desta ciudad». I afegia que la prohibició també perjudicava la Corona, perquè «de permitirse en las playas de Salou y Torredembarra [el tràfic prohibit a Tarragona] és más fácil en estas que en la playa de Tarragona, permanentemente guarnecida de Reales Tropas, el continuo descamino y fraude de las reales imposiciones cargadas sobre mercaderias que vienen de reynos estraños».¹⁴³

La derogació de l'edicte es demanà els anys 1728, 1735 i 1740, inútilment. La darrera vegada es proposava invertir en la reconstrucció del moll les 2.000 lliures anuals que es gastaven a reparar les fortificacions, que era com llençar els diners, perquè els pedaços que s'hi feien eren inútils. Finalment, al cap de 44 anys, les velles aspiracions tarragonines foren ateses: un reial decret expedit pel marquès d'Squillace revocava l'edicte de Pedrajas. Però el mal estava fet. L'actiu moviment mercantil que, a la segona meitat del segle XVIII, impulsà l'exportació d'aiguardents a les comarques tarragonines, utilitzà Reus com a base comercial i Salou com a port. Les conseqüències salten a la vista: mentre l'índex de creixement de la població de Tarragona, entre 1718 i 1787, fou del 187%; el del Tarragonès, sense la capital, arribà al 261%; el del Baix Camp, al 308, i l'Alt Camp, al 271. I, per pobles, l'índex de creixement de Reus fou del 733%; el de Vila-seca, del 437% i, a l'interior, el de Valls, del 261%.¹⁴⁴

“Real de dos” o raler barceloní de l’any 1706. Moneda de plata de l’arxiduc Carles. Reproduïda de P. Vilar, *Catalunya dins de l’Espanya moderna*, vol. II, làmina 40.

143 Libro capitular 1724. Acta de l’11 de novembre, annex, f. 2v del 15 de setembre.

144 Vilar: *Catalunya...*, III, 252-256.

IV. Evolució de la taula

Com a institució municipal que era, la taula evolucionà al pas que marcaven els vaivens econòmics i financers de la ciutat, els quals, com hem exposat extensament, depenien d'episodis polítics i militars o de canvis de conjuntura econòmica, aliens, la majoria de vegades, a la voluntat de la classe dirigent i de la majoria dels ciutadans.

Les dades que conté la documentació de la taula posen de manifest aquesta interrelació. A la vegada que constitueixen la base per a la reconstrucció de la història de la taula, són una valuosa font d'informació susceptible de matisar o de descobrir noves vies d'interpretació dels comportaments socials i les alteracions econòmiques que afectaren significativament la ciutat en els més de 150 anys de vida de la taula. Per això han estat de gran utilitat per elaborar la part d'aquest treball que no passa de ser l'esbós d'una història econòmica de la ciutat.

El punt de referència que ens ha servit de fil conductor en la interpretació del procés evolutiu de la taula ha estat el grau de confiança que hi dipositaren els grups socials que, amb el seu ús, se'n beneficiaven. En seguim l'evolució per mitjà de la informació que dona el moviment de caixa i les mostres de balanços. Com a complement intercalem dades sobre institucions, activitats econòmiques i, fins i tot, polítiques, registrades en la documentació de la taula, que amplien les que hem exposat en l'esbós a què ens hem referit.

Primer període (1585-1640)

MOVIMENT DE CAIXA I NOMBRE D'OPERACIONS

Si disposéssim de la col·lecció completa de llibres hauríem establert l'evolució del moviment de caixa amb dades dels llibres del caixer i del tauler, però, com que això no és possible, per obtenir una sèrie completa d'entrades i sortides biennals d'aquest primer període hem utilitzat dades, a més de les dels llibres del caixer i del tauler, del compte de caixa dels llibres majors i dels llibres de visites.

Hem de fer notar que en els casos que hem pogut comparar les dades d'un llibre amb les d'un altre hem comprovat que no sempre coincideixen. Hi trobem petites diferències que en cap cas passen del 5% i no afecten el resultat que indiquen.

Pel que fa al nombre d'operacions de caixa, ens limitem a utilitzar les dades procedents dels llibres del caixer i del tauler.

Anem a veure, ara, en un quadre estadístic, quin fou el moviment de caixa i el nombre d'operacions dels biennis del primer període:

MOVIMENT DE CAIXA PER BIENNIS, EN LLIURES, I NOMBRE D'OPERACIONS (1585-1640). VALORS EN LLIURES.

<i>Bienni</i>	<i>Nombre ingressos</i>	<i>Nombre pagament</i>	<i>Entrades</i>	<i>Sortides</i>
1585-1587				
1587-1589				
1589-1591		430		79.977
1591-1593			195.243	154.323
1593-1595			93.158	120.664
1595-1597			80.017	79.083
1597-1599			112.342	85.045
1599-1601	839		96.903	104.377
1601-1603			80.888	99.095
1603-1605	742			87.168
1605-1607	568		103.057	104.589
1607-1609		322		44.005
1609-1611			64.645	64.952

La taula de canvi i de dipòsits de Tarragona i la ciutat del seu temps (1584-1749)

<i>Bienni</i>	<i>Nombre ingressos</i>	<i>Nombre pagament</i>	<i>Entrades</i>	<i>Sortides</i>
1611-1613	617		56.024	56.001
1613-1615			38.505	43.805
1615-1617			36.165	32.415
1617-1619	644		44.119	40.906
1619-1621	647		61.095	59.127
1621-1623	628	438	56.950	56.151
1623-1625		596	54.151	52.711
1625-1627	702	525	51.455	52.559
1627-1629	692		66.162	68.256
1629-1631			(56.150)	(54.069)
1631-1633			78.541	73.719
1633-1635		672	69.116	72.170
1635-1637			67.821	65.002
1637-1639	668		77.194	(81.532)
1639-1641			77.172	74.295

Letra rodona: dades del compte de caixa del llibre major

Letra cursiva: dades dels llibres de caixer i tauler

Entre parèntesi: dades del llibre de visites

Per interpretar millor el significat de la sèrie convé reduir-la de manera que indiqui el moviment decennal. El buit de les entrades de dos biennis del decenni 1601-1611 l'hem omplert amb quantitats iguals a les sortides dels mateixos biennis.

MOVIMENT DECENNAL DE CAIXA (1591-1640). VALORS EN LLIURES.

	<i>Entrades en lliures</i>	<i>Percentatge</i>	<i>Sortides en lliures</i>	<i>Percentatge</i>
Decenni 1591-1601	576.661	31,2	542.490	29,7
Decenni 1601-1611	379.763	20,5	399.809	21,9
Decenni 1611-1621	236.597	12,8	232.826	12,7
Decenni 1621-1631	281.417	15,2	282.741	15,5
Decenni 1631-1641	369.813	20,0	367.072	19,5
	1.844.351	99,7	1.824.938	99,3

Observacions:

a) En cinquanta anys entraren a la taula, en xifres rodones, a l'entorn del 1.844.000 lliures, de les quals més de la meitat corresponen als primers vint anys.

b) En el decenni 1611-1621 es produí una caiguda del moviment de caixa de l'ordre del 50% en relació amb els decennis anteriors. Però en els següents la caiguda s'atura i, fins i tot, hi hagué una lleugera recuperació. Tot i això, el moviment quedà lluny de les cotes assolides en els dos primers decennis.

c) Les dades que tenim indiquen que la mitjana d'operacions de caixa fou d'unes 1.200 per bienni, repartides entre entrades i sortides, al llarg de tot el període. Això significa que en els tres darrers decennis l'import dels ingressos i dels pagaments fou, per terme mitjà, inferior que en els dos primers.

FONS DE RESERVA O L'EXISTÈNCIA DE LA CAIXA GROSSA

En el quadre següent, elaborat amb dades extretes del compte de caixa dels llibres majors, es pot veure com fluctuà el fons de reserva o l'existència en caixa a la fi de cada bienni. La sèrie no és completa, però sí suficient per comprovar en quines magnituds es movia el fons que acostumava a haver-hi en caixa en aquest període.

EXISTÈNCIA DE LA CAIXA GROSSA, EXPRESSADA EN LLIURES

23 d'abril de 1591	13.806	abril de 1613	25.838
21 d'abril de 1593	54.726	24 d'abril de 1615	19.015
26 de març de 1595	27.223	12 d'abril de 1617	21.765
6 d'abril de 1597	28.160	4 de maig de 1623	27.933
10 d'abril de 1599	55.459	10 d'abril de 1625	29.373
24 d'abril de 1601	48.109	11 de maig de 1627	28.268
abril de 1603	29.902	29 de maig de 1631	33.494
23 d'abril de 1605	23.274	4 d'abril de 1633	33.616
28 d'abril de 1609	24.299	11 d'abril de 1635	30.562
2 d'abril de 1611	23.895		

ANÀLISI DELS BALANÇOS DELS BIENNIS 1597-1599, 1611-1613 I 1635-1637

Hem escollit els balanços d'aquests biennis per mostrar les principals característiques de l'evolució de la taula en el decurs de l'etapa 1585-1640.

BALANÇ DEL BIENNI 1597-1599, VALORS EN LLIURES.

Sumes creditores		
C/vells	27.762	
C/exercici corrent	299.874	
Sumes deutores		
C/exercici corrent		272.429
Fons de reserva		55.207
	<u>327.636</u>	<u>327.636</u>

Detall dels comptes corrents

Titular dels comptes	Nombre	Comptes vells	Entrades bienni actual	Sortides bienni actual	Saldo a cte. nou
Aristòcrates	21	430	8.487	8.075	842
Comerciants locals	57	7.873	85.307	78.621	14.559
Comerciants forans	21	19	41.827	38.263	3.583
Eclesiàstics	57	9.594	52.189	52.209	9.574
Eclesiàstics de fora	16	40	5.513	3.801	1.752
Municipi	11	1.429	28.549	27.878	2.100
Poble menut	49	1.340	7.085	7.553	872
Poble menut de fora	49	684	12.153	11.315	1.522
Doctors i col·legiats	26	2.343	23.337	21.929	3.751

La taula de canvi i de dipòsits de Tarragona i la ciutat del seu temps (1584-1749)

<i>Titular dels comptes</i>	<i>Nombre</i>	<i>Comptes vells</i>	<i>Entrades bienni actual</i>	<i>Sortides bienni actual</i>	<i>Saldo a cte. nou</i>
Causes pies	4		1.085	1.085	
Generalitat	1		1.475	1.117	358
Entitats	3	271	61	28	304
Confraries	1			120	120
S/classificar	12		2.863	1.488	1.375
	328	24.023	270.051	253.482	40.592

Detall dels comptes de solta

<i>Titular dels comptes</i>	<i>Nombre de comptes</i>	<i>Comptes vells</i>	<i>Entrades bienni actual</i>	<i>Sortides bienni actual</i>	<i>Saldo a cte. nou</i>
Comerciants	10	601	1.926	1.440	1.087
Eclesiàstics	21	908	11.796	9.808	2.896
Eclesiàstics de fora	3		1.450	1.250	200
Poble menut	13	55	1.848	725	1.178
Doctors i col·legiats	8	149	1.312	1.061	400
Causes pies	25	332	120	37	415
Nuncis cort dels veguers	4	306	800	585	521
Entitats	2		2.083	23	2.060
Gent de fora	24	394	3.649	2.311	1.732
S/classificar	4	57	273	244	86
	120	3.739	29.823	18.947	14.615

Comentari

1. Sobre els comptes vells

En funció de la condició social, professional o institucional dels titulars dels comptes corrents vells —fons de reserva— la quantitat dipositada es distribueix així:

7.892 lliures, 32,8%, entre 24 mercaders i botiguers

9.634 lliures, 40,1%, entre 23 clergues i institucions eclesiàstiques

6.497 lliures, 27,0%, entre 27 impositors de diversa categoria social i institucions laiques

No és gaire indicatiu que a la fi d'un bienni l'estament eclesiàstic tingués en dipòsit un capital superior al dels comerciants, però és remarcable que el dipòsit dels dos grups sumi gairebé el 75% del capital dipositat.

En el compte de soltes destaca el nombre de causes pies com a titular. Són petits dipòsits d'almoines que esperen l'obligada autorització per transferir-les a beneficiaris.

2. Sobre els comptes corrents de l'exercici

– Gairebé la meitat dels titulars són comerciants i eclesiàstics: el 23,7 dels primers i el 22,3% dels segons. No obstant això, el 47% del capital acreditat és de comerciants i només el 21,3% d'eclesiàstics, però hem de tenir present que les transferències de compte són més freqüents entre titulars comerciants que entre titulars eclesiàstics.

- Els assentaments dels llibres comptables donen escasses notícies de preus, volum i classe de mercaderia amb la qual negociaven els comerciants tarragonins, però són excepcionalment abundats quan es tracta del comerç blader. També són nombroses les referències sobre preus i arrendataris de rendes senyorials.
- Són molts els comptes corrents que només s'obren per transferir-hi crèdits de comptes de soltes o d'altres comptes corrents. Quan això s'esdevé, el titular del nou compte acostuma a retirar el dipòsit el mateix dia o els següents.
- Destaquem el nombre de comptes de titulars forans —el 25,5%— i la importància del moviment dinerari d'alguns d'aquests, que són mercaders traficants de blat.
- És freqüent l'ús de la lletra de canvi trajectícia per pagar transaccions comercials, lliurada a Tarragona o a Barcelona, i a rebre i pagar generalment per particulars o bancs barcelonins.

3. Sobre els comptes de soltes de l'exercici

Els comptes d'eclesiàstics sumen el 44,4% de les entrades. La majoria són dipòsits que fan censataris per lluir censals propietat d'ordes i institucions religioses o d'eclesiàstics com a «laica i privada persona». Ens ha semblat d'interès subratllar amb uns exemples la importància dels dipòsits que es feien amb aquest fi: el 5 de desembre de 1597 la Universitat de Gandesa ingressà al compte de Rafael Llorenç, ardiaca de Sant Llorenç, 1.000 lliures; el 20 de febrer de 1598 la ciutat de Tarragona diposità 1.200 lliures al compte de la Casa d'Aprovació de la Companyia de Jesús, i el dia següent la Casa d'Aprovació transferí 1.000 lliures al compte de l'Almoïna de Santa Tecla. Finalment, assenyalem que en el curs del bienni es dipositaren al compte de la confraria de preveres de Tarragona, per lluir diversos censals, 3.760 lliures.

- De les 4.566 lliures dipositades en comptes d'aristòcrates, 4.000 també ho foren per lluir censals: 1.000 a favor d'Anna, vídua de Gaspar de Biute, i 3.000 a favor de Rafael de Biure.

4. El nombre de comptes és de 448: 328 de corrents i 120 de soltes.

BALANÇ DEL BIENNI 1611-1613. VALORS EN LLIURES.

Sumes creditoras	
C/vells	23.035
C/exercici corrent	205.446
Sumes deutores	
C/exercici corrent	204.720
Fons de reserva	23.761
	<hr/>
	228.481
	<hr/>
	228.481

Detall dels comptes corrents de l'exercici

<i>Títular dels comptes</i>	<i>Nombre de comptes</i>	<i>Comptes vells</i>	<i>Entrades bienni actual</i>	<i>Sortides bienni actual</i>	<i>Saldo a cte. nou</i>
Nobles	23	1.478	6.407	7.098	787
Doctors i col·legiats	24	1.851	8.277	8.672	1.456
Eclesiàstics	48	3.070	27.584	27.910	2.744
Eclesiàstics forans	22	469	4.796	5.010	255
Poble menut de fora	114	238	25.772	24.322	1.688
Poble menut	41	39	7.697	7.089	647
Comerciants forans	37	1.583	14.191	14.887	887
Comerciants	49	2.953	34.214	35.310	1.857
Municipi	20	1.612	47.978	46.918	2.672
Marmessors/curadors	25	1.165	5.993	6.850	308
Confraries	6	100	630	568	162
Institucions	9	322	1.769	2.028	63
Causes pies	14	4	1.071	828	247
S/classificar	41	502	6.893	5.122	2.273
Receptor del general			1.636	1.068	568
	475	15.386	194.908	193.680	16.614

Detall dels comptes de solta

<i>Títular dels comptes</i>	<i>Nombre de comptes</i>	<i>Comptes vells</i>	<i>Entrades bienni actual</i>	<i>Sortides bienni actual</i>	<i>Saldo a cte. nou</i>
Titulars forans	19	439	1.431	1.182	688
Causes pies	37	800	522	818	504
Poble menut	5	612	285	233	664
Eclesiàstics	27	1.857	3.317	4.014	1.160
Marmessors/curadors	29	2.181	2.796	2.882	2.095
Comerciants	4		567	67	500
Vídues	12	719	863	1.042	540
Confraries	3	344	25	94	275
Cort dels veguers	3	254			254
Entitats	4	433	137	113	467
Doctors i col·legiats	1			595	595
	144	7.649	10.538	11.040	7.147

Comentari

1. Comptes vells

Al·l'inici del bienni hi havia 188 comptes procedents de l'exercici anterior, distribuïts en 98 de corrents i 90 de soltes. En relació amb el bienni 1597-1599 el nombre de comptes havia augmentat, tot i que el fons de reserva havia disminuït.

La distribució dels comptes corrents segons la condició social dels titulars era:

Comerciants	4.536 lliures	29,4%
Eclesiàstics	3.539 lliures	23,0%
Diversos	7.311 lliures	47,5%
Total	15.386 lliures	99,9%

2. Comptes corrents de l'exercici

– Comparat amb el del bienni 1597-1599, els ingressos dels comptes corrents de comerciants i eclesiàstics havia disminuït i augmentat el dels comptes del municipi i els que englobem amb el nom comú de poble menut. Vegem-ho en el quadre que ve a continuació:

	Bienni 1597-1599		Bienni 1611-1613	
	Lliures	Percentatge	Lliures	Percentatge
Comerciants	127.134	47	48.405	24,8
Municipi	28.549	10,5	47.978	24,6
Eclesiàstics	57.702	21,3	32.380	16,6
Poble menut	19.238	7,1	33.469	17,1
Resta	37.428	13,8	32.676	16,8
	270.051	99,9	194.908	99,7

La causa principal de la mutació fou la decisió que prengué el govern municipal l'any 1609 d'explotar directament la venda pública de carn, un monopoli que el municipi compartia amb el capítol de canonges i acostumava a arrendar. Ja hem parlat dels motius que decidiren el govern municipal a prendre aquest acord, les innovacions administratives que introduí per dur-lo a terme i les repercussions que tingué en la taula. Ara afegirem que, a més d'augmentar el moviment dinerari dels comptes municipals, motivà l'obertura de nous comptes, els titulars dels quals eren mercaders, negociants, ramaders i pagesos de diverses comarques catalanes i d'Andorra, a qui el municipi pagava la compra de bestiar mitjançant la taula, i paraires i blanquers de Reus, Valls, Alcover i altres llocs, que ingressaven a la taula l'import de les pells que compraven al municipi. Els pagaments a ramaders girats per taula podien ser importants. Per exemple, a Joan Pont d'Andorra se li giraren, en el transcurs del bienni, 2.932 lliures; a Nicolau Moles, del mateix lloc, 712, i a Jaume Vilafranca, de Bell-lloc d'Urgell, 1.262.

Parem atenció en aquest fet, perquè no és conjuntural sinó que marca un canvi de tendència, que es mantindrà fins a la clausura definitiva de la taula.

3. El nombre de comptes corrents oberts en el decurs del bienni fou de 377, però d'aquests, els *eventuals* —així anomenem els que només registren un fet comptable— passen de 200.

BALANÇ DEL BIENNI 1635-1637. VALORS EN LLIURES.

Sumes creditores		
C/vells	321	30.607
C/exercici corrent		199.346
Sumes deutores		
C/exercici corrent		196.164
Fons de reserva		33.789
		<u>229.953</u>
		<u>229.953</u>

Detall dels comptes corrents

Titular del compte	Nombre		Comptes vells	Entrades bienni actual	Sortides bienni actual	Saldo a cte. nou
	cte. ant.	/ cte. bienni				
Aristocràcia	13	25	2.010	14.541	15.911	640
Comerciants	17	45	420	48.362	48.538	244
Eclesiàstics	27	32	1.282	10.528	11.308	502
Eclesiàstics de fora	13	19	231	7.479	7.295	415
Municipi	8	12	7.582	40.585	38.473	9.694
Poble menut	20	34	487	7.487	7.296	678
Doctors i col·legiats	13	23	784	10.246	10.633	397
Institucions	5	4	92	601	509	184
Causes pies	14	6	347	565	546	366
Confraries	5	3	276	369	448	197
Generalitat	3	5	436	7.606	8.037	5
Nuncis cort dels veguers	4		821	361	481	701
Gent de fora	36	111	169	28.110	26.949	1.330
S/classificar	2	7	2.172	1.791	2.284	1.679
Segrest. béns franc.		3		445	445	
	<u>180</u>	<u>329</u>	<u>17.109</u>	<u>179.076</u>	<u>179.153</u>	<u>17.032</u>

Detall dels comptes de soltes

Titular del compte	Nombre		Comptes vells	Entrades bienni actual	Sortides bienni actual	Saldo a cte. nou
	cte. ant.	/ cte. bienni				
Aristocràcia	4	3	1.580	6.944	2.444	6.080
Comerciants	4	7	312	2.434	1.033	1.711
Eclesiàstics	6	8	3.212	2.114	3.428	1.898
Eclesiàstics de fora	11	4	864	1.193	995	1.062
Municipi	1		24			24
Poble menut	18	5	1.429	851	1.416	864
Doctors i col·legiats	6	5	631	719	1.171	180
Causes pies	51	23	1.433	548	793	1.189
Institucions	3	1	360	100	340	120
Confraries	3	1	215	104	71	247
Cort dels veguers	5		754		463	291
Gent de fora	30	33	2.684	5.250	4.844	3.091
Segrest. béns francesos	1		13	13		
	<u>143</u>	<u>90</u>	<u>13.498</u>	<u>20.270</u>	<u>17.011</u>	<u>16.757</u>

Comentari

1. Comptes vells

N'hi havia 323: 180 de corrents i 143 de soltes. En relació amb el bienni 1611-1613, el nombre de comptes havia augmentat, perquè cada any eren més els residus que quedaven de comptes vells —unes poques lliures o d'uns quants sous—, que ningú reclamava. Hi havia residus molt vells. Per exemple, en trobem 15 que s'arrossegaven del bienni 1597-1599, o d'abans,¹ i calculem que els de sis a deu anys d'antiguitat sumaven, vers el 1635, de 300 a 400 lliures.

Mereix que comentem de manera especial tres partides, que els cònsols i el tauler dipositaren en compte corrent els anys 1615 i 1616, i des de llavors s'arrossegaven en un compte que, des de l'any 1619, anava a nom dels cònsols, Francesc Garau, Rafael Llorens, Jaume Moreal i el tauler Antoni Castells, que aleshores exercien el càrrec. Les tres partides sumen 5.834 lliures i l'import de cada una era: 2.800 lliures, «per diners presos a censal» entre el 26 d'agost de 1615 i el 9 de març de 1616, que serviren per dotar la taula d'efectiu disponible; 2.175 lliures, «escrites en dita taula de diners menuts tornats en dita taula», i 859 lliures, «de menuts trets de la taula de dos creus gironins i ramalets valencians». La pèrdua del manual del bienni 1615-1617, en el qual segurament s'anotaren, com era costum, amb molt de detall per primera vegada les tres partides, ens impedeix interpretar degudament el significat de les dues darreres partides. Sembla que es tracta de menuts que en el moment de declarar-los il·legals estaven dipositats a la taula. No obstant això, els cònsols, amb autorització del consell, aconseguiren canviar-los per moneda bona, la qual, dipositada a la taula per dotar-la de numerari, quedà com un deute que aquesta feia a la ciutat fins que al bienni 1671-1673 foren embargades i assentades al *Llibre major del compte vell*. Més endavant tractarem d'aquest llibre.

El comerç i la taula

Notícies sobre l'exportació de blat pel port de Tarragona a finals del segle XVI

Les extraccions dels anys 1591-1592

En anys de bona collita per exportar blat de Catalunya es necessitava un permís del virrei, però sorprenentment també se'n concedien en anys d'escassetat i carestia, a les quals s'ajuntaven extraccions de contraban. Tot plegat contribuïa a augmentar la carestia. Com ha dit Emili GIRALT, «la extracció de granos se efectuaba incluso en años de verdadera escasez y carestia. Unas veces eran los hombres de negocio o los mismos terratenientes productores quienes extraían los granos, y muchas otras los propios oficiales del Rey o los mercaderes genoveses asentistas del Estado quienes exportaban grandes sumas de trigo para subvenir a necesidades militares como la fabricación de

¹ Els titulars dels dipòsits més importants que feia 38 anys que ningú reclamava eren: el donzell Onofre de Mediona, 9 lliures, 1 sou i 2 diners; el comte de Xinxón, tresorer reial, 29 lliures; els hereus de Joan Ferriol de Vilallonga, 12 lliures; Cristófor Robuster de Sentmenat, 10 lliures; els marmessors de l'herència de Caterina Freixa, 46 lliures i 9 sous.

bizcocho».² En aquesta llista d'agents exportadors de blat en temps d'escassetesa hem d'afegir el Consell de Cent que, com a mínim, autoritzà, amb el permís del virrei, l'exportació de 4.000 quarteres³ de blat de Catalunya a la ciutat de Palma i l'illa de Mallorca,⁴ els anys 1591 i 1592.

Aquest blat s'embarcà al port de Tarragona, ciutat que serví de base d'operacions al síndic enviat per les autoritats mallorquines, Antoni Bordoy, el qual arribà a la nostra ciutat el 19 o 20 d'octubre de 1591, i hi romangué fins a finals de maig de 1592, justament quan aparegueren els primers símptomes de l'epidèmia que esclataria mesos després.

Mentre estigué a Tarragona Bordoy comprà blat i ordi a senyors eclesiàstics i laics, a arrendataris de rendes senyoriales, a pagesos emfiteutes i a mercaders del Camp de Tarragona, el Baix Penedès, la Conca de Barberà, la Segarra i l'Urgell. Fins i tot comprà blat marítim.⁵

Però Bordoy no era l'únic exportador de cereals establert eventualment a Tarragona, sinó que al mateix temps i als mateixos llocs en compraven, per embarcar al port, el síndic d'Eivissa, Joan Gamir; el síndic de Menorca, Dídac Serra, i els compradors de la ciutat de Barcelona Salvador Bassa i Joan Corbella, que foren substituïts a mitjan febrer de 1592 per l'adroguer, també de Barcelona, Pere Vahells. Tots dipositaven a la taula els diners que rebien de les Illes o de Barcelona per pagar les compres al comptat, i és a causa d'aquesta contingència que els llibres de la taula contenen abundants notícies de la procedència i la quantitat de blat que s'embarcà i del capital que s'esmerçà en les compres.

Segons les anotacions comptables, Bordoy ingressà a la taula 22.177 lliures; Gamir, 3.485; Serra, 2.500, i Bassa i Corbella i el substitut Vahils, 40.968. Aquests ingressos són la causa que el moviment de caixa del bienni 1591-1593 sigui gairebé el doble que el dels biennis següents.

Sobre la quantitat de gra comprat i presumiblement embarcat, els llibres de la taula són explícits en el cas de Bordoy. Adquirí no 4.000 quarteres de blat, sinó 10.674 i 5.230 d'ordi a diversos preus, per un valor que rondava les 33.000 lliures; però, pel que fa als altres compradors, els llibres són poc precisos. No obstant això, prenent com a referència les quantitats dipositades i els preus que comentarem tot seguit, estimem que deuriem adquirir unes 18.000 quarteres de blat.

2 «Entorno al precio del trigo», 49.

3 Carrera Pujal: *Historia política y económica...*, I, 534.

4 Transcrivim la versió d'aquest fet extret de les *Rubriques* de Bruniquer, vol. IV, 198: «A 21 de Desembre de 1591, los Consellers ab ses lettres patentes certifican al Capità de la Galeota de la Ciutat i Patrons de barques armades de la Ciutat tenia per les costes de levant y de ponent, per fer aprehensions de forments, com ab deliberació de ells havien permès al síndich de Mallorca comprar y carregar certa suma de forments, y que per ço no els perturbassen, y a 8 janer 1592, a Mallorca y Menorca, y a 9 de mars a Mallorca, y dit dia y altres abans, y après a moltes altres Universitats de Catalunya.»

5 En el llibre manual de la taula de 1591-1593, el dia 22 d'octubre de 1591, hi trobem una ordre de pagament de Bordoy a favor de Bertomeu Berenguer i Francesc Narisano, mariners de nació genovesa, de 1.727 lliures i 10 sous, «per lo valor de 691 quarteres de forment, mesura de Barcelona, que dels dits té comprades y rebudes en mar ab dos sageties a raó de 50 sous la quartera y ultra dit preu li ha de pagar lo dit Bordoy los gastos de mesurar, y trabocar dit forment de un vaixell ab altre ab barques» (f. 48v).

Les dades sobre el preu de vint partides de blat comprat entre el 22 d'octubre de 1591 i el 26 de maig de 1592, revelen que es pagà entre 44 i 60 sous la quartera i l'ordi, entre 24 i 30 sous. El preu mitjà fou de 53 i 25,5 sous, respectivament.

Tanmateix, aquests preus són els de la mercaderia posada al lloc d'origen, i per això, per obtenir el preu final, cal afegir-hi els costos de transport i d'embarcament, l'impost del General —el 5%—, i altres despeses menors. A més, la quartera de Barcelona era de 69,518 litres i la Tarragona, de 70,80,⁶ diferència que canviava el preu segons la mesura usada en la compravenda. Tot i això, el preu final s'assemblava molt als de venda al públic al pallol de Tarragona els últims mesos de l'any 1591: 56 sous la quartera el 25 d'octubre, 58 el 13 de novembre, i 60 el 16 de desembre.⁷

Les extraccions irregulars

Les activitats del genovès Aureli Spínola a Tarragona els anys 1590 i 1591 són una mostra d'exportació clandestina de blat en anys d'escassetat tolerada per una autoritat reial. En efecte, tal com relata CARRERA PUJAL, l'hivern de 1590-1591 el Consell de Cent envià un comissari a Tarragona perquè informés els còsols de «los grandes daños que causaba la saca de trigos, desproveyendo la tierra y provocando la carestía», i els fes avinent que segons notícies que tenia el genovès Aureli Spínola s'havia establert al port per fabricar «bizcocho», la qual cosa «da causa a sospechar y creer es verdad lo que se dice que carga muchos trigos para Génova y que tendria comprados con algunos de dicha ciudad y le ayudarian a cargar muchas sumas de trigos». Els còsols comprovaren que, en efecte, al port, de nit, es carregaven clandestinament vaixells de blat a càrrec de Spínola amb l'ajut de mercaders i traginers. Però quan denunciaren el fet al governador reial —el càrrec de virrei vacava— la resposta fou que Spínola tenia llicència per exportar.⁸

Els llibres manuals de la taula dels biennis 1589-1591 i 1591-1593 donen alguna llum sobre les activitats de Spínola a Tarragona. El 9 de novembre de 1590 féu un dipòsit de 2.400 lliures que retirà ell mateix en set partides, abans d'acabar el mes, sense indicar la destinació. Féu nous dipòsits el 13 de maig i 5 de juliol de 1591 per un total de 4.626 lliures, per «obs de la fàbrica de los bescuyts té orde de fer dit Spínola en la present ciutat».⁹ La major part les transferí als mercaders tarragonins Joan Amill i Francesc Sisterer per pagar el bescuit que els havia comprat, contra lletres de canvi a rebre i a pagar a mercaders genovesos i catalans de Barcelona. Per exemple, un dels pagaments es comptabilitzà així: «Deu Aurelio Spínola que per ell dixem a Joan Amill, són a compte del que Oracio Grotaldo li deu per rahó del bescuyt li comprà en días passats per las galeras del senyor Joan Antoni Són 400 lliures.»¹⁰

6 Alsina/Feliu/Marquet: *Pesos, mides i mesures*, 211.

7 Llibre del consolat 1591-1592. No tenim dades del moviment de preus del blat del pallol de l'any 1592, perquè el llibre del consolat de 1592-1593 s'ha perdut.

8 Carrera Pujal: *Historia política y económica*, I, 532.

9 Llibre manual, núm. 4, 1591-1593, f. 10, assentament del 25 de maig de 1591.

10 Íd. *ibíd.*, f. 13. Assentament del 5 de juny de 1591.

Les extraccions dels anys 1598-1599

A finals de setembre de 1598 tornà a Tarragona per repetir l'operació dels anys 1591-1592 el síndic mallorquí Antoni Bordoy, ajudat pel paraire barceloní Francesc Santamaria, que actuava a les seves ordres. Entre els dos, el 10 d'abril de 1599, havien ingressat a la taula en metàl·lic per pagar el blat embarcat, 35.265 lliures, que equivalen a la compra d'unes 15.000 quarteres.

Consideracions sobre el comerç i comerciants

Els comerciants tarragonins no desaprofitaren l'ocasió per especular amb el tràfic de blat. Només cal veure, en el quadre que segueix, les quantitats que giraren per la taula els majors impositors en el bienni 1591-1593, període de grans exportacions, i comparar-la amb les del bienni 1595-1597, de comerç blader normal.

QUANTITATS QUE GIRAREN PER LA TAULA ELS COMERCIANTS TARRAGONINS

Majors impositors en el bienni 1591-1593, comparades amb les que dipositaren en el bienni 1595-1597. Valors en lliures.

<i>Comerciant</i>	<i>Biennis</i>	
	<i>1591-1593</i>	<i>1595-1597</i>
Brocà, Jeroni	11.488	4.801
Fontanilles, Jaume	12.399	1.908
Sisterer, Francesc	8.824	4.336
Serra, Vicenç	8.240	5.318
Amill, Joan	7.032	854
Nebot, Gabriel	4.865	1.110
Altarriba, Pere	4.793	3.317
Pocurull, Pere	3.935	
Rocamora, Jeroni	3.520	1.978
Salvador, Gabriel	3.487	3.732
Enveja, Bernat Jeroni	2.475	2.292

Els anys 1598 i 1599 es tornaren a animar les exportacions i per a alguns comerciants fou novament temps de vaques grasses. Les imposicions en compte corrent de la taula en donen fe. Destaquen les 14.251 lliures de Vicenç Serra, les 11.326 de Gabriel Salvador, les 6.585 de Bernat Jeroni Enveja, les 5.249 de Gaspar Giminells i les 4.932 de Jeroni Brocà.

Vers el 1610 comença a notar-se una disminució progressiva dels vaixells fondejats al port que van i vénen de ports peninsulars de la Mediterrània, de Marsella, Sicília, Sevilla, ciutats del Marroc i de Portugal, a la vegada que es redueix la participació de mercaders locals, en solitari o en companyia, en noliejaments, assegurances marítimes i naus. En canvi observem que augmenten els que es dediquen a fer d'intermediaris en compres de bestiar per assortir les carnisseries de la ciutat, a col·locar diner en préstecs a curt termini contra lletres de canvi, i, si són botiguers, a no pagar el gènere que han

comprat a algun majorista de Barcelona fins que l'han venut al detall a la botiga. Es pot dir que un comerç més segur, o si voleu més conservador, substitueix el de més risc.

Podríem posar com a prototip d'home de negocis d'aquesta època Francesc Nin, mercader i botiguer, arrendatari de drets senyorials, administrador de la carn de la ciutat, càrrec pagat que intervenia en la compra de bestiar, control dels pastors i tallers i subhastes de pells, tauler de la bolla de plom i segell de cera de la col·lecta de Tarragona, i procurador del convent de Santa Clara i de diversos particulars de Tarragona, Barcelona i altres llocs. Aquest home de negocis, en el bienni 1635-1637 girà per conducte de la taula gairebé 20.000 lliures, quantitat extraordinària si la comparem amb la que giraren els mercaders més destacats de la ciutat: Onofre Morell (6.422 lliures), Ambrosi Grosso (3.501 lliures) i Miquel Vidal (3.416 lliures), que alternava les activitats comercials amb la procuradoria de l'arquebisbe Antonio Pérez.

ELS COMPTES DELS ENS PÚBLICS

Comptes municipals

La comptabilitat del municipi

L'any 1585, quan s'instaurà la taula de canvi, el govern municipal adoptà el sistema comptable que perdurà fins a la fi del municipi tradicional català. Exigia que es portessin obligatòriament els tres llibres següents:

«Llibre del clavariat dels comuns», en el qual el clavari de la ciutat havia d'anotar per ordre cronològic les entrades i sortides dels emoluments del comú acompanyades d'una breu explicació del motiu que les justificava.

«Llibre major dels comuns», que també el portava el clavari i hi registrava els fets comptables del llibre del clavariat classificats en comptes individuals, de manera que les quantitats creditors s'anotaven a la plana de l'haver i les deutores a la del deure.

«Llibre de la credensa de entrades i eixides dels emoluments dels comuns», en què es registraven les entrades i sortides de totes les clavaries, és a dir, la dels comuns, de forments i, a partir de 1610, la de la carn.

Els tres llibres es posaren en vigor l'any 1586 i contenen diversos anys. Així, el llibre del clavariat més antic que es conserva —el tercer— comença l'any 1603 i acaba l'any 1616 i el més modern —el setè— conté els anys de 1671 a 1687. El Llibre major primer comprèn de l'any 1586 a 1591 i el segon, incomplet, els anys de 1591 a 1603.¹¹ El llibre primer de la credença conté els mateixos anys que el major. És una llàstima que la majoria de llibres s'hagi perdut.

Eren llibres complementaris els de forments i de les carns, a partir de la institució de les clavaries respectives, els anys 1593 i 1610. Els clavaris hi anotaven amb molt de detall

¹¹ Aquest llibre està mutilat. Hi manquen els fulls que van del 34 al 49. Corresponen al temps comprès entre març de 1592 a maig de 1594.

i rigor el moviment dinerari i de mercaderia que ocasionaven les operacions de compra a l'engròs i venda a la menuda.

Els comptes municipals de la taula

A la taula tenien compte els còsols i els clavaris. En alguns biennis el palloler diposità en un compte a nom seu les recaptacions de les vendes de blat a la menuda al pallol, abans de girar-les al compte del clavari de forments.

Comptes dels còsols

Els còsols, com a síndics de la ciutat, eren els encarregats de comprar els diners «a for de censal» que acordava el consell. El capital així obtingut es dipositava a la taula en un compte a nom de «Mags. còsols Srs. [el nom dels tres còsols]», des del qual es girava al compte d'algun dels clavaris. Així, el 18 d'agost de 1593 el rector de la Companyia de l'Aprovació —jesuïtes— Jeroni Dauder girà 1.200 lliures «a for de censal a 2.000 per mil» al compte dels còsols Cardona, Sisterer i Giner, i aquests el dia 20 les giraren al clavari dels comuns Jaume Fontanilles. Tanmateix, això no eximia que el consell ordenés als còsols abonar directament als interessats llučions de censals.

A vegades el consell confiava als còsols l'administració de sumes finalistes. En aquests casos la finalitat es consignava en el compte amb titulars com «Srs. Còsols per compte de la fàbrica del moll», que trobem al llibre major del bienni 1593-1595,¹² o «Srs. Còsols administradors de les carnisseries», en ús al llarg de tot el segle XVII, a partir de 1610.

Finalment figuraven a la taula comptes a nom dels còsols, com administradors d'obres pies que ho eren per voluntat del fundador.

Compte del clavari dels comuns

S'hi dipositaven els ingressos ordinaris, el més important dels quals era l'arrendament de drets i d'imposicions, una vegada deduïdes les despeses corrents, la més significativa de les quals era la dels salaris. També era important el moviment dinerari que s'establí entre aquest compte, els dels clavaris de forments o de les carns, i els dels còsols.

El diner dipositat es destinava a pagar creditors de la ciutat contra albarà signat pels còsols i autoritzat pel credencer.

Comptes del clavari de forments i de les carns

S'ingressaven en el compte de cada un d'aquests clavaris les recaptacions que obtenien els pallolers i els tallers en la venda de blat o de carn a la menuda al pallol i a les carnisseries, les quals s'esmerçaven en la paga de compres de forments i bestiar. Així, doncs, el diner d'aquestes clavaries circulava sense passar per la dels comuns, però, com veurem, les transferències dineràries entre elles era freqüent.

12 F. 40.

Evolució dels comptes municipals

Per seguir-la hem construït la següent sèrie, que mostra els ingressos de vuit biennis compresos entre els de 1591-1593 i 1635-1637.

INGRESSOS DELS COMPTES CORRENTS MUNICIPALS

<i>Bienni</i>	<i>Còsols</i>	<i>Clavari comuns</i>	<i>Clavari forments</i>	<i>Còsols adm. carnisseries</i>
1591-1593	11.961	51.149		
1593-1595	7.510	13.638	6.249	
1595-1597	7.139	8.807	12.829	
1597-1599	10.798	797	13.976	
1611-1613	3.173	3.333	10.551	26.858
1615-1617	5.885	1.226	7.717	20.322
1617-1619	2.041	1.250	7.659	20.698
1621-1623	1.922	356	6.841	23.534
1635-1637	5.391	938	4.949	26.851

Abans d'acabar el segle XVI el compte del clavari dels comuns deixa de ser el més important dels comptes municipals per dos motius: la creació de la clavaria de forments, cap a la qual es desviaren els diners de la compravenda del blat municipal i la disminució del sobrant dels ingressos ordinaris una vegada restades les despeses corrents que pagava el clavari sense passar per la taula. Tanmateix, tan significatiu com pugui ser aquest fet ho és el volum dinerari que, de manera regular, s'ingressa al compte del clavari de les carns des de la seva creació.

Interacció dels comptes de les clavaries

Les tres clavaries es transferien numerari les unes a les altres per ordre del consell o per decisió dels còsols per atendre compromisos inajornables, com pagar en dates estipulades compres de blat o de bestiar, o satisfer salaris amb puntualitat sense haver de contractar crèdits. Per exemple, el 21 de desembre de 1611, s'anotà al Llibre de forments núm. 3: «A 27 novembre 1609 la prohomenia [de forments] determinà que lo clavari de comuns qui era m^o Pau Colom, dexàs al clavari de forments qui era m^o Jaume Elies 400 lliures per subvenir a dit clavari per pagar preus de forments y axí dita bossa torne a la bossa de comuns dites 400 lliures per tenir urgent necessitat per pagar salaris y altres gastos.»¹³ Al mateix Llibre, el 7 de novembre de 1613, llegim que el clavari de forments Iu Joan Torrents lliura 300 lliures al cònsol segon Pere Rosich per pagar «gastos de la ciutat y se fa per determinació del consell tengut en octubre prop passat que determinà se valguessen de qualsevol diner, sols no es manllevan a censal».¹⁴ El 30 de novembre de 1630, per determinació del consell, el clavari de forments Jaume Garau rebia 1.235 lliures que els «Còsols administradors dels diners de les carns de la ciutat» li giraren per partida de

¹³ Llibre de forments, núm. 3, 1606-1631, f. 87. Anotació del 21 de desembre de 1611.

¹⁴ Llibre de forments, núm. 3, 1606-1631, f. 98. Anotació del 7 de novembre de 1613.

taula, per pagar blat.¹⁵ Finalment, cal assenyalar que gran part dels plets que la ciutat mantingué contra l'arquebisbe Joan de Montcada es pagaren amb diners de les clavaries de la carn i de forments girats a la clavaria dels comuns.¹⁶

La intervenció del municipi en el fons de reserva

Els governs municipals d'aquest primer període procuraren complir amb aquella disposició del privilegi fundacional de la taula que prohibia la ciutat a servir-se dels dipòsits de particulars. Així quan el 16 d'abril de 1593 el consell, necessitat de diners per comprar forments, decidí bestreure de la taula 4.000 lliures, ho féu «a for de censal», amb l'obligació de pagar el 5% de pensió, que la taula havia d'invertir en la paga de salaris dels seus oficials, a raó de 50 lliures anuals cada un. En el document que acreditava el préstec, dipositat a la taula, constava que els còsols es comprometien a tornar-lo sempre que la taula reclamés els diners.¹⁷ Ignorem quan es tornaren les 4.000 lliures, però queda fora de dubte que aquestes precaucions es prenién per tranquil·litzar els dipositants i conservar la confiança que tenien posada en la taula. Recordem que les alteracions monetàries dels anys 1611-1618 deixaren a la taula un forat de 5.833 lliures, que el municipi tapà i mai no reclamà. Es limità a mantenir-les com un deute de la taula.

Comptes de la Diputació del General

Eva SERRA defineix la Diputació del General com la institució permanent politicofiscal pròpia més important de la història de Catalunya anterior a 1714.¹⁸ Per a l'exercici de les funcions administratives i financeres de la seva competència comptava amb una xarxa de diputacions locals —òrgans polítics— i de receptories i taulers —òrgans fiscals— que tenien per missió recaptar els impostos anomenats *dret del General* i *dret de la bolla*.

Tanmateix, la Generalitat no recaptava directament aquests drets sinó que els arrendava per triennis en subhasta pública. A l'arrendatari se l'obligava pagar el cànon per trimestres, abonar els salaris dels oficials de la Generalitat que intervenien en la recaptació i fer-se càrrec de les despeses generals inherents a la gestió.¹⁹ Tot i això, com observa Pierre VILAR, l'arrendament d'aquests impostos era una veritable temptació per als especuladors.²⁰

15 Llibre de forments, núm. 3, 1606-1631, f. 257. Anotació del 30 de novembre de 1630.

16 Llibre del clavari, núm. 4, 1616-1627. Entre 1619 i 1622, f. 62 a 127, les anotacions que confirmen el que diem són nombroses. Per exemple, de l'1 setembre de 1620 al 4 de juny de 1621 el síndic Miquel Pallarès gastà en un viatge a Madrid 525 lliures, de les quals 332 i 18 sous sortiren de la clavaria de les carns i 182 i 2 sous, de la de forments. Un altre exemple de llució de censal: El 26 de maig de 1608 els còsols prengueren a censal 2.000 lliures de Marianna Monter i de Sacirera, del qual lluíren 1.000 lliures el 14 de novembre de 1608; 500, el 15 d'octubre de 1624 procedents de la clavaria del comú, i 500, el 2 de març de 1627, tretes de les «ganàncies de les carnisseries» (Llibre del clavari, núm. 4, 1616-1627, f. 207).

17 Economia i Hisenda. Llibre de forments, 1592-1606, f. 260. «Memorial dels censals la ciutat a manlevats per obs de comprar forments per dita ciutat».

18 «Diputats locals i participació social...»

19 Jordà, A: *Els ingressos fiscals*.

20 *Catalunya dins l'Espanya...*, II, 290.

La ciutat de Tarragona era una de les 21 poblacions catalanes que disposava de diputació local i rectoria o col·lecta de drets del General i de bolla. I com sigui que fins ara d'aquesta col·lecta s'ha publicat ben poca cosa, creiem que no sobrarà donar a conèixer les notícies que ens en donen els llibres de la taula, entre 1587 i 1637, malgrat que siguin escasses i esparses.

Dret del General

Impost que gravava en un 5% les exportacions i importacions de béns, mercaderies i moneda.²¹ Els receptors i taulers del «dret del General en la present ciutat i col·lecta de Tarragona» que hem localitzat són:

<i>Data</i>	<i>Receptors</i>	<i>Taulers</i>	<i>Taulers</i>
1587 a 1592	Jaume Fontanilles, merc.	Pere Pocerull notari	Lluc Lleó, notari
1595	Jaume Fontanilles	Pere Morell, merc.	
1599 a 1605	Gabriel Salvador, merc.	Pere Altarriba, merc.	Lluc Lleó
1604			Lluís Thomàs
1611 a 1613	Miquel Reverter, merc.		
1617 a 1618	Jaume Martí, merc.		
1635 a 1636	Miquel Brocà, merc.	Rafael Castells, merc.	Sebastià Carreres, apot.
1636	Miquel Urrea CHB	Sebastià Carreres	Rafael Castells, merc.

Com podeu veure, a Tarragona hi havia dos taulers que nomenava la Diputació. Ho deixa clar un assentament del llibre manual 10 (1603-1606), datat el 31 de gener de 1604, en el qual el notari Lluc Lleó i el mercader Pere Altarriba, «taulers y col·lectors del General per la col·lecta de la ciutat de Tarragona», acrediten a la taula la seva condició de taulers «ab lletres patents emanades de part dels Sors. Diputats», a Barcelona el 29 de juliol de 1596, i firmades pel diputat militar Onofre d'Alentorn. Per tant, els dos taulers feia set anys i mig que exercien.

Els taulers s'encarregaven de recaptar l'impost i cada trimestre havien d'entregar la recaptació al receptor. Sobre el muntant de la col·lecta tenim algunes dades de finals del segle XVI i principis del XVII:

1588. El col·lector Jaume Fontanilles gira a Joan de Gualbes, donzell, 4.707 lliures, 10 sous i 10 diners, «per lo compliment de 5.700 lliures, 10 sous i 1 diner», que havia col·lectat durant un any, comprès entre el juliol de 1587 i el juny de 1588.²²

1589. El col·lector de Tortosa Jaume Pinyana diposita a la taula al compte de Jaume Fontanilles, a compte de la col·lecta dels «taulers de las taulas foranes de dita col·lecta» del segon semestre de l'any 1588,²³ 696 lliures.

- 21 Aquest és el percentatge usat en diversos assentaments de la taula. Per exemple: el 31 de juliol de 1591 el mercader de Tarragona Pau Colom ingressà al compte del tauler del general Pere Pocerull 646 lliures per l'import del dret de 12.920 lliures, que era el cost de 7.600 quarteres de blat a raó de 34 sous quartera, despatxat a Tarragona per a Palerm en el vaixell del capità Baptista Freyre, el 13 de maig passat, per ordre de Miquel d'Oms i Francisc Reguer, cavallers de Barcelona, procuradors dels jurats i «pretor» de la ciutat de Palerm. (Llibre manual, núm. 3, 1591-1593, f. 23). La taxa de l'impost és del 5%.
- 22 Íd. ibíd. El lliurament fet a compliment d'aquesta quantitat només fou de 4.707 lliures, 10 sous i 10 diners.
- 23 Llibre manual, núm.2, f. 130v. Assentament del 13 de gener de 1589.

El tauler Pere Pocurull col·lectà, el trimestre gener, febrer i març de 1589,²⁴ 671 lliures, 17 sous i 10 diners.

1590. Jaume Fontanilles gira a Pau Genovès, corredor d'orella de Barcelona per ordre dels diputats del General de Catalunya del proppassat 6 setembre, «y són de les entrades y eixides del gènere de la ciutat y col·lecta de Tarragona, per sis terces», que són tot l'any 1589 i el primer trimestre de 1590, 3.214 lliures i 11 sous.

Pere Pocurull gira a Jaume Fontanilles, a compte de les terces de gener a setembre de 1589 i de gener a març de 1590,²⁵ 900 lliures. En una altra partida Pocurull gira a Fontanilles, per les terces caigudes de gener a setembre 1590,²⁶ 268 lliures, 2 sous i 6 diners.

1591. Jaume Fontanilles lliura a Pau Genovès, corredor d'orella de Barcelona, per ordre dels diputats del General de Catalunya, la recaptació del dret del General a la ciutat i col·lecta de Tarragona, del juliol de 1590 al setembre de 1591,²⁷ 5.501 lliures, 4 sous i 5 diners.

Pere Pocurull gira a Jaume Fontanilles, de la recaptació dels mesos de gener a setembre, inclosos, de l'any 1591,²⁸ 1.323 lliures, 8 sous i 6 diners.

1592. Pere Pocurull gira a Jaume Fontanilles, per la proppassada terça dels mesos de gener, febrer i març,²⁹ 2.300 lliures, 8 sous i 9 diners.

1599. Lluç Lleó gira a Gabriel Salvador, a bon compte de la proppassada terça de gener, febrer i març, 1.400 lliures.

Lluç Lleó gira al receptor Gabriel Salvador 509 lliures, 17sous i 11 diners, «a compliment de 2.718 lliures, 19 sous i 4 diners» recaptades per la proppassada terça de gener, febrer i març.

Lluç Lleó gira a Gabriel Salvador, a compte de la proppassada terça abril, maig i juny, 350 lliures.

Lluç Lleó gira a Gabriel Salvador, a compte de la proppassada terça d'abril, maig i juny, 500 lliures.

1600. Pere Altarriba gira a Gabriel Salvador, a compte de les 444 lliures, 4 sous i 10 diners que «ha valgut» la proppassada terça de gener, febrer i març, «com les restans a compliment li haja donades comptans lo dia present en la casa del General», 293 lliures, 12 sous i 8 diners.

1604. Lluç Lleó gira a Gabriel Salvador, a bon compte del que s'ha recaptat els proppassats mesos de gener, febrer i març, 400 lliures.

24 Íd. *ibíd.*

25 Llibre manual, núm. 3, 1589-1591, f. Assentament del 26 de setembre de 1590.

26 Llibre manual, núm. 3, 1589-1591, f. Assentament del 26 d'octubre de 1590.

27 Llibre manual, núm. 3, 1591-1593, f. 67v. Assentament del 12 de desembre de 1591. De fet, només girà comptants 4.441 lliures, 4 sous i 5 diners.

28 Llibre manual, núm. 3, f. 65. Assentament del 7 de desembre de 1591.

29 Llibre manual, núm. 4, 1591-1593, f. 195v.

De la lectura dels assentaments del llibre manual es dedueix que entre el 1587 i 1600 el valor econòmic de la recaptació del dret del General de la col·lecta de Tarragona depenia, més que res, de l'exportació de blat. Poden servir d'exemple les 1.757 lliures i 13 sous que costaren al mallorquí Bordoy el blat extret en els sis mesos i mig compresos entre el 13 de novembre de 1591 i el 25 de maig de 1592,³⁰ i les 950 lliures, 17 sous i 6 diners que l'any 1599 lliurà Lluç Lleó com a liquidació d'una major partida del que havia de pagar pel blat que «ha carregat en lo port de mar de la present ciutat per a Mallorca, com lo demás li haja pagat contants, y per la present taula».³¹ Sembla que en anys de grans exportacions la recaptació del dret del General de la receptoria de Tarragona podia acostar-se a les 6.000 lliures.

Dret de bolla

Hi havia tres tipus d'impost: el dret de «bolla de plom», que afectava els teixits fabricats al país o importats, llevat dels destinats directament al consum; el dret del «segell de cera», que es pagava en la compravenda de robes confeccionades exemptes del dret de bolla, i el «dret de les joies», contribució especial sobre les joies i els teixits brodats en or i argent.³² Un document de 1579 esmenta el notari Felip Montserrat com a procurador o sobrestant dels arrendataris de la bolla de Cambrils i Reus que depenien de la col·lecta de Tarragona.³³ També hi depenia la taula de Valls, de la qual l'any 1589 era tauler arrendatari l'apotecari Jaume Cruylles, que girà al receptor i collidor Gabriel Nebot 635 lliures, 18 sous i 2 diners, «per lo que ha valgut net per als arrendadors la tersa de octubre, novembre y desembre propassada».³⁴

Els receptors o taulers de la bolla que hem localitzat són:

	<i>Receptor</i>	<i>Taulers</i>
1589-1590	Gabriel Nebot, mercader	Onofre Vidal, mercader
1591-1592	Vicenç Serra, mercader	Pau Bover, mercader
1599, octubre 1601, febrer		Jaume Marrugat, notari
1604, maig 1605, febrer	Joan Pau Pibernat, mercader	
1611-1615	Miquel Reverter, mercader	
1615-1618	Jeroni Moxó, mercader	
1635	Miquel Brocà, mercader	
1636, IV-1637	Miquel Urrea CHB	Francesc Nin, mercader

30 Llibre manual, núm. 4, 1591-1593, f. 59v a 163v, 9 assentaments. Un altre exemple: el 4 d'abril de 1592, el mercader de Tarragona Joan Gispert lliurà a Pere Pocurull 135 lliures a compliment del dret del General, «d'aquelles 435 lliures per lo despatx de dos vaixells de blat, ço és, del patró Bertomeu Serra de Tossa i Francesc Ferrer, genovès» (Íd. *ibid.*, f. 135v).

31 Llibre manual, núm. 8, 1599-1601, f. 5v. Assentament del 26 d'abril de 1599.

32 Per a les competències, jurisdicció i organització, vegeu Ferro: *El dret públic català*, 243-288.

33 Manual notari Damià Gil, 1579, f. 43v. Felip de Montserrat nomena tauler de la bolla a Cambrils el corder Pere Ferrer, el qual havia de dur les recaptacions a Tarragona al seu propi risc i perill per lliurar-les a Montserrat «o a sos principals». (Escriptura del 4 de març de 1579).

34 Llibre manual, núm. 2, 1587-1589, f. 140v. Assentament del 13 de març de 1589.

Eva SERRA dona a conèixer una mostra de preus triennals d'arrendament de les receptoreries de Catalunya del període 1572-1638 i comenta que «el valor econòmic dels arrendaments de la bolla i la seva evolució sembla indicar que els seus nivells més elevats s'assoleixen entre 1570 i 1610, enfront dels nivells més baixos posteriors i, especialment dels anys 20s i 30s del segle XVII». ³⁵ Reproduïm els preus de la receptoreria de Tarragona, que comprèn 13 triennis:

<i>Trienni</i>	<i>Preu en lliures</i>	<i>Trienni</i>	<i>Preu en lliures</i>
1578-80	39.402	1614-16	24.300
1581-83	39.021	1617-19	27.003
1593-95	27.047	1623-25	23.400
1596-98	32.745	1632-34	21.600
1599-01	33.303	1635-37	21.609
1602-04	34.131	1638-40	23.106
1605-08	30.900		

Cal que preuem atenció a la davallada de valor de l'arrendament que s'observa a partir de 1614. Indica una baixa de consum a causa d'un canvi de conjuntura de l'economia agrària? Sigui com sigui, la cosa certa és que coincideix amb la baixa del moviment dinerari dels comptes de particulars de la taula.

Sobre les recaptacions, els llibres manuals de la taula donen les referències següents:

1587. El mercader francès Josep Çapeyre abonà, «per los drets devia per las robes i mercaderies ha comerciat y carregat per son compte y descarregat en la pnt. ciutat, per la tersa proppassada», 225 lliures.

1589. Onofre Vidal girà a Gabriel Nebot, per la proppassada terça de gener, febrer, març, 689 lliures, 10 sous i 5 diners, ³⁶ i a compte de la terça, abril, maig i juny, 500 lliures. ³⁷

1590. El botiguer de draps Jeroni Brocà lliurà a Onofre Vidal, tauler del trienni passat a compliment de la bolla d'aquest temps, ³⁸ 80 lliures i per la del primer trimestre de 1591 lliurà a Pau Bové 298 lliures. ³⁹

1592. Els mesos de juliol i agost Pau Bover girà a Vicenç Serra, per la recaptació de la proppassada terça de gener, febrer i març, 640 lliures. ⁴⁰

1600. Bernat Jeroni Enveja i Jeroni Brocà lliuraren al tauler Jaume Marrugat 180 lliures, «per lo quen fet de bolla en la tersa de octubre, novembre y desembre, en la botiga de draps», i l'11 d'abril i 5 de maig, en dues tandes, li lliuraren per la terça de gener, febrer i març, 438 lliures, 2 sous i 9 diners. ⁴¹

35 «Diputats locals i participació social», 263 i 273.

36 Llibre manual, núm. 3, 1589-1591, f. Assentament del 27 de juliol de 1589.

37 Llibre manual, núm. 3, 1589-1591, f. Assentament del 12 de desembre de 1589.

38 Llibre manual, núm. 3, 1589-1591, f. Assentament del 27 de novembre de 1590.

39 Llibre manual, núm. 4, 1591-1593, f.19v. Assentament del 8 de juliol de 1591.

40 Llibre manual, núm. 4, 1591-1593, f. 196v i 209v. Assentaments de 21 de juliol i 17 d'agost de 1592.

41 Llibre manual, núm. 8, 1599-1601, f. 161, 191 i 198v.

Entre 22 de febrer de 1600 i 30 de gener de 1601, Marrugat ingressà al seu compte de la taula, en 8 partides, 2.855 lliures.⁴²

1601. Jeroni Brocà girà a Marrugat, per la proppassada terça d'octubre, novembre i desembre, 619 lliures i 6 diners.⁴³

1615. En el segon trimestre d'aquest any es col·lectaren a Reus 411 lliures, 2 sous i 4 diners.⁴⁴

1623. El 23 de juny, el mercader de Tarragona Joan Montalt arrendà la col·lecta del segell de plom i cera de la ciutat de Tarragona, del trienni que començava el primer de juliol i acabava el 30 de juny de 1626, pel preu de 200 lliures anuals.⁴⁵

42 Llibre major, núm. 8, 1599-1601, f. 112.

43 Llibre manual, núm. 8, 1699-1601, f. 297v.

44 Manual notari Tomàs Balaguer 1615, f. 351. Escripura del 6 de novembre de 1615.

45 Manual notari Joan Garau, 1623-1626, fragments fotocopiats s/foñar.

Segon període (1641-1712)

L'ENSORRADA DE LA TAULA

Síntomes de crisi

Estalvi de llibres comptables

Des de la fundació de la taula hi havia el costum de substituir els llibres comptables en ús per uns de nous en finalitzar els biennis. Canvi d'administradors, canvi de llibres. Però quan, a partir de la guerra dels Segadors, el moviment de la taula disminuï, a la fi dels biennis quedaven en els llibres un gran nombre de fulles en blanc, cosa per la qual els administradors determinaren aprofitar-los, encara que això significués registrar en un mateix llibre els fets comptables de més d'un bienni.

En el llibre manual l'estalvi es posà en vigor el bienni 1641-1643 i a partir d'aleshores en cada llibre es col·locaren de tres a cinc biennis:

Llibre de 5 biennis 1641-1643 a 1651-1653

Llibre de 5 biennis 1651-1653 a 1661-1663

Llibre de 3 biennis 1661-1663 a 1665-1667

Llibre de 4 biennis 1673-1675 a 1679-1681

Llibre de 3 biennis 1691-1693 a 1695-1697

Finalment, del segle XVIII es conserven un llibre manual que conté els assentament de l'any 1708 a 1713 i un altre, els de 1732 a 1749.

En els llibres del tauler i caixer l'estalvi fou encara més dràstic. Així, en un sol llibre del tauler s'hi anotaren les sortides de caixa de l'any 1681 a 1715 i en un del caixer, les entrades de l'any 1669 a 1691.

El llibre major fou una excepció. Fins al 1715 se n'estrenà un cada bienni, però se li reduïren els fulls a la meitat o menys, i es substituï la luxosa coberta de pell repujada per un modest relligat de pergamí.

L'estalvi de llibres no és, com podria semblar, un fet anecdòtic, sinó una mostra més que s'afegeix a les moltes que delaten la gran crisi que constrenyé la ciutat i la taula a la segona meitat del segle XVII i primera del XVIII.

MOVIMENT DE CAIXA PER BIENNIS EN LLIURES I NOMBRE D'OPERACIONS

Valors dineraris extrets del segon Llibre de visites

Nombre d'operacions extretes dels llibres del caixer i del tauler

<i>Bienni</i>	Entrades		Sortides		<i>Bienni</i>	Entrades		Sortides	
	<i>Nombre</i>	<i>Valor</i>	<i>Nombre</i>	<i>Valor</i>		<i>Nombre</i>	<i>Valor</i>	<i>Nombre</i>	<i>Valor</i>
1641-1643	354	69.936	318	82.452	1681-1683	79	18.764	153	18.878
1643-1645	280	48.571	213	47.888	1683-1685	42	6.945	124	7.914
1645-1647	261	53.134	182	48.965	1685-1687	58	9.980	88	9.623
1647-1649	246	50.962	171	53.854	1687-1689	56	11.927	106	9.362
1649-1651		56.704		46.181	1689-1691	128	16.194	146	18.800
1651-1653		94.693		93.921	1691-1693		32.285	140	31.553
1653-1655		9.910		10.501	1693-1695		15.354	109	14.079
1655-1657		6.093		5.382	1695-1697		18.843	242	13.944
1657-1659		7.384		9.265	1697-1699		30.114	232	31.842
1659-1661		11.841		11.352	1699-1701		22.378	139	24.159
1661-1663		14.582	129	13.986	1701-1703		21.176	113	22.493
1663-1665		30.459	205	29.444	1703-1705		5.532	70	4.676
1665-1667	475	26.826	224	27.377	1705-1707		19.395	88	20.381
1667-1669	405	26.355	214	26.803	1707-1709		40.051	172	39.523
1669-1671	145	28.641	166	28.591	1709-1711		51.827	193	49.579
1671-1673	65	6.784	105	6.697	1711-1713		72.562		70.247
1673-1675	120	26.875	146	26.064	1713-1715		47.747	170	38.211
1675-1677	94	17.269	160	16.386					
1677-1679	57	8.529	116	10.034	1732-1741L. major		13.893		12.806
1679-1681	88	9.711	221	9.125					

Moviment decennal de caixa (1641-1711) en lliures

<i>Decenni</i>	<i>Entrades</i>	<i>Percentatge</i>	<i>Sortides</i>	<i>Percentatge</i>
1641-1651	279.307	30,1	279.340	30,3
1651-1661	129.921	14,0	130.421	14,1
1661-1671	126.863	13,6	126.201	13,7
1671-1681	69.168	7,4	68.306	7,3
1681-1691	63.810	6,8	64.577	6,9
1691-1701	118.974	12,8	115.577	12,4
1701-1711	137.981	14,8	136.652	14,7
	<u>926.024</u>	<u>99,5</u>	<u>921.074</u>	<u>99,4</u>

Comentari

Veiem que, comparat amb el del període anterior, el moviment de caixa ha disminuït de forma que en cent anys (1641-1742) només entraren a la taula vora de la meitat dels diners —exactament el 44%— que en els quaranta-nou anys compresos entre 1591 i 1640. Hi ha biennis que les entrades en metàl·lic no arriben a les 10.000 lliures i el nombre d'imposicions, a 50. Fins i tot hi hagué molts mesos que el caixer ni s'arribà a estrenar!

Tanmateix, la caiguda en picat de les entrades no es produí fins que s'acabà la guerra dels Segadors —bienni 1653-1655—, per efecte del diner que circulà per la ciutat destinat a cobrir despeses militars i, durant llargs períodes, a mantenir una crescuda població civil. Un fenomen similar es produí a la guerra de Successió.

La taula durant la guerra dels Segadors

BALANÇ DEL BIENNI 1643-1645. VALORS EN LLIURES.

Sumes creditores

C/vells	42.377
C/exercici corrent	92.612

Sumes deutores

C/ exercici corrent	98.755
Fons de reserva	36.234

134.989	134.989
---------	---------

Detall del comptes de soltes

<i>Titular dels comptes</i>	<i>Nombre</i>	<i>Comptes vells</i>	<i>Entrades bienni actual</i>	<i>Sortides bienni actual</i>	<i>Saldo a cte. nou</i>
Municipi	5	26.630	67.982	73.834	20.778
Comerciants	28	2.124	9.979	9.952	2.151
Doctors i col·legiats	10		1.693	1.443	250
Eclesiàstics	47	757	2.465	2.365	857
Forans establerts a Tarragona	3		1.629	1.624	5
Marmessories i hereus	55	2.296	598	799	2.095
Poble menut	8		2.442	2.042	400
Militars	3		3.771	3.771	
Diversos	73	1.581	1.295	2.559	317
Causes pies	14	371		23	348
Confraries	9	324			324
Seminari	1	119			119
Totals	256	34.202	91.854	98.412	27.644

Detall del comptes de soltes

<i>Titular dels comptes</i>	<i>Nombre</i>	<i>Comptes vells</i>	<i>Entrades bienni actual</i>	<i>Sortides bienni actual</i>	<i>Saldo a cte. nou</i>
Herències	36	2.181	600		2.781
Causes pies	3	411			411
Estudi de la Universitat	1	520			520
Eclesiàstics	31	1.367		40	1.327
Cort dels veguers	5	98			98
Reial Audiència	1	37			37
Donzelles a maridar	48	1.351	25	172	1.204
Còsols i tauler	1	23			23
Confraries	5	275	40		315
Rescat de moros	27	666		131	535
Sense especificar	25	1.246	93		1.339
Total	183	8.175	758	343	8.590

El nombre de comptes vells és de 394, dels quals 216 són corrents i 178 de soltes. En relació amb el bienni 1635-1637 en trobem 73 de més. En canvi el fons de reserva és molt semblant; però ha canviat la composició, mentre el capital de dipositants particulars ha disminuït, el propietari de més de la meitat és el municipi.

Si considerem l'estat de guerra com una situació anormal, no ha d'estranyar el reduït nombre de comptes que s'obrien durant el bienni, ni tampoc que la majoria dels titulars fossin impositors eventuais. En efecte, en 33 dels 45 comptes oberts només hi ha anotades una entrada i una sortida.

El compte de la caixa del llibre major registra 48.507 lliures d'entrades i 47.688 de sortides, quantitats que no coincideixen amb les del llibre de visites, segons el qual de l'1 d'agost de 1645 al 15 d'abril de 1647 entraren a la taula en metàl·lic 53.134 lliures i en sortiren 48.965. Ja hem comentat la freqüència amb què es produeixen aquestes diferències.

Comptes de militars

Un altre dels efectes de la guerra és l'aparició, des dels primers mesos de l'any 1641, de militars comptecorrentistes, en el compte dels quals hi fan ingressos o transferències la pagadoria general de l'exèrcit, el governador, el municipi o particulars. Els titulars dels comptes acostumen a ser pagadors o tesorers d'unitats de guarnició a la plaça o d'unitats desplaçades a altres llocs de Catalunya. En el bienni que comentem ho foren el governador Francisco Toralto y de Aragón, el pagador general de l'exèrcit a Tarragona, Tomàs Orzales, i el pagador de l'arma d'artilleria Antonio de Medina y Fonseca. Amb anterioritat ho havien estat, l'any 1641, Pedro de León, tesorer de Sa Majestat, i Diego Bernardo Orzales y Carcamo; l'any 1642, a més dels mencionats, Toralto, Orzales i Medina, Antonio Ortiz de Velasco, pagador general de l'exèrcit, Mauricio de Velasco, Pedro de Emaldi, tesorer de l'arma de cavalleria, i Juan de Orellana; l'any 1643, Luis de Zúñiga, i posteriorment ho foren els governadors Tiberio Brancacho —1645— i Francisco Tutavilla —1648.

Els comptes municipals

El moviment dels comptes corrents municipals acapara el 74% del total. Vegem com es distribuïren:

	<i>Ve exerc. ant.</i>	<i>Entrades</i>	<i>Sortides</i>	<i>A cte. nou</i>
Còsols adm. carnisseries		18.923	18.209	714
Còsols	5.849	4.000		9.849
Clavari de comuns	2.051	12.646	11.937	2.760
Clavari de forments	18.704	32.394	43.647	7.451
Palloler	26	19	41	4
	26.630	67.982	73.834	20.778

Com era habitual a cada compte es dipositen els diners provinents d'un determinat producte: al del còsols, els de la venda de censals; al del clavari de comuns, els de la

col·lecta de les impositcions i drets; al de forments, els de la compravenda de blat al pallol, i al de «Còsols administradors de les carnisseries», els de la recaptació de la venda de carn. I, com sempre, les transferències de compte són importants. Una mostra: el 19 de juny de 1643 el clavari de forments Josep Raspall transferí al compte dels «Còsols administradors de les carnisseries» 15.056 lliures sense especificar el motiu.

Els dipòsits de particulars

Paralitzada l'activitat mercantil, els particulars, fossin eclesiàstics o laics, només feien dipòsits a la taula, en compte corrent o de soltes, per crear, lluir o liquidar pensions de censals, canviar moneda i efectuar préstecs a curt termini, que quedaven registrats al manual com a préstecs graciosos.

És clar que hi havia excepcions. La més significativa la protagonitzaren aquells mercaders especuladors, que ja hem donat a conèixer: Francesc Montserrat, Martín Cerezo, Pere Nin i la família Grosso, als quals afegim Jacint Martí, Josep Febrer, Ramon Sitges, Joan Gras i l'adroguer Joan Gil,⁴⁶ els quals continuaren utilitzant la taula per a les seves operacions especulatives.

Complementen amb un parell d'exemples els que hem donat a conèixer, per subratllar la fluïdesa de les relacions, diguem-ne «bladeres», establertes entre el govern municipal, Montserrat i els Grosso. En el bienni 1651-1653, Montserrat, ja ennoblit, diposità a la taula 14.927 lliures, de les quals 6.186 les hi abonà el clavari de forments i 2.022, el de comuns per compres de blat, i com a contrapartida transferí al municipi per dret de moltura 3.350 lliures.⁴⁷ Ambrosi Grosso, arrendatari de la mensa episcopal durant molts anys i després proveïdor de les galeres del rei d'Espanya, el dia 15 de maig de 1651 rebé del clavari de forments Josep Miret 500 dobles de dos escuts per pagar blat comprat a l'Aragó «per provisió de la ciutat», les quals curiosament s'assentaren al llibre manual com a equivalents a 4.000 lliures en «ardits vells» —d'abans de la guerra— i en el llibre major com a 5.000 lliures en ardits corrents.⁴⁸ I el mateix Grosso, el 10 de setembre de 1652, comprà un censal de 5.000 lliures a la ciutat.⁴⁹

46 L'any 1645 la ciutat comprà 1.000 quarteres de blat a Martín Cerezo, a 4 lliures 6 sous la quartera i 100 als assentistes del pa de munició Joan Vives, Josep Marco i Francesc de Montserrat a 4 lliures la quartera (Llibre manual 1641-1651. Assentaments de 13 de març i 17 de juny de 1645). Entre el 6 de juny de 1646 i el 23 d'abril de 1647, el clavari de forment Llorenç Nogués ingressà al compte corrent de la Taula 22.318 lliures per la venda de blat, la major part subministrat per Francesc Montserrat i Vives. (Llibre major, 1645-1647, f. 39). L'any 1648 Pere Nin, mercader, prometé portar a la ciutat 2.000 quarteres de blat a 28,5 rals de plata, la quartera a pagar meitat en plata i meitat en ardits (Llibre del consolat 1648-1649. Prohomenia del 25 d'agost de 1648). Exemples com aquests són abundants en els llibres de la taula d'aquesta època.

47 Llibre major, núm. 34, 1651-1653, f. 31 i 52.

48 Llibre major, núm. 34, 1651-1653, f. 28.

49 Llibre manual, núm. 31-38, 1651-1661, f. 42.

La inflació del billó en els assentaments del manual

Els assentaments dels llibres manuals són una bona font per seguir bastant de prop el curs de la caiguda del billó davant de l'or i la plata, entre el 1644 i 1653, perquè en temps de calma monetària no s'acostumava a anotar en els llibres la classe de moneda que es dipositava, però quan la moneda estava alterada el dipositant demanava que, al llibre manual, es fes constar amb el preu que es cotitzava —valor nominal—, i l'equivalència en lliures. Per exemple, el 26 de juny de 1651, un dipòsit en metàl·lic, s'assentà al llibre manual així: «Devem a Sebastià Massip, negociant de Reus habitant a Tarragona, que ens lliura comptants, cent vint dobles, a rahó de deu lliures la dobla. Són 1.200 lliures.»⁵⁰ D'aquesta manera el dipositant podia demanar la devolució del dipòsit en la classe de moneda ingressada. En una altra anotació del manual del 15 de maig del mateix any 1651 es giren 500 dobles de dos escuts, que valen 5.000 lliures en «ardits vells».⁵¹ Suposem que es tracta d'ardits d'abans de la guerra.

En altres assentaments s'anota el preu nominal i l'efectiu del ral de vuit en relació amb el ral d'ardits. La diferència o prima s'anomena «interès». Així, el 23 de març de 1644 els cònsols administradors de les carnisseries paguen a Gabriel Gil 20 lliures per «interessos» de 100 rals de vuit que «la ciutat li prengué» a raó de 10 rals per ral de vuit, i el primer de febrer de 1645 els mateixos cònsols paguen a Francisc Barrionuevo 32 lliures «per lo que hi ha de interès de 80 rals de vuit que dexà gratiosament a la ciutat» el passat 3 d'agost a raó de 8 rals per ral de vuit «fins 12 rals que li són tornats». En els dos casos el valor nominal del ral de vuit és de 8 rals d'ardits i l'efectiu, de 10 i 12 rals, respectivament.

El 18 de gener de 1644 s'ingressaren en aquest compte 1.800 lliures d'un préstec graciós que féu la confraria de preveres en rals de vuit a tornar en la mateixa moneda, a raó de 10 rals ardits per cada ral de vuit, «per obs de pagar un blat», de les quals, 1.000 lliures es transferiren al clavari de comuns.

LA TAULA DE LA POSTGUERRA

El deute

No disposem de dades suficients per avaluar amb rigor el deute de la ciutat, ni els diners del fons de reserva de la taula que es gastaren per pagar les despeses de la guerra; però el govern municipal calculà, l'any 1662, que en aquell moment el deute de la ciutat pujava a 168.976 lliures, de les quals 26.973 s'havien tret de la taula, és a dir, dels dipòsits que tenia en custòdia. (Vegeu p. 144)

Sense mitjans per reposar el deute, el 22 de febrer l'any 1653 els cònsols demanaren al consell quin «expedient es prendrà per a que la Taula tinga crèdit» davant del requeriment de «moltes persones que tenen diners en la Taula de la present ciutat, de plata y en custòdia». La resposta fou d'impotència: «com en dita Taula no y haja diners per a poder acudir al

50 Llibre manual 1651-1661, f. 6.

51 Llibre manual 1651-1661, f. 3.

que la Taula té obligació», que els còsols «fassin diligència en cobrar dels deutors que deuen a la ciutat» i, quan tinguin diners, que paguin els creditors que puguin.⁵²

Reducció del llibre major

El 18 d'abril següent el consell debaté una proposta dels còsols que demanava l'exclusió del llibre major d'«algunes partides que són de poca consideració y molt antigas, les quals quiscun bienni se continuen als llibres majors y no fan sinó ocupar lo llibre», i acordà comissionar els consellers Jaume Oliana, notari, i Jacint Miret, mercader, perquè «mirin lo que més convinga y fassan lo que ses consiències convinga més y estiga bé sens fer perjudici a ningú».⁵³ No hem trobat enlloc el dictamen dels comissionats ni que la proposta s'aprovés, tot i que, com veurem, en unes actes del consell dels anys 1670 i 1732 es dona com a aprovada. Ara, el fet és que tots els comptes vells continuaren figurant en els llibres majors com a partides creditors.

La qüestió es tornà a plantejar l'any 1659. En efecte, el 3 de juny el consell creà una comissió integrada pels còsols i tres consellers de cada mà, a fi i efecte de negociar un acord amb els «que tenen diners en la taula de cambis y dipòsits» i amenaçaven de litigar contra la ciutat si no se'ls reintegraven o es reconvertien en censals morts; i «fassen lo que més convinga a la ciutat» en l'assumpte d'obrir un llibre nou i «arrimar» els comptes anteriors a l'any 1653, anomenats comptes vells, com ho havia fet la ciutat de Barcelona, «perquè la taula torne en son pristino estat»,⁵⁴ o sia, sense deutes.

El 26 d'octubre, el consell, d'acord amb el dictamen de la comissió, després de reconèixer que la ciutat «deu molt grans quantitats a diversos acreadors particulars de diners deposats en la taula no porà arribar a pagar los mals i càrrechs ab los emoluments», aprovà: 1r «Que es fassa compte nou a la taula y se arrime el compte vell ço és fins al any 1653». 2n Que no es pugui treure res del compte vell si no és a censal al 2,5%. 3r Que es facin llibres nous dels dipòsits que es faran. 4r Que els oficials de la taula no puguin reintegrar partides del compte vell si no són de dipòsits de causes pies anotats en comptes de soltes, sota pena de no poder concórrer durant 5 anys als oficis de la ciutat.⁵⁵

De tota manera, l'acord s'executà a mitges, perquè, si bé no es reintegrà cap partida de compte vell, aquests comptes no s'«arrimaren». Així ho confirma un acord del consell

52 Llibre del consolat 1651-1653, f. 222v. Consell del 22 de febrer de 1653.

53 Llibre del consolat 1651-1654, f. 90.

54 Llibre del consolat 1655-1660, f. 108 i 108v. Sobre el tancament del llibres vells i l'obertura de nous a la taula de Barcelona, vegeu Adroer/Feliu: *Història de la taula de canvi de Barcelona*, 76.

55 Llibre del consolat 1655-1660, f. 113v. La mateixa qüestió es tractà en els consells de 3 de juny i 23 de novembre de 1659, i en la prohomenia del 9 d'octubre de 1659, f. 108, 113v i 114.

Reproduïm textualment l'acord del consell del 26 d'octubre: «Que se fassa compte nou a la Taula y se arrime el compte vell, so és, fins al any 1653, y de les girades de aquelles partides que després ensà se auran fetes devallants dels dipòsits fets fins dit any 1653 inclusive, nos puga traure res sinó deixant-ho a la ciutat a censal a dos y mig per cent, fent llibres nous dels dipòsits se faran y que no pugan los oficials de la taula fer partides de compte vell per altre effecte que per lo referit.»

del 8 d'abril de 1670, que es prengué perquè no tenien «arrimats los llibres vells y no haver-ne fets de compte nou se han offert algunas difficultats a la ciutat», i ordena que «se fassen llibres de compte nou des de la determinació que-n féu lo Iltre. Consell en lo any 1653 ensà y que se retiren los llibres majors y se tanquen en la caixa grossa y per assò se fa comissió als senyors còsols qui seran y als oficials de la taula».⁵⁶

S'ha conservat un «Llibre major de la taula de compte vell», que al primer foli duu una diligència que substitueix l'habitual preceptiva de la cort dels veguers, en la qual els notaris Francesc Martí i Miret i Josep Rovira certifiquen el 9 de setembre de 1732 que en el llibre estan continuades totes les partides que «vuy nou de setembre del any mil set cents trenta y dos se han trobat encara existir en dita taula y foren deposades fins lo any mil sis cents cinquanta y dos inclusive, les quals partidas en forsa de dos deliberacions preses per lo consell del antich Magistrat, la primera als divuyt de abril mil sis cents cinquanta y tres, y la altra en divuyt de abril mil sis cents setanta foren separadas del llibre major de nº 44». La diligència continua assenyalant que els sotasignats, comissionats per l'Ajuntament, han traslladat del llibre 43 —bienni 1669-1671— al llibre present, que conté 94 folis numerats, en els quals de l'1 al 20 estan continuades les partides «liberas de compte corrent» i del 68 endavant, les partides de solta.

Del contingut de la diligència es dedueix que malgrat les reiterades ratificacions del suposat acord de 1653, els comptes vells no es tragueren del llibre major i s'anotaren en un llibre especial fins al bienni 1669-1670 i, posteriorment, l'any 1732, amb motiu de la reobertura de la taula el llibre, es copià i potser es destruí l'original.

Segons l'article 4t de les disposicions de l'any 1659 el consell municipal tenia facultats per reintegrar del compte vell dipòsits de causes pies anotades en comptes de soltes, però es veu que aquesta facultat fou més àmplia. Ho confirma un compte del llibre major 46, bienni 1675-1677, f. 14, a nom de «Francesc Berthamon, botiguer de Tarragona e o son hereu legítim», en el qual, a l'haver, en data 6 de novembre de 1675, s'anotà:

La sobre dita partida, per ser de compte vell, no se ha buidat del sobre dit llibre major fins al present llibre, y per determinació del Consell tingut y celebrat als 25 de octubre 1675, de que fos pagada la sobredita cantidad al hereu de dit Francesc Berthamon, se ha buidat en lo present llibre major. Són 1.047 lliures.

I al deure, el 20 següent, els «Còsols y Elets» en nom de la ciutat hi abonon 1.047 lliures.

El nombre de comptes congelats era 193 i pujaven 28.581 lliures. Es distribuïen així:

56 Llibre del consolat 1669-1673, f. 34v.

La taula de canvi i de dipòsits de Tarragona i la ciutat del seu temps (1584-1749)

Comptes corrents			Comptes de soltes		
	<i>Nombre comptes</i>	<i>Lliures</i>		<i>Nombre comptes</i>	<i>Lliures</i>
Particulars	50	1.788	Particulars	43	4.969
Eclesiàstics	23	849	Eclesiàstics	22	2.109
Municipi	16	12.839	Confraries	5	397
Causes pies	14	418	Causes pies	4	750
Confraries	7	556	Estudi	2	520
Universitat	1	2.844	Hospital d'orfes	1	26
Casa d'orfes	1	51	Hospital Sta. Tecla	1	30
Hospital contagi	1	34	Cònsols	1	400
Hospital Sta. Tecla	1	1			
	<u>114</u>	<u>19.380</u>		<u>79</u>	<u>9.201</u>

Gairebé la meitat de les partides són deutes que la taula havia contret amb el municipi. El més important, de 5.434 lliures, s'arrossegava dels de 1615. De les partides creditors de particulars destaquen 1.000 lliures, que administraven els tutors dels hereus d'Ignasi Vidal, i un altre miler de lliures de la confraria de preveres de Tarragona.

LA LLARGA AGONIA

Balanços dels biennis 1663-1665, 1673-1675 i 1691-1693

BIENNI 1663-1665. VALORS EN LLIURES.

Sumes creditores		
C/vells	41.196	
C/exercici corrent	38.614	
Sumes deutores		
C/exercici corrent		33.921
Fons de reserva		44.889
	<u>78.810</u>	<u>78.810</u>

Detall dels comptes vells

	<i>Nombre</i>	<i>Haver</i>	<i>Sortides</i>	<i>A cte. nou</i>
<i>Comptes corrents</i>				
Universitat de l'Estudi	1	3.012	168	2.844
Municipi	11	12.813		12.813
Confraria de preveres	2	1.039		1.039
Eclesiàstics	1	1.706		1.706
Companyia de Jesús	3	3.135	400	2.735
Comerciant	1	1.047		1.047
Resta	111	6.043	12	6.031
<i>Comptes de solta</i>	144	12.401	365	12.036
Total	<u>274</u>	<u>41.196</u>	<u>945</u>	<u>40.251</u>

Detall dels comptes de l'exercici

	<i>Nombre</i>	<i>Entrades</i>	<i>Sortides</i>	<i>A cte. nou</i>
Municipi	3	26.137	23.679	2.458
Fortificacions frontera	1	6.794	6.294	500
Eclesiàstics	11	2.243	2.175	68
Nobles	3	250	137	113
Causes pies	12	373	212	161
Nunci cort dels veguers	1	671	671	
Procurador del Camp	1	510	271	239
Hereus	4	189	21	168
Confraries	2	447	187	260
	37	37.614	32.976	4.638

BIENNI 1673-1675. VALORS EN LLIURES.

Sumes creditors				
C/vells		7.769		
C/exercici actual		19.274		
Sumes deutores				
C/exercici corrent			20.964	
Fons de reserva			6.079	
		27.043	27.043	

Comptes que vénen del bienni anterior

	<i>Nombre</i>	<i>Haver</i>	<i>Sortides</i>	<i>A cte. nou</i>
Eclesiàstics	7	395	15	380
Causes pies	42	1.147	120	1.027
Marmessories i herències	22	2.817	1.613	1.204
Municipi	3	519	437	82
Diversos	6	136		136
Eclesiàstics	7	1.012	400	612
Hospital d'orfes	1	100		100
Nunci cort dels veguers	10	1.107	1.010	97
Seminari	1	63		63
Confraries	2	353		353
Diversos	1	120	120	
	102	7.769	3.715	4.054

Comptes de l'exercici

	<i>Nombre</i>	<i>Entrades</i>	<i>Sortides</i>	<i>A cte. nou</i>
Eclesiàstics	27	3.730	2.955	775
Municipi	4	9.781	9.263	518
Causes pies	5	105	88	17
Marmessories	3	628	10	618
Contribucions militars	4	3.558	3.558	
Particulars	1	7		7
Seminari	2	720	720	
Hospital de Santa Tecla	1	4	4	
Nunci cort dels veguers	5	741	651	90
	52	19.274	17.249	2.025

BIENNI 1691-1693. VALORS EN LLIURES.

Sumes creditoras

C/vells 5.747

C/exercici corrent 42.903

Sumes deutores

C/exercici corrent 40.751

Fons de reserva 7.899

48.650 48.650

Comptes que vénen del bienni anterior

Comptes corrents

	<i>Nombre comptes</i>	<i>Haver</i>	<i>Sortides</i>	<i>A cte. nou</i>
Per fer valer el dipòsit	68	3		3
De 2 sous a 1 lliura	35	7		7
D'1 a 10 lliures	10	42	8	34
<i>Més de 10 lliures</i>				
Cònsols i Elets Concòrdia	1	915		915
Fidelíssim Consistori	1	554	554	
Clavari de comuns	1	167		167
Cònsols	1	15		15
Receptor fortif. fronteres	1	16		16
Eclesiàstics	3	113	58	55
Marmessories	3	101	12	89
Causes pies	1	42		42
	125	1.975	632	1.343

Comptes de soltes

	<i>Nombre comptes</i>	<i>Entrades</i>	<i>Sortides</i>	<i>A cte. nou</i>
Marmessories	18	1.010	220	790
Eclesiàstics	12	795	483	312
Donzelles a maridar	27	497	12	485
Captius	8	110		110
Nuncis cort dels veguers	23	557	427	130
Causes pies	4	362		362
Confraries	1	223		223
Particulars laics	4	218		218
	97	3.772	1.142	2.630

Comptes de l'exercici

Comptes corrents

	<i>Nombre comptes</i>	<i>Entrades</i>	<i>Sortides</i>	<i>A cte. nou</i>
Per fer valer el dipòsit (16)				
Eclesiàstics	35	1.532	1.471	61
Diversos laics	8	696	691	5
Consistori de diputats	1	20.113	20.088	25
Cònsols i Elets	1	3.871	3.871	
Causes pies	4	109	104	5
Forans	8	3.745	3.715	30
Heretatges	5	28	13	15
Confraries i col.	3	5		5
Nunci cort dels veguers	1	436	426	10
	66	30.535	30.379	156

Comptes de soltes

	<i>Nombre comptes</i>	<i>Entrades</i>	<i>Sortides</i>	<i>A cte. nou</i>
Per fer valer el dipòsit (8)				
Eclesiàstics	27	3.778	1.869	1.909
Diversos laics	8	1.993	1.793	200
Causes pies	2	135	100	35
Forans	7	4.520	3.760	760
Heretatges	10	1.364	834	530
Confraries i col.	3	470	170	300
Donzelles a maridar	7	108	72	36
	64	12.368	8.598	3.770

La lectura dels tres balanços posa de manifest que, a la segona meitat del segle XVII, la taula no es refeu de la pèrdua de solvència causada pel daltabaix de la guerra. Havia quedat sense impositors voluntaris i així anirà fent la viu-viu, com posseïda d'un mal crònic, fins a morir d'inanició ja entrat el segle XVIII.

Aquella institució, que havia estat un banc de dipòsit en el qual confiaven les classes adinerades, en especial comerciants i rendistes, havia esdevingut una oficina de recaptació d'impostos de guerra i el dipòsit de diners de la ciutat embargats, que administrava una junta liquidadora denominada «Srs. Còsols i Elets de la Concòrdia». A part d'això, a causa de la força d'escriptura notarial que tenien les inscripcions del llibre manual, s'ingressaven a la taula partides concernents a la creació, lluçió i liquidació de pensions de censals, i, és clar, les que per imperatiu legal havien de dipositar-se al compte de soltes.

En el bienni 1663-1665 el nombre de comptes vells era de 274 —130 de corrents i 144 de soltes—, i a compte nou s'hi trasllada un saldo de 40.251 lliures; però en el bienni 1673-1675, es noten els efectes del traspàs de comptes al «Llibre major del compte vell» que es realitzà el bienni anterior. El nombre s'ha reduït a 102 —31 de corrents i 71 de soltes—, i el saldo que va a compte nou només és de 4.054 lliures.

«Per fer valer y tenir lo depòsit, un sou»

En el bienni 1691-93 s'observa que, en relació amb el bienni 1673-1675, els comptes vells ha augmentat en nombre, però han disminuït en valor. En efecte, han passat de 102 a 222 i el valor, de 7.769 a 5.747. La causa d'aquest contrasentit és l'increment de partides residuals, especialment de les que es comptabilitzen amb la inscripció: «Per fer valer y tenir lo depòsit, un sou»

És a partir del bienni 1681-1683 que, en molts casos, quan es fa un primer dipòsit a la taula, sigui en compte corrent o de soltes, l'impositor n'efectua un altre el mateix dia i compte per valor d'un sou, «per fer valer y tenir lo present depòsit». Per exemple, el dia 5 de maig de 1692, Ramon Amorós, pagès de Reus, diposita 10 lliures, 4 sous i 5 diners al compte corrent dels marmessors testamentaris de Josep Viladot, que havia estat rector de Cambrils, en paga d'unes pensions, i el mateix dia, en un altre assentament, Amorós abona un sou al compte d'aquests marmessors «per fer valer y tenir lo present depòsit, un sou».

No hem trobat cap referència que indiqui per quin concepte es posava aquest escriu, que té tot l'aspecte de ser el que avui en diríem una quota de servei, ni els casos concrets que s'aplicava. Sembla que podria tenir alguna relació amb actuacions que es realitzaven per manament notarial, com poden ser contractes de censal o obligacions de marmessors.

Fos com fos, quan el titular d'un compte retirava el dipòsit, el sou es quedava a la taula i s'incorporava al fons de reserva. Així, mentre en el bienni 1685-1687 dels 81 comptes que vénen de l'exercici anterior, 31 són d'un sou, en el bienni 1691-1693, dels 120 ho són 68 i se n'afegeixen 24 durant l'exercici. No sabem quan s'amortitzaren aquests comptes, però en tot cas ja ho estaven en el bienni 1711-1713.

Compte dels «Srs. Còsols i Elets de la Concòrdia»

La concòrdia que el govern municipal en nom de la ciutat signà amb els creditors l'any 1663 estipulava en un dels capítols que el diner de l'arrendament de les impositcions, una vegada descomptades les despeses fixes o ordinàries del municipi, el dels talls, valies i altres impostos, s'ingressés a la taula a solta de les sis persones elegides per administrar-

lo, amb la condició que només el podien aplicar per lluir censals i pagar pensions de creditors de la ciutat.

El compte de soltes s'obrí a nom de «Srs. don Francesc de Montserrat y Vives y Francesc de Montserrat y Colom, elets de mà major, Francesc Martí y Gabriel Socias, elets de mà mitjana, Joan Balaguer y Pau Perelló, elets de mà tercera, tots ciutadans de la pnt. ciutat i elets anomenats per lo lltre. Consell per los negocis tocant a la concòrdia feta entre la ciutat y acreadors de ella», i la primera partida s'hi diposità el 18 de maig de 1663. No fou fins al bienni 1665-1667 que aquest títol es substituï pel de «Srs. Còsols y Elets de la Concòrdia», que havia de ser definitiu.

El valor dels dipòsits que es feren en aquest compte és molt variable (vegeu quadre),

INGRESSOS AL COMPTE DELS SRS. CÒSOLS I ELETS DE LA CONCÒRDIA

<i>Bienni</i>	<i>Valor del dipòsit en lliures</i>
1663-1665	6.208
1673-1675	7.894
1689-1691	3.393
1691-1693	3.871
1695-1697	4.466

perquè depenia de les partides que es desviaven per atendre donatius forçats reclamats per la Corona amb el fi de subvencionar les inacabables guerres contra França.

Donatius forçats o contribució de guerra

El paper d'oficina o centre de recaptació de donatius voluntaris o contribucions de guerra de les vegueries de Tarragona i Montblanc que jugà la taula a la segona meitat del segle XVII fa que els llibres comptables continguin una valuosa informació, per bé que fragmentària, de les contribucions imposades, cànon assignat a cada poble i lloc de les dues vegueries, terminis de pagament i de les persones i institucions receptors. De tot això en fem un resum.

«Donatiu ab que serveixen les ciutats, viles y llochs del Pincipat per obs de les fortificacions de la frontera»

Es posà en vigor l'any 1663 per pagar-lo en cinc anualitats. Segons anotacions del llibre manual, en el bienni 1663-1665 es dipositaren a la taula al compte de Pedro de Montaner, receptor del donatiu a les vegueries de Tarragona i Montblanc, entre el 22 de setembre de 1663 i el 7 de maig de 1665, en 274 partides, 6.794 lliures i 2 sous. Tot i això, no sembla que la recaptació anés gaire bé. Almenys podem assegurar que s'allargà uns quants anys. Ho confirmen les dades següents: entre el 22 de febrer i el 5 de novembre de 1674, es dipositaren al compte de Domingo Pignateli, mestre de camp, governador de la plaça de Tarragona i receptor per «obs de les fortificacions de la frontera», en 37 partides, 2.601 lliures; entre desembre de 1675 i setembre de 1680, es dipositaren pel mateix concepte 520 lliures; el 29 de novembre de 1681 el «Sr. don Pedro de Montaner

Solanell, com administrador y receptor general del donatiu gratiós ab què serveixen les universitats, vilas y llochs del pnt. Principat de Catalunya a Sa. Mag., per obs de las fortificacions de las fronteras de dit Principat, elegit y nomenat per lo Sr. Excm. Duch de Osuna en lo any 1667», rebia i dipositava a la taula 1.050 lliures de la ciutat de Tarragona i 16 de la vila de Nulles, de les quals 818 les abonà al mestre de cases Joan Corder, per treballs fets a la torre de Salou, i la resta l'entregà a l'«ajudant del 3er de Valons» i, encara, cinc anys més tard, Montaner, «Regint la Real tresoreria en lo pnt. Principat», seguia recaptant donatius per a les fortificacions de la frontera.

«Donatiu fa la Universitat de la present ciutat a S. Mag. durant los tres anys de guerra y no altrament, de 700 lliures promeses cada any» (1676-1679)

O, en altres assentaments del llibre manual, «Donatiu de la lleva dels soldats fa lo present Principat per lo servey de S. Mag.» El pagaren els «Srs. Cònsols y Elets de la Concòrdia» en nom de la ciutat, a raó de 175 lliures trimestrals, a partir de la segona meitat de l'any 1676, per mitjà de transferències a favor del procurador que representava a Tarragona els «Ilms. Srs. Deputats y Oydors del General».

«Donatiu que les viles y llochs del Camp de Tarragona han feta per a la fàbrica de la torre de Salou» (1679-1680)

S'ingressava a la taula en un compte a nom de l'«Excm. Sr. Duch de Bournonville virrey y Capità General del pnt Principat de Catalunya y Comtats de Rosselló y Serdanya». Segons anotacions del llibre manual 1673-1681, entre el 6 de maig de 1679 i el 4 de febrer de 1681 hi dipositaren, en 17 partides, diversos pobles del Camp,⁵⁷ 900 lliures i se n'entregaren al mestre de cases Joan Corder de Tarragona, en 5 partides a compte de l'obra, 565 a més de les 818 ja mencionades.

«Donatiu al efecte de mantenir la cavalleria de S. Mag. per los presidis del present Principat» (1691-1695)

Havia de pagar-se en cinc anys, per trimestres que es dipositaven a la taula en un compte posat a nom del «Molt Iltre. y fidelíssim Consistori de diputats y oïdors de comptes del present Principat de Catalunya». En el quinquenni s'hi ingressaren:

VEGUERIES

	Tarragona	Montblanc
<i>Biennis</i>	<i>Lliures</i>	<i>Lliures</i>
1689-1691	3.191	476
1691-1693	11.701	8.966
1693-1695	154	2.886
Totals	15.046	12.328

57 Els pobles que «giren y paguen a compte per obs de la fàbrica de la torre de Salou» són: Valls, Riudoms, Montbrió, Alforja, Reus, Vilabella, la Selva, Mont-roig, Riudecanyes, Vinyols i Tarragona.

El recaptador de la vegueria de Montblanc era el noble Anton de Pedrolo i Desclergue i de la de Tarragona, el canonge Rnd. Joan de Lanuça i Oms.

Donatiu per aplicar a les obres de fortificació d'aquesta ciutat (1695-1697)

Per decisió del virrei, una part del donatiu de la vegueria de Tarragona demanat per mantenir la cavalleria s'aplicà a obres de fortificació de Tarragona i es diposità a la taula al compte dels «Comissaris de la fortificació en comissió feta per lo Excm. Sr. Virrei i Capità general del present Principat per a rebre y aplicar lo donatiu voluntari a les obras de fortificació de la present ciutat». Per a aquest fi, entre març i abril de l'any 1697, s'ingressaren 4.474 lliures,⁵⁸ de les quals 750 les donà a compte la ciutat de Tarragona i 1.375, l'arquebisbe i capítol de la Seu.

Resumint les dades extretes dels llibres de la taula, que probablement no són exhaustives, en els 34 anys compresos entre 1663 i 1697, les vegueries de Tarragona i Montblanc contribuïren a les despeses de les guerres contra França en 44.429 lliures —mitjana anual, 1.297—, repartides en els donatius següents:

Fortificació de la frontera	10.981
Lleva de soldats (només Tarragona)	700
Torre de Salou (pobles del Camp)	900
Manteniment de la cavalleria	27.374
Fortificació de Tarragona	4.474
Total	<u>44.429</u>

L'ÚLTIMA SINGLADURA (1705-1749)

«La gran misèria hi ha a la ciutat» (1703)

A l'entrada del segle XVIII el govern municipal es lamentava de la «gran misèria hi ha a la ciutat», en part deguda als diners «que continuament gasta y ha gastat en quartels y cases per los oficials»⁵⁹ i a les contínues contribucions de guerra que més d'una vegada havien obligat a agafar dels diners embargats o sostreure'ls del fons de reserva de la taula. Així, els primers mesos de l'any 1694, els «Cònsols i Elets de la Concòrdia» buscaven la manera d'aconseguir un préstec de 2.281 lliures, que havien bestret de la taula, per pagar bestiar i diversos deutes.⁶⁰ I si bé els donatius forçats s'havien acabat després del tractat de Rijswijk (1697), aviat els substituï el donatiu voluntari que els catalans oferiren a Felip V a les Corts de 1701-1702. A Tarragona li correspongué pagar una quota anual de 1.200 lliures i 400 pel monopoli del tabac durant set anys.

Hem calculat que vers l'any 1701, mentre el govern municipal negociava una nova concòrdia per deu anys amb els creditors, el deute consolidat de la ciutat (censals) era

58 Llibre major 1695-1697, f. 51.

59 Llibre del consolat 1701-1704, f. 83v. Divuitena, 13 de maig de 1703.

60 Llibre del consolat 1690-1695, f. 115. Consell del 14 de març de 16940.

d'unes 75.000 lliures i l'exigible de 45 a 50.000.⁶¹ I com que el producte dels drets i imposicions, descomptades les despeses ordinàries del municipi, estava embargat, en ocasions no hi hagué més remei que buscar diners a préstec «al menor interès que es puga» per comprar blat i altres vitualles.⁶²

Però els creditors collaven. I si la confraria de preveres estava disposada a arribar a un acord en el pagament de pensions endarrerides i lluïció de censals,⁶³ altres creditors havien recorregut a la Reial Audiència contra l'incompliment dels pactes de la concòrdia i havien aconseguit una sentència que els autoritzava a executar la garantia del deute.⁶⁴

Quan esclatà el conflicte bèl·lic el vell lema «primer que tot la guerra» obligà els creditors a callar i esperar temps millors per cobrar alguns dels interessos vençuts, i la ciutat constatà el difícil que era trobar persones disposades a prestar diners ni que fos a interès alt. En aquest aspecte és significatiu el cas següent. El 8 d'abril de 1706 el consell municipal acordà enviar a Barcelona, per ajudar-la en la defensa contra el setge de l'exèrcit borbònic —3 d'abril-8 de maig—,⁶⁵ una companyia de 100 mosqueters, dos capitans i altres oficials subalterns; però el 4 de maig el consell es lamentava que només havia trobat una persona decidida a prestar 200 dobles, al 8% d'interès, per comprar mosquets i pagar la gent.⁶⁶ En conseqüència, per manca de diners, la companyia quedà en projecte, però sembla que anaren a Barcelona, i hi arribaren quan el setge s'havia aixecat, 80 pescadors en 16 barques de palangre.

Un altre exemple que escollim per posar en relleu que les arques de la ciutat estaven d'ordinari escurades és: A finals de febrer de 1712, davant de la imminent invasió del Camp de Tarragona per les forces filipistes, el consell municipal determinà atorgar poder per gastar sense límit a fi de reunir provisions, a una comissió formada pels còsols i dos ciutadans de cada mà, i delegar els ciutadans honrats de Barcelona, Josep Nogués, Bonaventura Ceresso i Ignasi Gelembí per aconseguir fins a 4.000 lliures a censal o a canvi, perquè ni a la taula de canvi ni a la clavaria de comuns hi havia diners.⁶⁷

La taula en la guerra de Successió

Segons dades recollides del Llibre de visites 2, el moviment de caixa dels biennis de la guerra fou:

61 Recasens: *El municipi...*, 337-338.

62 Per exemple, a la primavera de l'any 1703, per comprar blat a un patró de Canet calgué cercar prestades 200 dobles a particulars (Llibre del consolat 1701-1704, f. 60v. Junta de formenters, 30 de març de 1703).

63 Llibre del consolat 1701-1704, f. 25v. Consell de l'1 d'abril de 1702.

64 Llibre del consolat 1704-1707, f. 29v. Consell del 16 de novembre de 1704.

65 Per aquest setge, Torras: *La guerra de successió*, 168-173.

66 Llibre del consolat 1704-1707, f. 156. Consells de 8 d'abril i 4 de maig de 1706.

67 Libro capitular 1711-1713, f. 49. Acta del 15 de febrer de 1712.

<i>Biennis</i>	Entrades <i>Lliures</i>	Sortides <i>Lliures</i>
1703-1705	5.532	4.676
1705-1707	19.395	20.381
1707-1709	40.051	39.523
1709-1711	51.827	49.579
1711-1713	72.562	70.247
1713-1715:		
9-IV-1713 a 30-X-1714	46.583	37.233
1-XI-1714 a 14-IV-1715	1.164	978
	<u>237.114</u>	<u>222.617</u>

De la mateixa manera que en la guerra dels Segadors, en la de Successió es dipositaren a la taula les partides de diner que rebien els delegats de les administracions reials i catalanes i del municipi, destinades al manteniment de la guarnició i serveis militars, a consolidar i ampliar el sistema fortificat, i a avituallar la població civil. Per això, en el període 1705 -1714 el moviment de caixa augmenta d'una manera sobtada i registra, com un termòmetre, el progressiu augment de la despesa de guerra.

Vegem que ens diu amb més detall el balanç del bienni 1711-1713.

BALANÇ DEL BIENNI 1711-1713. VALORS EN LLIURES.

Sumes creditors		
C/vells	8.738	
C/exercici corrent	71.958	
Sumes deutores		
C/exercici corrent		69.569
Fons de reserva		11.127
	<u>80.696</u>	<u>80.696</u>

Detall dels comptes corrents

<i>Titular del compte</i>	<i>Nombre</i>		<i>Valor</i>	<i>Entrades</i>	<i>Sortides</i>	<i>Saldo a</i>
	<i>c/vells</i>	<i>/cbienni</i>	<i>C/vells</i>	<i>bienni actual</i>	<i>bienni actual</i>	<i>cte. nou</i>
Eclesiàstics	22	35	762	3.310	3.587	485
Marmessories	13	6	157	1.604	1.668	93
Cònsols i Elets	2	1	82	1.812	1.812	82
Cònsols adm. Carnisseries		1		42.685	40.634	2.051
S. C. M ^{tal} del Rei	3		22			22
Particulars	8	20	49	737	695	91
Magí de Vilas		1		6.194	6.194	
Causes pies	9	3	70	18	9	79
Confraries	6	3	41	241	247	35
Hospital de Santa Tecla		1		331	331	
S/classificar		1		66	66	
	<u>63</u>	<u>72</u>	<u>1.183</u>	<u>56.998</u>	<u>55.243</u>	<u>2.938</u>

Detall dels comptes de soltes

<i>Titular del compte</i>	<i>Nombre</i>		<i>Valor</i>	<i>Entrades</i>	<i>Sortides</i>	<i>Saldo a</i>
	<i>c/vells</i>	<i>/ c/bienni</i>	<i>C/vells</i>	<i>bienni actual</i>	<i>bienni actual</i>	<i>cte. nou</i>
Eclesiàstics	34	37	2.195	4.914	4.896	2.213
Marmessories	26	9	2.310	1.581	2.672	1.219
S.C.M ^{tot} el Rei	1	1	9	4.996	4.672	333
Particulars	12	20	1.248	2.609	1.179	2.678
Causes pies	48	2	1.292	200	72	1.420
Confraries	4	2	261	160	260	161
Hospital de Santa Tecla		1		300	300	
Nunci cort dels veguers	12		65			65
Hospital d'orfes	1	1	175	100	275	
Universitat		1		100		100
	138	74	7.555	14.960	14.326	8.189

Observem que, amb molta diferència, l'impositor més gran és la «Junta de Cònsols i Elets administradora de la carnisseria». Pel seu compte passava l'import de la carn que comprava per al consum de la guarnició, l'hospital militar i la població civil, i les partides que pagava en metàl·lic als proveïdors mitjançant albarà. Entre el 22 de juny de 1711 i el 8 d'abril de 1713, els tallers hi ingressaren 42.685 lliures, de les quals en el mateix període 40.634 s'invertiren en la compra de bestiar.

D'entre els delegats de les administracions superiors, el que més destaca és el governador general del Camp, Magí de Vilas, que tenia en custòdia a la taula diners del Regent de la Reial Tresoreria del Principat i «Receptor General dels rèdits y emoluments de las hisendas segrestadas y confiscadas y al Rl. Patrimoni aplicadas durant la guerra», Jaume Vicenç Alemany d'Escatllar; de la «S[acra] C[atòlica] Mg^{rat} del Rey N^{tre} Sr. [q. Deu g^{de}.]», i dels «Fidelíssims Srs. Diputats y Ohidors de Comptes del pnt. Principat». En el bienni 1711-1713, Magí de Vilas administrà 6.194 lliures, dipositades en un compte corrent a nom seu i 4.996 en un altre de soltes a nom de la «S. C. i Reial Mag.» La major part d'aquests diners es gastaren en la construcció de fortins a l'entorn del sistema fortificat per augmentar l'eficàcia defensiva.

El 77% dels diners comptabilitzats ho són en comptes d'institucions governamentals i municipals. De la resta, les partides dipositades en comptes corrents d'eclesiàstics són transferides de soltes relacionades en lluïcions de censals i les que agrupem en marmessories són d'herències que esperen alguna resolució de la cort dels veguers per poder ser administrades per marmessors o tutors.

Segrest del fons de reserva

Per a les taules catalanes la guerra de Successió significà la confirmació de la sentència de mort. Lluís MARQUÈS comenta de la taula de Girona: «Els resultat de les extraordinàries despeses de guerra, la conseqüència dels freqüents préstecs o lliurament de diner als generals de la plaça, no pogueren ésser més desastrosos i funestos per a la Taula de

canvi: el 30 de desembre del 1710, segons resulta del compte de Caixa, continuat en el llibre major de 1709 i següents, estava en descobert amb els seus creditors per la quantitat de 37.348 lliures 3 sous, passiu que després, en sotmetre's la plaça al duc de Noailles, en 25 de gener del 1711, s'elevà a la major suma de 46.131 lliures 15 sous.»⁶⁸

La taula de Cervera, a finals del segle XVII, no disposava de fons per reintegrar el diner dels dipositants. I si «a finales del siglo XVII y principios del siguiente la situación económica municipal era mala, la guerra de Sucesión vino todavía a empeorarla más. Al final de la guerra, la Taula era ya una institución agónica que solo pudo prolongar su existencia hasta principios de 1715», comenta LLOBET PORTELLA.⁶⁹

La taula lleidatana, a causa de la fallida de la indústria i el comerç degué tenir una vida migrada i no trigà gaire a clausurar-se, ens assenyala LLADONOSA, sense fer cap més comentari a *La ciutat de Lleida*, II, 197.

Encara que més mal conegudes, sabem que també estaven en crisi les taules de Tortosa, Vic, Manresa, i que la de València suspengué definitivament les activitats l'any 1719, a causa de «los gastos originados por la guerra de sucesión que consumió casi todo el encage metálico de la Taula, dejándola maltrecha y en estado ruinoso, y por otro, la derogación de los fueros decretada por Felipe V en 1707».⁷⁰ La taula de Barcelona, també endeutada, fou objecte d'una disposició especial que Patiño dictà l'any 1715 per deslliurar-la de la direcció i la vigilància de la nova corporació municipal que substituï el derogat Consell de Cent.⁷¹

La taula de Tarragona no podia ser una excepció. Es repetí la història de la guerra dels Segadors. Per pagar despeses de guerra el govern municipal segrestà de particulars:⁷²

	80 dipòsits en compte corrent	1.091 lliures
	151 dipòsits en compte de soltes	8.216 lliures
Total	231 dipòsits	9.307 lliures

La gran majoria dels dipòsits en compte corrent eren residuals que portaven anys a la taula i ningú pensava reclamar, i els de comptes de soltes es repartien en:

68 Marquès: *La taula de canvi de Girona*, 64.

69 Llobet: *La taula de canvi de Cervera*, 191.

70 Peris: *La taula de València*, 516. Segons Peris, per armar i equipar un regiment, l'any 1705, la ciutat de València entregà dels fons de la taula 10.000 lliures, i a aquest lliurament en seguiren d'altres.

71 Sobre la reorganització de la taula de Barcelona, vegeu Mercader: *Felip V i Catalunya...*, 366.

72 Aquestes dades són tretes del llibre major, núm. 66, 1732-1741.

	Nombre	Lliures	
<i>Causes pies</i>			
Donzelles a maridar	30	488	
Rescat de captius	8	111	
Altres causes pies	13	<u>1.114</u>	1.713
<i>Rendes eclesiàstiques</i>			
Confraria de preveres	9	730	
Beneficis	9	330	
Comunes distribucions	2	91	
Capítol Catedral	1	20	
Altres	23	<u>1.386</u>	2.557
<i>Marmessories i curadories</i>	18		2.303
<i>A disposició nuncis de la cort</i>	11		66
<i>Confraries</i>	2		48
<i>Altres</i>	<u>25</u>		<u>1.529</u>
Total	151		8.216

La taula sota el règim borbònic

Una llarga clausura provisional

A la diligència del 9 de setembre de 1732 escrita de mà de dos notaris en el primer full del llibre major nombre 66 (1732-1749) es fa constar que

[...] mirat y reconegut ab tota atenció y cuidado lo antecedent llibre major de nº 65 que fonch per lo bienni que comensà el 9 de maig 1713 y finí lo any 1715, y fins vuy [la taula] havia cessat y estat suspès son curs, respecte de haver lo antich magistrat de Còsols gastat y consumit en lo any 1712 y demés subsegüents fins los dit any 1715 las partidas de diner que baix la fe y crèdit públich de la taula estavan en ella dipositadas [...].

El manual 57 i el major 65, que corresponen al bienni 1713-1715, s'han perdut, però les anotacions del Llibre de visites indiquen que, si bé des de finals de l'any 1714 a la pràctica la taula deixà de funcionar, és mantingué oberta fins a l'acabament del bienni.

El mes de maig de 1715 es procedí de forma tradicional a elegir els oficials que havien de regir la taula el bienni 1715-1717. Els designats foren: Josep Baget, tauler; Joan Fleix, tenidor del llibre major; Josep Gil, caixer, i Tomàs Fleix, notari tenidor del llibre manual. Però fins al 6 de juny de l'any 1616, a petició dels còsols del que era el primer govern municipal filipista, el veguer de la ciutat i Camp de Tarragona, Gaspar Gil, no es personà a la taula per legalitzar el llibre major 66, casualment conservat encara que en molt mal estat per efecte de la humitat. Constava de 93 fulls numerats i 4 sense numerar, i del que en queda es dedueix que només s'hi traspassaren els comptes vius del llibre 65 (1713-1715). No hi ha rastre que s'hi anotés ni un sol fet comptable. Tot fa pensar que després d'un any de romandre tancada —maig de 1715 a febrer de 1716— s'intentà reobrir la taula, però per causes que desconeixem, la temptativa no reeixí.

Convé assenyalar que els governants borbònics que aboliren tantes institucions catalanes respectaren les taules amb tots els seus oficials i el seu caràcter d'institució municipal —excepte la de Barcelona—, per bé que controlades per les autoritats militars,

la superintendència i la Reial Audiència. Sembla que en la decisió de conservar les taules foren fonamentals l'informe de Francesc Ametller presentat a la «Consulta del Consejo de Castilla sobre el nuevo Gobierno que se deve establecer en Cataluña», convocada per deliberar sobre la redacció del Decret de Nova Planta, i el suport que li donà José Patiño. Ametller assenyalava a l'informe que la taula de Barcelona era de gran utilitat «y conveniente su conservación, y que se podrán continuar estas tablas en las ciudades donde las ha havido y ay, no en fuerza de sus constituciones antiguas, sinó por nueva gracia», i Patiño hi estigué d'acord. El Consejo, després de considerar que les taules eren «muy útiles y necesarias», resolgué que era «justa su manutención». ⁷³

Quin interès tenia Ametller d'indultar les taules de canvi si sabia que els municipis, endeutats com estaven, amb els seus recursos no podien garantir l'amortització del passiu?

El 31 de gener de 1719, prengué possessió el primer ajuntament filipista després de jurar per Déu i els quatre sants evangelis que exercirien «bién y fielmente el oficio de regidor», davant del tinent general de l'exèrcit Diego Garcia de Istúriz, comandant general dels corregiments de Tarragona i Vilafranca, els vuit regidors de nominació reial que havien de constituir-lo; i el 8 de febrer es donà possessió provisional a les persones designades per administrar la taula «con su salario»: Rafael Torrell, tauler; Joan C. Ximénez, tenidor del llibre major; Antoni Casa i Oriol, tenidor del llibre manual i notari, i Marià Alberic, caixer. ⁷⁴ Ara, però, els càrrecs, traduïts al castellà, serien *tablajero*, *regente del oficio mayor*, *escribano* i *cajero*.

Diem nomenaments provisionals perquè en primera instància els feia la Reial Audiència, però no esdevenien efectius si dins de dos mesos els interessats no acudien a la Reial Cambra de Castella per treure «sus respectivos títulos» i pagar la mitja «annata». ⁷⁵ Però, tan si havien tret el títol com si no, el 13 de febrer de l'any 1721, entenent que la possible reobertura de la taula anava per llarg, l'Ajuntament acordà suspendre els salaris dels oficials mentre estigués tancada. ⁷⁶

No tornem a trobar notícies de la taula fins el mes de setembre de l'any 1727. A l'acta de la sessió de l'Ajuntament del dia 6 es dona compte que la Reial Audiència ha renovat tota la plantilla de funcionaris municipals, entre els quals es troben els de la taula: Carles Morenes, «administrador de la tabla de comunes depósitos»; Gabriel Riera, «regente de oficio mayor»; Bonaventura Prats, «escribano», i Ignasi Llord, «caxero». ⁷⁷ Tot i això, la taula continuava tancada i els administradors, amb el nomenament a la mà, seguien sense cobrar.

No fou fins al 15 de gener de l'any 1729 que l'Ajuntament, o «Gobierno Político y Económico» de la ciutat, sol·licità al capità general una llicència per obrir la taula tancada

73 Sanpere: *Fin de la nación catalana*, 686.

74 Libro capitular 1719, f. 27 i següents. Acta de 8 de febrer.

75 *Annata*: cessió obligatòria a la Corona de la renda que produís el primer any el càrrec concedit.

76 Libro capitular 1721, f. 12v. Acta del 13 de febrer.

77 Libro capitular 1727, f. 104v. Acta del 20 de setembre i doc. annex.

des de 1715 per manca de recursos. Recordava que per pagar despeses de guerra la ciutat havia consumit els dipòsits i els perjudicats havien estat «los que en élla tenían diferentes cantidades depositadas», la major part de les quals havien de servir «por diferentes causas pias, y otras por propios intereses de diversos particulares». També eren perjudicats els oficials que, per cert, reclamaven a la Reial Audiència els salaris que tenien assignats i l'Ajuntament havia suspès. Exposat aquest recordatori, justificava la sol·licitud en el fet que els «emolumentos de este Común» havien augmentat «una crecida porción más que en los antecedentes años, sin embargo de haver gastado la ciudad varias sumas de dinero para la reedificación y nueva construcción de quadras en los quarteles». I, finalment, declarava que per poder obrir la taula, l'Ajuntament estava disposat a depositar-hi 4.000 lliures l'any 1729 i 1.000 cada any fins a haver retornat als creditors de la taula els diners que se'ls devien. Per garantir la viabilitat del projecte, estava disposat a destinar-hi el preu dels arrendaments de la verema i de la «Mesa de entrada del vino forastero».⁷⁸

En realitat, si hem de creure el que diu l'acta del ple municipal del 6 de setembre de 1732, qui desitjava obrir la taula eren el capità general i la Reial Audiència, i la petició municipal estava redactada seguint les seves insinuacions o potser obeint les seves ordres. Vegeu què diu la part que ara ens interessa d'aquesta acta: «Deseando este ayuntamiento dar entero cumplimiento a las repetidas órdenes con que se halla de su Exc^{ta} el Excm^o Sr. Gobernador y Capitán General, y de la Real Audiencia de este Prado, que le han dirigido en los años atrás de 1729, 1730 y 1731, concernientes a la abertura y curso que se debe executar y dar a la Tabla Real de cambios y comunes depósitos de esta Ciudad, y como también a lo acordado en auto capitular de día 6 de agosto de 1729 [...]».

Aquest dia d'agost de 1729 semblava a l'Ajuntament que l'obertura de la taula era imminent i, com que «dévese hacer depósito de la primera paga del precio del corriente arriendo de la Mesa o Imposición del vino forastero», acordà: buscar amb urgència un altre local per a l'oficina de recaptació del cadastre, que ocupava la de la taula; comunicar al caixer Ignasi Llord que presentés formalment els fiadors a què estava obligat al tauler Tomàs Morenes i a l'Ajuntament, i entregar al tauler la primera terça de l'arrendament de la mesa de vi, que vencia el dia 15, les joies, claus i totes les pertinences de la taula.⁷⁹ Convé assenyalar que la funció del caixer havia de ser, segons el capità general, «dar curso a los caudales de la tabla y satisfacer a los acreedores los créditos que consumió el Magistrado antiguo».⁸⁰

Però el caixer Llord no presentà fiadors fins a primers d'abril de 1731. Foren el pagès del Catllar Francesc Alegret i els tarragonins Francesc Veciana, pagès, Francesc Pàmies, botiguer de llenços, i Pere Joan Jordà, mestre sabater. No obstant això, al tauler Tomàs Morenes les fiances no semblaren «abonadas para la seguridad del dinero que entra y pudiera entrar en la caja de dicha Tabla»,⁸¹ i les rebutjà.

78 Libro capitular 1729, f. 63v. Acta del 15 de gener.

79 Libro capitular 1729, f. 121v. Acta del 6 d'agost.

80 Libro capitular 1732. Acta del 29 de juliol i carta del marquès de Risbourg, capità general, de la mateixa data.

81 Libro capitular 1731, f. 102v. Acta del 5 d'abril.

Aquest incident imprevist demorà més d'un any i mig la reobertura de la taula, segons es dedueix d'un altre paràgraf de la citada acta municipal de 1732, que assenyala: «asimismo a la orden del marqués de Risbourg que dirigió a esta ciudad en fecha 20 abril 1730 (liada en auto capitular del 29 abril 1730), y subseguidamente en otro auto capitular del 27 junio 1730 que no se pudo enteramente cumplir por no haver tenido efecto el nombramiento de Caxero por no haber éste dado idoneos fiadores el nombrado Ignacio Llort».⁸²

Entretant, el 4 de juny de 1730, el rei expedí a Cazalla de la Sierra un privilegi que atorgava a la ciutat la facultat d'elegir persones per a l'exercici d'oficials subalterns, entre els quals hi havia els de la taula, «con intervención, empero, del Sr. Corregidor o de su theniente, y con aprobación del Excmo. Sr. Governador y Capitán General y Real Audiencia del Principado».⁸³ I, per aquest procediment, el 29 de juliol de 1732, es nomenà caixer Pere Figuerola,⁸⁴ confiter, en substitució de l'insolvent Llort, que havia dimitit «por no haber hallado fianças idóneas».

La reobertura

A la repetida acta del ple municipal del 6 de setembre de 1732 hi figuren tres importants acords: 1. Obrir la taula al públic, el dia 9 vinent. 2. Pagar des d'aquest dia el salari dels oficials de sis en sis mesos. 3. Que, per afrontar el deute que té la ciutat amb els creditors de la taula, s'hi dipositin 4.000 lliures de l'arrendament de la mesa de vi foraster «de estos años atrás. Y que esta dicha cantidad por el Sr. Tomás Morenes, mayordomo de propios, se entregue luego a Pedro Figuerola, caxero interino de la dicha Tabla». El tenidor del llibre major Gabriel Riera havia de passar «las partidas que quedaban corrientes y en débito en el libro mayor viejo al libro mayor nuevo», però aquesta tasca s'encarregà al credencer Francesc Martí Miret.⁸⁵

El mateix dia 6 de setembre també es ratificà aquell acord ja comentat pàgines enrere, que es prengué el 10 d'abril de 1670, de no restituir cap dipòsit «de la cuenta vieja», és a dir, anterior a l'any 1653, i feia responsables del compliment els administradors de la taula, «con obligación de todos sus bienes».⁸⁶ No obstant això, el mes de maig de l'any 1734, l'Ajuntament, amb el consentiment del corregidor, acordà restituir a Rafael Torell i Freixa, fill del cavaller Joan Torrell, un dels vuit regidors vitalicis del primer Ajuntament filipista, 214 lliures que havia dipositat a la taula el seu avi el 18 de març de 1652, malgrat que no hi tenia dret.⁸⁷

82 Libro capitular 1732, f. 129v. Acta del 6 de setembre.

83 Libro capitular 1732, f. 52v. Acta del 24 de gener.

84 Libro capitular 1732, f. 119v. Acta del 29 de juliol. No sabem quines fiances presentà Figuerola, però hem de suposar que foren satisfactòries.

85 Libro capitular 1732, f. 121v. Acta del 5 d'agost.

86 Libro capitular 1734, f. 40v. Acta del 8 de juny.

87 Libro capitular 1734, f. 40v. Acta del 8 de juny.

Per fi, la taula s'obrí el 9 de setembre de 1732 i no deixa de sorprendre l'ús del català a les anotacions dels llibres comptables, sobretot perquè des de la publicació del Decret de Nova Planta tota la documentació municipal s'escriu en castellà, i s'havia passat una «Instrucción Secreta a los Corregidores», presidents nats de l'Ajuntament a les ciutats cap de corregiment com Tarragona, que els manava «a prevenir el cuidado de introducir la lengua Castellana en aquel País».⁸⁸

Com havia promès, el dia abans d'obrir la taula l'Ajuntament hi diposità 4.000 lliures. En efecte, en el compte «Caixa de monedes» del llibre major núm. 66, f. 158, llegim al *deure*:

Deu la caixa de monedes comptants, que als 8 de setembre de 1732 nos han lliurat comptants los Molt Illtres. Srs. Regidors de la present Ciutat, a compte de les quantitats de diners que lo antich Magistrat dels Srs. Cònsols ens los anys passats de 1712 y demés subsegüents fins lo any 1715, gastaren y consumiren de la present taula quatre mil lliures, de la qual quantitat lo caixer de la present taula, Pere Figuerola, adroguer, ciutadà de Tarragona, ha firmat àpoca a favor dels dits regidors en poder de Bonaventura Prats, notari y escrivà del Molt Illtre. Ajuntament de la dita present Ciutat lo dia present. Diem 4.000 lliures.

Però les previsions de dipositar a la taula 1.000 lliures anuals a compte del que gastà «lo antich Magistrat dels senyors cònsols» no es pogueren complir. Només s'hi ingressaren 300 lliures el 28 de maig de l'any 1740, i 200 el 14 de desembre de l'any 1743.⁸⁹ Causes? Possiblement el constant augment d'impostos que culminà l'any 1741 amb la confiscació de la meitat dels «propios y emolumentos» municipals, en vigor fins al 1750, i significà la cessió a la Corona de 49.000 lliures.⁹⁰

En la nova i última singladura de la taula, les incidències més remarcables foren:

- Ni el municipi ni les autoritats reials hi tingueren mai compte. Excepcionalment, a mitjan 1743, l'intendent ordenà que la recaptació del cadastre i «del valimiento de la mitad de los propios»,⁹¹ es diposités a la taula, però l'ordre no es dugué a terme.
- Es donà com a bō i es comptabilitzà en el major 66, el passiu següent de l'any 1715: 1.091 lliures repartides en 80 comptes corrents i 8.216 lliures repartides en 151 comptes de soltes. Total, 231 comptes i 9.307 lliures.
- Tots el dipòsits es comptabilitzaren en comptes de soltes, és a dir, eren forçats.
- Tant en el manual com en el major, el primer fet comptable que s'anotà és del 8 de setembre de 1732; però en el major el darrer és del 9 de gener de 1741 i en el manual, del 15 de febrer de 1747.
- El nombre de fets registrats al manual en aquests sis anys foren 42, dels quals 16, per valor de 6.179, són partides creditores i 26, per valor de 6.847, són deutores. El darrer fet s'anotà el 15 de febrer de 1747:

88 Mercader: *Felip V*, 82.

89 Libro capitular 1746, f. 36v. Acta del 20 de desembre.

90 Libro capitular 1761, f. 11. Acta del 30 de gener i doc. 24.

91 Libro capitular 1742-1743, f. 32. Acta de 8 de juny de 1743.

Devem als hereus de Llorens Rovira, cirurgià de Reus, que per ells nos lliura comptants Joan Estaper, candeler de Reus, y són en restitució del preu de un censal 400 lliures. Prorrata, 8 ll. 15 s. 7. Les quals sien soltes quan Marià Martí Redolat, notari, ho dirà.

Per quina causa es deixaren de passar al major els fets comptables de sis anys registrats al manual?

- No hem pogut localitzar les 200 lliures que diposità l'Ajuntament l'any 1743.
- El moviment de caixa de vuit anys i cinc mesos —setembre de 1732 a febrer de 1741— registra 48 entrades per un total de 14.072 lliures i 97 sortides, que pujaren 13.005 lliures, Per tant, el febrer de 1741 hi havia d'haver una existència en caixa de 1.067 lliures. Però, hi era? I, en tot cas, on anà a parar?
- A causa del desordre cronològic i les irregularitats comeses, moltes de les anotacions dels llibres són confuses i de difícil interpretació, per qual cosa hem desistit de fer un balanç dels comptes compresos entre 1732 i 1741.

La clausura

En la reunió de l'Ajuntament de l'1 de juliol de 1749 es llegí una carta de Josep Escofet i Mata, secretari de la «Rl. Junta de S^{tes} Ministros establecida para examinar y entender en las cuentas que de sus Propios tiene presentadas este Muy Il^{te} Ayuntamiento desde el año mil setecientos diez y nueve hasta el de mil setecientos quarenta inclusive», datada el 25 de juny:

Con carta orden de 12 del corriente participa el Exmo Sor Marqués de la Ensenada à Su Exª y Real Junta que en vista de lo que consultó esta, M^{te}, sobre el examen y liquidación que finalizó à ultimos de Abril de este año, de las cuentas de essa Ciudad [...] Y que es de su Real ánimo que para desde primero de Julio próximo se extinga lo material y formal de la Tabla de Comunes depósitos de esa Ciudad, con entera supresión de todos los oficiales, y que los papeles y escrituras causadas hasta el día último del presente mes de Junio, queden en Archivo o en la Escrivania Mayor de ese ayuntamiento, dándose al Es^{mo} a mas de los derechos de saca, la gratificación de veinte y cinco libras anuales. Participa a V. S. de Orden de Su Exª y Real Junta todo lo referido a fin que enterado de éllo, lo execute en todos sus puntos y me dé aviso del recibo de ésta bajo segunda cubierta al Sr. Fiscal. Dios g^a V. S m^o a^o como deseo. Barcelona à 25 de Junio de 1749.- Joseph Escoffet y Mata.⁹²

En el llibre manual, f. 117, el notari tenidor deixà constància de l'ordre de clausura amb aquesta nota epitafi:

Se nota que des de primé de juliol del any 1749 quedà extinguida la taula dels cambis y comuns dipòsits de la present ciutat, de orde de Sa Magestat, comunicada a Sa Ex^{ta} y Real Audiencia, y a la Ciutat la y comunicà Don Josep Escofet, escrivà principal de Càmarà, en carta de 25 de juny de dit any, liada en aquerdo de 1 de juliol del mateix any, baix esta sen(25)yal, y en dit orde mana que los oficials queden suprimits de sos empleos y las escrituras causadas fins dit dia quedian en la escrivania del molt Itre. Ajuntament, y al escrivà a més del dret de treurer les escrituras se li donen 25 lliures de salari. En dit aquerdo se féu comissió als Srs. Regidors don Juan Jiménez y don Carlos Boni perquè los manassen notificar.ho als oficials de la taula que entonces heran Thomàs Morenes y Mora, administrador, lo Doctor Josep Pauló, caxer, Gabriel Riera, llibre major, y lo infraescrit

92 Libro capitular 1748-1749, f. 65. Acta del 25 de juny de 1748 i doc. 25.

Thomàs Prats y Ribé, escrivà de dita taula, com en effecte los dits senyors Regidors comissionats los feren notificar la orde ab acte en poder del dit Thomàs Prats y Ribé, escrivà del referit Molt. Illtre. Ajuntament, als 3 de juliol del any 1749. Los mateixos senyors reconegueren tots los llibres dels officials y en atenció de haver vist estaven en la deguda forma y ser ben portats, y confrontat lo diner que se havia depositat ab les soltes, entregaren la taula a dit Prats, ab tots los llibres y demés lo dia 10 de mars de 1751, ab acte rebut en poder del doctor Francisco Martí, notari y sídich de la scrivania, notari especial assessor. Ita Thomàs Prats y Riber, not. y escrivà de dit Molt Illtre Ajuntament.

No obstant l'ordre de clausura, el divendres 14 de maig de l'any 1751 encara se soltaren «de la taula extingida», en virtut d'un decret del capità general marquès de la Mina del dia 21 de gener anterior, aquelles 408 lliures, 15 sous i 8 diners que havia dipositat a la taula el 15 de febrer de 1747 Joan Estaper, candeler de Reus, i havia estat el darrer assentament registrat al llibre manual.

Apèndix

I

Papers solts. Caixa núm. 2. Doc. 114. Madrid, a 25 de març de 1579

Còpia de carta de S. Magd para el Virrey y Auda Real de Cataluña

Fragment que es refereix a la sollicitud de la ciutat d'un privilegi per taula de canvi. Demàs de esto nos han suppdo que para que en la dicha ciudad se pueda mejor volver el antiguo comercio y poblarse, y los habitadores della y de las tierras y lugares circunvecinos tengan con más seguridad guardado su dinero y no le lleven por los caminos a riesgo de perderse por la poca seguridad con que por ellos se camina por causa de los corsarios y ladrones q. hay, fuessemos servido conceder privilegio a la dicha ciudad que pueda tener tabla pubca en la forma y manera que la tiene la ntra. Ciudad de Gerona, y porquè en todo lo que hubiere lugar desseamos hacer favor y merced a la dicha Ciudad. Por ende os encargamos y mandamos mireis en que manera se podrá poner esta tabla en la dicha Ciudad para que esté segura y bien regida, y nos lo avisareis embiándonos la forma dello para que vista se les pueda despachar el Privilegio en la que más convenga. Datt. en Madrid á XXV de Março, a o de MDLXXIX. Yo el Rey.

II

Papers solts. Caixa 18. Doc.1787. Sense data, 1579 ?

Esborrany d'un projecte de regiment de la taula que el govern municipal envià al virrei i a la Reial Audiència de Barcelona. Els fragments posats entre parèntesis són esborrats amb una ratlla en el document.

Lo q. La ciutat de Tarragona suppa a Sa Ex. que li concedesca llicència y facultad de erigir una taula de cambi o Depòsits, conforme és en les ciutats de Barcelona y Gerona, la qual taula assegurarà dita ciutat de Tarragona, ab idònees obligacions y ab promesa de no servirse dels diners de la taula per qualsevol necessitat li ocorregués, en pena de sinc centes lliures en cas de contrafacció exigidores cascuna vegada q. de dits dinés se serviran y dites 500 ll. aplicadores: la tercera part al acusador o denunciador, l'altra segona al oficial qui far la execució, y la tercera als cofrens reals de sa Magt.

Itt. q. per al dit effecte se hagen de crear quatre officials, so és, un tauler (del estament de ciutadans, doctors o mercaders), lo segon q. porte lo llibre major (del estament de mercaders), lo tercer q. aporte lo manual del estament de notaris, lo quart donador de monedes, o caxer (del estament de mercaders o artistes), e dits officials hagen desser dels insaculats en la Casa de la Ciutat. Lo quals dits officis hagen de donar fermances idonees de axí bé y lliurement exercir sos officis, com de retrer bo y lleal comte, y assegurar, so és, lo tauler en qntitat. de mil lliures, y los altres officis en sinc centes lliures, y q. sien extrets de dos en dos anys, de tal manera q. y resten dos officials vells, so és, un bienni resten lo tauler y lo del manual, y l'altra bienni lo del llibre major y lo de

caxer, y q. per aquest effecte sien fetes quatre bosses, y en cada una de elles ensaculades vuyt persones idonees y de habilitat, en la forma acostumada en dita ciutat en los altres officis.

Itt. q. dits Taulés y altres officials de dita Taula no puguen fer bones ningunes quantitats de monedes en dita taula, a ningunes universitats, collegis o singulars persones, més avant dels verament tindran los tals deposades en dita taula, e q. açò hajen de jurar especialment los dits officials de dita taula en lo introit de son offici, sots pena q. en cas de contrafacció sien obligats de béns propis en pagar les quantitats q. hauran fetes bomes en dita taula, y de cetero sien inhàbils per a officis y beneficis de dita casa de la ciutat.

Itt. q. per deutes degués a la ciutat se puguen fer impediments o punts per lo clavari als que li deuran y tindran dinés en dita taula, y assò per ella tant solament, y no per altres effectes, los quals sien duradós fins hajen pagat y per altres no, si ya no era ab provisió feta causa cognita, oïdes les parts.

Itt. q. trobant se algú deutor de la dita ciutat, axí per erro de comte com altramant, qualsevol official Real request q. sia per lo tauler, tinga obligació sots pena de pagar lo tal deute de sos propis béns en lo judici de taula q. haurà de tenir, executar aquells sens ninguna excepció ni contradicció, tota apellació y records remoguts.

litt. q. los cònsols y consell general de dita ciutat, puguen fer qualsevol ordinacions tocants al bon Regiment, Govern y Redrès de dita taula.

III

Pergamí

Privilegi de concessió de llicència a la ciutat de Tarragona per erigir una taula de canvi. Expedit per Felip II a Perpinyà el 14 de març de 1581

Nos Franciscus d. Montecatheno comes Aytona et Ausonia, vice comes Caprarie et de Basso, magnus Aragonum senescalus S. C. et R. Mti consiliarius locumtenentes et capitaneus generalis in Principatu Cathalonie, comitatibus Rossilionis et Ceritania, etc.

Exm Señor: Per ser la ciutat de Tarragona la Metròpoli de tota Catalunya, ciutat populosa, principal y antichíssima y tenir moltes viles y llochç circumvehins de gran comers, tracte y conflicte y convenir axí al bé públich y universal de dita ciutat y archidiòcesi com de totes les poblacions de aquell y altres circumvehines, y altramant los cònsols y Consell de dita ciutat desitjarien erigir una Taula de cambis y depòsits en la dita ciutat, conforme és en la ciutat de Barcelona y de Gerona, y en la vila de Perpinyà, la qual apar ésser axí molt necessària per al bon govern e sustentació de dita ciutat com per als llochç circumvehins, Supliquen per ço molt humilment a Va. Excia sia de son Real servei concedir llicència y facultat a la dita Ciutat en forma de privilegi de poder erigir y tenir dita Taula de cambi y depòsits, y per al dit effecte concedir.los y firmar.los los capítols següents. Plau a Sa Excia ab que primer haja de assegurar dita Taula tot lo Consell general de dita ciutat, obligant los béns de dita Ciutat y dels singulars de aquella en general y en particular y que la potestat y obligatió sia insertada o calendariada ab la pnt. concessió.

Primerament que per al dit effecte de administrar dita Taula se hagen de crear quatre officials, ço és, un Tauler qui tinga càrrech de la administració y govern de la dita Taula lo segon que porte e regesca lo libre major, lo tercer que aporte e regesca lo manual, lo qual hage de ésser notari ab

auctoritat Real per los actes y certificatòries que haurà de traure de dit manual, lo quart que sie donador de monedes o caxer, los quals dits oficials en lo introit de sos officis hagen de donar fermances idonees de bé y lealment exercir sos officis y de retenir bo y leal compte, y assegurar, ço és lo Tauler la quantitat de mil lliures y lo caxer de cinch centes lliures y que per aquest effecte sien fetes quatre bosses y en cada una d.ellas sien enseculades vuyt persones idoneas y de habilitat, enseculades en la foma acostumada en la ciutat en los altres officis, y que també haien de ésser dels que ya són o seran enseculats en la Casa de la Ciutat. Plau a Sa Excia

Item, com com los dits cònsols y Consell per utilitat de la cosa pública, e per seguretat de totes aquelles persones qui voldran tenir en segur qualsevol quantitats de pecúnies desitjan que en la dita Ciutat, la qual és cap de tot lo archebisbat de Tarragona se tinga dita Taula de cambis o dipòsits assegurada per a tots axí naturals com estrangers que voldran en aquella tenir e depossar diners.. Supliquen per ço a V. Excia los do licència y facultat de eregir dita Taula de cambis o dipòsits, la qual Taula assegurar dita ciutat ab idoneas obligacions y ab promessa de no servir.se dels diners depossats en dita Taula, en pena de sinch centes lliures en cas de contrafactió exhibidores quiscuna vegada que de dits diners se serviran, aplicadores la tercera part al acusador o denunciador, l'altra segona al official far la execució, l'altra tercera als coffes Reals de Sa Mtad , y que los dipòsits que.s faran en dita Taula sien haguts per dipòsits reals y vertaders. Plau a Sa Excia procehint lo dit en lo primer Capítol.

Item sia V. Excia servit per a la conservatió y augment de dita Taula provehyntque totes cantitats de monedes que de aquí en avant per qualsevol rahó o causa voluntàriament o forçada se auran de deparar per qualsevol universitats, col·legis e singulars persones dins de dita Ciutat o vegueria de Tarragona se hagen a deparar en dita Taula, no obstant qualsevol empare o seqüestres, o altres qualsevols impediments, pus emper los dits dipòsits se fassen ab les mateixes empare e saqüestres, e que no sia hagut per Real y vertader dipòsit en dita ciutat e Vegueria, sino lo que.s farpa en dita Taula. Plau a Sa. Excia quant als dep sítos voluntaris, quant emperò als forsats que sie guardat lo que ser provehyt per los jutges ordinaris de quiscun lloch de dit archebisbat.

Item que los taulers y altres oficials que se.n deputats per lo exercici de dita Taula, no puguen fer bones ningunes quantitats de monedes en dita Taula a ningunes universitats, col·legis o singulars persones més avant del que veramenttendran los tals deposades en dita Taula, e que aç hagen de jurar specialment los oficials de dita Taula en lo introhit de son offici, sots pena que en cas de contrafactió sien obligats de béns propis en pagar les quantitats que hauran fetes bones en dita Taula, y que de aquí avant sien inhàbils per tots los officis y beneficis de dita Ciutat. Plau a Sa Excia ab que la coneixensa del punt si és estat deguda o indogudament fet, toque als jutges ordinaris y no altri.

Item que trobant.se algun deutor a la dita Taula axí per error de compte com per mala administració de son offici, o altrament qualsevol official real request request que sia per lo tauler, tinga obligatió sots pena de pagar lo tal deute de sos propis béns en lo Judici de la Taula que haur de tenir de executar aquells a sola requisició de dit Tauler sens ninguna exceptió ni contradicció tota appellació o recorts remoguts. Plau a Sa Excia quant a penyorar a tal deutor y penyorat que sie oyt dit deutor davant dit jutge segons ser de justícia.

Item que los cònsols y Consell general de dita ciutat puguen fer qualsevol ordinacions tocant al bon regiment, govern, y administració de dita Taula, y que aquelles tinguen tanta força y valor com si fossen exprimides en lo present privilegi per licència y facultat de V. Excia los ne done. Plau a Sa Excia fuerit q. propterea ex viri dictorum Consulium et concilii juratorum prafate Metropolitane civitatis Tarraconae parte, nobis humiliter supplicatum ut praemserta capitula et unum quodque illorum, vobis praedictis consulibus et Concilio qui nunc et pro tempore fueritis pro ejusdem Universitatis conservatione et augmento, totius q. respublice supradictae utilitate

concedere et in omnibus de opportuno remedio de solita benignitate et Regia liberalitate providere dignemur. Nos vero supplicatione vostra benigne exautita cupientes conservationi utilitati q. et augmento dicta Civitatis et Respublice intendere. Visis primitus et recognitis per magnificus et dilectum consiliarium Regium Adrianum Vilana J.V.D. ac Regiam Cancm in huius modi Principatus et Comitatus supradictis regentem, Capitulis praeinsertis syndicatus q. instrumento firmato per Consules et generale Consilium dictae civitatis Tarraconae, penes Agustinum Riber appca et Regia auctoritatus notarium publicum civem Tarraconae die jovis secunda mensis Martii, Anno a nativitate domini Millesimo quingentesimo octagesimo primo intitulata. In quo quidem instrumento tribuitur ampla potestas Serapioni Berthomeu cive dicte civitatis assecurandi dictam Tabulam et omnia et alia et singula faciendi que ad consequendum et obtinendum dictum Privilegium necessaria fuerit nomine totius generalis Consilii et Universitates praedicta civitatis Tarraconae et singularium ejusdem presentium, absentium et futurorum, et attento q. per instrumentum cautionis et obligationis per dictum Serapionem Barthomeu prestate et firmate penes dilectum Regium Bernardum Macip, regii mandati scribam et notarium publicum Barcinone populatum, die martis computata septima dictorum mensis et anni constat dictam Tabulam fuisse large in devita forma assecuratam pro inde sue fine cuius libet dictorum Capitularum nostras responsiones et decretaciones fecimus continuari et describi. Quo circa supplicationi p. favorabiliter, annuendum et inde praeinserta Capitula et unum quodque ipsorum justii praefatas responsiones et decretaciones in fine seu pede cuius libet dictorum capitulorum appoasitas et descriptas, sic et pro ut meis continetur,tenore presentiam deq. nostra certa sciencia deliberate et consulto ac Regia qua fungimur auctoritate vobis dictis Consulibus et concilio dictae civitatis Tarraconaem prafatae Regia Maiestatis mera et libera voluntate perduranta concedimus, laudamus. approbamus, ratifficamus et confirmamus nostra q. huius modi concessionis, approbationis, et confirmationis munimine roboramus eisdem q. nostram imo Regiam auctoritatem interponimus pariter et decretum, Nobili propterea magco consiliario dilectis et fidelibus Regiis gerenti vices generalis Gubernatoris in dicto Cathaloniae Principatu, Vicariis, Bajulis, Subvicariis, Subbajulis eorum q. Assessoribus et signanter Vicario, et aliis officialibus regiis dictae Civitatis Tarraconem et eorum assessoribus. Caeteris q. demum universis et singulis officialibus quibusuit aliis personis, tam Regiis quam aliis ad quos spectet dictorum q.officialum loca tenentibus presentibus et futuris requirendos tamen ex eis requirentes dicimus et districte praecipiendo mandamus de certa sciencia et exprasse ad irae et indignationis nostra in cursum paena florenorum aurii Aragonum Mille Regis inferendorum de raris et a bonis secus agentis irremissibiliter exigendos a dicta quatenus praeinserta Capitula et omnia et singula in eis et uno quo illorum contenta justa et secundum dictas responsiones et seu discretaciones in fine cuius libet dictorum capitulorum appoasitas et contentas teneant firmiter et observent teneri et inviolabiliter observari faciant per quosunque et non contrafaciant vel veniant nec aliquem confracere vel venire permittant ratiene aliqua sive causa pro quanto gratiam Regiam charam habent et praeter irae et indignationis Regiae incursum, paenam prepositam cupiunt evitare in cuius Rei testimonium praesentem fierijussimus et Regii communis sigilli appensione communiti. Datto in villa Perpiniani die decima quarta mensis martii Anno a nativitate domini Millesimo quingentesimo octuagesimo primo regnorum

IV

Llibre de las visitas de la taula dels cambis de la ciutat de Tarragona, fol. 2

Acta de la primera visita que realitzaren els cònsols a la taula de canvi, en compliment de l'acord del consell municipal adoptat el 29 d'abril del 1605 .

Viasita de la taula del cambi o depòsits de la ciutat de Tarragona feta a XVII de juny MDCV.

Dimecres a XVII de juny any del Sr. MDCV, per los Mags. Srs. m Miquel Joan d'Oms, mº Jaume Elias y mº Pere Gil, cònsols lo any present de la ciutat de Tarragona, per executió de la determinació del Consell celebrat a vint y nou de abril proppassat en presència y assistència dels Mag. Mº Rafel Jaques, en lleys doctor, mº Pau Colom, rational, mº Luch Leó, syndich, mº Ignasi Vidal. ciutadans, y de mi March Rull, notari scrivà de la ciutat, fonch visitada la taula del cambi o depòsits de dita ciutat de Tarragona, ço és, que posats personalment en presència dels dits ciutadans y oficials en la estancia de la dita taula en la Casa de la Ciutat, estant en ella personalment en son loch y servint cascun son offici, los officials del bienni corrent, entre les tres y quatre hores de la tarda, mº Antoni Castells, major, tauler, mº Pere Rovira portant lo libre major, mº Francesch Reverter, portant lo manual, y mº Pau Bover, caxer, de la dita taula, y dits Mags. cònsols per la facultat de dit Consell, y ab la autoritat de aquells, manaren de paraula a dits officials.tauler y libre major y caxer, que mostrassen son libre y que comprovassen las partidas de entrada y exida des del principi del seu bienni comensat en la Pasqua de Resurecció proppassada, y dassen rahó y mostrassen a dits Srs. cònsols, com de fet en continent los dits officials de la taula, obeynt al mandato de dits Srs cònsols han mostrat cascun son libre, y en presència de dits Srs. cònsols y ciutadans y de mi.notari, han comprovat los contes de entrada y exida des del principi de son bienni fins lo dia present, y feta la comprovació per lo libre major y caxer, (h)e vist que ha entrat en dita taula per est temps XVIMDCCCCLXII ll. VIII s. IIII ,diem setze milia nou centes sexanta duas liuras, vuyt sous y quatre diners, y que han exidas de les dites, VIIIIMDXXX ll. XVIII s. I,diem vuyt milia sinch centas trenta liuras, denou sous, un diner. Axí que resta al present ab diners contants en la caixa y en poder de dit caxer, VIIIIMCCCCXXXI ll. VIII s., III, diem vuyt milia quatre centas trenta una liura, nou sous y tres diners, y mº Antoni Castells, tauler, se ha trobat concordar la exida ésser conforme la suma dita del caxer ,ço és, VIIIIMDXXXI ll. VIII s. III, y fonch manat per dits Srs. cònsols al dit mº Pau Bover, caxer, que traga totas las monedas li restan en lo caxó per venir bé a tota la suma entrada de las setze milia nou centas sexanta duas liuras, vuyt sous y quatre. I lo dit mº Biver obeynt, ha tretas totas las monedas del seu caxó de taula y se han contat en pres ntia de tots,y se ha tobat haver-hi en moneda afectiblement entre reals y pessas de quatre y de dos, las ditas vuyt milia quatre centas liuras.nou sous y tres, que contants se havian de trobar en poder del dit caxer.. Testes: Salvador Alonso y Francesch Soler, vergarii consiliarium.

V

Nòmina d'oficials de la Taula

A més del nom de cada oficial hi fem constar la professió, i la m o braç en la n mina dels tenidors del llibre major i dels caixers. Prescindim d'aquest darrer requisit en les n mines dels taulers i notaris tenidors del llibre manual perquè els primers forçosament havien de ser de m primera o major, i els segons, en virtut de llur professió, de m segona o mitjana.

Abreviatures:

adrog. adroguer

apot. apotecari

argen. argenter

botig. botiguer

cav. cavaller

C.H. B. Ciutat Honrat de Barcelona

cirur. cirurgi

Dr. D Doctor en drets

Dr.M. Doctor en medicina

donz donzell

merc. mercader

negoc. negociant

not. notari

La taula de canvi i de dipòsits de Tarragona i la ciutat del seu temps (1584-1749)

Bienni	Tauler		Tenidor		Mà		Professió		Càixer		Mà		Professió		Notari tenidor		
1585-87																	
1587-89	Lluís Liulla	Dr. M.	Jaume Fontanilles	2	merc.	Francesc Garrau	2	merc.	Francesc Garrau	2	merc.	Marc Rull					
1589-91	Feliu Mascaró	Dr.D.	Pau Colom	1	merc.	Vicenç Serra	1	merc.	Vicenç Serra	2	merc.	Sebasti Llagostera					
1591-93	Gabriel Nebot	merc.	Serapi Bertomeu	1	Dr.D.	Antoni Castells	1	Dr.D.	Antoni Castells	1	merc.	Francesc Reverter					
1593-95																	
1595-97	Antoni Castells	merc.	Onofre Mensa	1	merc.	Jeroni Broc	1	merc.	Jeroni Broc	1	merc.	Alexandre Cendra					
1597-99	Francesc Bertomeu	merc.	Pere Rovira	1	merc.	Pere Rosich	1	merc.	Pere Rosich	2	merc.	Francesc Reverter					
1599-01	Gabriel Marfí	Dr.D.															
1601-03	Rafael Jaques	Dr.D.	Pau Colom	1	merc.	Onofre Soler	1	merc.	Onofre Soler	2	merc.	Francesc Reverter					
1603-05																	
1605-07	Antoni Castells	merc.	Pere Rovira	1	merc.	Pau Bover	1	merc.	Pau Bover	2	merc.	Francesc Reverter					
1607-09	Francesc Garrau	merc.	Vicenç Serra	1	merc.	Josep Borrell	1	merc.	Josep Borrell	2	merc.	Luc Lleó					
1609-11	Rafael Jaques	Dr.D.	Pere Rosich	1	merc.	Pau Bover	1	merc.	Pau Bover	2	merc.	Bernat Gendre					
1611-13	Gabriel Salvador	merc.	Pere Altarriba	1	merc.	Rafael Llagostera	1	merc.	Rafael Llagostera	2	merc.	Luc Lleó					
1613-15	Miquel J. d'Oms	Dr.D.	Magí Tost	1	merc.	Magí Llorenç	1	merc.	Magí Llorenç	2	merc.	Jeroni Gebelli					
1615-17	Gabriel Marfí	Dr.D.	Vicenç Serra	1	merc.	Rafel Llorenç	1	merc.	Rafel Llorenç	2	merc.	Gabriel Roig					
1617-19	Rafael Ventallols	Dr.D.	Pere Rosich	1	merc.	Antoni Serra	1	merc.	Antoni Serra	2	merc.	Tomàs Ribet					
1619-21	Antoni Castells	merc.	Miquel Broc	1	merc.	Onofre Vidal	1	merc.	Onofre Vidal	2	merc.	Tomàs Ribet					
1621-23	Francesc Nebot	merc.	Jaume Garau	1	merc.	Rafael Castells	1	merc.	Rafael Castells	2	merc.	Tomàs Ribet					
1623-25	Rafel Ventallols	Dr.D.	Pere Rosich	1	merc.	Francesc Nin	1	merc.	Francesc Nin	2	merc.	Tomàs Ribet					
1625-27	Jaume Elies	merc.	Miquel Pallaràs	1	merc.	Pau Prats	1	merc.	Pau Prats	2	merc.	Joan Mora					
1627-29	Antoni Castells	merc.	Francesc Nin	2	merc.	Joan Falch	2	merc.	Joan Falch	2	merc.	Miquel Examenó					
1629-31	Rafael Ventallols	Dr.D.	Onofre Vidal	2	merc.	Francesc Pontarró	2	merc.	Francesc Pontarró	1	merc.	Miquel Examenó					
1631-33	Miquel Broc	merc.	Pere Ferrer	1	merc.	Jacint Marfí	1	merc.	Jacint Marfí	2	merc.	Joan Baldira					
1633-35	Gabriel Girona	Dr.D.	Pere Galofrè	2	botig.	Francesc Monseny	2	botig.	Francesc Monseny	2	negoc	Miquel Examenó					
1635-37	Rafael Castells	merc.	Francesc Nin	1	merc.	Jacint Miret	1	merc.	Jacint Miret	2	merc.	Jaume Vidal					
1637-39	Gabriel Girona	Dr.D.	Antoni Serra	2	botig.	Josep Traver	2	botig.	Josep Traver	2	merc.	Joan Baldira					
1639-41	Rafael Castells	merc.	Francesc Nin	1	merc.	Jacint Miret	1	merc.	Jacint Miret	2	merc.	Jaume Olliana					
1641-43	Josep Potau	Dr.D.	Miquel Vidal	1	merc.	Pere Argimon	1	merc.	Pere Argimon	2	merc.	Jaume Olliana					
1643-45	Jaume Sedó	Dr.D.	Jacint Miret	1	merc.	Pere Piquer	1	merc.	Pere Piquer	2	merc.	Pau Gomis					
1645-47	Josep d'Oms	Dr.D.	Pere Nin	1	merc.	Francesc Ferrer	1	merc.	Francesc Ferrer	2	merc.						
1647-49	Agustí Gatell	Dr.M.	Josep Miret	2	merc.	Antoni Saloni	2	merc.	Antoni Saloni	2	merc.						
1649-51	Jaume Pujol	cirur.	Maurici Lloreda	2	merc.	Jacint Genís	2	merc.	Jacint Genís	2	merc.	Pau Gomis					
1651-53	Pere Nin	merc.	Pau Eras	2	merc.	Francesc Gual	2	merc.	Francesc Gual	2	merc.	Jaume Olliana					

Bienni	Titular	Tenidor			Notari tenidor				
		Professió.	Llibre major	Mà	Professió	Caixer	Mà	Professió	Llibre manual
1653-55	Josep Bover	apot.	Miquel Llima	2	botig.	Gaspar Canals	2	adrog.	Joan P. Salinas
1655-57	Josep Ferrer	Dr.D.	Maurici Lloreda	2	botig.	Miquel Llima	2	botig.	Joan Busquets
1657-59	Andreu de Rovira	donz.	Jacint Miret	1	merc.	Antoni Monseny	2	merc.	Gaspar de Casals
1659-61	Sebastià de Rovira	merc.	Gabriel Spicies	2	botig.	Gaspar Canals	2	adrog.	Joan P. Salines
1661-63	Joan Homdedeu	donz.	Miquel de Sans	1	merc.	Francesc Marfí	2	botig.	Agustí Alemany
1663-65	Francesc Carreras	apot.	Gabriel Socies	2	botig.	Joan Gil	2	adrog.	Joan Gil, notari
1665-67	Francesc Montserrat	cav.	Miquel de Sans	1	merc.	Gaspar Canals	2	adrog.	Hilari Ribet
1667-69	Sebastià de Rovira	merc.	Honorat Fontaner	2	merc.	Josep Montserrat	2	adrog.	Joan P. Salinas
1669-71	Vicenç Falconer	Dr.M.	Jeroni Foraster	1	cav.	Joan Gil	2	adrog.	Joan Gil
1671-73	Sebastià de Rovira	merc.	Josep Miret	1	merc.	Francesc Marfí	2	botig.	Joan P. Salinas
1673-75	Joan de Boixadors	nobl.	Jeroni Foraster	1	cav.	Miquel Llima	2	botig.	Francesc Vidal
1675-77	Sebastià de Rovira	donz.	Llorenç Mora	2	apot.	Francesc Marfí	2	botig.	Flix Argimon
1677-79	Diego de Vidal	cav.	Honorat Fontaner	1	merc.	Joan Voltes	2	apot.	Joan Busquets
1679-81	Francesc Carreras	apot.	Francesc Cortada	2	cirur.	Joan Gil	2	adrog.	Flix Argimon
1681-83	Josep Calvet	Dr.D.	Llorenç Mora	2	apot.	Antoni Bertran	2	negoc.	Francesc Redolat
1683-85	Andreu de Mestre	C.H.B.	Faust Calbet	1	Dr.D.	Agustí Rafart	2	apot.	Antoni Cases
1685-87	Josep Miret	C.H.B.	Miquel Llima	2	botig.	Gaspar Canals	2	adrog.	Joan P. Salinas
1687-89	Joan de Boixadors	noble	Antoni Monseny	2	merc.	Joan Rayon	2	argen.	Gaspar de Casals
1689-91	Josep Miret	C.H.B.	Miquel Llima	2	botig.	Lluís Nin	2	botig.	Tomás Ribet
1691-93	Andreu de Mestre	C.H.B.	Antoni Monseny	2	merc.	Joan Arquer	2	botig.	Joan P. Salinas
1693-95	Agustí Borràs	Dr.M.	Bonaven. Ceresso	2	merc.	Gaspar Andreu	2	cirur.	Joan Gimferrer
1695-97	Josep Miret	C.H.B.	Faust Calbet	1	Dr.D.	Isidre Salas	2	adrog.	Tomás Ribet
1697-99	Rafael Cases	merc.	Ramon Canals	2	adrog.	Gaspar Canals	2	adrog.	Antoni Cases
1699-01	Agustí Borràs	Dr.M.	Bonaven. de Vidal	1	cav.	Joan Arquer	2	botig.	Ramon Perminí
1701-03	Jacint Marfí	C.H.B.	Bonaven. Ceresso	2	merc.	Isidre Salas	2	adrog.	Joan Gimferrer
1703-05	Josep Sunyer	Dr.D.	Lluís Homdedeu	1	cav.	Pere J. Manresa	2	cirur.	Francesc Fochs
1705-07	Joaquim Pastor	C.H.B.	Joan Voltes	2	apot.	Josep Porta men.	2	adrog.	Josep Casanova
1707-09	Jacint Marfí	C.H.B.	Bonaven. de Vidal	1	cav.	Joan Rayon	2	argen.	Ignasi Gelambí
1709-11	Jacint Marfí/Agustí Prat	C.H.B.	Francesc Marfí	2	not.	Sebastià Gelambí	2	adrog.	Francesc Focs
1711-13	Antoni de Cases	C.H.B.	Bonaven. Ceresso	2	merc.	Pau Balart	2	adrog.	Tomás Fleix
1713-15	Joaquim Pastor	C.H.B.	Tomás Canals	2	adrog.	Josep Porta	2	flequer	Antoni Casas
1715-17	Josep Baget	Dr. D.	Joan Fleix	2	not.	Josep Gil	2	Dr. D.	Bonaventura Prats
1719-21	Rafael de Torrell	cav.	Joan C.Ximénez	2	militar	Marià Alberich	2	confiter	
1727-49	Carles Morenes	apot.	Gabriel Riera	2		Pere Figuerola	2		

Bibliografia

GENERAL

- Amelang, James S.: *La formación de una clase dirigente*. Barcelona: Ariel, 1986.
- Barrio González, Maximiliano: «Aproximación de la economía de las mitras catalanas en la segunda mitad del siglo XVI». *Jornades d'Història «Antoni Agustín i el seu temps (1517-1586)»*. Barcelona: PPU, 1990. 57-72.
- Bayenni, Bertomeu: *Historia de Tortosa y su comarca*. Vol. VIII. Tortosa: Imp. Alguerò y Bages, 1959.
- Blanch, Josep: *Arxiepiscopologi de la Sta. Església Metropolitana i Primada de Tarragona*. Transcripció de Joaquim Icart. Tarragona: Imp. Torres & Virgili, 1951.
- Bosch, Andreu: *Sumari, index i epitome dels admirables i nobilíssims títols d'honor de Catalunya, Rosselló i Cerdanya*. Perpinyà, 1628. Edició facsímil Curial, Barcelona-Sueca, 1974.
- Braudel, Fernando: *El Mediterráneo y el mundo mediterráneo en la época de Felipe II*. 2 vol. México: Fondo de Cultura Económica, 1953.
- Bruniquer, *Rubriques*, vol. 5è. Barcelona: Arxiu Municipal de la ciutat de Barcelona 1916.
- Capdevila, Sanç: *El temple de Santa Maria del Miracle de Tarragona*. Tarragona: Imp. Pijoan, 1924.
- El convent de Sant Domènec*. Tarragona: Suc. Torres & Virgili, 1927.
- La seu de Tarragona*. Barcelona: Biblioteca Balmes, 1935.
- Cardona, Pere: *El convent de frares menors caputxins a la ciutat de Tarragona, (1589-1989)*. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses, 1944.
- Carrera Pujal, Jaime: *Historia política y económica de Cataluña*. Vol. 2. Barcelona: Bosch Casa Ed. 1947. 5 Vol.
- Carreras i Candi, Francesc: *Geografia General de Catalunya*. Vol.: *La ciutat de Barcelona*, 688-774. Barcelona: Establiment Editorial de Albert Martí, s/d.
- Cortiella i Òdena, Francesc: *Una ciutat catalana a les darreries de la Baixa Edat Mitjana: Tarragona*. Tarragona: Diputació Provincial, 1984.
- Dantí i Riu, Jaume: «La hisenda municipal de la ciutat de Barcelona al segle XVI: el miratge del redeç». Pedralbes: *Tercer congrés d'Història Moderna de Catalunya*, 1993, I, 505-512.
- Elliott, J. H.: *La revolta catalana, 1598-1640*. Barcelona: Ed. Vicens-Vives, 1966.
- Ferro, Víctor: *El Dret Públic català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*. Vic: Eumo Editorial, 1987.
- García Cárcel, Ricardo: *Historia de Cataluña. Siglos XVI-XVII*. Barcelona: Ariel. 1985. 2 vol.
- García Cárcel, Ricard; Nicolau, Helena: «Castella contra Catalunya. La batalla lingüística al segle XVI». *L'Avenç* 22, 1979, 12-47.

- Giralt Raventós, Emili: «En torno al precio del trigo en Barcelona durante el siglo XVI». *Hispania*, tom XVIII, núm. LXX, 1958, 38-61.
- Iglésies, Josep: *Distribució comarcal de la població catalana a la primera meitat del segle XVI*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1957.
- *Estadístiques de població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*. Barcelona: Fundació S. Vives Casajoana, 1969. 2 vol.
- *El cens del comte de Floridablanca*. Barcelona: Fundació S. Vives Casajoana, 1969. 2 vol.
- Jordà i Fernández, Antoni: *Poder i comerç a la ciutat de Tarragona*. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses, 1980.
- «Els ingressos fiscals de la Generalitat de Catalunya a la segona meitat del segle XVII». *Estudis històrics i documents dels arxius de protocols*, X, 163-203. Barcelona: 1982.
- Lapeyre, Henri: «Economía y sociedad en los países de la Corona de Aragón durante el siglo XVI». *VIII Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, III, vol. I, 9-34. València: 1973.
- Liaño Martínez, Emma: *Vila-seca i Salou: el seu passat monumental*. Vilaseca-Salou: Agrupació Cultural de Vila-seca Salou, 1984.
- Lozano i Diaz, Roser: *La població de Tarragona al segle XVII*. Tarragona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver, 1995.
- Mercader i Riba, Joan: *Felip V i Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1968.
- Molas i Ribalta, Pere: *Comerç i estructura social a Catalunya i València als segles XVII i XVIII*. Barcelona: Curial, 1977.
- Morera Llauradó, Emili: *Tarragona Cristiana*. Vol. IV i V. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1955 i 1959.
- Nadal, J. & Giralt, E.: «Ensayo metodológico para el estudio de la población catalana de 1553 a 1714». *Est. de Historia Moderna*, III, 1954, 239-284.
- *La population catalane de 1553 à 1717*. SEVPEN, 1969.
- Pladevall, Antoni: *Història de l'Església a Catalunya*. Barcelona: Ed. Claret, 1989.
- Recasens i Comes, Josep M.: «La población de la ciudad de Tarragona entre 1621 y 1640». Tarragona: *Boletín Arqueológico*, 1958.
- *El corregimiento de Tarragona en el último cuarto del siglo XVIII*. Tarragona: Real Sociedad Arqueológica, 1963.
- «Datos para el estudio de la inmigración en Tarragona entre 1575 y 1639». *Revista de la Propietat Urbana*, núm. 15, 56-67. Tarragona: 1969.
- *La ciutat de Tarragona, II*. Barcelona: Ed. Barcino, 1975. 2 vol.
- «Los alojamientos militares bajo el reinado de Felipe V, en Tarragona». *Revista de la Propietat Urbana*, núm. 24, 55-64. Tarragona: 1973.
- «Notícies sobre el port de Tarragona (1650-1776)». *Revista de la Propietat Urbana*, núm. 27, 105-113. Tarragona: 1977.
- «Les reparacions del pont del Francolí entre 1587 i 1602». Tarragona: *Butlletí Arqueològic*, 1991.

La taula de canvi i de dipòsits de Tarragona i la ciutat del seu temps (1584-1749)

- «L'ajuntament filipista de Tarragona (1713-1746). Aspectes polítics i socials». *Estació de Recerca Bibliogràfica i Documental Margalló del Balcó*, 105-142. Tarragona: 1993.
- «Notícies sobre els predicadors de la quaresma. Segles XVI i XVII». *Fullet de Setmana Santa*. Tarragona: 1993.
- «Les finances municipals de la ciutat de Tarragona en la guerra dels Segadors». *Estació de Recerca Bibliogràfica i Documental Margalló del Balcó*, 51-93. Tarragona: 1994.
- «Notícies sobre l'activitat mercantil i mercaders de la ciutat de Tarragona entre 1575 i 1610». *Butlletí Arqueològic*. Tarragona: 1995.
- El municipi i el govern municipal de la ciutat de Tarragona. Segles XVI i XVII*. Tarragona: Consell Comarcal del Tarragonès i Arola Editors, 1998.
- Repertori Municipal de Tarragona, 1993. Transcripció de Joaquim Icart. Col. Doc. Arxiu Històric Municipal de Tarragona núm. 9. Tarragona.
- Sales, Núria: *Història dels Mossos d'Esquadra*. Barcelona: Ed. Aedos, 1962.
- Senyors bandolers, miquelets i botiflers*. Barcelona: Ed. Empúries, 1984.
- Història de Catalunya*, II, 248 i següents. Barcelona: Edicions 62, 1991.
- Sánchez Real, José: «Estado sanitario de Tarragona a fines del siglo XVI». *Quaderns d'Història Tarraconense V*, 1985, 25-58.
- Sampere i Miquel, Salvador: «Fin de la nació catalana. Barcelona». Barcelona: *L'Avenç*, 1905.
- Serra, Eva: «Diputats locals i participació social en les bolles de la diputació del General (1570-1638). Una mostra i una reflexió». *Tercer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*. Pedralbes, 13-I, 1993, 259-274.
- Torras i Ribé, Josep M.: *Els municipis catalans de l'Antic Règim, 1453-1808*. Barcelona: Curial, 1983.
- La guerra de Successió i els setges de Barcelona (1697-1714)*. Barcelona: Rafael Dalmau editor, 1999.
- Vilar, Pierre: *Catalunya dins l'Espanya Moderna*. Vol. 2. Barcelona: Edicions 62, 1968. 4 vol.

SOBRE TAULES DE CANVI I BANCA

- Adroer, A. M.; Feliu, G.: *Història de la taula de canvi de Barcelona*. Barcelona: Caixa de Barcelona, 1989.
- Aguilera-Barchet, Bruno: *Historia de la letra de cambio en España*. Madrid: Ed. Tecnos, 1988.
- Banco Español de Crédito: *La «Taula» de Cambio de Barcelona (1401-1414)*. Barcelona: 1947.
- Carande, Ramon: *Carlos V y sus banqueros*. Madrid: Soc. de Est. i Public., 1965.
- Carreres Zacaes, Salvador: «La Taula de Valencia en el siglo XVI». *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XXV, 1949, 708-762. *La taula de cambis de València, 1408-1719*. València: 1957.
- Coll Julià, N.: «Una letra cambio y su recambio de 1461». Barcelona, *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos*, IV, 1974, 447-454.
- Colindres, Francesc: «La taula de canvi de Barcelona». Barcelona, *Quaderns d'Estudi*, XIV, 1922, 34-41.
- Conde y Delgado de Molina, Rafael: «Seis letras de cambio cuatrocentistas». *Est. Hist. y Doc. de los Archivos de Protocolos*. V, 63-73. Barcelona: 1977.
- Crusafont i Sabater, M.; Garcia Garrido, M.; Balaguer, Anna, M.: *Història de la moneda catalana*. Barcelona: Caixa de Barcelona, 1986.
- García Sanz, Arcadio: «El censal». *Boletín de la Sociedad castellonense de cultura XXXVII*, 1961.
- «El contrato de "dita" y la letra de cambio». *Ausa*, XLIX, 1964, 81-87.
- Gil Farrés, Octavio: «Las monedas barcelonesas de plata durante la Casa de Austria. Su prolongación bajo Felipe V y el archiduque Carlos». *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, 601-614. Tom LXI. Madrid: juny-desembre, 1955.
- Hernández Esteve, Esteban: «Situación actual de la historia de la contabilidad en la España del Antiguo Régimen». *Actas del primer congreso sobre archivos de entidades privadas*. 3-4 junio, 1982. Madrid: Archivo Histórico del Banco de España, 1983, 47-56.
- Lapeyre, Henri: «Contribution a l'histoire de la lettre de change en Espagne du XIV au XVIIIe siècle». *Anuario de Historia Económica y Social*, I, 107-125. Madrid, 1968.
- La taula de cambis (en la vida econòmica de València a mediados del reinado de Felipe II)*. València: Del Cènia al Segura, 1982.
- Llobet Portella, Josep M.: *La «Taula de canvi» de Cervera y su entorno económico (1599-1715)*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdenses, 1985.
- Marquès Carbó, Lluís, 1935: *Una històrica institució municipal de caràcter econòmic: La Taula de canvi i comuns dipòsits de la ciutat de Girona*. Barcelona: Imp. Rosàs, 1924.
- Mateu y Llopis, Felipe: *La moneda española*. Barcelona: Ed. Alberto Martín, 1946.
- Passola Palmada, Josep M.: *La taula de Canvi de Vic (1583/1868). Els seus llibres*. Vic: 1989.

- El Consell de Cent i la Taula de Canvi*. Barcelona: Associació Consell de Cent. Institut de Cultura de Barcelona, 1999.
- Els orígens de la banca pública. Les taules de canvi municipals*. Sabadell: Ed. Ausa, 1999.
- Comerç, diner i banca a la Catalunya moderna (segles XV-XVII)*. Vic: Arxiu Històric Comarcal, 1999.
- Peris Fuentes, Manuel: «La taula de Valencia». *III Congreso de Historia de la Corona de Aragón*. València: Diputación y Ayuntamiento, 1923, 503-517.
- Pons, Antoni: «La banca mallorquina en temps de Ferran el Catòlic». *V Congrés de la Corona de Aragón*. Saragossa: 141-200.
- Rahola, Federico: *Los antiguos banqueros de Cataluña y la «Taula de Cambi», banco municipal de Barcelona*. Barcelona: Tip. El Anuario, 1912.
- Sayous, André-E.: *Els mètodes comercials a la Barcelona medieval*. Barcelona: Ed. Base, 1975.
- Tortosa Duran, José: «El mercantilismo del siglo XVI y el Consulado de mercaderes de Lérida: *Ilerda, XVIII* 1954, 55-92.
- Usher, Abbot Payson: «La banca de depósito en Barcelona (1300-1700)». *Cuadernos de Historia Económica de Barcelona, 2n trimestre 1969*, 157-181.
- Vázquez de Prada, Valentín: «La institución bancaria en Barcelona (siglos XV-XVII)». *Pedralbes, Tercer Congrés d'Història Moderna, I*, 1993, 495-504.
- Voltes, Pedro: «Política y sistemas monetarios del Archiduque Carlos de Austria en Barcelona». *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*. Tom LXIII-2, 727-749. Madrid: 1957.

Josep M. Recasens i Comes amb el seu llibre completa una trilogia sobre Tarragona i el seu àmbit territorial: el municipi i el govern municipal en els segles XVI i XVII, el Corregiment i, ara, un estudi de la institució financera municipal, dins de la història de la ciutat i de les característiques socioeconòmiques que van emmarcar aquell intent frustrat de crear una institució de crèdit. La importància de la investigació és notòria. Les fonts documentals consultades en diversos arxius li han permès extreure una rica informació en dades comptables, en la història de la mateixa taula i en esdeveniments que van coincidir amb el llarg període de vida, de més d'un segle i mig, de la institució municipal. La taula de canvi, la ciutat i els seus habitants, tres factors essencials en aquesta història, s'ofereixen al lector amb rigor històric, mètode eficaç i excel·lent prosa, característiques sempre difícils a l'hora de construir temes com el del present treball, en què xifres i dades comptables imposen un ritme a l'exposició i als resultats.

Cercle d'Estudis Històrics i Socials
Guillem Oliver del Camp de Tarragona